

დიალოგის ხიზლი:
ქართულ-სამხრეთოსური კონტაქსტი

2021

European Union

COBERM
A Joint EU-UNDP Initiative

**დიალოგის ხიზლი:
ქართულ-საბერეთოსური კონტაქსტი**

ექვემოთა დინა ალბოროვას ნათელ ხსოვნას

რედაქტორები: სუზან ალენი, ნინო კალანდარიშვილი, მარგარიტა

ტადევოსიანი

გამოცემაზე პასუხისმგებელი: მარგარიტა ტადევოსიანი

გამოცემულია ევროკავშირისა (EU) და გაეროს განვითარების პროგრამის (UNDP) ერთობლივი ინიციატივის, COBERM-ის, ფინანსური მხარდაჭერით. გამოცემის შინაარსზე პასუხისმგებელი არიან მხოლოდ სტატიების ავტორები, გამოცემის შინაარსის ევროკავშირისა (EU) ან გაეროს განვითარების პროგრამის (UNDP) პოზიციად აღქმა დაუშვებელია.

გამოცემის შინაარსი ასევე არ უნდა იყოს განხილული როგორც ჯორჯ მელსონის უნივერსიტეტის პოზიცია

ტირაჟი: 100

© ჯორჯ მელსონის უნივერსიტეტი

სარჩევი¹

რედაქტორებისგან	1
დიალოგის განწირულობა ქართულ-ოსური კონფლიქტის მოგვარებისას: არსებობს თუ არა გამოსავალი?	7
არჩილ გეგეშიძე	7
ქართულ-ოსური კონფლიქტის გადაჭრის მექანიზმები და დიალოგის ახალი გამოწვევები: ქართულ-ოსური კონტექსტი	29
დინა ალბოროვა	29
რატომ არ უნდა ეშინოდეს ქართულ სახელმწიფოს ქართულ-ოსური არაფორმალური ურთიერთობების?	46
ივანე აბრამაშვილი	46
რატომ არ სურს ცხინვალს დიალოგი?! საკითხის ეკონომიკურ-ფინანსური განზომილება	55
გიორგი კანაშვილი	55
დიალოგის როლი სამშვიდობო და უფლებადამცველ საქმიანობაში	71
ლირა კოზაევა	71
რა გამოდის, როდესაც პოლიტიკა სამოქალაქო დიალოგთან თანამ- შრომლობს. ერთი გაცვლის ისტორია.	78
პაატა ზაქარეიშვილი	78
მედიის როლი კონფლიქტის მხარეთა შორის დიალოგის ორგანიზებაში. ქართულ-ოსური კონფლიქტის თანამედროვე ასპექტი	90
ლანა პარასტაევა	90
მონოპოლია მსხვერპლად ყოფნაზე: ტრავმის ნარატივის როლი ქართულ -სამხრეთოსეთურ დიალოგში	97
ნათია ქანკვეტაძე	97
შიდა საზოგადოებრივი კონსენსუსის დამყარება, როგორც ქართულ-ოსუ- რი კონფლიქტის მშვიდობიანი დარეგულირების პროცესის დაწყებისკენ გადადგმული პირველი ნაბიჯი	108
მარია კუმარიტოვა	108
სოციალურ-ფილოსოფიური მიდგომა მშვიდობიანი მომავლის აშენებისთვის აუცილებელი დიალოგის ფასეულობის ანალიზისადმი	120
ანა პარასტაევა	120
შესაძლებლობები ჩიხურ სიტუაციაში: რუსეთი ქართულ-სამხრეთოსეთურ კონტექსტში	126
სერგეი უტკინი	126
კონფლიქტურ სივრცეში დიალოგის პროცესების მნიშვნელობა. კავკასიის პროცესების გამოცდილება	133
ჯულიეტ შოფილდი და ლარისა სოტიევა	133
დიალოგის მნიშვნელობა: თვალსაზრისი ქართულ-სამხრეთოსეთური დი- ალოგის შესახებ ამერიკული საუნივერსიტეტო სივრციდან	142
სიუზენ ჰ.ალენი, პოლაგარბი, მარგარიტატადევოსიანი	142

¹ სტატიებში გამოთქმული მოსაზრებები ეკუთვნის ავტორებს და არ უნდა იქნას გა-
ნხილული როგორც რედაქტორების, ან მათი ინსტიტუციების პოზიცია. ტერმინო-
ლოგია და გეოგრაფიული დასახელებები სტატიებში წარმოდგენილია ისე, როგო-
რც მათ იყენებენ ავტორები, იმის მიუხედავად, რამდენად პრობლემური შეიძლება
იყოს ეს როგორც მკითხველის, ასევე კრებულის დანარჩენი ავტორებისათვის.

რედაქტორებისგან

ჩვენ, წინამდებარე გამოცემის რედაქტორებს, საქმის დასრულება ტკბილ-მწარე ემოციებს აღგვიძრავს.

როდესაც ამ პროექტზე მუშაობა დავიწყეთ 2019 წლის დეკემბერში, სამყარო სულ სხვანაირი იყო. მაშინ ძნელად თუ წარმოვიდგენდით, რომ მალე ჩვენი ქვეყნის, ქალაქებისა და ბინების საზღვრებში მოგვიწევდა ჩაკეტვა. 2020 წლის თებერვალში ერევანში ქართულ-სამხრეთოსეთურ დიალოგში მონაწილეობისთვის ჩავედით. ამ დროისთვის სომხეთში კოვიდის პირველი შემთხვევების შესახებ ვრცელდებოდა ინფორმაცია. პანდემიამ, რომელმაც 2020 წლის დასაწყისში მთელი მსოფლიო წაღეკა, შეცვალა ჩვენი ცხოვრება და ურთიერთობები. იძულებით განცალკევება და დისტანცირება ნორმად იქცა იმ ფონზე, როდესაც ყველა ცდილობდა, ახლებურად წარმოედგინა სოციალური ინტერაქციის მნიშვნელობა და, ამავდროულად, დაეცვა უსაფრთხოება. განცალკევებასა და დისტანცირებასთან დაკავშირებული შესაძლო საფრთხეები და მათი თანმდევი უარყოფითი გავლენები, რომლებიც კიდევ უფრო დაამძიმა ჯანდაცვის გლობალურმა გამოწვევებმა და რომლებსაც პანდემიის გავრცელების საწყის ეტაპზე ბევრი ვერ აცნობიერებდა, თავიდანვე მოექცა ჩვენი და მშვიდობის საკითხებზე რეგიონში მომუშავე ჩვენი კოლეგების მხედველობის არეში. ჩვენ მივხვდით, რომ საჭირო იყო ერთმანეთთან მუდმივი კომუნიკაცია და კავშირი შეგვენარჩუნებინა, გაგვეჩია ემოციური, ფსიქოლოგიური და პროფესიული თანადგომა ამ ახალ რეალობაში. ამისთვის შევქმენით ვირტუალური სივრცე, სადაც არა მხოლოდ ვმუშაობდით და წინ მივიწვევდით პროექტის განხორციელების პროცესში, არამედ ერთმანეთსაც ვეხმარებოდით მრავალი პრობლემის დაძლევისა და კომფორტის შენარჩუნებაში, მათ შორის გამოცდილების გაზიარებითაც, რათა ამ ახალ სამყაროში ნორმალურობის განცდა შეგვენარჩუნებინა.

დიახ, ეს წარმატება ტკბილ-მწარეა. მიუხედავად იმისა, რომ შევძელით საქმე ბოლომდე მიგვეყვანა და გამოცემაზე მუშაობა დაგვესრულებინა, ამ წინასიტყვაობის წერა დამძიმებული გულითა და დიდი წუხილით გვიწევს. ეს საქმე, რომელიც წინამდებარე გამოცემის მომზადებით დასრულდა, დინა ალბოროვასთან ერთად დავიწყეთ, რომელიც 2021 წლის ივლისში კოვიდმა იმსხვერპლა. გამოცემის დასრულება დინას გარეშე მოგვიხდა. ეს საქმე ბოლომდე იმ განცდით მივიყვანეთ, რომ ვიცოდით - დინას აუცილებლად მოუნდებოდა მისი დასრულების ზეიმით აღნიშვნა ჩვენთან ერთად. დინა არაჩვეულებრივი ადამიანი იყო! თავის უშრეტ ენერგიას დაულალავად ახმარდა სხვებისთვის ცხოვრების გაუმჯობესებას, მაშინაც კი, როდესაც ეს ძალიან რთულ გარემოებებში უწევდა. მან მთელი თავისი ცხოვრება ადამიანებს შორის ხიდების გადებას, ახალგაზრდა თაობის განათლებასა და იმის დამტკიცებას მიუძღვნა, რომ ომი და კონფლიქტი ვერასოდეს წაშლის ადამიანობას. მას ფასდაუდებელი წვლილი მიუძღვის ამ და სხვა მრავალი პროექტის განხორციელებაში. მისმა გარდაცვალებამ წარუშლელი დაღი დაასვა სამხრეთოსეთის საზოგადოებას, ისევე, როგორც სამშვიდობო აქტივისტებს, სპეციალისტებსა და ექსპერტებს. თითოეული ჩვენგანი, რედაქტორები

და პუბლიკაციების ავტორები ვაფასებდით დინას დამოკიდებულებას მშვიდობის შენების მიმართ, მის პრაგმატულ და რეალისტურ შეფასებებს და შეურყეველ რწმენას იმისა, რომ მშვიდობა, რა ძნელად წარმოსადგენიც არ უნდა იყოს, მაინც შესაძლებელია. ეს გამოცემა სწორედ დინას - ჩვენი ძვირფასი მეგობრისა და კოლეგის ხსოვნას ეძღვნება იმ იმედით, რომ მკითხველი გაისიგრძეგანებს დიალოგის მნიშვნელობას სწორედ ისე, როგორც ეს დინას ესმოდა.

გამოცემაში თავმოყრილია სტატიები, რომლებშიც გადმოცემულია დიალოგის მნიშვნელობის მიმართ არსებული ფართო მიდგომები, ასევე, განსხვავებული შეხედულებები იმასთან დაკავშირებით, თუ როგორ ესადაგება დიალოგი თითოეული საზოგადოების სოციალურ, პოლიტიკურ და ეკონომიკურ ქსოვილს და, აგრეთვე, მის როლს კონფლიქტის სხვადასხვა სტადიის კონტექსტში. ავტორთა ნაწილი გვიჩვენებს შეხედულებებს, რომლებიც წარმოაჩენს ოსური ნარატივებისა და სოციალურ-პოლიტიკური დისკურსის მნიშვნელოვან ასპექტებს, ხოლო სხვები - ქართულ საზოგადოებაში დიალოგისა და მასში მონაწილეობის შესახებ არსებულ შეხედულებებსა და მამოტივირებელ ფაქტორებს. ჩვენ გარე ხედვაც შემოგვაქვს - პუბლიკაციის ავტორები ის პრაქტიკოსები, მეცნიერები და ექსპერტებიც არიან, რომლებიც, მართალია, არ ეკუთვნიან რეგიონს, თუმცა მასთან მუშაობისა და ურთიერთობის ხანგრძლივი პერიოდი აკავშირებთ და რომლებიც პროფესიული გადმოსახედიდან აფასებენ დიალოგის მნიშვნელობას.

არჩილ გეგეშიძე სტატიაში „ქართულ-ოსეთური დიალოგის განწირულობა: არსებობს თუ არა გამოსავალი?“ დიალოგს, კერძოდ კი მის როლსა და ადგილს ქართულ-სამხრეთოსეთური კონფლიქტის სხვადასხვა ეტაპის კონტექსტში განიხილავს და იგი იმ ეპიზოდებზე ამახვილებს ყურადღებას, რომლებშიც დიალოგის შედეგები ყველაზე მეტად გამოჩნდა. ავტორი მკითხველს იწვევს იმ საკითხზე სამსჯელოდ, რომელიც ამ ეტაპზე ქართულ-სამხრეთოსეთური დიალოგის მიზნის განსაზღვრას ეხება, იმისათვის, რომ შევძლოთ ჩიხური მდგომარეობიდან თავის დაღწევა.

არჩილ გეგეშიძის სტატიის მსგავსად, დინა ალბოროვას „ქართულ-ოსური კონფლიქტის გადაჭრის მექანიზმები და დიალოგის ახალი გამოწვევები: ქართულ-ოსური კონტექსტი“ წარმოგვიდგენს დიალოგის იმ ფორმალური და არაფორმალური პლატფორმების დეტალურ ანალიზს, რომლებიც კონფლიქტის მიმდინარეობის სხვადასხვა პერიოდში არსებობდა და სამსჯელოდ გამოაქვს თანამედროვე სამხრეთ ოსეთის საზოგადოებაში არსებული შიდა და გარე გამოწვევები, რომლებიც გავლენას ახდენს დიალოგში ჩართულობაზე. დასკვნის სახით, დინა ალბოროვა განიხილავს რეგიონის დინამიკის ცვლილებებს, განსაკუთრებით ყარაბაღის მეორე ომის შემდეგ და ხაზს უსვამს საქართველოსა და სამხრეთოსეთის საზოგადოებებს შორის მდგრადი დიალოგის აუცილებლობას, რომლის საჭიროება ამ ფონზე კიდევ უფრო ნათლად გამოჩნდა.

სტატიაში, სახელწოდებით „რატომ არ უნდა ეშინოდეს ქართულ სახელმწიფოს ქართულ-სამხრეთოსეთური არაფორმალური ურთიერთობების?“, ავტორი, ივანე აბრამაშვილი გვთავაზობს ქართულ-სამ-

ხრეთოსეთურ კონტექსტში არსებული ფორმალური და არაფორმალური დიალოგის პროცესების ისტორიული განვითარების ანალიზს განსხვავებული პერსპექტივიდან. ავტორი აღწერს საქართველოს სხვადასხვა დროის ხელისუფლებების მიერ შემუშავებული პოლიტიკების არათანმიმდევრულობასა და, ხშირად, წინააღმდეგობრივ ბუნებას. სტატიაში განსაკუთრებით ხაზგასმულია 2008 წლის აგვისტოს ომის უარყოფითი შედეგები. ივანე აბრამაშვილი აღნიშნავს, რომ არათანმიმდევრული და არასაკმარისი ოფიციალური სამშვიდობო პოლიტიკის ხარვეზების აღმოფხვრა ხშირად ხდება სწორედ სხვადასხვა არაფორმალური დიალოგის მეშვეობით. სტატიის დასკვნით ნაწილში წარმოდგენილია ავტორის ხედვა საქართველოს ოფიციალური წარმომადგენლების მხრიდან არაფორმალური პროცესების მყარი მხარდაჭერისა და მასში მონაწილეობის საჭიროების შესახებ, რომელიც დაადასტურებს მათ მზაობას სამხრეთოსეთურ მხარესთან ნდობის აღდგენასა და კონსტრუქციული ურთიერთობების დამყარებისთვის.

გიორგი კანაშვილის სტატია „რატომ არის დიალოგი მიუღებელი ცხინვალისთვის?\": საკითხის ეკონომიკურ-ფინანსური განზომილება“ დიალოგის მნიშვნელობას საინტერესო ეკონომიკური და განვითარების პერსპექტივიდან განიხილავს. მხარეებს შორის მანამდე არსებული ფორმალური და არაფორმალური ეკონომიკური ურთიერთობების ფონზე ავტორს მოჰყავს კიდევ ერთი კონფლიქტის მაგალითი, სადაც ეკონომიკური თანამშრომლობა მხარეებს შორის დაახლოების მექანიზმად იქნა გამოყენებული. სტატიაში ყურადღება ასევე გამახვილებულია რუსეთის ეკონომიკურ პატრონაჟზე, როგორც ქართულ-სამხრეთოსეთური ეკონომიკურ-ფინანსური ურთიერთობების ხელისშემშლელ ფაქტორზე. ავტორის მოსაზრებით, მიუხედავად იმისა, რომ სხვადასხვა ორმხრივ პროექტებში ჩართულობა გააუმჯობესებს სამხრეთ ოსეთის სოციალურ და ეკონომიკურ მდგომარეობას, დე-ფაქტო ხელისუფლება (და მოსკოვი) უკიდურესი სიფრთხილით ეკიდებიან დაახლოების ამგვარ პერსპექტივას.

ლირა კოზაევას და პაატა ზაქარეიშვილის - ხანგრძლივი თანამშრომლობის ისტორიის მქონე ორი კოლეგის - სტატიები განსხვავებული პერსპექტივიდან წარმოგვიდგენს არაფორმალური დიალოგების წვლილს ოფიციალურ სამშვიდობო პროცესებში. ლირა კოზაევა დეტალურად აღწერს მისი, როგორც ადამიანის უფლებათა და სამშვიდობო აქტივისტის, ხანგრძლივ გამოცდილებას სტატიაში „დიალოგის როლი სამშვიდობო პროცესებსა და ადამიანის უფლებათა დაცვის საქმეში“, სადაც ის ხაზს უსვამს იმ მცირემასშტაბიან, თუმცა ხელშესახებ მიღწევებს, რომლებიც სწორედ არაფორმალურ დიალოგებში სისტემატური ჩართულობით გახდა შესაძლებელი. პაატა ზაქარეიშვილი სტატიაში „რა ხდება, როდესაც პოლიტიკა და სამოქალაქო დიალოგი თანამშრომლობს: ერთი გამოცდილების ისტორია“ წარმოგვიდგენს რეფლექსიას მის საქმიანობაზე, რომელსაც იგი შერიგებისა და სამოქალაქო თანასწორობის საკითხებში საქართველოს სახელმწიფო მინისტრის ამპლუაში ახორციელებდა. ავტორი დეტალურად მიმოიხილავს თავისი მუშაობის იმ ასპექტებს, რომლებიც ეფუძნებოდა ქართულ-სამხრეთოსეთური არაფორმალური დიალოგის პროცესებს. ავტორი ასკვნის, რომ კომუნიკაცი-

ის ყველა არხის გამოყენება მხოლოდ ზრდის სამშვიდობო პროცესების ფეფქტიანობას და ხელშესახები შედეგების მიღწევის შესაძლებლობას.

ლანა პარასტაევა და ნათია ქანკვეტაძე მკითხველს იწვევენ დისკუსიაში სამხრეთ ოსეთისა და საქართველოს საზოგადოებებში კონფლიქტისა და ტრავმის შესახებ არსებული ნარატივების შესახებ. სტატიაში „მედიის როლი კონფლიქტის მხარეებს შორის დიალოგის ორგანიზებაში: ქართულ-სამხრეთოსეთური კონფლიქტის თანამედროვე ასპექტები“ ლანა პარასტაევა ყურადღებას ამახვილებს ქართულ და სამხრეთოსეთურ მხარეებს შორის კონსტრუქციული დიალოგის საწარმოებლად საჭირო საერთო ენის პრობლემაზე. იგი განიხილავს თანამედროვე მეინსტრიმული და სოციალური მედიის როლსა და იმ განსხვავებულ ნარატივებს, რომლებიც სხვადასხვა საინფორმაციო არხების მეშვეობით ვრცელდება. ნათია ქანკვეტაძის სტატიაში სახელწოდებით „მონოპოლია მსხვერპლობაზე: ტრავმული ნარატივების როლი ქართულ-სამხრეთოსეთურ დიალოგში“ განხილულია, თუ როგორ ყალიბდება მსხვერპლის ნარატივი კონფლიქტით დაზარალებულ საზოგადოებებში, რომლებიც ხშირად მონოპოლიას აცხადებენ მსხვერპლობაზე და გამორიცხავენ მეორე მხარის მსგავსი გამოცდილების დაშვების შესაძლებლობას. ნათია ქანკვეტაძის აზრით, სწორედ დიალოგს შეუძლია გაარღვიოს, მსხვერპლობის ექსკლუზიური კონცეპტუალიზაცია და კონფლიქტგამოვლილ საზოგადოებებს დაანახოს მეორე მხარის მსგავსი გამოცდილება.

მარია კუმარიტოვა და ანა პარასტაევა ყურადღებას ამახვილებენ სამხრეთ ოსეთის საზოგადოების შიდა ასპექტებსა და სამოქალაქო დიალოგის როლზე ოსურ საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ კონტექსტში. სტატიაში „შიდა საზოგადოებრივი კონსენსუსი - პირველი ნაბიჯი ქართულ-სამხრეთოსეთური კონფლიქტის მშვიდობიანი მოგვარების პროცესში“ კუმარიტოვა მიმოიხილავს სამხრეთ ოსეთის სამოქალაქო საზოგადოების სისუსტეებსა და ქართულ-სამხრეთოსეთური ურთიერთობების მომავლის შესახებ საზოგადოებრივი კონსენსუსის დეფიციტს. იგი ხაზს უსვამს ხელისუფლებასა და სამოქალაქო საზოგადოებას შორის შიდა დიალოგის, როგორც ქართულ-სამხრეთოსეთურ კონტექსტში უფრო ფართო სამშვიდობო პროცესების კატალიზატორის საჭიროებას. ძალზე საინტერესო ფილოსოფიურ ანალიზს გვთავაზობს ანა პარასტაევა სტატიაში „სოციალურ-ფილოსოფიური მიდგომა მშვიდობიანი მომავლისთვის დიალოგის მნიშვნელობის ანალიზისადმი“. ავტორს მოჰყავს მაგალითები იმისა, თუ როგორ შეიძლება იქნეს გამოყენებული დიალოგი სამხრეთ ოსეთის საზოგადოების მიერ იმანუელ კანტის სამ ფილოსოფიურ კითხვაზე პასუხების ძიებისთვის. ეს კითხვებია: „რა შემთხვევაში ვიცოდეთ?“ „რა უნდა ვიცოდეთ?“ და „რის იმედი უნდა მქონდეს?“. ავტორი ასკვნის, რომ ბოლო კითხვაზე ყველაზე ძნელია პასუხის გაცემა მშვიდობიანი მომავლის შენების კონტექსტში. თუმცა, სწორედ დიალოგი ეხმარება საზოგადოებას, ეძიოს მისი პასუხი.

დაბოლოს, გამოცემაში წარმოდგენილია საერთაშორისო თვალსაზრისი ქართულ-სამხრეთოსეთური დიალოგის მნიშვნელობის შესახებ. სტატიაში „შესაძლებლობები ჩიხურ სიტუაციაში: რუსეთის როლი ქართულ-სამხრეთოსეთურ კონტექსტში“ რუსი ექსპერტი სერგეი უტკინი საუბრობს რუსეთის როლზე, რომელსაც ქვეყანა ამ პროცესში

ასრულებს, ხოლო სტატიაში „კონფლიქტურ კონტექსტებში დიალოგის პროცესის მნიშვნელობა - პანკაკასიური პროცესების გამოცდილება“, თანაავტორები, ჯულიეტ სკოფილდი და ლარისა სოტიევა, რომლებიც Independent Peace Associates (Indie Peace)-ს წარმოადგენენ, მიმოიხილავენ სამოქალაქო დიალოგის პროცესების უპირატესობას და გვთავაზობენ რეკომენდაციებს იმ ბალანსის მისაღწევად, რომელიც არაფორმალურ პროცესებთან დაკავშირებით რეალისტურ და გადაჭარბებულ მოლოდინებს შორის უნდა არსებობდეს.

გამოცემას აგვირგვინებს თანაავტორებისა და სამხრეთ კავკასიის სამშვიდობო პროცესებში ხანგრძლივი გამოცდილების მქონე პრაქტიკოსების - სიუზენ ალენის, პოლა გარბისა და მარგარიტა ტადევოსიანის რეფლექსია სტატიაში სახელწოდებით „დიალოგის მნიშვნელობა - თვალსაზრისი ქართულ-სამხრეთოსეთური დიალოგის შესახებ ამერიკული საუნივერსიტეტო სივრციდან“. ავტორები ხაზს უსვამენ ადგილობრივი აქტორების როლებისა და მათ შორის ჩამოყალიბებული ურთიერთობების, როგორც დიალოგის პროგრესის ქვაკუთხედის, მნიშვნელობას.

გამოცემა წარმოადგენს იმ სტატიების უნიკალურ კრებულს, რომელიც წარმოგვიდგენს ქართულ-სამხრეთოსეთურ კონტექსტში დიალოგის მნიშვნელობის განსხვავებულ ხედვებს. კრებულში შემავალი სტატიების ავტორები გვახსენებენ, რომ არაფორმალური დიალოგის წვლილი სამშვიდობო პროცესში მრავალი პერსპექტივიდან შეიძლება შეფასდეს. აღსანიშნავია, რომ ჩვენი - რედაქტორების - მხრიდან არ ყოფილა რომელიმე სტატიის შინაარსში ჩარევის, ავტორების შეხედულებების ან მათ მიერ გამოყენებული ტერმინოლოგიის შეცვლის მცდელობა. მიუხედავად იმისა, რომ შეიძლება ავტორების მიერ გამოთქმულ მოსაზრებას არ ვეთანხმებოდეთ მათ მიერ წამოჭრილ მრავალ საკითხთან დაკავშირებით, ჩვენ პატივს მივცავთ თითოეული მათგანის უფლებას, ჰქონდეს განსხვავებული პერსპექტივა ან გამოიყენოს სხვადასხვა ტერმინოლოგია. იმედი გვაქვს, რომ წინამდებარე კრებული, რომლის ფურცლებზეც აზრთა მიმოცვლა წერილობითი ანალიზის ფორმითაა წარმოდგენილი, თავის სიტყვას იტყვის დიალოგის გაგრძელებაში.

სიუზენ ალენი, ნინო კალანდარიშვილი, მარგარიტა ტადევოსიანი¹

¹ სიუზენ ალენი ჯორჯ მეისონის უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორია, რომელიც კონფლიქტის ანალიზისა და გადაჭრის საკითხებზე მუშაობს. პროფესორი ალენი სამშვიდობო პრაქტიკების ცენტრს ხელმძღვანელობს და, აგრეთვე, ნაციონალიზმისა და კონფლიქტების კვლევის ცენტრის საბჭოს წევრია. მარგარიტა ტადევოსიანი მშვიდობისა და კონფლიქტების მოგვარების ჯიმი და როზალინ კარტერების სახელობის სკოლაში (ჯორჯ მეისონის უნივერსიტეტი) კვლევითი პროფესორია. წინამდებარე კრებულში გამოთქმული მოსაზრებები ეკუთვნის ავტორებს და შესაძლებელია, არ ასახავდეს მათი შესაბამისი ორგანიზაციების თვალსაზრისს.

**დიალოგის განხილვა
ქართულ-ოსური კონფლიქტის მოგვარებისას:
არსებობს თუ არა გამოსავალი?**

არჩილ გეგეშიძე¹

დიალოგის ღირებულების განმსაზღვრელი ფაქტორები ქართულ-ოსურ ურთიერთობებში.

ქართულ-ოსური დაპირისპირების თითქმის სამი ათწლეულის განმავლობაში ოფიციალურ თბილისსა და ცხინვალს შორის ყოველთვის არსებობდა ამა თუ იმ ფორმის დიალოგი.² თუმცა კონფლიქტის სხვადასხვა ფაზაში დიალოგის ფორმები და მიზნები იცვლებოდა. ამასთანავე, ამ ძალისხმევის შედეგიანობაც განსხვავებული იყო, რადგანაც წარმატება დამოკიდებული იყო არა მარტო დასახული ამოცანის არსზე (მათ შორის მისი ამბიციურობის ხარისხზე), არამედ იმ დროისთვის არსებულ ზოგად კონტექსტზეც. პარალელურად მიმდინარეობდა დიალოგი სამოქალაქო საზოგადოების დონეზე, რომლის ფარგლებშიც ორივე მხარის ექსპერტები, ჟურნალისტები და სხვა პროფესიული ჯგუფები ნდობის აღდგენის საკითხებს განიხილავდნენ. მოცემული ფორმატის დიალოგის წარმატებასა თუ წარუმატებლობაზე აგრეთვე ახდენდა გავლენას ზოგადი კონტექსტი, თუმცა ნაკლები ხარისხით; ეს ზოგადი კონტექსტი, თავის მხრივ, დიდწილად განისაზღვრებოდა თბილისსა და ცხინვალს შორის არსებული პოლიტიკური ურთიერთობების ხასიათით. ქვემოთ განვიხილავთ ქართულ-ოსური დაპირისპირების ყველაზე ნიშანდობლივ პერიოდებს, რომელთა საფუძველზე შეიძლება მსჯელობა, თუ რამდენად განსაზღვრავს დიალოგის შედეგიანობას, ანუ ღირებულებას შემდეგი სამი ფაქტორი - კონფლიქტის ფაზა, დიალოგის მიზნის არსი და ზოგადი კონტექსტი.

დიალოგის ღირებულება კონფლიქტის სხვადასხვა ეტაპზე

ესკალაციის პერიოდი 1989-1991 წწ.

სიტუაციის აღწერა: საბჭოთა კავშირის დაშლა და საქართველოს მიერ დამოუკიდებლობის მოპოვება საზოგადოებაში ნაციონალისტური განწყობების წარმოქმნის ფონზე მიმდინარეობდა, მათ

¹ არჩილ გეგეშიძე არის ლევან მიქელაძის ფონდის აღმასრულებელი დირექტორი

² წინამდებარე სტატიაში ცნება დიალოგი გამოყენებულია ყველაზე ფართო მნიშვნელობით, რომელიც გულისხმობს კონფლიქტის მხარეების მშვიდობიანი ურთიერთქმედების ყველა ფორმას - დისკუსიას პრობლემის ირგვლივ; პრობლემის გადაწყვეტის განხილვას და შემუშავებას; ერთობლივ საექსპერტო კვლევას; ინფრასტრუქტურული ობიექტის ერთობლივ ექსპლუატაციას; პროფესიონალების კონსულტაციებს; ჰუმანიტარულ დახმარებას; პოლიტიკური მოლაპარაკებების პროცესს; ვაჭრობას (მათ შორის არაღებულურს); ერთობლივ ბიზნესს და ა.შ. იქიდან გამომდინარე, თუ რამდენად მიიღწევა ამ ურთიერთქმედების შედეგად ორივე მხარისთვის მნიშვნელობის მქონე შედეგი, შეიძლება ვიმსჯელოთ დიალოგის ღირებულებაზე კონფლიქტური სიტუაციის ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში.

შორის ავტონომიურ ერთეულებშიც. რადიკალური ნაციონალიზმის ზრდამ მწვავე იდეოლოგიური და პოლიტიკურ-სამართლებრივი დაპირისპირება წარმოშვა, ერთი მხრივ, საქართველოს ცენტრალურ ხელისუფლებასა და, მეორე მხრივ, სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის ხელმძღვანელობას შორის, რომელთან ერთადაც მოქმედებდა ახლადშექმნილი სეპარატისტული მოძრაობა „ადამონ ნიხასი.“ კონფლიქტის მიზეზი მდგომარეობდა თბილისის მცდელობაში, დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ საქართველო უნიტარულ სახელმწიფოდ გამოეცხადებინა, რაც გამორიცხავდა მის შემადგენლობაში ავტონომიების არსებობას.³ სამწუხაროდ, კონფრონტაცია სწრაფად მწვავდებოდა, სხვა მიზეზებთან ერთად იმიტომაც, რომ ინფორმაციული ომი ყოველდღიურად სულ უფრო ამძაფრებდა სიტუაციას, ხოლო მხარეები არ გამოხატავდნენ დიალოგის წარმოების სურვილს. ამასობაში დასუსტებული საბჭოთა ხელმძღვანელობა მოსკოვში, მოქმედებდა „დაყავი და იბატონეს“ ცნობილი პოლიტიკის სულისკვეთებით და თავისი უმოქმედობით თუ ესკალაციის „აღკვეთის“ არაადეკვატური მცდელობებით ფაქტობრივად სიტუაციის გამწვავებას უწყობდა ხელს. 1989 წლის 9 აპრილის მოვლენების ფონზე საბჭოთა ხელმძღვანელობა მართებულად იყო ეჭვმიტანილი იმპერიულ ამბიციებში და, შესაბამისად, საქართველოს დამოუკიდებლობისკენ სწრაფვისადმი მტრულ განწყობაში. ამავდროულად, საქართველოს ხელისუფლება, პარლამენტის თავმჯდომარე ზ.გამსახურდიას თაოსნობით, გარკვეულ იმედებს ამყარებდა საბჭოთა ნომენკლატურასთან ოპოზიციაში მყოფ, რსფსრ უმაღლესი საბჭოს თავმჯდომარე ბორის ელცინზე. 1991 წლის 23 მარტს დაბა ყაზბეგში შედგა ორი ლიდერის შეხვედრა, რომელზეც რუსეთის წარმომადგენელმა საქართველოს ხელმძღვანელობის პოზიციას სამხრეთ ოსეთის სტატუსთან დაკავშირებით მტკიცე მხარდაჭერა აღუთქვა. კერძოდ კი, სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის გაუქმება მართლზომიერად იქნა მიჩნეული, ხოლო შეხვედრის ოქმში სამხრეთ ოსეთი ყოფილ ავტონომიად იქნა მოხსენიებული.⁴ სინამდვილეში ბ.ელცინს დაწყებული სისხლისღვრის შეჩერების სურვილი უფრო ამოდრავებდა, ვიდრე სამხრეთ ოსეთის ავტონომიის ბედი.⁵

ამასობაში მოსკოვის ფაქტობრივი ორხელისუფლებიანობა და „აგვისტოს პუტრთან“ დაკავშირებული მოვლენები სსრკ-ს დაშლას აახლოებდა. კარს მომდგარი გაურკვევლობა მოსკოვს ხელს უშლიდა, ზეგავლენა მოეხდინა სამხრეთ ოსეთში მოვლენების განვითარებაზე. თავის მხრივ, გამწვავებული შიდა პოლიტიკური სიტუაცია საქართველოში, რომელსაც შემდგომ სამოქალაქო ომი და

ზ.გამსახურდიას დამხობა მოჰყვა, არ უწყობდა ხელს ქართულ-ოსურ ფრონტზე სიმძაფრის შემსუბუქებას. უკვე დაშლილი საბჭოთა კავშირის ფონზე, 1992 წლის 19 იანვარს სამხრეთ ოსეთში სახელმწიფო დამოუკიდებლობასა და/ან რუსეთთან შეერთების საკითხთან დაკავშირებული რეფერენდუმი ჩატარდა. მოსახლეობის მნიშვნელოვანმა ნაწილმა, მათ შორის პრაქტიკულად ყველა ეთნიკურმა ქართველმა, რეფერენდუმს ბოიკოტი გამოუცხადა. თავის მხრივ, ზ.გამსახურდიას დამხობის შემდეგ ხელისუფლებაში მოსულმა სამხედრო საბჭომ გააუქმა წინა ხელისუფლების მიერ მიღებული თითქმის ყველა გადაწყვეტილება, თუმცა სამხრეთ ოსეთის ავტონომიასთან დაკავშირებული პოზიცია არ შეუცვლია. ამ დროს რეგიონში კვლავ გრძელდებოდა სამხედრო შეტაკებები. ჯერ კიდევ 1991 წლის დეკემბერში სამხრეთ ოსეთის დატოვებისას სსრკ-ის შსს-ს ნაწილებმა თავისი შეიარაღების დიდი ნაწილი სამხრეთ ოსეთის ლაშქარს გადასცეს.⁶ შემდგომში რუსეთის ფედერაციის ეგიდით იარაღის (მათ შორის, მძიმე იარაღის) მიწოდების სხვა შემთხვევებიც დაფიქსირდა. დამოუკიდებელ დამკვირვებელთა უმეტესობა ამაში ხედავდა რუსეთის პოლიტიკურ მიკერძოებას სამხრეთ ოსეთის მიმართ, თუმცა ზოგი მიიჩნევდა, რომ რუსეთის მხარის მოქმედებები რუსეთის ფედერაციის გენშტაბის გენერლების თვითნებობით აიხსნებოდა და არა საქართველოს დესტაბილიზაციის რაღაც ბოროტი გეგმის არსებობით.⁷ ერთი რამ ნათელია - საომარი მოქმედებების თეატრში იარაღის თავმოყრის გამო დაპირისპირება უფრო სასტიკი ხდებოდა. და მაინც, ივნისის დასაწყისისთვის ქართული რაზმები ძალიან ახლოს მივიდნენ ცხინვალთან, რაც ქალაქის დაკავების რეალურ საფრთხეს ქმნიდა. თუმცა სახელმწიფო საბჭოს თავმჯდომარე ედუარდ შევარდნაძე რუსეთის ხელმძღვანელობის ზეწოლით ცეცხლის შეწყვეტას დასთანხმდა.

1992 წლის 24 ივნისს ბ.ელცინისა და ე.შევარდნაძის მიერ კონფლიქტის მოგვარების პრინციპების შესახებ სოჭის შეთანხმების ხელმოწერის შემდეგ შეიარაღებული შეტაკებები შეწყდა. 14 ივლისს შეწყდა ცეცხლი და კონფლიქტის ზონაში შეყვანილ იქნენ მშვიდობის უზრუნველყოფის შერეული ძალები, რომელიც სამი - რუსული, ქართული და სამხრეთოსეთური - ბატალიონისაგან შედგებოდა. სოჭის შეთანხმება ითვალისწინებდა კონფლიქტის მოგვარების ორგანოს - „შერეული საკონტროლო კომისიის“ - შექმნას. ცხინვალში განთავსდა ეუთოს სადამკვირვებლო მისია. ესკალაციის პირველი ფაზა, რომლის კულმინაციას ღია საბრძოლო დაპირისპირება წარმოადგენდა, დასრულდა.

ანალიზი: ცეცხლის შეწყვეტის შედეგად დასრულდა ძმათა-მკვლეელი ომი, რაც შეიძლება მიჩნეულ იქნეს იმ მთავარ შედეგად, რომელიც კონფლიქტის მოცემულ ფაზაში დიალოგის ღირებულებას განსაზღვრავს. მიუხედავად იმისა, რომ ესკალაციის ფაზამ ორივე

³ Леков, Руслан - Грузино-Югоосетинский диалог: проблема компромисса, 17.01.2013, Regional Dialogue, „კავკასიური სახლის“ ანალიტიკური პორტალი (რუსულ ენაზე), იხ.: <http://regional-dialogue.com/ru/gruzino-yugoosetinskij-dialog-proble/>

⁴ Архив «Ельцин Центр», იხ.: <https://yeltsin.ru/archive/paperwork/9581/>

⁵ «Борис Ельцин – первый и последний визит в Грузию первого президента РФ», Спутник, 12.10.2016, იხ.: <https://sputnik-georgia.ru/reviews/20161012/233479420/Boris-Elcin-pervyj-i-poslednij-vizit-v-Gruziju-pervogo-prezidenta-RF.html>

⁶ Dennis Sammut, Nikola Cvetkovski – Confidence-Building Matters: The Georgia-Ossetia Conflict, VERTIC, March 1996, p.13

⁷ Dennis Sammut, Nikola Cvetkovski, op.cit., p.13

მხრიდან ათასობით სიცოცხლე შეიწირა,⁸ ის შედარებით მცირეხნიანი და მთლიანობაში არასასტიკი აღმოჩნდა - ის მხოლოდ 3 წელს გაგრძელდა და მან ვერ შეძლო ქართველებისა და ოსების ერთმანეთისთვის საბოლოოდ წაკიდება. თუმცა ცეცხლის შეწყვეტის შესახებ შეთანხმების მიღწევის გადამწყვეტი ფაქტორი ზოგადი კონტექსტი აღმოჩნდა, რომლის ფონზეც ეს დაპირისპირება მიმდინარეობდა. აქ, პირველ რიგში, უნდა აღინიშნოს საქართველოში ხელისუფლების შეცვლა. მართალია, ახალმა ხელისუფლებამ ძალაში დატოვა გადაწყვეტილება სამხრეთ ოსეთის ავტონომიის გაუქმების შესახებ, მაგრამ იგი არ იყო რადიკალურად ნაციონალისტური და უფრო მეტად იღებდა ყურადღებას მოწოდებებს დიალოგისკენ. მეორეც, კრემლში „ყარაულის შეცვლა“ და ბ.ელცინის პიროვნებამ⁹ მნიშვნელოვანი როლი ითამაშეს კონფლიქტის მონაწილე მხარეების მიერ რუსეთის ფაქტორის, როგორც მედიატორის და ფასილიტატორის, მიღებაში. ამასთან ერთად, უნდა აღინიშნოს შემდეგიც: იმის გამო, რომ რუსეთის უმთავრეს ინტერესს წარმოადგენდა სამხრეთ საზღვრებთან სტაბილურობის აღდგენა, მის მიერ მართული სამშვიდობო პროცესის მიზანი გახდა,¹⁰ სისხლისღვრის შეჩერება, რაც რაციონალური და სავსებით შესრულებადი ამოცანა აღმოჩნდა. რუსეთმა, როგორც ოთხეულში¹¹ ყველაზე ძლიერმა მოთამაშემ, მიაღწია მხარეების სინერგიას, რის შედეგადაც მრავალმხრივი დიალოგი (მოლაპარაკების პროცესი, რომელიც წინ უძღოდა სოჭის შეთანხმებას) წარმატებით დასრულდა. რეგიონში „მესვეური“ საბჭოთა ხელისუფლება რომ ყოფილიყო და არა ელცინის რუსეთი, პროცესები შეიძლება უფრო სხვა, არაკეთილსასურველი სცენარით განვითარებულიყო.

დეესკალაციის პერიოდი 1992-2003 წწ.

სიტუაციის აღწერა: სოჭის შეთანხმების შედეგად კონფლიქტის ირგვლივ არსებული ვითარების სტაბილიზაცია დაიწყო. პროცესი თანდათან პოლიტიკური მოგვარების ფაზაში გადადიოდა. 1994 წლის ბოლოსთვის ადრე ცეცხლის შეწყვეტის რეჟიმის

⁸ პირველი ომის შედეგად დაიღუპა დაახლოებით 1000 ადამიანი, 100 - უგზო-უკვლოდ დაიკარგა, განადგურდა ბევრი სახლი და ინფრასტრუქტურა, გაჩნდა ათასობით ლტოლვილი და ადგილნაცვალი პირი. დაწვრილებით იხ.: Грузия: Как избежать войны в Южной Осетии?, Доклад МГП-К-Европа №159, 26 ноября 2004, გვ.5

⁹ ბ.ელცინის პიროვნება ავტორიტეტი იყო როგორც ზ.გამსახურდიას, ასევე ე.შეგარდნაძისა და მისი კოლეგებისთვის სახელმწიფო საბჭოში. სამხრეთ ოსეთის ლიდერებს დიდად არაგინ არაფერს ეკითხებოდა. ისინი ჩრდილოეთ ოსეთის ლიდერის ა.გალაზოვის წამხედურობით მოქმედებდნენ, ხოლო ეს უკანასკნელი მხარს იმითომ უჭერდა ელცინის შუამავლობას, რომ რფ-ის პრეზიდენტის მხარდაჭერის იმედი ჰქონდა ინგუშეთთან გამწვავებულ კონფლიქტში.

¹⁰ იმ დროს საქართველო ჯერ კიდევ არ გეგმავდა ევროატლანტიკურ სტრუქტურებში ინტეგრაციას, რუსეთის ტერიტორიის გვერდის ავლით ენერგოდერეფნის მშენებლობას და / ან რუსეთის სამხედრო ბაზების გაყვანას, რის საპასუხოდაც კრემლს შეეძლო, „გაყინული“ კონფლიქტი საქართველოზე ზეწოლის ბერკეტად გამოეყენებინა.

¹¹ იგულისხმება რუსეთის ფედერალური ძალები, ქართული მხარე, სამხრეთ ოსეთის მხარე და ჩრდილოეთ ოსეთის მხარე.

უზრუნველყოფაზე კონცენტრირებული „შერეული საკონტროლო კომისია“ მუდმივმოქმედ ორგანოდ გადაკეთდა, რომლის მიზნად განისაზღვრა კონფლიქტის პოლიტიკური, სამშვიდობო, ეკონომიკური, ჰუმანიტარული და სხვა ასპექტების მოგვარება. პროცესში აქტიურად ჩაერთო ეუთოს მისიაც. თავის მხრივ, რუსეთის ხელმძღვანელობა მთლიანად ნეიტრალურს თუ არა, აშკარად უფრო ნაკლებ ინტერვენციონისტურ პოლიტიკას ატარებდა, ვიდრე მანამდე. იქმნებოდა ქართულ-ოსური ურთიერთქმედებისთვის ხელსაყრელი ნიადაგი. 1995 წლის განმავლობაში დეესკალაციის პერიოდის დაწყებიდან პირველად დაიწყო საქართველოს და სამხრეთ ოსეთის მხარეებს შორის კონტაქტების დამყარება.

მას შემდეგ რაც „შერეული საკონტროლო კომისიის“ ფუნქციების პროფილი შეიცვალა, მისი საქმიანობა საგრძნობლად გააქტიურდა. 1993 წლიდან 2003 წლამდე პერიოდში კომისიის ეგიდით 13 ოფიციალური შეხვედრა გაიმართა. დღის წესრიგში იდგა ისეთი მნიშვნელოვანი საკითხები, როგორიცაა კონფლიქტის ზონაში ბუნებრივი აირის მიწოდება და სამშენებლო სამუშაოების დაფინანსება, კონფლიქტის ზონის დასახლებულ პუნქტებში ბლოკპოსტების რიცხვის შემცირება და სხვ.

„შერეული საკონტროლო კომისიის“ ფარგლებში პროცესის გააქტიურებამ შექმნა სასიკეთო ფონი ე.შეგარდნაძესა და სამხრეთ ოსეთის ლიდერ ლ.ჩიბიროვს შორის სამუშაო ურთიერთობების დასამყარებლად. დროის მოკლე მონაკვეთში ლიდერები სამჯერ შეხვედნენ ერთმანეთს: ვლადიკავკაზში 1996 წელს, ჯავაში 1997 წელს და ბორჯომში 1998 წელს. შეხვედრები მთლიანობაში კონსტრუქციული სულისკვეთებით წარიმართა. კერძოდ, ჯავის შეხვედრაზე მხარეები შეთანხმდნენ, რომ პირდაპირ სატელეფონო კავშირს დაამყარებდნენ, რაც ნდობით აღსავსე პირად ურთიერთობებზე მიაღწინებდა.

საკუთარი მანდატის შესაბამისად, ეუთოს მისია მრავალფუნქციური გახლდათ. ყველაზე რთული და საპასუხისმგებლო მისია მაინც კონფლიქტის ყოვლისმომცველი პოლიტიკური გადაწყვეტის გზების ძიება იყო. სამუშაოს ეს მიმართულება განსაკუთრებით 1994 წლიდან გააქტიურდა, როდესაც კონფლიქტის ზონაში სიტუაცია დასტაბილურდა და სამშვიდობო სამუშაოსთვის შესაბამისი პირობები შეიქმნა. თუმცა, კავკასიაში რამის განსახორციელებლად ეუთო ეყრდნობოდა რუსეთის მზადყოფნას, მხარი დაეჭირა ორგანიზაციისთვის, აგრეთვე ეუთოს სხვა მძიმეწონიანი წევრების დახმარებას. თუმცა, ამ უკანასკნელთა თანადგომა მას უფრო მეტად მოსკოვთან დაპირისპირებისას სჭირდებოდა, როდესაც კრემლის მხრიდან მხარდაჭერას ვერ გრძნობდა.¹²

1994 წლის სექტემბერში მისიამ მხარეებს სამხრეთ ოსეთის მომავალი სტატუსის შესახებ წარუდგინა პირველი პროექტი. პროექტი მომზადებული იყო საერთაშორისო სამართლის ევროპელი ექ-

¹² Hansjorg Eiff, The OSCE Mission to Georgia and the Status of South Ossetia, In: IFSH (ed.), OSCE Yearbook 2008, Baden-Baden 2009, p. 36

სპერტების მიერ. იგი გულისხმობდა უფლებამოსილებების დეტალურ გამიჯვნას და სამხრეთ ოსეთისათვის საქართველოს შემადგენლობაში მაქსიმალურად შესაძლებელი ხარისხის (პოლიტიკური) ავტონომიის მინიჭებას. შემუშავების პროცესში პროექტის ტექსტი ინტენსიურად განიხილებოდა კონფლიქტის მონაწილე მხარეებთან, ხოლო ამ უკანასკნელთა შენიშვნები მაქსიმალურად იქნა გათვალისწინებული. მიუხედავად იმისა, რომ პროექტი მოიწონეს აშშ-მ, ევროკავშირმა, რუსეთმა და აგრეთვე საქართველომ, სამხრეთ ოსეთის მხარემ იგი „პარლამენტში“ ეუთოს მისიის ხელმძღვანელის თანდასწრებით მიმდინარე ხანგრძლივი განხილვის შემდეგ მაინც ჩააგდო.

1995 წელს ეუთო თამაშგარე მდგომარეობაში დატოვეს. საქმე ისაა, რომ რუსეთმა გადაწყვიტა, თავად მოეკიდა ხელი სამშვიდობო საქმისთვის. „შერეული საკონტროლო კომისიის“ გარეშე და ეუთოს საქმის კურსში ჩაუყენებლად მან გადაწყვიტა კონფლიქტის მოგვარების საკუთარი ვარიანტი შემუშავებინა. შემუშავებული გეგმის თანახმად, სტატუსის განსაზღვრა საქართველოს ფედერალიზაციის პრინციპს ეფუძნებოდა. მოდელად რუსეთის ფედერაციის შემადგენლობაში ჩრდილოეთ ოსეთის სტატუსი იქნა აღებული. ზოგიერთი დამკვირვებელი მოსკოვის ამ ენთუზიაზმს იმით ხსნის, რომ შეიარაღების ჩვეულებრივი სახეობების ფლანგური შეზღუდვების გამო, „ევროპაში ჩვეულებრივი შეიარაღების ძალების“ შესახებ ხელშეკრულების თანახმად, რუსეთს საქართველოს ეროვნული კვოტა სჭირდებოდა იმისათვის, რომ კავკასიაში ზენორმატიული რაოდენობის შეიარაღების არსებობის ლეგალიზება მოეხდინა; მათ შორის საქართველოს ტერიტორიაზე ოთხი სამხედრო ბაზის სახით.¹³ საქართველოს მხრიდან ამ დათმობის გაფორმება უნდა მომხდარიყო შესაბამისი ხელშეკრულებით, რომელიც რუსეთს ბაზების 25 წლით შენარჩუნების საშუალებას მისცემდა. ამ დოკუმენტის პარაფირება მოხდა 1995 წლის 25 მარტს.¹⁴

მაღევე, 1995 წლის 4 მაისს, მოხდა „ქართულ-ოსური კონფლიქტის მოგვარების“ შეთანხმების პარაფირება, რაც სამხრეთ ოსეთს სრულ სახელმწიფო ძალაუფლებას ანიჭებდა თავის ტერიტორიაზე, მაგრამ საქართველოს ფედერალური სახელმწიფოს ფარგლებში. მოსკოვის გეგმის მნიშვნელოვანი თავისებურება იმაში მდგომარეობდა, რომ შეთანხმების გარანტორად რუსეთი გვევლინებოდა. საბოლოო ჯამში, სამხრეთ ოსეთმა მაინც უარი თქვა რუსეთის გეგმაზე.

საინტერესოა, რომ მოსკოვის მიერ შეთავაზებულმა „გარიგებაში“ მტკიცე მხარდაჭერა ვერც საქართველოში მოიპოვა. ბევრი არ იწონებდა ქვეყნის ფედერალურ მოწყობაზე გადასვლას, ამბობდნენ,

რომ საქართველოში ზედმეტად ჭრელი ეთნიკური მოსახლეობაა ფუნქციური ფედერალური სახელმწიფოს ასაშენებლად. შემთხვევითი არ არის, რომ 1995 წლის 24 აგვისტოს მიღებული კონსტიტუცია ფედერალიზაციის მაგივრად გულისხმობდა ქვეყნის დაყოფას 9 მხარედ და ორ - აფხაზეთის და აჭარის - ავტონომიურ რესპუბლიკად. ახალი კონსტიტუციის თანახმად, სამხრეთ ოსეთი 9 მხარიდან ერთ-ერთის, შიდა ქართლის ნაწილად რჩებოდა.

შემდეგი მოლაპარაკებები შედგა 1996 წლის დასაწყისში, ისევ რუსეთის ინიციატივით, მაგრამ ახალი ფორმატით: „შერეული საკონტროლო კომისია“ და მისი ეგიდით მოწვეული პოლიტიკის ექსპერტთა ჯგუფი, და ეუთო, როგორც მეხუთე მონაწილე. პროცესი თანდათანობით უფრო ინტენსიური ხდებოდა. 1996 წლის ნოემბერში ლ.ჩიბიროვის სამხრეთ ოსეთის „პრეზიდენტად“ არჩევას მოჰყვა მისი ზემოხსენებული შეხვედრები ე.შეგარდნაძესთან. ორ ლიდერს შორის დამყარებულმა ურთიერთდობამ წინასწარ განსაზღვრა მოლაპარაკებების პროცესის კონსტრუქციულობა. ხოლო საქართველოსა და სამხრეთ ოსეთის დამაკავშირებელ გზაზე გადაადგილების აღდგენას ძალიან საინტერესო პროცესი მოჰყვა რიგითი ადამიანების - ქართველებისა და ოსების - დონეზე. სიტუაციის ქვემოთ მოყვანილი აღწერა ეფუძნება რ.მშვიდობაძის, გ.ნიჟარაძისა და გ.ხუციშვილის ნაშრომს.¹⁵ სამხრეთ ოსეთში, რომლის ეკონომიკაც კოლაფსის მდგომარეობაში იმყოფებოდა, განვითარდა საქონლის კონტრაბანდის ბიზნესი სამხრეთ და ჩრდილოეთ ოსეთის დამაკავშირებელი როკის გვირაბის გავლით. შეიქმნა სატრანსპორტო დერეფანი რუსეთსა და საქართველოს შორის, რომელიც სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი ხდებოდა თვითაღიარებული რესპუბლიკისთვის, მით უფრო იმ პირობებში, როდესაც რუსეთმა რეგიონს პირდაპირი დოტაციები შეუწყვიტა. სამხრეთ ოსეთის შრომისუნარიანი მოსახლეობის თითქმის ნახევარი, პირდაპირ ან ირიბად, ძირითადად კონტრაბანდული საქონლის ტრანზიტთან იყო დაკავშირებული. კონტრაბანდულ ბიზნესში მონაწილეობდა აგრეთვე ბევრი ქართველიც, ძირითადად მიმდებარე გორის რაიონის მცხოვრებლები. „გარიგებების“ დადების მთავარი ადგილი იყო სამხრეთ ოსეთთან ფაქტობრივ საზღვარზე მდებარე ქართული სოფლის, ერგნეთის ბაზრობა, რომელიც მალე გაფართოვდა და სახელი გაითქვა მთელ რეგიონში. სამართლებრივი და ეკონომიკური თვალსაზრისით, ერგნეთის ბაზრობა სერიოზულ ზიანს აყენებდა ქართულ ეკონომიკას, თუმცა ერთაშორისი ურთიერთობების ასპექტი სულ სხვაგვარ სურათს გვაძლევდა: ბაზრობის მოვაჭრეებს შორის არ ხდებოდა ფუნქციების ეთნიკური ნიშნით დაყოფა; არც სავაჭრო ზონების დაყოფა ხდებოდა ამ ნიშნით; ქართველები და ოსები იშვიათად საუბრობდნენ კონფლიქტზე; საერთო ეკონომიკური საქმიანობით დაკავშირებულმა ორივე ეთნიკური ჯგუფის წარმომადგენლებმა შეიმუშავეს კონფლიქტის ერთობლივი კოლექტიური ხედვა, რომლის

¹³ Hansjorg Eiff, op.cit.,p.40

¹⁴ მოგვიანებით საქართველოს პარლამენტმა ამ ხელშეკრულების რატიფიცირება მაინც არ მოახდინა. მიზეზი - რუსეთის მიერ ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვალდებულებების შეუსრულებლობა, რომელიც ეხებოდა საქართველოს მხარდაჭერას ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენასა და შეიარაღებული ძალების მოდერნიზებაში.

¹⁵ Р.Мшвидобадзе, Г.Нижарадзе, Г.Хуцишвили, «Потенциалконфликтавгрузинскомоб- ществе: заключительныевыводы», წიგნში: «ЗемляКавказская: Бремяконфликто- вивремяперемен», (ред. Л.Арутюнян), 2007, стр.176-179

არსიც მდგომარეობდა იმაში, რომ „კონფლიქტი იყო შეცდომა და ის დავიწყებას უნდა მისცემოდა.“

ამასობაში ეუთოს მისია კვლავ განაგრძობდა სამშვიდობო პროცესის ხელშეწყობას, მათ შორის „შერეული საკონტროლო კომისიის“ ფარგლებშიც და 1997 წლის მარტში მოახდინა კონფლიქტის ორივე მხარის წარმომადგენელი ექსპერტების ჯგუფის შეხვედრების სერიის ინიცირება. ეს შეხვედრები გადაიქცა კონსტრუქციული დიალოგის ფორუმად. მიზანი იყო გრძელვადიანი დოკუმენტის შემუშავება, რომელშიც ერთობლივი პრინციპები და კონფლიქტის მოგვარების საგზაო რუკა იქნებოდა ასახული. საბოლოოდ, შემუშავდა ე.წ. „შუალედური დოკუმენტი“, რომელიც კონფლიქტის მხარეებს უნდა მოეწონებინათ. ასეც მოხდა - 1999 წელს, ეუთოს შუამავლობით, ე. შევარდნაძემ და ლ. ჩიბიროვმა ხელი მოაწერეს ერთობლივ (შუალედურ) დოკუმენტს, რომლის პარაფირებაც შედგა ვენის გარეუბან ბადენში 2000 წლის 14 ივლისს და რომელსაც არაფორმალურად „ბადენის დოკუმენტი“ დაერქვა. დოკუმენტი, სახელწოდებით „ქართულ-ოსურ კონფლიქტში მხარეებს შორის პოლიტიკურ-სამართლებრივი ურთიერთობების საფუძვლების შესახებ“, ითვალისწინებდა სამხრეთ ოსეთისთვის გაფართოებულ ავტონომიას საქართველოს შემადგენლობაში და ქართულ-ოსური კონფლიქტის მშვიდობიანი მოგვარების გზას სახავდა. „ბადენის დოკუმენტი“ ორ მხარეს შორის ნდობის განმტკიცების პროცესის უმაღლეს წერტილად იქცა და იმაგდროულად ჩიბიროვის პოლიტიკური განაჩენიც აღმოჩნდა. ქართულ-რუსული ურთიერთობის ევოლუციის ასეთი გზა რუსეთის ხელმძღვანელობისთვის აბსოლუტურად მიუღებელი გახდა.¹⁶ საქმე ისაა, რომ, 1992 წლისგან განსხვავებით, ათწლეულის ბოლოსთვის საქართველო თავისი საგარეო პოლიტიკური პრიორიტეტებით უკვე ჩამოყალიბდა დსთ-ს ყველაზე პროდასავლურ ქვეყნად.¹⁷ შესაბამისად, აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში კონფლიქტების ყოვლისმომცველი მოგვარება კრემლის გეგმებში უკვე აღარ შედიოდა. ამ კონტექსტში რუსეთის, როგორც კონფლიქტის „მედიატორის“, მანიპულაციური შესაძლებლობები საქართველოზე (და სამხრეთ ოსეთზე) ზეწოლის ბერკეტად განიხილებოდა. ჩამოყალიბდა ყველა ნიშანი იმისა, რომ რუსეთს კონფლიქტის „გაყინვა“ სურდა.

¹⁶ А. Илларионов -Как готовилась война, Новая газета, 24 июня, 2009.

¹⁷ იმის გარდა, რომ საქართველომ სულ უფრო ხმამაღლა დაიწყო ევროატლანტიკურ სტრუქტურებში ინტეგრაციის სურვილის გაჟღერება, მან მიაღწია იმას, რომ რუსეთის მესაზღვრეებმა დატოვეს საქართველო-თურქეთის საზღვარი, ხოლო ეუთოს სამიტზე მიღებულ იქნა გადაწყვეტილება საბჭოთა დროიდან საქართველოში დარჩენილი ოთხი რუსული სამხედრო ბაზის გაყვანის თაობაზე. საქართველომ შეწყვიტა „კოლექტიური უსაფრთხოების შეთანხმების ორგანიზაციის“ წევრობა და გახდა მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციისა და ევროპის საბჭოს წევრი. იგი გადაიქცა რუსეთის გვერდის ავლით მშენებარე ენერგოდერეფნის მნიშვნელოვან სატრანზიტო რეოლად. მაგრამ კრემლისთვის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი და მგრძნობიარე გადაწყვეტილება იყო ის, რომ საქართველომ არ მისცა რუსეთს უფლება, თავისი ტერიტორია და საჰაერო სივრცე გამოეყენებინა ჩრდილოეთ კავკასიაში ჩენნეთის სახალხო ლაშქარზე სამხრეთიდან იერიშის მისატანად.

კრემლმა საქართველოსთან დაკავშირებული თავისი პოლიტიკის მეთოდურად შეცვლა დაიწყო.¹⁸ კონფლიქტის ზონაში რუსეთის გავლენა განსაკუთრებით გაიზარდა კრემლში ძალაუფლების მწვერვალის მისადგომებთან ვ.პუტინის გამოჩენასთან ერთად. ამას არ შეეძლო, გავლენა არ მოეხდინა მოლაპარაკების პროცესის საერთო ატმოსფეროზე: საგრძნობლად შემცირდა „შერეული საკონტროლო კომისიისა“ და „ექსპერტთა ჯგუფის“ ფორმატში მიმდინარე მოგვარების პროცესის ეფექტიანობა; გაუარესდა სიტუაცია თვით კონფლიქტის ზონაშიც. „ბადენის დოკუმენტის“ ხელმოწერის შემდგომი პროცესის ჩაშლის ერთ-ერთ უშუალო მიზეზად სახელდება თბილისის მოთხოვნა რუსეთის გარდა სხვა გარანტორის ჩართვის შესახებ. რუსეთმა ამას კატეგორიული წინააღმდეგობა გაუწია და ეს მოთხოვნა უარყო. თავის მხრივ, დოკუმენტი სამხრეთ ოსეთმაც უარყო, რადგანაც არ გამოხატა კომპრომისის სურვილი. ამგვარად, ვერ მოხერხდა „ბადენის დოკუმენტის“ კონფლიქტის სავარაუდო ყოვლისმომცველ მოგვარებამდე მიყვანა და იგი მორიგი ფალსტარტი აღმოჩნდა.

2003 წლის ნოემბრის აშკარად გაყალბებული საპარლამენტო არჩევნების შემდეგ საქართველოში ხელისუფლება შეიცვალა. „ვარდების რევოლუციად“ წოდებულ მოვლენაში რუსეთმა კონსტრუქციული როლი ითამაშა იმის იმედით, რომ ე.შევარდნაძის შემდეგ მოსულ ახალ ხელისუფლებასთან სტრატეგიული საკითხების მოგვარება გაუადვილდებოდა. კრემლის მხრიდან საქართველოს ახალი ხელისუფლების მიმართ გარკვეული კონსტრუქციული დამოკიდებულების მიუხედავად, ქართულ-ოსურ კონფლიქტთან დაკავშირებით მისი პოლიტიკა არ იცვლებოდა. საქმე მორიგ ჩიხში შედიოდა. ერთადერთი ნათელი წერტილი ერგნეთის ბაზრობის ფუნქციონირებით დაინტერესებულ ქართველებსა და ოსებს შორის ჩამოყალიბებული მშვიდობიანი და კეთილგანწყობილი ურთიერთობები იყო. იმის გამო, რომ ეკონომიკური სარგებელი ნაწილდებოდა და კონფლიქტის მთელ ზონასა და მის მიმდებარე რაიონებში მყოფი ათიათასობით ქართველისა და ოსის კეთილდღეობის წყარო ხდებოდა, იგრძნობოდა საერთო კეთილგანწყობა ქართველებისა და ოსების ურთიერთშერიგების მიმართ.

ანალიზი: კონფლიქტის ზონაში სიტუაციის 12-წლიანი მიწელების პერიოდი დიალოგის შედეგია, რაც თავისთავად ყურადღებას იმსახურებს. ხანგრძლივმა სიმშვიდემ, როგორც კონფლიქტის ფა-

¹⁸ რუსეთმა ცალმხრივად მოხსნა რუსეთ-საქართველოს საზღვრის აფხაზეთის მონაკვეთის გადაკვეთის აკრძალვა წვევამდელი ასაკის მამაკაცებისთვის, რომელიც 1996 წლის 19 იანვარს დსთ-ის პრეზიდენტების ერთობლივი გადაწყვეტილებით იქნა მიღებული. ქართული მხარის ენერგიული პროტესტის მიუხედავად, რუსეთი გამოვიდა დსთ-ის ფარგლებში უვიზო მიმოსვლის შესახებ შეთანხმებიდან და 2000 წლის დეკემბერში საქართველოს მოქალაქეებისთვის სავიზო რეჟიმი დააწესა. პარალელურად, რუსეთის ხელისუფლებამ გაამართლა სავიზო რეჟიმი აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის მოსახლეობისთვის. 2001 წლის ბოლოს სამხრეთ ოსეთის პრეზიდენტად აირჩიეს პრორუსულად განწყობილი კანდიდატი ედუარდ კოკოიტი. მომდევნო წელს რუსეთმა სამხრეთ ოსეთის მოსახლეობისთვის რუსეთის პასპორტების გაცემა დაიწყო.

ზამ, წარმოქმნა და განავითარა ინტენსიური სამშვიდობო პროცესი, რომელშიც მონაწილეობდნენ როგორც ქართული და სამხრეთოსეთური მხარეები (წარმოდგენილი პირველი პირებით, პარლამენტის წევრებით, ექსპერტებით), ასევე მედიატორები და ფასილიტატორები ავტორიტეტული საერთაშორისო ორგანიზაციების სახით (ევთო, ევროკავშირი), რუსეთის ფედერალური მთავრობა, ჩრდილოეთ ოსეთი და, რაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია, კონფლიქტის ზონასა და მის მიმდებარე რაიონებში მცხოვრები რიგითი ადამიანები. არსობრივად, სამშვიდობო პროცესი წარმოადგენდა ყოვლისმომცველი პოლიტიკური მოგვარების შესახებ ურთიერთმისაღები დოკუმენტის დიალოგის რეჟიმში შემუშავების მცდელობების სერიას. სამწუხაროდ, ამ მცდელობებიდან არცერთი არ დასრულებულა წარმატებით, თუმცა, რაღაც მომენტში, კერძოდ კი, „ბადენის დოკუმენტის“ შემთხვევაში, გაჩნდა იმედი, რომ ისტორიულ შედეგამდე მხოლოდ ერთი ნაბიჯი იყო დარჩენილი. აი, ორი ძირითად მიზეზი იმისა, თუ რატომ იყო ყველა ნახსენები მცდელობა წარუმატებელი: პირველ რიგში, დასახული ამოცანა (მიზანი) - ყოვლისმომცველი მოგვარება - არ იყო იმ პოლიტიკური კონტექსტის ადეკვატური, რომლის ჩარჩოებშიც ის დაისვა. ის მეტისმეტად ამბიციური აღმოჩნდა იმდენად, რამდენადაც ყოველ ჯერზე კონფლიქტის უშუალო მხარეები ერთად და/ან ცალ-ცალკე კომპრომისზე წასვლის სურვილს ბოლომდე ვერ გამოხატავდნენ. კონფლიქტის ხასიათმა იმ დროისთვის უკვე იმდენად დააშორა მხარეები, რომ მათი პოლიტიკური პოზიციები ძნელად შეთავსებადი აღმოჩნდა. მეორეც, ეუთოსა და რუსეთის მედიაცია/ფასილიტაცია არ იყო კოორდინირებული არც „შერეული საკონტროლო კომისიის“ ფარგლებში და არც მის მიღმა. იგრძნობოდა, რომ რუსეთი ერთპიროვნული ლიდერობისკენ ისწრაფოდა და ეუთოს თანასწორ პარტნიორად არ აღიქვამდა. თუმცა მედიაცია/ფასილიტაციის „ჩავარდნის“ გადამწყვეტი ფაქტორი აღმოჩნდა საქართველოსთან ორმხრივი ურთიერთობის გაციებით გამოწვეული რუსეთის პოლიტიკის შეცვლა კონფლიქტთან მიმართებით. ყოველივე ამის მიუხედავად, „ჩავარდნილმა სამშვიდობო პროცესმა“ შეძლო უმნიშვნელოვანესი შედეგის მოტანა, რაც ადგილებზე ქართველებსა და ოსებს შორის ტრანსფორმირებული ურთიერთობებით გამოიხატებოდა. მიუხედავად იმისა, რომ ლეგალური პოლიტიკური ინსტიტუტების არარსებობის პირობებში ადგილობრივ მოსახლეობას არამართლზომიერი ეკონომიკური ურთიერთობების განხორციელება უწევდა, ერგნეთის ბაზრობის ფენომენი წარსულისგან დაცვის მნიშვნელოვანი დამცავი მექანიზმი გახდა.¹⁹ ხალხი ფაქტობრივად შერიგდა რადგან მიაჩნდა, რომ „კონფლიქტი შეცდომა იყო და დავიწყებას უნდა მისცემოდა.“ ამ გაგებით, ზიგზაგისებურმა და პოლიტიკურად წარუმატებელმა დიალოგმა შეიძინა არაწინასწარგანზრახული, მაგრამ ძალზე მნიშვნელოვანი ღირებულება.

¹⁹ P.Мшвидобадзе, Г.Нижарадзе, Г.Хуцишвили, op.cit., стр. 181

რეესკალაციის პერიოდი 2004-2008 წწ.

სიტუაციის აღწერა:

პირველი ფაზა

2004 წლის მაისში საქართველოს ახალმა ხელისუფლებამ კონტრაბანდასთან ბრძოლის ეგიდით სამხრეთ ოსეთსა და მის მიმდებარე რაიონებში მსხვილი ოპერაცია წამოიწყო. ოპერაციის შედეგად ააფეთქეს გზები, რომლებსაც სამხრეთ ოსეთის და ერგნეთის ბაზრობის გავლით კონტრაბანდული საქონლის შემოსატანად იყენებდნენ. ბაზრობა მალევე დაიხურა. მისი დახურვა მართო კორუმპირებული ჩინოვნიკების ინტერესებს კი არ შეეხო, არამედ ამ ფაქტმა არსებობის საშუალება მოუსპო რიგით ადამიანებს, ვისი არსებობაც წვრილ კონტრაბანდაზე იყო დამოკიდებული.

ანტიკონტრაბანდულმა ოპერაციამ მკვეთრად გააუარესა უსაფრთხოებასთან დაკავშირებული სიტუაცია. რეგიონში შეკრება დაიწყო შეიარაღებულმა ხალხმა, იხსნებოდა საკონტროლო-გამშვები პუნქტები. კონფლიქტის რაიონში სიტუაციის გაუარესებასთან ერთად შეწყდა კონფლიქტის თავიდან აცილების მექანიზმების - მათ შორის, „შერეული საკონტროლო კომისიისა“ და შერეული სამშვიდობო ძალების - მოქმედება. სამი სამშვიდობო ბატალიონი ერთად უკვე აღარ მოქმედებდა. მალევე გაჩნდა ინფორმაცია როკის გვირაბის გავლით სამხრეთ ოსეთის მხარის რუსეთის მიერ იარაღით მომარაგების თაობაზე.²⁰ შედეგად, დაიწყო ურთიერთსროლა, გაჩნდა მსხვერპლი, დაინგრა ასობით სახლი.

18 აგვისტოს „შერეული საკონტროლო კომისიის“ თანათავმჯდომარეებმა და საქართველოს პრემიერ-მინისტრმა ზ. ჟვანიამ ხელი მოაწერეს ცეცხლის შეწყვეტის შეთანხმებას და საქართველომ ჯარის გაყვანა დაიწყო.

2004 წლის ზაფხულის მოვლენებმა უკან შეატრიალა ნდობის შენების თორმეტწლიანი პროცესი. კონფლიქტის ზონის ხელახალმა მილიტარიზაციამ ქართველებსა და ოსებს შორის ერთაშორისი მტრობა გააძლიერა. ფაქტობრივად შეწყდა კონტაქტები არასამთავრობო ორგანიზაციების და მცირე ბიზნესის დონეზე. ქართულ-ოსური ურთიერთობები პრაქტიკულად შემოიფარგლა „შერეული საკონტროლო კომისიის“ ფორმატში ძალზე დაძაბული ურთიერთობით და ოფიციალური განცხადებების მიმოცვლით ხალხის გატაცების, მძევალთა აყვანის, ტრანსკავკასიური ავტომაგისტრალის გადაკეტვისა და კონფლიქტის ზონაში რუსეთის სამშვიდობო კონტინგენტის ყოფნის თაობაზე. ქართულ-ოსური კონფლიქტი „გაიყინა“.

მეორე ფაზა

2004 წლის ზაფხულიდან მ. სააკაშვილმა დაიწყო მკვეთრი

²⁰ 2-6 ივნისს რუსეთმა გადასცა ცხინვალს 70 ტანკი T-72, ზალპური ცეცხლის 20 რეაქტიული სისტემა «Град», 200-ზე მეტი გადასატანი საზენიტო-სარაკეტო კომპლექსი «Игла». სამხრეთ ოსეთის თავდაცვის მინისტრად დაინიშნა ანატოლი ბარანკევიჩი - რუსეთის არმიის პოლკოვნიკი, რომელსაც ჰქონდა ავღანეთისა და ჩეჩნეთის კონფლიქტებში მონაწილეობის გამოცდილება (ა. ილარიონოვი, op.cit.)

განცხადებების გაკეთება, სადაც რუსეთს ადანაშაულებდა სამხრეთ ოსეთის სეპარატისტული მისწრაფებების ნებაზე მიშვებაში, საქართველოს საზღვაო და საჰაერო სივრცის დარღვევაში, საქართველოს ავტონომიების ტერიტორიაზე სადაზვერვო საქმიანობის წარმოებაში, საქართველოს მოქალაქეების მიმართ არამეგობრულ ქმედებებში სავიზო რეჟიმის თვალსაზრისით და სხვ. 2005 წლის ზამთარში საქართველოს მთავრობამ მოითხოვა რუსეთის სამხედრო ბაზების სასწრაფოდ გაყვანა ახალქალაქიდან და ბათუმიდან. ამის საპასუხოდ, ფედერალურმა სამსახურმა „Роснотренингов“-მა აკრძალა რუსეთში ქართული ღვინის და მინერალური წყლის შეტანა, ხოლო ცოტა მოგვიანებით გამოცხადდა საქართველოს სატრანსპორტო ბლოკადის შესახებ - შეწყდა საჰაერო, სახმელეთო, საზღვაო მიმოსვლა და საფოსტო გადაზიდვები. რამდენიმე დღით ადრე ქართულმა პოლიციამ ჯაშუშობის ბრალდებით დააპატიმრა რუსეთის ოთხი ოფიცერი. სამაგიეროს გადახდის მიზნით, რუსეთმა დაიწყო მოსკოვიდან და სხვა ქალაქებიდან ეროვნებით ქართველი პირების გამოსახლება იმ ფორმით, რომელიც აშკარად არღვევდა ადამიანის უფლებებს, და გამოაცხადა, რომ განხორციელებული მოქმედებები წარმოადგენს რეაგირებას სააკაშვილის მთავრობის ანტირუსულ კურსზე.²¹

ქართულ-რუსული ურთიერთობების დაძაბულობის ამ ახალმა ტალღამ, რა თქმა უნდა, არ შეუწყო ხელი მოლაპარაკებების პროცესს. 2004 წლის ზაფხულში საპოლიციო ოპერაციის ჩაგარდნისა და შემდგომი მოლაპარაკებების პროცესისას ერთი და იმავე ადგილის ტკეპნის შემდეგ, სააკაშვილის მთავრობამ გადაწყვიტა სხვა გზით წასულიყო. სეპარატისტულ რეგიონზე კონტროლის დაწესების მიზნით ყოფილი სამხრეთოსეთის ავტონომიური ოლქის ტერიტორიაზე სპეციალურად შექმნილი დროებითი ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეულის ხელმძღვანელად დაინიშნა 1991-1992 წლებში საქართველო-ოსეთს შორის საბრძოლო მოქმედებების აქტიური მონაწილე დიმიტრი სანაკოვევი. საქართველომ სახელმწიფო ბიუჯეტიდან დაახლოებით 7 მილიონი დოლარი გამოყო, რათა სანაკოვევის ადმინისტრაციას სამხრეთელი ოსების გულის მოსაგებად მთელი რიგი ეკონომიკური და სოციალური პროექტების რეალიზებაში დახმარებოდა. მაგრამ, სინამდვილეში, თბილისისთვის მთავარ ამოცანას წარმოადგენდა მსოფლიოს დარწმუნება, რომ მის პროტეჟეს შეეძლო კონფლიქტის მოგვარების პროცესში გავლენიანი მონაწილის როლის შესრულება. თუმცა, დრომ გვიჩვენა, რომ მოლაპარაკებების პროცესის ხელშეწყობის ნაცვლად, დროებითი ადმინისტრაციის ფაქტორმა, პირიქით, დაძაბა საერთო ატმოსფერო.

პარალელურად მიმდინარეობდა კოსოვოს სუვერენიზაციის

²¹ 2007 წლის 26 მარტს საქართველომ რუსეთის წინააღმდეგ საჩივარი შეიტანა ადამიანის უფლებების ევროპულ სასამართლოში. 2014 წლის ივლისში სასამართლომ გამოიტანა დადგენილება ევროპული კონვენციის რამდენიმე მუხლის საფუძველზე, რომლის თანახმადაც რუსეთის ქმედებებში აღნიშნა დარღვევები. 2019 წელს ადამიანის უფლებების ევროპული სასამართლოს დიდმა პალატამ დამატებით დაადგინა, რომ რუსეთმა უნდა გადაუხადოს საქართველოს კომპენსაცია 10 მილიონი ევროს ოდენობით.

პროცესი. სახიფათო პრეცედენტი შეიქმნა მას შემდეგ, რაც დასავლეთის სახელმწიფოებმა ყური არ დაუგდეს პუტინის მოწოდებას და 2008 წლის თებერვალში მაინც აღიარეს კოსოვოს დამოუკიდებლობა. ეს პრეცედენტი სახიფათო იყო იმიტომ, რომ ქართულ-ოსური და ქართულ-აფხაზური კონფლიქტები პირველად გახდა არა მარტო საქართველო-რუსეთს შორის არსებული პრობლემური ურთიერთობების, არამედ რუსეთისა და დასავლეთის დაპირისპირების მძევლები. კოსოვოს პრეცედენტი საბაბად იქცა საქართველოსა და მისი პროდასავლური საგარეო პოლიტიკის წინააღმდეგ განხორციელებული აგრესიისა და, აგრეთვე, შურისძიების დასავლეთის მიმართ, კერძოდ, მის მიერ რუსეთის გეოპოლიტიკური ინტერესების მორიგი დამამცირებელი უგულვებელყოფის გამო.

2008 წლის ნატოს ბუქარესტის სამიტის გადაწყვეტილება, რომ საქართველო გარდაუვალად გახდებოდა ალიანსის წევრი, რუსეთისთვის ბოლო წვეთი აღმოჩნდა. რუსეთს აშფოთებდა ის, რომ ვერც საქართველოსთვის დაწესებული ეკონომიკური ემბარგო აფერხებდა ალიანსის პოსტსაბჭოთა სივრცეში გაფართოებას და ვერც მოლაპარაკებების პროცესის დუნე მიმდინარეობა. მიუხედავად იმისა, რომ სამიტზე საბოლოოდ არ გადაწყდა საქართველოსთვის ნატოში გაწევრიანების სამოქმედო გეგმის მინიჭება, რუსეთის ხელისუფლებამ სამიტის გადაწყვეტილება ხსენებული საკითხის კვლავ განხილვის რამდენიმე თვით გადადების შესახებ აღიქვა იმ ბოლო შანსად, რომელიც მას არასასურველი პერსპექტივის თავიდან აცილების საშუალებას მისცემდა. რუსეთის პრეზიდენტმა დაავალა მთავრობას, განეხორციელებინა აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში მცხოვრები რუსეთის მოქალაქეების არსებითი მხარდაჭერა.²² როგორც მოგვიანებით აღნიშნა ვ.პუტინმა, რუსეთი დიდი ხანია ამზადებდა საქართველოს წინააღმდეგ განსახორციელებელი ოპერაციის დეტალურ გეგმას.²³ ალბათ ამ გეგმის მიხედვით მოქმედებდა რუსეთი „არსებითი დახმარების“ განვებისას.

²² ამ მიზნებისთვის რუსეთის მთავრობას დაევალა აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის ხელისუფლების დე ფაქტო ორგანოებთან ურთიერთქმედება, მათ შორის სავაჭრო-ეკონომიკურ, სოციალურ, სამეცნიერ-ტექნიკურ, საინფორმაციო, კულტურის, განათლების სფეროებში თანამშრომლობის ორგანიზება - და ამ თანამშრომლობაში რუსეთის რეგიონების ჩართვაც. დადგინდა რუსეთში აღიარებული დოკუმენტების ნუსხა, რომლებსაც აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის ფაქტობრივი ორგანოები ფიზიკურ პირებს აძლევდნენ. აღიარებულ იქნა აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის კანონმდებლობის შესაბამისად დარეგისტრირებული იურიდიული პირების სამართალ სუბიექტობა, რაც ასეთი იურიდიული პირების პირად კანონად განიხილება. აღმასრულებელი ხელისუფლების ფედერალურ ორგანოებს დაევალათ აფხაზეთთან და სამხრეთ ოსეთთან თანამშრომლობა სამოქალაქო, საოჯახო და სისხლის სამართლის საქმეებთან დაკავშირებით სამართლებრივი დახმარების გასაწევად. რუსეთის შსს-ს ტერიტორიულ ორგანოებს კრასნოდარის მხარესა და ჩრდილოეთ ოსეთში დაევალათ, საჭიროების შემთხვევაში, განეხორციელებინათ ცალკეული საკონსულო ფუნქციები აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში მუდმივად მცხოვრები პირების ინტერესებიდან გამომდინარე.

²³ «Заявление Путина о плане операции в Южной Осетии не удивило Грузию», ИноТВ, 9 августа 2012. იხ.: <https://russian.rt.com/inotv/2012-08-09/Zayavlenie-Putina-o-plane-operacii>

ქართულ-ოსური კონფლიქტის ზონაში მდგომარეობის და-
ძაბვა ივლისის ბოლოს - აგვისტოს დასაწყისში დაიწყო. აქტიური
საბრძოლო მოქმედებები კი 8 აგვისტოს ღამეს განხორციელდა. სა-
ქართველოს შეიარაღებულმა ძალებმა მასირებული საარტილერიო
ცეცხლი გაუხსნა სამხრეთ ოსეთის დედაქალაქს, რომლის შემდეგაც
სამხრეთ ოსეთზე კონტროლის დამყარების მცდელობა განახორცი-
ელა. 8 აგვისტოს რუსეთის პრეზიდენტმა კონფლიქტის ზონაში „მშვი-
დობის იძულების ოპერაციის“ დაწყება გამოაცხადა. სააკაშვილის
მთავრობის გათვლების²⁴ საწინააღმდეგოდ, რეგიონში რუსეთის
მნიშვნელოვანი სამხედრო ძალები შეიყვანეს, ამოქმედდა ავიაცია.
რამდენიმე დღის განმავლობაში რუსეთის ჯარებმა სამხრეთ ოსეთის
შეიარაღებულ ფორმირებებთან ერთად სამხრეთ ოსეთიდან ქართუ-
ლი ჯარები განდევნეს და დროებით დაიკავეს კონფლიქტის ზონის
მიმდებარე საქართველოს რამდენიმე რაიონი.

ომის მიმდინარეობისას და მისი შედეგების საფუძველზე რუ-
სეთმა ქართულ-ოსურ კონფლიქტში სტატუსი შეიცვალა - რუსეთის
ფედერაცია მშვიდობისმყოფელის ნაცვლად კონფლიქტის მონაწი-
ლედ გადაიქცა.

ევროკავშირის საბჭოს საფრანგეთის თავმჯდომარეობის
აქტიური შუამავლობით 12 აგვისტოს ხელი მოეწერა კონფლიქტის
მოგვარების გეგმას.²⁵ ხუთდღიან ომს მნიშვნელოვანი გეოპოლი-
ტიკური, ეკონომიკური და სხვა შედეგები მოჰყვა. ასე მაგალითად,
26 აგვისტოს რუსეთმა ოფიციალურად აღიარა სამხრეთ ოსეთი და
აფხაზეთი დამოუკიდებელ სახელმწიფოებად. „შერეულმა საკონტ-
როლო კომისიამ“ შეწყვიტა ფორმალური არსებობა. 2 სექტემბერს
საქართველომ განაცხადა დიპლომატიური ურთიერთობები რუსეთ-
თან. რეგიონიდან გაყვანილ იქნა ეუთოს მისია.²⁶ ქართულ-ოსურმა
„გაყინულმა“ კონფლიქტმა აშკარად გამოხატული ქართულ-რუსული
განზომილება შეიძინა.

ანალიზი: ხელახალი ესკალაციის 4-წლიანმა პერიოდმა გა-
მოსწორებელი ზიანი მიაყენა სამშვიდობო პროცესს. პირველ რიგ-
ში, ზიანი მიადგა ქართულ-ოსურ ურთიერთობებს, რომლებიც წინა
სამშვიდობო პერიოდში უკვე იმგვარად იყო გარდაქმნილი, რომ
ქართველები და ოსები შერიგების სულისკვეთებით იყვნენ გამსჭვა-
ლული. ხელახალი ძალისმიერი დაპირისპირების შედეგად დაიკა-

²⁴ „ჩვენ არ მოვმზადებულვართ ამგვარი განვითარებისთვის - ქუთელია“, Civil.ge, 22 აგვისტო, 2008 წ.

²⁵ გეგმა ექვს პუნქტს შეიცავდა: 1. არ იქნეს გამოყენებული ძალა; 2. საბოლოოდ შეწყდეს ყველა სამხედრო მოქმედება; 3. თავისუფალი წვდომა ჰუმანიტარულ დახმარებაზე; 4. საქართველოს შეიარაღებული ძალები ბრუნდებიან მათი მუდ-
მივი დისლოკაციის ადგილას; 5. რუსეთის ფედერაციის შეიარაღებული ჯარები გადაადგილდებიან ხაზზე, რომელიც არსებობდა საბრძოლო მოქმედებების დაწყებამდე; 6. აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში სტაბილურობისა და უსაფრთხოების უზრუნველყოფის საერთაშორისო გარანტიების შექმნა.

²⁶ ქართულ-აფხაზეთი კონფლიქტის ზონაში შეწყვიტა მუშაობა გაეროს სადამ-
კვირვებლო მისიამ საქართველოში.

რგა ყველაზე ღირებული - მშვიდობა და აღდგენილი ნდობა ორ თემს
შორის. მეორე, სამშვიდობო ინსტიტუტებმა (ეუთო, „შერეული საკონ-
ტროლო კომისია“, შერეული სამშვიდობო ძალები და სხვ.) სისუსტე
გამოიჩინეს: ესკალაციის პირველ ფაზაში მოვლენები იმდენად
სწრაფად ვითარდებოდა, რომ სამშვიდობო ინსტიტუტები სიტუაციის
დაშოშმინებას თავიანთი მცდელობებით აგვიანებდნენ ემოციების
მზარდი სიმძაფრის ფონზე; მეორე ფაზაში „შერეული საკონტროლო
კომისია“ და შერეული სამშვიდობო ძალები იმდენად დასუსტდნენ,
რომ უკვე ვეღარ ასრულებდნენ მანდატით მინიჭებულ სავალდებუ-
ლო ფუნქციებს და, რაც მთავარია, დისკრედიტაცია განიცადეს კონ-
ფლიქტის მონაწილე მხარეების თვალში. მიუხედავად იმისა, რომ
დროდადრო წარადგენდნენ სამშვიდობო ინიციატივებს, კონფლიქ-
ტის მოგვარება, როგორც სამშვიდობო პროცესის მიზანი, სწრაფად
გადავიდა უკანა პლანზე, ხოლო მედიატორების ერთადერთი ამოცა-
ნა გახდა სისხლისღვრის დაუშვებლობა. ურთიერთობები სწრაფად
უარესდებოდა - ერთი მხრივ, თბილისსა და ცხინვალს შორის და, მე-
ორე მხრივ, თბილისსა და მოსკოვს შორის. ეს უკანასკნელი გარემო-
ება განსაკუთრებით აქტუალური გახდა ესკალაციის მეორე ფაზაში,
როდესაც თბილისმა დაიწყო რუსეთის, როგორც არაობიექტური შუ-
ამავლის, მხილება და ითხოვდა „შერეული საკონტროლო კომისიის“
რეფორმირებას მისი გაფართოების მიმართულებით და მის რიგებში
აშშ-სა და ევროკავშირის მოწვევას. ამის პარალელურად, საქართვე-
ლო სწრაფი ნაბიჯებით მიიწევდა წინ ნატოსთან დაახლოების გზაზე,
რაც კრემლს განსაკუთრებით აღიზიანებდა. ამას უნდა დავუმატოთ
კოსოვოს სუვერენიზაციის ფაქტორიც, რომელმაც ქართულ-ოსური
[და ქართულ-აფხაზეთი] კონფლიქტი რუსეთსა და დასავლეთს შო-
რის დაპირისპირების მძევლად აქცია. იარაღის ჟღარუნისა და დიპ-
ლომატიური ბატალიების ასეთ ფონზე სამოქალაქო საზოგადოების
ხმა თითქმის აღარ ისმოდა. გამონაკლისი მაგალითად შეიძლება
მოვიყვანოთ საქართველოს სამოქალაქო საზოგადოების მიმართვა
პრეზიდენტ მ. სააკაშვილისადმი, სადაც რეკომენდებული იყო სამთა-
ვრობო სამშვიდობო ინიციატივის რეალიზაციისთვის გარკვეული ნა-
ბიჯების გადადგმა.²⁷ მოცემული დოკუმენტის იგნორირება მხოლოდ
ერთი მაგალითია სხვა, არანაკლებ მნიშვნელოვანი, შეცდომების
მოზაიკიდან ან გარემოებათა არასასურველი დამთხვევებიდან, რაც
შეიარაღებული კონფლიქტის ორი საშიში ეპიზოდით დასრულდა -
2004 და 2008 წლების მოვლენებით.

ამ მოვლენებმა წერტილი დაუსვა წინა პერიოდში მიღწეულ
ყველადადებით შედეგს. უფრო მეტიც, აგვისტოს ომის შედეგებმა
დიდწილად წინასწარ განსაზღვრა კონფლიქტის შემდგომი პერი-
ოდის უპერსპექტივობა. შეიძლება ითქვას, რომ ქართულ-ოსური
დაპირისპირების ამ მონაკვეთზე დიალოგმა, მიუხედავად დონისა

²⁷ ივლიანე ხაინდრავა, „სამოქალაქო საზოგადოება და სამშვიდობო პროცესი“, „ქართულ-ოსური კონფლიქტი: მშვიდობის ძიებაში“, სტრატეგიისა და საერთაშო-
რისო ურთიერთობების კვლევის ფონდი, 2011, გვ. 27-43

და ფორმატისა, ვერ შეძლო შედეგის გამოღება და ამიტომაც მისი პრაქტიკული ღირებულება მინიმალური იყო.

სტაგნაციის პერიოდი 2008-2020 წწ.

სიტუაციის აღწერა: 2008 წელს საომარი მოქმედებების დასრულების შემდეგ მხარეების დაპირისპირებამ უმთავრესად პოლიტიკური და დიპლომატიური ხასიათი მიიღო, და დიდწილად საერთაშორისო პოლიტიკის სფეროში გადავიდა. დაპირისპირების ხასიათი და სტრუქტურა ძირეულად შეიცვალა - კონფრონტაცია ორმხრივის ნაცვლად სამხრივი გახდა. ამ სამკუთხედში მოსკოვი და ცხინვალი ფორმალურად სხვადასხვა მხარეებს წარმოადგენენ, მაგრამ აბსოლუტურად ერთიანი პოზიცია აქვთ. ამასთან ერთად, რუსეთმა, რომელმაც ღია თამაში აირჩია, გადაახალისა და დაიწყო სამხრეთ ოსეთის საქართველოსგან გამიჯვნის პოლიტიკის მთლიანად გაკონტროლება.

უწევების საერთაშორისო დისკუსიების დროს, ერთი მხრივ, რუსეთის და სამხრეთ ოსეთის წარმომადგენლები და, მეორე მხრივ, საქართველო ცდილობენ, წინ წამოსწიონ საკუთარი „წითელი ხაზები“, რაც ამ მექანიზმის დაბალი ეფექტიანობის მთავარი მიზეზია. ამ სტატიის დაწერის დროისთვის ჩატარებულია დისკუსიების 50 რაუნდი, მაგრამ დაპირისპირებული მხარეების პოზიციების დაახლოების მხრივ არანაირი ხელშესახები შედეგი არ არის მიღწეული.

კონფლიქტის გარშემო არსებული სიტუაცია კვლავ დაძაბულია. ამის რამდენიმე მიზეზი არსებობს: რუსეთი და სამხრეთ ოსეთი, ერთი მხრივ, და საქართველო, მეორე მხრივ, ერთმანეთს დანაშაულის ჩადენასა და ეთნიკურ წმენდაში სდებენ ბრალს. 2008 წელს საქართველოს მთავრობამ რუსეთის წინააღმდეგ სარჩელები შეიტანა გაეროს საერთაშორისო და ადამიანის უფლებების ევროპის სასამართლოებში. 2018 წელს საქართველომ მესამედ შეიტანა სარჩელი. ამ შემთხვევაში, სამხრეთ ოსეთის ტერიტორიაზე არჩილ ტატუნაშვილისა და დავით ბაშარულის ძალადობრივ სიკვდილთან დაკავშირებით,²⁸ საქართველო სთხოვს სასამართლოს, აღიაროს, რომ რუსეთი პასუხისმგებელია ადამიანის უფლებების ევროპული კონვენციის მრავალ დარღვევაზე, მათ შორის სიცოცხლის უფლებაზე, წამების აკრძალვასა და თავისუფლებისა და უსაფრთხოების უფლებებზე.

საერთო კონტექსტის გაუარესების კიდევ ერთ ფაქტორსა და საქართველოზე ზეწოლის ინსტრუმენტს წარმოადგენს ე.წ. „ბორდერიზაციის“ პოლიტიკა, რომლის ფარგლებშიც მიმდინარეობს მავთულხლართების ღობეების აღმართვის საინჟინრო სამუშაოები ე.წ. „სადემარკაციო ხაზების“ გასწვრივ. სამხრეთ ოსეთთან ადმინისტრაციული საზღვრის პერიმეტრის 53 კილომეტრზე მეტი ამ მავთულხლართებით არის გაყოფილი. ცხინვალის ხელისუფლების მიერ ფიზიკური კედლის აღმართვა სამხრეთ ოსეთსა და უშუალოდ

საქართველოს შორის - ამასთან ერთად საკონტროლო-გამშვები პუნქტების სისტემატური და არაპროგნოზირებადი დახურვა და ამ მოვლენის დასჯის ინსტრუმენტად გადაქცევა - ახდენს ისეთი ინციდენტების ზრდის პროვოცირებას, როგორიცაა უკანონო დაკავებები გამყოფი ხაზის გადაკვეთის მცდელობისას, თანაც ორივე მიმართულებით.

ყველა ამ მოვლენის ფონზე სასიამოვნო გამონაკლისს წარმოადგენს ტყვეთა ყველაზე მასშტაბური გაცვლა 2008 წლის ომის შემდეგ. 2016 წლის 10 მარტს ენგურის ხიდზე საქართველოში სამუდამო პატიმრობა მისჯილი სამხრეთ ოსეთის მცხოვრები ოთხი პირი გაცვალეს საქართველოს 12 მოქალაქეზე, რომლებიც, თავის მხრივ, გასამართლებულები იყვნენ სამხრეთ ოსეთის და აფხაზეთის სასამართლოების მიერ.

2008 წლის მოვლენების შოკისმომგვრელი განვითარება გააზრებას საჭიროებდა და აქ მნიშვნელოვანი როლი ენიჭებოდა სამოქალაქო დიალოგს საქართველოს, აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთს შორის. ამის შედეგად გამოჩნდა ისეთი სადისკუსიო პლატფორმები, როგორიცაა Limehouse Discussion Platform (ქართულ-აფხაზური), „სტამბოლის პროცესი“ (ქართულ-რუსული) და სხვ. ქართულ-ოსური დიალოგის პლატფორმის ერთ მაგალითად უნდა აღინიშნოს ჯორჯ მელისონის უნივერსიტეტის ეგიდით შემუშავებული პროექტი „თვალსაზრისი“ (Point of View). 2016 წლიდან ეს უნივერსიტეტი და მისი პარტნიორები უკვე სხვა პროექტის ფარგლებში აგრძელებენ მუშაობას. ბოლო 12 წლის განმავლობაში ხსენებული უნივერსიტეტის პროექტების ფარგლებში ჩატარდა სხვადასხვა ფორმატის საქმიანი შეხვედრების სერიები.²⁹ ამის შედეგად გამოიცა ერთობლივი კვლევებისა და სტატიების კრებულები, თვითმხილველთა მოგონებები და სხვ. ზემოაღნიშნული შედეგების გარდა, დიალოგმა გაამართლა კიდევ იმიტომაც, რომ პროექტის მონაწილეთა ურთიერთობის შედეგად შენარჩუნდა ძველი და დამყარდა ახალი კონტაქტები, დამყარდა ნდობა ადამიანებს შორის. მინიმალურად, მაგრამ მაინც შენელდა ზოგადი გაუცხოება.

ამასობაში, სულ უფრო ძლიერდებოდა რუსეთის გავლენა სამხრეთ ოსეთის პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ ცხოვრებაზე, ხოლო სამხრეთ ოსეთის აშკარად გამოხატულმა თვითიზოლაციისკენ მისწრაფებამ საქართველოსა და მთელი სამყაროსგან დაღი დაასვა კონფლიქტის მხარეების სამოქალაქო საზოგადოებებს შორის ურთიერთობებს. აქაც აღინიშნებოდა ინტენსივობის მნიშვნელოვანი შესუსტება.

ანალიზი: ომის შემდგომი 12 წელი ქართულ-ოსური კონფლიქტის ახალი „გაყინვით“ ხასიათდება, თუმცა სახეცვლილი ფორმით. თუ წინა პერიოდებში რუსეთი შუამავლისა და ფასილიტატორის - თუმცა ხანდახან არაობიექტურის - როლს ასრულებდა, ახლა,

²⁸ სარჩელი შეეხება აგრეთვე საქართველოს მოქალაქე გიგი ოთხოზორიას მკვლელობას აფხაზი „მესაზღვრის“ მიერ გამყოფ ხაზზე.

²⁹ S. Allen, Related Initiatives: From Point of View to Action, The World News, November 1, 2010

გახდა რა კონფლიქტის მხარე, იგი ქართველებსა და ოსებს შორის ურთიერთობების აღდგენაში მთავარ ბარიერს წარმოადგენს.³⁰ ამას უნდა დავუმატოთ ისიც, რომ რუსეთის მეცადინეობით გაუქმდა გაეროსა და ეუთოს სამშვიდობო მისიები აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში. ამის შედეგად, პოსტსაბჭოთა სივრცეში, სხვა დაურეგულირებელი კონფლიქტებისგან განსხვავებით, ეს ორივე კონფლიქტი საქართველოში სამშვიდობო პროცესის გარეშე დარჩა. არ ხდება არანაირი წინადადების, პროექტის ან ინიციატივის შემუშავება ურთიერთობების მოგვარების თაობაზე და, შესაბამისად, ისინი არც კი განიხილება. სხვა სიტყვებით, მოგვარება, როგორც შესაძლო მოლაპარაკების ან სადისკუსიო პროცესის მიზანი, გაქრა, რადგანაც რუსეთი და სამხრეთ ოსეთი [და აფხაზეთი] მიიჩნევენ, რომ კონფლიქტი ამოწურულია და, ამიტომაც, აღარაფერია მოსაგვარებელი. განხილვის საგნად რჩება მხოლოდ სტაბილურობის შენარჩუნება გამყოფი ხაზის გასწვრივ და ყბადალებული შეთანხმება ძალის გამოუყენებლობის თაობაზე. ამასობაში, ცხინვალის სწრაფვა თბილისისგან მაქსიმალური გამიჯვნისკენ და მუდამ მზარდი ირედენტული ნაციონალიზმი სამხრეთ ოსეთში აზრს უკარგავს ისედაც მიწელებულ სამოქალაქო დიალოგს. ამასთან ერთად, სამხრეთ ოსეთს ერთი ნაბიჯი აშორებს რუსეთთან „ნებაყოფლობით მიერთებას“ (წაიკითხე: ანექსიას რუსეთის მხრიდან). მოცემულ სიტუაციაში თბილისს მხოლოდ ის დარჩენია, რომ „აღიაროს ახალი რეალობები და ააშენოს კეთილმეზობლური ურთიერთობა სამხრეთ ოსეთთან [და აფხაზეთთან]“. ამასობაში, ერთდეროდ არსებულ პოლიტიკურ მოედანზე, ჟენევის საერთაშორისო დისკუსიებში - რომლის მიზანია 2008 წლის 12 აგვისტოს ცეცხლის შეწყვეტის შესახებ შეთანხმების უპირობო დაცვა და რეგიონის სტაბილურობისთვის თვალყურის დევნება - 50-ე რაუნდი „გადაგორდა“, მაგრამ, სამწუხაროდ, ხილული შედეგების გარეშე. მიზეზი მარტივია - ოპონირებაში მყოფი მხარეები ცდილობენ, ეს მოედანი საკუთარი პოლიტიკური ინტერესების გასატარებლად გამოიყენონ, იცავენ რა ე.წ. ნულოვანჯამიანი თამაშის წესებს. სხვა სიტყვებით, ის მიზანი, რომელსაც კონფლიქტის მხარეები ისახავენ დიალოგის ამ მოედანზე თამაშის წინ, თავიდანვე მიუღწეველია. შესაბამისად, ასეთი სახის დიალოგის სულ მცირე ღირებულებაზეც კი საუბარი ზედმეტია. ამაშია შექმნილი ჩიხური პოლიტიკური სიტუაციის არსი.

ძირითადი დასკვნები

ქართულ-ოსურ ურთიერთობებში დიალოგს თავისებურ როლი ჰქონდა. მთლიანობაში, ეს როლი დადებითი იყო, მაგრამ მან ვერ შეძლო გარღვევითი სახის შედეგის მოტანა. გამომდინარე კონკრეტული დროის პერიოდიდან და როგორც შიდა, ისე გარე ფაქტორე-

ბის კუმულაციური ზემოქმედებიდან, დიალოგიზოგჯერ წარმატებული იყო, ზოგჯერ წარუმატებელი. ქვემოთ მოცემულია ძირითადი ფაქტორები, რომლებმაც ზეგავლენა მოახდინა სამშვიდობო პროცესზე და, საბოლოო ჯამში, განსაზღვრა დიალოგის ღირებულება კონფლიქტის სხვადასხვა ეტაპზე.

1. ქართულ-ოსური კონფლიქტის ყველა ეტაპზე (ფაზაზე) ზოგადი კონტექსტის ფაქტორი ყოველთვის ასრულებდა თავის როლს სამშვიდობო პროცესის დროს დასახული ამოცანების შესრულების ან შეუსრულებლობისას. ამასთან, ყოველ ჯერზე მოცემული ფაქტორი გადამწყვეტი აღმოჩნდებოდა ხოლმე. კონტექსტის ელემენტებს შორის უნდა გამოიყოს რუსეთის ფაქტორი. რუსეთის მიერ წარმოებული პოლიტიკა არ იყო სათანადოდ ნათელი და ამიტომ არ იწვევდა ნდობას. მოსკოვის არაერთგზის განცხადებებს საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის მხარდაჭერის შესახებ ძირი გამოუთხარეს ისეთმა ზომებმა, როგორიცაა, მაგალითად, ოსებისთვის რუსეთის პასპორტების მასობრივი დარიგება. რუსეთის ეროვნული ინტერესები, კონტროლს დაექვემდებარებინა რეგიონში მიმდინარე მოვლენები, აშკარად იყო გამოხატული და ამიტომ ის ვერ შეასრულებდა ერთდეროთი შუამავლისა და გარანტის როლს, არადა, ასეთი სურვილი მას ჰქონდა. ეუთოს, ძირითადად მისი მისიის სახით, უხდებოდა, მოთამაშე-მონოპოლისტს მორგებოდა და ასეთ შემთხვევებში შედეგი უფრო სწრაფადაც მიიღწეოდა. ამასთან, ამგვარი „ერთობლივი“ შუამავლობის მიზანი შეიძლება ყველაზე დიადიც ყოფილიყო, სრულმასშტაბიანი მოგვარება კი. ამის მაგალითია „ბადენის დოკუმენტი“ და მასთან დაკავშირებული პროცესი. ხოლო როდესაც ეუთო მართო მოქმედება, რუსეთი ადვილად შლიდა მის სამშვიდობო ინიციატივას. ეუთოს მიდგომას აღწერდნენ, როგორც „გაუხედავი ზომების სისტემატურ პოლიტიკას, ანუ არსობრივად ადეკვატურ გადაწყვეტილებებს, რომელთა განხორციელებას სერიოზული მხარდაჭერა არ ჰქონდა.“³¹ სამხრეთ ოსეთთან კონფლიქტის მაგალითმა გვიჩვენა, თუ რამდენად მნიშვნელოვანია, რომ ინსტიტუციურად ძლიერი ორგანიზაცია ახორციელებდეს მრავალმხრივ, ნეიტრალურ საქმიანობას, რომელსაც ეფექტიანად მხარს დაუჭერენ დაინტერესებული სახელმწიფოები და გარედან არ მოხდება პარტიკულარული ნაციონალური ინტერესების ჩარევა. ეუთოსგან განსხვავებით, რუსეთი ყოველთვის აღწევდა მიზანს, თუკი მიზანმიმართულად მოქმედებდა. ამის ყველაზე ნათელი მაგალითია 1992 წლის სოჭის შეთანხმება. კონფლიქტის მონაწილე მხარეებს არ გააჩნდათ ძლიერი პოლიტიკური ნება. კონტექსტის მნიშვნელოვანი შემადგენელი იყო ის ფაქტი, რომ მთელი დაპირისპირების მანძილზე, მათ შორის აქტიურ სამშვიდობო პე-

³⁰ И. Хаиндрава, Трансформация. О роли грузино-абхазского и грузино-осетинского конфликтов в грузино-российских взаимоотношениях, წიგნში: «В поисках путей нормализации российско-грузинских отношений», Фонд Рондели – Грузинский фонд стратегических и международных исследований, 2017, стр. 35

³¹ Hansjorg Eiff, op.cit., p.42-43

რიოდშიც, არც ქართული და არც სამხრეთოსეთური მხარე არ გამოხატავდნენ კომპრომისის მიღწევის ძლიერ სურვილს. მაგალითად, თბილისმა ვერ წარადგინა სამხრეთ ოსეთის საქართველოს შემადგენლობაში სტატუსისა და საზღვრების მკაფიო განსაზღვრება. მან ვერ მოახერხა ოპონენტის დარწმუნება იმაში, რომ „არ ხუმრობდა,“ როდესაც ხშირად იმეორებდა თავის დაპირებას, საქართველოს შემადგენლობაში სამხრეთ ოსეთს მაქსიმალურად შესაძლებელი ავტონომია ჰქონოდა. 1995 წლის კონსტიტუციის შემუშავებისას საქართველოს პოზიციამ არ შეუწყო ხელი ოსების დარწმუნებას, რომ მაქსიმალური თვითმართველობის ხარისხის შესახებ ეს დაპირება ჭეშმარიტი იყო. თავის მხრივ, სამხრეთ ოსეთისთვის ყოველთვის არსებობდა შემაბრკოლებელი ფაქტორი - ირედენტული განწყობები და ჩრდილოეთ ოსეთთან გაერთიანება რუსეთის ფედერაციის ფარგლებში. მხოლოდ რუსეთის გავლენას შეეძლო, შეეცვალა სამხრეთ ოსეთის მხარეს არარსებული მზაობა კომპრომისისთვის. დღევანდელი გადასახედიდან, დეცალაციის პერიოდი (1992-2003) არის დაკარგული შესაძლებლობების ხანა, როდესაც ქართულ და სამხრეთოსეთურ მხარეებს არ ეყოთ სიბრძნე და ვერ იხელთეს დრო, განსაკუთრებით 1990-იანი წლების ბოლოს, როდესაც კონფლიქტის მოგვარება ჯერ კიდევ არ იყო კატეგორიულად მიუღებელი რუსეთისთვის. აქ უნდა აღინიშნოს ლიდერის პიროვნების ფაქტორი. კონფლიქტის მონაწილე მხარეების მაღალი თანამდებობების წარმომადგენლებს შორის საქმიანმა და სანდო ურთიერთობებმა შეასრულეს მნიშვნელოვანი, მაგრამ, სამწუხაროდ, არაგადამწყვეტი როლი სამშვიდობო პროცესში. ე.შევარდნაძისა და ბ.ჟვანიას ინტერპერსონალურმა ურთიერთობებმა სამხრეთ ოსეთის ლიდერებთან, პირველ რიგში, ლ.ჩიბიროვთან უდავოდ პოზიტიური ელფერი შესძინეს მოლაპარაკების პროცესის დინამიკას. იმავეს თქმა შეიძლება ე.შევარდნაძისა და ბ.ელცინის ურთიერთობებზე. კონტექსტის არანაკლებ მნიშვნელოვანი კომპონენტი აღმოჩნდა ეთნიკურ ქართველებსა და ოსებში შერიგების რესურსის არსებობა. ერგნეთის ბაზრობის მაგალითმა გვიჩვენა, რომ შეიარაღებული დაპირისპირების ფაქტის მიუხედავად, ქართველებმა და ოსებმა იმ დროისათვის ალბათ ვერ მოასწრეს საბოლოოდ წახუზება. საერთო ეკონომიკური ინტერესებით დაკავშირებულებმა, მათ შეიმუშავეს „საქმიანი“ დიალოგის ერთობლივი პლატფორმა, რომლის ფარგლებშიც უკუგდებული იყო წარსული წყენა და გაჩნდა ადრინდელი ძმური ურთიერთობების აღდგენის იმედი. თუმცა, 2008 წლის მოვლენების შემდეგ მკვეთრად გაიზარდა სამხრეთ ოსეთის საქართველოსგან პოლიტიკური და ეკონომიკური დამოუკიდებლობის ხარისხი, ხოლო ქართველებსა და ოსებს შორის დაიწყო სოციალურ-კულტურულ გაუცხოება. კონფლიქტის მოგვარების პარადიგმაში პრაქტიკულად აღარ დარჩა „საერთო“ (განხილვადი)

თემები. სამხრეთ ოსეთის გადმოსახედიდან (რუსეთის კარნახით) „კონფლიქტი ამოწურულია“ და ახლა მხოლოდ ისღა დარჩა, რომ დამყარდეს კეთილმეზობლური ურთიერთობები. ასეთ პირობებში თაობათა ცვლასთან ერთად შერიგების სულ უფრო ნაკლები რესურსი რჩება.

2. ქართულ-ოსური დაპირისპირების თითქმის მთელი პერიოდის მანძილზე - კონფლიქტის ფაზის მიუხედავად - მხარეების ურთიერთქმედების მიზანი სამხრეთ ოსეთის სტატუსის განსაზღვრა და ყოვლისმომცველი მოგვარება იყო. სამწუხაროდ, კონტექსტის დინამიკამ არ მისცა ამ მიზანს განხორციელების საშუალება. როდესაც დაპირისპირება ცხელ ფაზაში გადადიოდა, თამასა ქვევით იწევდა და ყველა ძალისხმევა (მოლაპარაკებები, დიპლომატიური ზეწოლა და სხვ.) მხოლოდ ცეცხლის შეწყვეტის მიზანს ემსახურებოდა. მესამე მხარეები, მათ შორის რუსეთი, მაქსიმალურ ძალისხმევას მიმართავდნენ და შედეგიც (ცეცხლის შეწყვეტა) მიიღწეოდა. ამ შემთხვევაში კონტექსტი იძლეოდა მიზნის მიღწევის საშუალებას და, შესაბამისად, დიალოგს ჰქონდა ღირებულება.
3. კონფლიქტის ესკალაციის ფაზაში (1991-1992 წწ. და 2004-2008 წწ.) სამშვიდობო ძალისხმევამ (მშვიდობის შენებამ) გარკვეული შედეგები გამოიღო, მაგრამ ამან ვერ უზრუნველყო შეიარაღებული დაპირისპირების თავიდან აცილება. დაპირისპირების ცხელ ფაზაში გადასვლის შემდეგ დიალოგი კრიზისის მართვის ფორმას იძენდა, რომელშიც მონაწილე მხარეები, და, პირველ რიგში, შუამავლები, თავდაუზოგავად მოქმედებდნენ და ყოველ ღონეს ხმარობდნენ მიზნის მისაღწევად. ამის მაგალითებად გამოდგება რუსეთის ფედერაციის პრეზიდენტის მოქმედება 1992 წელს და საფრანგეთის პრეზიდენტის ძალისხმევა 2008 წელს.

რა გამოსავალი არსებობს?

მას შემდეგ, რაც 2008 წლის ომის შედეგად საერთაშორისო-სამართლებრივ ურთიერთობებში გაჩნდა ფაქტობრივი კაზუსი და რუსეთის მიერ აღიარებული სამხრეთ ოსეთი [და აფხაზეთი] სტატუსის საკითხს გადაწყვეტილად მიიჩნევს, კონფლიქტის ყოვლისმომცველ პოლიტიკურ მოგვარებაზე ტრადიციულად ორიენტირებულმა დიალოგმა აზრი დაკარგა. თუკი რუსეთის ფაქტორი რაღაც მიზეზების გამო არ გარდაიქმნება და არ გახდება კონსტრუქციული, ამ კონფლიქტის გადაწყვეტას ბედი არ უწერია. ასეთი პერსპექტივა კი ჰორიზონტზე არ მოჩანს. ყველაზე ღირებული, რაც კი ამ ვითარებაში შეიძლება (და უნდა) დავაბრუნოთ, ეს არის ურთიერთნდობა და მეგობრული ადამიანური ურთიერთობები ქართველებსა და ოსებს შორის. 1990-იანი წლების ბოლოს, როდესაც სისხლისმღვრელი დაპირისპირების შემდეგ მაინც მოხერხდა ქართულ-ოსური ურთიერთობების აღდგენა, კონტექსტი, რუსეთის ფაქტორის ჩათვლით, სხვაგვარი იყო. 2008 წლის შემდეგ გარემოებები არსებითად შეიცვალა. შეცვლილ კონტექსტს, თავის მხრივ, კორექტივები შეაქვს სამ-

შვიდობო პროცესის მიზნების დასახვაში. ახლა ერთადერთი მიზანი შეიძლება იყოს მხოლოდ კონფლიქტის ტრანსფორმაცია და არა მისი გადაწყვეტა. შესაბამისად, მხარეებს შორის დიალოგი უნდა გამოვიდეს კონფლიქტის ყოვლისმომცველი მოგვარების პარადიგმიდან. სხვა სიტყვებით, ახლო მომავალში დიალოგის საგნად შეიძლება იქცეს მხოლოდ პოლიტიკურად არასათუთ თემებთან დაკავშირებული ურთიერთობებისა და ურთიერთგაგების გაუმჯობესება და არა კონფლიქტის გადაწყვეტის პოლიტიკური ფორმულის ძიება. კონფლიქტის ტრანსფორმაცია უნდა გახდეს მხარეთა ურთიერთქმედების ახალი პარადიგმა და მხოლოდ ამ შემთხვევაში შეიძლება მოიძებნოს დიალოგის ეფექტიანი მექანიზმი. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ოფიციალურ დონეზე დიალოგი შენევის საერთაშორისო დისკუსიებზე წინ ვერ წავა, ხოლო სამოქალაქო საზოგადოების დონეზე გაგრძელდება ადგილის ტკეპნის პროცესი.

ქართულ-ოსური კონფლიქტის გადაჭრის მექანიზმები და დიალოგის ახალი გამოწვევები: ქართულ-ოსური კონტაქსტი

დინა ალბოროვა¹

შესავალი

გლობალიზაციის, მაღალი ტექნოლოგიებისა და უზარმაზარი საინფორმაციო ნაკადების თანამედროვე პირობებში, რაც გავლენას ახდენს ადამიანის ცხოვრების არა მხოლოდ პოლიტიკურ, არამედ საყოფაცხოვრებო დონეზე, დიალოგის ფასეულობის თემა პოსტკონფლიქტურ დარეგულირებაში აქტუალური ხდება მისი ანალიზისა და საზოგადოების ცხოვრებაში მისი ადგილის დადგენის მიზნით. ამ თემის განხილვა და ანალიზი მნიშვნელოვანია აგრეთვე დიალოგის დინამიკასა და პროცესზე გავლენის მქონე გამოწვევების გამოსავლენად.

დიალოგის ოფიციალური მოედნები

ომისა და სამხრეთ ოსეთის დამოუკიდებლობის აღიარების პროცესის დაწყების შემდგომ, 2008 წლის აგვისტოში დაიწყო თვისობრივად ახალი პროცესები არა მხოლოდ ლოკალურ, არამედ რეგიონულ დონეზეც. ქართულ-ოსური კონფლიქტის დარეგულირების (მოლაპარაკების) მოედანმა (შერეულმა საკონტროლო კომისიამ), რომელიც 1992 წლის სოჭის შეთანხმების თანახმად იყო შექმნილი,² არსებობა 2008 წელს შეწყვიტა და ის შენევის დისკუსიებით შეიცვალა. 1994 წლის 31 ოქტომბერს მოსკოვში, თანახმად 1992 წლის 24 ივნისის შეთანხმებისა, „ქართულ-ოსური კონფლიქტის მშვიდობიანი და რეგულირების პრინციპების შესახებ“, მიღებული იყო შერეული საკონტროლო კომისიის (შსკ) დებულება ქართულ-ოსური კონფლიქტის დარეგულირების შესახებ - მისი მიზანი იყო: ცეცხლის შეწყვეტაზე კონტროლის უზრუნველყოფა, შეიარაღებული ფორმირებების გამოყვანა, თავდაცვის ძალების დაშლა და კონფლიქტის ზონაში უსაფრთხოების რეჟიმის დამყარება. შსკ-ის ამოცანებს წარმოადგენდა: მშვიდობის შენარჩუნება და საბრძოლო მოქმედებების განახლების არდაშვება; კოორდინაციის განხორციელება მხარეების ერთობლივ საქმიანობაზე, ანუ მდგომარეობის სტაბილიზაციაზე, კონფლიქტის პოლიტიკურ დარეგულირებასა და დაზარალებული რაიონების ეკონომიკურ აღმშენებლობაზე; ლტოლვილებისა და იძულებით გადაადგილებული პირების დაბრუნება; კონფლიქტის ზონაში ადამიანის უფლებებისა და ეროვნული უმცირესობების უფლებების დაცვაზე კონტროლის დაწესება. შსკ წარმოადგენდა მუდმივმოქმედ, კონფლიქტის დარეგულირებაში მონაწილე ოთხი მხარის (სამხრეთ ოსეთი,

¹ დინა ალბოროვა სამხრეთ ოსეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პოლიტოლოგიისა და სოციოლოგიის კათედრის მასწავლებელი იყო.

² „ქართულ-ოსური კონფლიქტის დარეგულირების პრინციპების შესახებ“ // სამართლებრივი და ნორმატიული დოკუმენტაციის ელექტრონული ფონდი <http://docs.cntd.ru/document/1902246>

საქართველო, რუსეთი, ჩრდილოეთ ოსეთი) ორგანოს. შსკ-ის მუშაობაში მონაწილეობას იღებდა ეუთოს მისია საქართველოში. შსკ-ის მოვალეობაში შედიოდა სამშვიდობო ძალებისა და მხარეების მიერ დანიშნული დამკვირვებლების კოორდინაცია. გადაწყვეტილებები მიიღებოდა მხარეების კონსენსუსის საფუძველზე. შსკ-ს უნდა შეენწყვიტა თავისი საქმიანობა ქართულ-ოსური კონფლიქტის ფართომასშტაბიანი დარეგულირების შემდეგ³.

2008 წლის სექტემბერში რეინტეგრაციის საკითხებში საქართველოს სახელმწიფო მინისტრმა თემურ იაკობაშვილმა განაცხადა საქართველოს შსკ-დან გასვლის შესახებ და მოითხოვა სამხრეთ ოსეთის ტერიტორიიდან რუსი მშვიდობისმყოფელების დაუყოვნებელი გაყვანა. ამას გარდა, მინისტრმა განაცხადა, რომ საქართველო ცალმხრივად ტოვებს 1992 წლის 24 ივნისის შეთანხმებას „ქართულ-ოსური კონფლიქტის დარეგულირების პრინციპების შესახებ“ და, შესაბამისად, შსკ-ის ფარგლებში მიღებული ყველა ოქმი და ხელშეკრულება კარგავდა სამართლებრივ ძალას. ამით საქართველომ შეწყვიტა სამშვიდობო ოპერაცია ქართულ-ოსური კონფლიქტის ზონაში.

შერეული საკონტროლო კომისიის დაშლის შემდეგ ღიად დარჩენილი პოლიტიკური სივრცე შეივსო ახალი ოფიციალური დიალოგის მოედნით - შენევის საერთაშორისო დისკუსიებით.

შენევის დისკუსიები, შსკ-საგან განსხვავებით, არ წარმოადგენს მოლაპარაკების ფორმატს. ის უფრო სადისკუსიო დიალოგის მოედანია, რომელიც შეიქმნა 2008 წლის 21 აგვისტოსა და 8 სექტემბერს დ.მედვედევ - ნ.სარკოზის შეთანხმების თანახმად და გაიხსნა 2008 წლის 15 ოქტომბერს. შენევის დისკუსიების ფარგლებში მუშაობს ორი სამუშაო ჯგუფი - უსაფრთხოებისა და ჰუმანიტარული საკითხების. შენევის დისკუსიების ფუნდამენტს წარმოადგენს 2008 წლის 12 აგვისტოს მედვედევ-სარკოზის 6-პუნქტიანი გეგმა:

1. არ მოხდეს ძალის გამოყენება;
2. საბოლოოდ შეწყდეს ყველანაირი საომარი მოქმედებები;
3. ჰუმანიტარულ დახმარებაზე იყოს თავისუფალი წვდომა;
4. საქართველოს შეიარაღებული ძალები დაბრუნდნენ მათი მუდმივი დისლოკაციის ადგილას;
5. რუსეთის ფედერაციის შეიარაღებული ძალები გაიყვანონ საბრძოლო მოქმედებების დაწყების წინ არსებულ ხაზზე;
6. შეიქმნას აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის სტაბილურობისა და უსაფრთხოების უზრუნველყოფის საერთაშორისო გარანტიები. (ქართული ვარიანტი შემდეგნაირად ჟღერს: „დაიწყოს საერთაშორისო დისკუსიები აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში უსაფრთხოებისა და სტაბილურობის პირობების შესახებ“⁴).

³ შერეული საკონტროლო კომისიის დებულება ქართულ-ოსური კონფლიქტის დარეგულირების შესახებ. ოქტომბერი, 1994 წ., მოსკოვი//რუსეთის მშვიდობისმყოფელი <http://www.peacekeeper.ru/ru/?module=pages&action=view&id=86>

⁴ ექვსპუნქტიანი სამშვიდობო გეგმა, დოკუმენტირებულია საქართველოს მთავრობის მიერ. <https://smr.gov.ge/uploads/prev/9bbbc7.pdf>

შეთანხმების ტექსტის შემუშავება და ამ პუნქტების შესრულებისთვის საჭირო ნაბიჯები აწყდებოდა უამრავ პოლიტიკურ და ენობრივ დაბრკოლებას. პოლიტიკური თვალსაზრისით ერთ-ერთი ყველაზე მტკივნეული ასპექტი იყო საკითხი სამხრეთ ოსეთისა და აფხაზეთის მომავალი სტატუსის შესახებ. მიუხედავად იმისა, რომ თავდაპირველად სტატუსის შესახებ საკითხის შეტანა ნავარაუდები იყო შეთანხმების პუნქტებში, საბოლოო ვარიანტში ის არ მოხვდა. მეექვსე პუნქტის თავდაპირველი ტექსტი შემდეგნაირად ჟღერდა: „სამხრეთ ოსეთისა და აფხაზეთის მომავალი სტატუსის შესახებ საერთაშორისო განხილვის დაწყება“. თეზისი სამხრეთ ოსეთისა და აფხაზეთის სტატუსის საერთაშორისო განხილვის შესახებ, რომელიც ადრე გეგმის მეექვსე პუნქტში შედიოდა, მიხეილ სააკაშვილთან კონსულტაციების შემდეგ დოკუმენტიდან ამოვარდა.

განსხვავებული პოლიტიკური შეხედულებების გარდა, შეთანხმების პუნქტების განხორციელებას ენობრივი წინააღმდეგობებიც უშლიდა ხელს. სამშვიდობო შეთანხმების პირობების შესრულების შესახებ აზრთა სხვადასხვაობა არაბუსტი თარგმანის გამო გაჩნდა: დოკუმენტის ორიგინალი შედგენილი იყო ფრანგულ ენაზე, ხელმოწერილი და შემდეგ უკვე ნათარგმნი რუსულ და ინგლისურ ენებზე. რუსულ ტექსტში ლაპარაკია უსაფრთხოებაზე „სამხრეთ ოსეთისა და აფხაზეთისთვის“, რაც რესპუბლიკების საზღვრებთან „ბუფერული ზონების“ მოწყობას გულისხმობს და ამართლებს; ამავდროულად, ფრანგულ და ინგლისურ ვერსიებში ლაპარაკია უსაფრთხოებაზე ამ რესპუბლიკებში, რაც გულისხმობს უსაფრთხოების „დანერგვას“⁵.

რუსეთის საგარეო პოლიტიკური უწყების მეთაური სერგეი ლავროვი ამტკიცებს, რომ არასწორი თარგმანის გამო ბოლო პუნქტი დამახინჯდა და მან მიიღო ისეთი ფორმულირება, სადაც აქცენტი კეთდებოდა „რესპუბლიკების ტერიტორიებზე უსაფრთხოების გარანტიებზე“⁶.

დღეს შენევის დისკუსიები დიალოგის ერთადერთი ოფიციალური მოედანია. ამ ფორმატში მონაწილეობენ სამხრეთ ოსეთის, საქართველოს, რუსეთის, აშშ-ს წარმომადგენლები გაეროს, ევროკავშირისა და ეუთოს თანათავმჯდომარეობით. მიუხედავად იმისა, რომ დიალოგის ამ მოედანმა არ მოგვცა სერიოზული პოლიტიკური შედეგები, მან თავი გამოავლინა როგორც კონკრეტული ინიციატივების განხორციელებისათვის საჭირო ზომებისა და შეთანხმებების შემუშავების ეფექტიანმა მექანიზმმა. ასე მაგალითად, შენევის დისკუსიების მეოთხე რაუნდის დროს, 2009 წლის თებერვალში, ამ ფორმატის მონაწილეები შეთანხმდნენ, შეექმნათ სასაზღვრო ხაზის გასწვრივ ინციდენტების ადრეული შეტყობინების მექანიზმები, რათა უზრუნველყოფთ უფრო უსაფრთხო ცხოვრების პირობები ადგილობრივი მოსახლეობისთვის. გარდა ამისა, დაარსდა სადღელამისო

⁵ სტატიის დედანში ნახმარია სიტყვა „внедрить“ რომლის სიტყვასიტყვითი თარგმანი ასე ჟღერს: ჩაინერგოს „უსაფრთხოება“.

⁶ ლავროვი: მსოფლიო საზოგადოებრიობამ უნდა უზრუნველყოს აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის უსაფრთხოება. <https://www.yuga.ru/news/133271/>

„ცხელი ხაზი“. ამ საქმიანობაში მონაწილეობენ ორივე მხარის სამართალდამცავი და უშიშროების ორგანოების წარმომადგენლები, რუსეთის სამხედროები და მესაზღვრეები, ევროკავშირის მისია საქართველოში და ეუთო.

მიუხედავად ზოგიერთი კონკრეტული მიღწევისა, სამხრეთ ოსეთის საზოგადოებაში შენევის ფორმატი არაერთგვაროვნად აღიქმება და, შესაბამისად, ამ მოედნის ეფექტიანობის შესახებ სხვადასხვა აზრი არსებობს.

ზოგი თვლის, რომ ეს ფორმატი კარგია, რადგანაც ყველა საკვანძო მონაწილეს აერთიანებს: ერთი მხრივ, ეუთოს, ევროკავშირს, გაეროს და, მეორე მხრივ, რუსეთის ფედერაციის, საქართველოს, აშშ-ს, აფხაზეთის, სამხრეთ ოსეთის და პლუს „დევნილობაში მყოფი ხელისუფლების“ წარმომადგენლებს. ასევე, არსებობს აზრი, რომ შენევის დისკუსიები ვერ იქნება ეფექტიანი, რადგანაც ეს მინდორი „გადატვირთულია“ კონფლიქტებით: ოსურ-ქართულით, აფხაზურ-ოსურით, რუსულ-ქართულით და რუსეთ-დასავლეთის. ყველა ამ კონფლიქტს თავისი სპეციფიკა, უნიკალურობა, დონე და მახასიათებლები აქვს. რადგანაც ეს მინდორი დატვირთულია ლოკალური, რეგიონული და გლობალური მოთამაშეების ურთიერთგადახლართული ინტერესებით, ამიტომ ძნელია ისეთი გადაწყვეტილებების მიღება, რომლებიც ყველა დაინტერესებულ მხარეს დააკმაყოფილებს.

შენევის დისკუსიების მუშაობის მთელი დროის განმავლობაში არ იყო გადაწყვეტილი ერთი მთავარი საკითხი - უსაფრთხოების საკითხი. ალბათ იმიტომ, რომ მხარეები სხვადასხვა აზრს დებენ უსაფრთხოების ცნებაში და სხვადასხვაგვარად აღიქვამენ მას. უსაფრთხოების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორი ამ ფორმატში არის ხელშეკრულების დადება ძალის გამოუყენებლობის შესახებ, მაგრამ მხარეებისათვის პრინციპულად მნიშვნელოვანია შემდეგი საკითხი: რომელი მხარეები მოაწერენ ხელს ამ დოკუმენტს. საქართველო კატეგორიული წინააღმდეგია, რომ ამ დოკუმენტს ხელი მოაწეროს სამხრეთ ოსეთთან და აფხაზეთთან, რადგანაც ეს თითქოს ამ ახლად წარმოქმნილი სახელმწიფოების სტატუსის დე-ფაქტო აღიარებას ნიშნავს და რაც საქართველოს მიერ გატარებულ ნაციონალურ, არაღიარების პოლიტიკას ეწინააღმდეგება. მეორე მხრივ, საქართველო მზად არის, ხელი მოაწეროს ასეთ ხელშეკრულებას რუსეთის ფედერაციასთან, რადგანაც მიიჩნევს, რომ 2008 წლის აგვისტოს ომი მიმდინარეობდა მასა და რუსეთს შორის და ამით სამხრეთ ოსეთს კონფლიქტის მხარედ არ მიიჩნევს. უნდა აღინიშნოს, რომ არსებობს ამ საკითხთან დაკავშირებული კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი შემადგენელი - იქიდან გამომდინარე, თუ ვინ არის ხელმომწერი, იცვლება კონფლიქტის მხარეების პასუხისმგებლობებიც. არაღიარებისა და საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის პოლიტიკის თვალსაზრისითაც თუ შევხედავთ სიტუაციას და გავითვალისწინებთ იმ ფაქტს, რომ ომი სამხრეთ ოსეთის ტერიტორიაზე მიმდინარეობდა, მაშინ, თუ დოკუმენტს ხელს მოაწერენ საქართველო და სამხრეთ ოსეთი, ეს ხაზს გაუსვამს საქართველოს მხრიდან აგრესიის ფაქტს და სამხრეთ ოსეთს მსხვერპლად განსაზღვრავს. თუკი დოკუმენტს ხელს

საქართველო და რუსეთი აწერენ, მაშინ აქცენტი გადადის რუსეთზე, როგორც აგრესორზე და, შესაბამისად, ოკუპანტზე ომის შედეგების მიხედვით, ხოლო საქართველო მსხვერპლის როლშია. საქართველოს აზრით, საქართველოსა და რუსეთის ფედერაციას შორის ძალის გამოუყენებლობის შესახებ ოფიციალური შეთანხმებების არარსებობისა და სამხრეთ ოსეთისა და აფხაზეთის ტერიტორიებზე რუსეთის სამხედრო ბაზების არსებობის პირობებში, საქართველოს უსაფრთხოება გარანტირებული არა აქვს და არ არსებობს რაიმე შემაკავებელი ფაქტორი, რომელიც შეაფერხებს საომარი მოქმედებების შესაძლო დაწყებას მის კონტროლს დაქვემდებარებულ ტერიტორიაზე. ამ კონტექსტში უსაფრთხოება საქართველოსთვის ნიშნავს ძალის გამოუყენებლობაზე შეთანხმების ხელმოწერას რუსეთსა და საქართველოს შორის, სამხრეთ ოსეთისა და აფხაზეთის ტერიტორიიდან რუსეთის სამხედრო ბაზების გაყვანას და რუსეთის სამხედრო ძალების ჩანაცვლებას საერთაშორისო მექანიზმებით - რაიმე საერთაშორისო სამშვიდობო ან პოლიციის ძალების სახით. რუსეთი და სამხრეთ ოსეთი საერთაშორისო დასწრების წინააღმდეგეები არიან საქართველოსა და საერთაშორისო საზოგადოების მხრიდან სამხრეთ ოსეთის დამოუკიდებლობის აღიარებამდე. ისინი ასევე ეწინააღმდეგებიან რუსეთის სამხედრო ბაზის გაყვანას. რუსეთის ფედერაციისა და სამხრეთ ოსეთის აზრით, რუსეთის სამხედრო ყოფნა განპირობებულია ორმხრივი სახელმწიფოთაშორისი შეთანხმებით. გარდა ამისა, სამხრეთ ოსეთის მხარე აგრესორად საქართველოს მიიჩნევს, რომელმაც ომი დაიწყო 2008 წელს და ამიტომაც ყველანაირი პასუხისმგებლობა ძალის გამოუყენებლობის შესახებ მან საკუთარ თავზე უნდა აიღოს, როდესაც სამხრეთ ოსეთთან იურიდიულად სავალდებულო ძალის მქონე დოკუმენტს მოაწერს ხელს.

მხარეებს შორის ხელმოწერილი შეთანხმების არარსებობის პირობებში უსაფრთხოების მიმდინარე გარანტიად სამი ძირითადი ფაქტორი გვევლინება:

1. სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკასა და რუსეთის ფედერაციას შორის სახელშეკრულებო საფუძველი - „ხელშეკრულება მეგობრობის, თანამშრომლობისა და ურთიერთდახმარების შესახებ“⁷, „ხელშეკრულება მოკავშირეობისა და ინტეგრაციის შესახებ“⁸, ორმხრივი უწყებათაშორისი ხელშეკრულებები ოსურ და რუსულ მხარეს შორის თავდაცვის სამინისტროების, უშიშროების უწყებებისა და შსს-ის ხაზით⁹.
2. სამხრეთ ოსეთის ტერიტორიაზე რუსეთის სამხედრო ბაზის

⁷ ხელშეკრულება მეგობრობის, თანამშრომლობისა და ურთიერთდახმარების შესახებ რუსეთის ფედერაციასა და სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკას შორის. <http://kremlin.ru/supplement/199>

⁸ ხელშეკრულებები მოკავშირეობასა და ინტეგრაციის შესახებ რუსეთის ფედერაციასა და სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკას შორის. <http://www.kremlin.ru/supplement/4819>

⁹ ორმხრივი ხელშეკრულებების ჩამონათვალი. რუსეთის ფედერაციის საელჩო სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკაში. <https://rfsosetia.mid.ru/perecen-dvustoronnih-soglasenij>

არსებობა თანახმად ხელშეკრულებისა „რუსეთის ფედერაციასა და სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკას შორის რუსეთის გაერთიანებული სამხედრო ბაზის შესახებ სამხრეთ ოსეთის ტერიტორიაზე“.¹⁰

3. საქართველოს ნორმატიულ-სამართლებრივ აქტებში გათვალისწინებული ვალდებულებები ცალმხრივად ძალის გამოუყენებლობის შესახებ¹¹.

ქართულ-სამხრეთოსეთურ კონტექსტში ერთადერთი მოქმედი დიალოგის პლატფორმა წარმოადგენს მნიშვნელოვან მექანიზმს, რომელიც საშუალებას გვაძლევს, განვიხილოთ კონფლიქტთან დაკავშირებული საკითხები. მიუხედავად ამისა, უნდა აღინიშნოს, რომ მოცემულ მოედანზე ბევრი მხარის ინტერესები და პოზიციები გადახლართული. ფაქტობრივად ერთ სივრცეში სამი კონფლიქტია წარმოდგენილი - ქართულ-ოსური, ქართულ-აფხაზური და რუსეთ - საქართველოს. ამასთან ერთად, ეს „მძიმე ფორმატი“ მძიმდება რუსეთ-დასავლეთის ხაზის ინტერესთა კონფლიქტის უხილავი არსებობით. ეს ფაქტორები ქართულ-სამხრეთოსეთურ კონფლიქტის სიღრმისეულ განხილვას უფრო აფერხებს და არა ხელს უწყობს. თუ გემოაღნიშნულს დავუმატებთ მხარეების პოლიტიკური ნების არქონას, შეიძლება გამოვიტანოთ დასკვნა, რომ ოსურ-ქართული კონფლიქტის გადაწყვეტის პროცესი ვერ დასრულდება ახლო ან საშუალოვადიან პერსპექტივაშიც კი. მაგრამ, მიუხედავად იმისა, რომ უნევის დისკუსიებს დიდი შედეგები ამ თვალსაზრისით არ მოუტანია, ამ ერთი ფორმატის არსებობა მაინც ძალიან მნიშვნელოვანია მშვიდობის შენებისთვის, რადგანაც მხარეებს დიალოგის შესაძლებლობას უნარჩუნებს.

დიალოგის არაოფიციალური მოედნები

სამოქალაქო საზოგადოებამ უზარმაზარი როლი შეასრულა სამშვიდობო პროცესში. 90-იანი წლების შუიდან ის მონაწილეობდა დიალოგის სხვადასხვა ფორმატში როგორც რეგიონულ, ასევე საერთაშორისო დონეზე. 2011 წლამდე სამხრეთ ოსეთი ახდენდა ღიაობის და მსოფლიო საზოგადოებრიობასთან თანამშრომლობის სურვილის დემონსტრირებას და ამ პროცესში რთავდა სამოქალაქო საზოგადოების ინსტიტუტებს. სამხრეთ ოსეთის პრეზიდენტის ადმინისტრაციის შიდა პოლიტიკისა და საინფორმაციო უზრუნველყოფის სამმართველოს მიერ წარმოდგენილი იყო პროექტი „სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკის სამოქალაქო საზოგადოების განვითარება 2009-2011წწ.“ დოკუმენტში ნათქვამი იყო, რომ „სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკის, როგორც დინამიკური, ცხოვრების მაღალი ხარისხის

¹⁰ ხელშეკრულება რუსეთის ფედერაციასა და სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკას შორის რუსეთის გაერთიანებული სამხედრო ბაზის შესახებ სამხრეთ ოსეთის ტერიტორიაზე. https://www.mid.ru/foreign_policy/international_contracts/2_contract/-/storage-viewer/bilateral/page-128/45159

¹¹ რეზოლუცია საქართველოს საგარეო პოლიტიკის ძირითადი მიმართულებების შესახებ. საქართველოს პარლამენტი. <http://www.parliament.ge/ge/ajax/downloadFile/23920/Parlementsresolutie.pdf>

სტანდარტების მქონე თანამედროვე სახელმწიფოს, დაარსება და განვითარება შესაძლებელია მხოლოდ ადამიანური პოტენციალის აქტივიზაციითა და ჩართვით, სამოქალაქო საზოგადოების განვითარების პირობით“¹². სამწუხაროდ, 2011 წლის შემდეგ დაიწყო იმ ადგილობრივ არასამთავრობო ორგანიზაციებზე ზეწოლის პროცესი, რომლებიც სამშვიდობო და უფლებადამცველი საქმიანობით იყვნენ დაკავებული. 2014 წელს სამხრეთ ოსეთის პარლამენტმა მიიღო კანონი „არაკომერციული ორგანიზაციების შესახებ“, რომლის თანახმადაც უცხოური წყაროებიდან დაფინანსებული ორგანიზაციები ხვდებოდნენ კატეგორიაში „უცხოურელი პარტნიორები“ და მათთან მიმართებით დიდი შეზღუდვები იქნა შემოღებული¹³. თავდაპირველად ეს ორგანიზაციები იწოდებოდნენ „უცხოეთის აგენტებად“ - რუსეთის ვარიანტთან ანალოგიით, მაგრამ პარლამენტში დეპუტატებთან სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენლების ხანგრძლივი დებატების შემდეგ მოხერხდა დეპუტატების დარწმუნება ტერმინი „აგენტი“ შეცვლილიყო ტერმინი „პარტნიორი“¹⁴. ეს კანონი წარმოადგენდა - მასობრივი საინფორმაციო საშუალებების ძლიერ შეტევას არასამთავრობო ორგანიზაციებზე, ხელისუფლების მხრიდან სხვადასხვა სამშვიდობო პროცესების მონაწილეებისათვის წინააღმდეგობების შექმნას ქვეყნიდან გამგზავრებისას; განხორციელებულმა დაშინებამ და ზეწოლამ მძიმე დარტყმა მიაყენა სამოქალაქო საზოგადოების ისეთ მნიშვნელოვან ინსტიტუტს, როგორცაა არასამთავრობო ორგანიზაცია. პრაქტიკულად ყველა ეს ორგანიზაცია დაიხურა და შეწყვიტა საქმიანობა როგორც იურიდიულმა პირმა. ზოგი მათგანი დაიხურა სამშვიდობო საქმიანობაში მიღებული დიდი იმედგაცრუების გამო, რადგანაც მთელი მათი მრავალწლიანი მძიმე სამუშაო დაინგრა ომის გამო; სხვებმა ვერ გაუძლეს ხელისუფლების ზეწოლას, დანარჩენები დაიხურა მათი საქმიანობის მიმართ უსამართლო დამოკიდებულების გამო პროტესტის ნიშნად. დღესდღეობით სამხრეთ ოსეთის სამოქალაქო საზოგადოება ძალიან დანაწევრებულია. ცალკეული აქტივისტები აგრძელებენ სამშვიდობო და უფლებადამცველ საქმიანობას როგორც ფიზიკური პირები და მონაწილეობას იღებენ სხვადასხვა ინიციატივებში როგორც კერძო პირები ან ექსპერტები.

მიუხედავად იმისა, რომ დღეს დიალოგი ქართულ და ოსურ საზოგადოებებს შორის კრიზისის მდგომარეობაშია, რეგიონში დაგროვდა დიალოგის წარმოების საკმარისი გამოცდილება. ქართუ-

¹² სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკაში სამოქალაქო საზოგადოების ჩამოყალიბებისა და განვითარების - როგორც სახელმწიფოებრიობის შემადგენელი ნაწილის - პროგრამები 2009-2011 წწ. <http://osinform.org/26281-proekt-programmy-stanovleniya-i-razvitiya-grazhdanskogo-obschestva-v-ryuo-kak-sostavnoy-chasti-gosudarstvennosti-na-2009-2011-gg.html>

¹³ სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკის კანონი „არაკომერციული ორგანიზაციების შესახებ“ <https://ugo-osetia.ru/politika/ofitsialno/zakon-respubliki-yuzhnaya-oseiya-okenommercheskikh-organizatsiyakh>

¹⁴ სამხრეთ ოსეთში მიიღეს კანონი არაკომერციული ორგანიზაციების შესახებ. წყარო: <http://cominf.org/node/1166501847>

ლ-ოსური კონფლიქტის მიმდინარეობისას არსებობდა უამრავი ორმხრივი, რეგიონული და საერთაშორისო სამშვიდობო მოედანი, რომლებშიც მონაწილეობდნენ: ახალგაზრდობა, ქალები, ექსპერტები, ჟურნალისტები, შერეული ოჯახების წარმომადგენლები. ბევრი ეს ინიციატივა ხანმოკლე იყო, მაგრამ პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ ყველაზე შედეგიანი - გრძელვადიანი ფორმატებია. სამშვიდობო სფეროში მომუშავე გრძელვადიანი ფორმატების საქმიანობიდან შეიძლება გამოიყოს რამდენიმე:

ქართულ-ოსურ კონტექსტში დიალოგის ერთ-ერთი პირველი ფორმატი იყო ჰარვარდის უნივერსიტეტის პროფესორის, როჯერ ფიშერის ხელმძღვანელობით განხორციელებული მოლაპარაკებების პროექტი. ამ პროექტის საშუალებით 90-ანი წლების შუიდან მოყოლებული, სხვადასხვა ჯგუფები საქართველოსა და სამხრეთ ოსეთიდან ხვდებოდნენ ერთმანეთს ფართო სპექტრის საკითხებისა და პრობლემების განსახილველად. ამ ფორმატის ძირითადი მონაწილეები იყვნენ ჟურნალისტები, ექსპერტები, ქალები და ახალგაზრდები.

ჰარვარდის პროექტს ემატებოდა ბრიტანული ორგანიზაციის - „ინტერნეიშნელ ალერტ“ (International Alert) კავკასიის ფორუმი - დახმარებით შექმნილი უნიკალური მოედანი. ეს იყო ადგილობრივ მშვიდობისმყოფელთა და არასამთავრობო ორგანიზაციათა ქსელი, რომელიც კონფლიქტის გადაჭრასა და თავიდან აცილებაზე მუშაობდა და რომელშიც შედიოდნენ ჩრდილო და სამხრეთ კავკასიისა და მოსკოვის სამოქალაქო აქტივისტები და არასამთავრობო ორგანიზაციები. ფორუმის საქმიანობა მიმართული იყო კავკასიაში კონფლიქტების გადაწყვეტის მშვიდობიანი გზების ძიებისაკენ ხალხებს შორის ნდობის გაძლიერების მეშვეობით. კავკასიის ფორუმის ფარგლებში ბევრი ღონისძიება და აქტივობა ჩატარდა, მაგრამ ყველზე მნიშვნელოვანი იყო კავკასიაში სამშვიდობო რესურსის აღზრდა, სამოქალაქო საზოგადოების გაძლიერება ადგილებზე, ფასილიტაციისა და მედიაციის პრაქტიკის განვითარება ტრადიციული კავკასიური და დასავლური მეთოდების შერწყმის გზით.

შედარებითი სიმშვიდის გარკვეული პერიოდის შემდეგ სამშვიდობო საქმიანობამ კვლავ შეიძინა აქტუალობა 2008 წლის ომის შემდეგ. მიუხედავად იმისა, რომ ომისშემდგომ პერიოდში გააქტიურდარამდენიმე სხვადასხვა სამშვიდობო პროექტი. ერთ-ერთი ძირითადი ფორმატი ამ მიმართულებით აღმოჩნდა პლატფორმა „თვალსაზრისი“ (Point of View), რომელიც ჯორჯ მეისონის (აშშ) უნივერსიტეტის კონფლიქტების ანალიზისა და გადაწყვეტის სკოლის ინიციატივით შეიქმნა. მიუხედავად იმისა, რომ თავდაპირველად უნივერსიტეტის ფასილიტაციით მხოლოდ ერთი შეხვედრა იგეგმებოდა, ამ ფორმატის პროდუქტიულობამ და ეფექტიანობამ მისი გრძელვადიანობა განაპირობა. რამდენიმე წლის განმავლობაში „თვალსაზრისის“ მოედანზე წელიწადში სამჯერ-ოთხჯერ ტარდებოდა ქართველი და ოსი მონაწილეების შეხვედრა. ჯგუფის წევრები იყვნენ ექსპერტები, არასამთავრობო ორგანიზაციები, სამოქალაქო აქტივისტები, ჟურნალისტები, მოსაზღვრე რაიონების მცხოვრებლები. შეხვედრებზე განიხილავდნენ უგზო-უკვლოდ დაკარგულებთან,

სამხრეთ ოსეთის მოქალაქე საქართველოს ციხეების პატიმრებთან დაკავშირებულ საკითხებს; ზონკარის წყალსაცავსა და საირიგაციო სისტემასთან დაკავშირებულ პრობლემებს; ადამიანური უსაფრთხოებისა და სხვა ჰუმანიტარულ საკითხებს. „თვალსაზრისის“ მოედანზე ქართველმა პარტნიორებმა გადასცეს ოსურ მხარეს სამხრეთ ოსეთთან დაკავშირებული საარქივო მასალები. ეს ფორმატი თანამშრომლობის კატალიზატორსაც წარმოადგენდა - მონაწილეები თვითონ პოულობდნენ თავისთვის პარტნიორებს მომავალი პროექტებისა და კვლევებისთვის. სამხრეთ ოსეთში სამოქალაქო საზოგადოებაზე ზეწოლის გაძლიერებასთან ერთად ამ ფორმატის წინა ფორმის შენარჩუნება არაპრაქტიკული გახდა. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, დაგროვილი გამოცდილებისა და ნდობის საფუძველზე მოხერხდა მოცემული დიალოგის პლატფორმის რესტრუქტურირება და საქმიანობის საექსპერტო-ანალიტიკური საქმიანობისაკენ მიმართვა. ექსპერტები, კოორდინატორები და ფასილიტატორები აგრძელებენ მუშაობას, ოსურ-ქართულ ურთიერთობებში მიმდინარე სიტუაციის გაანალიზებას და ცდილობენ, ხელი შეუწყონ სამხრეთ კავკასიის რეგიონში მდგრადი მშვიდობისა და უსაფრთხოების შენებას. ისინი ატარებენ საერთაშორისო კონფერენციებს, გამოსცემენ პუბლიკაციებს ქართულ-ოსურ კონფლიქტთან დაკავშირებულ პრობლემებზე.

თუკი წინა ფორმატები მიმართული იყო რესპუბლიკის ზრდასრული მოქალაქეებისაკენ, ბერგჰოფის ფონდის (Berghoff Foundation) მიერ შექმნილი ეს დიალოგი ექსკლუზიურად ორიენტირებული იყო რესპუბლიკის ახალგაზრდობაზე. ამ ფორმატის საქმიანობა ერთგვარად საგანმანათლებლო იყო, ხოლო ახალგაზრდები სამხრეთ ოსეთიდან და საქართველოდან სასწავლო და გაცნობით ტურებში სხვა ქვეყნების კონფლიქტების კონტექსტებს სწავლობდნენ. ასეთი ტიპის გაცნობითი ტურები საკუთარი კონფლიქტის ახლებურად, სხვა კონფლიქტების პრიზმიდან დანახვაში ეხმარებოდა მათ და ხელს უწყობდა არსებული სიტუაციის გაცნობიერება/ხელახლა გაცნობიერებაში და სიტუაციის სხვადასხვა რაკურსიდან დანახვაში. ამ პროექტის ფარგლებში შემდგომში ტარდებოდა ტრენინგები და ახალგაზრდა ფასილიტატორების სწავლება. ამ ფორმატის ერთ-ერთი შტო იყო პროექტი „მოსმენები“, რომლის ფარგლებშიც კეთდებოდა რიგითი ადამიანების მოგონებების აუდიოჩანაწერები ომის, განცდილი სიტუაციებისა და ემოციების შესახებ, შემდეგ კი, მორიგ შეხვედრაზე ერთობლივად უსმენდნენ ამ ჩანაწერებს. ამ მოგონებების ერთობლივად მოსმენისას მონაწილეები რესპონდენტებთან ერთად განიცდიდნენ მათ ემოციებს, უფრო კარგად აღიქვამდნენ და აცნობიერებდნენ სიტუაციის ტრაგიზმს. ზუსტად ასეთი პროექტები ქმნიან ნამდვილ მშვიდობისმყოფელებს, რომელთათვის „მშვიდობა“ არის არა მხოლოდ ტერმინი, ცნება, არამედ სასიცოცხლო აუცილებლობა.

არაოფიციალური პლატფორმების ეს გამოცდილება ხაზს უსვამს დიალოგის ფორმატის ფასეულობას არა მხოლოდ ისეთი კონკრეტული ჰუმანიტარული საკითხების გადასაჭრელად, როგორებიცაა საირიგაციო სისტემა, პატიმრები და უგზო-უკვლოდ დაკარგულები, არამედ გვაძლევს წარსულის გადაფასების, ემოციური ემპათიის

გამომუშავების და ახალი თაობის აღზრდის საშუალებას, როგორც ერთ-ერთს ყველა ძირითადი ფასეულობიდან.

პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ მდგრადი მშვიდობის ასაშენებლად აუცილებელია ყველა დაინტერესებული მხარის ურთიერთქმედება. როდესაც ოფიციალური დიალოგის ფორმატები სამოქალაქო ფორმატებთან ერთად მუშაობს, ისინი, როგორც წესი, წარმატებას აღწევენ. მაგრამ, გარდა გარე დიალოგის მოედნებისა, აუცილებელია შიდა საზოგადოებრივი დიალოგიც, სამოქალაქო საზოგადოების შიგნით, საზოგადოებასა და ხელისუფლებას შორის, რადგანაც ბევრ საკითხთან დაკავშირებით - მათ შორის ოსურ-ქართულ კონფლიქტთან დაკავშირებითაც - არ არსებობს შიდა კონსენსუსი.

ოსურ-ქართული დიალოგის თანამედროვე გამოწვევები

კონფლიქტების განვითარება და მათი მშვიდობიანი გადაწყვეტის შესაძლო ზომების შემუშავება ხდება პოლიტიკური, სოციალური, ეკონომიკური და გეოპოლიტიკური ცვლილებების დინამიკურ პირობებში. მუდმივად ცვალებადი ფაქტორების ეს კომპლექსი უქმნის ოსურ-ქართულ დიალოგს სხვადასხვა გამოწვევას და აძლევს სხვადასხვა შესაძლებლობასაც.

შიდა გამოწვევები

1. ოსურ-ქართული კონფლიქტის გადაწყვეტის არაერთგვაროვანი აღქმა. სამხრეთ ოსეთის საზოგადოების ნაწილი მიიჩნევს, რომ კონფლიქტი გადაწყვეტილია 2008 წლის აგვისტოს ომის შედეგებით. მოსახლეობის ეს სეგმენტი მიიჩნევს, რომ ქართულ მხარესთან დიალოგი მიზანშეუწონელია მანამდე, სანამ საქართველო არ გააკეთებს მოვლენების პოლიტიკურ-სამართლებრივ შეფასებას ქართულ-ოსური ურთიერთობების კონტექსტში, XX საუკუნის ბოლოსა და XXI საუკუნის დასაწყისში; სანამ არ აღიარებს ოსი ხალხის სამხრეთ შტოს გენოციდს და სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკის დამოუკიდებლობას. გარდა ამისა, ისინი ფიქრობენ, რომ უსაფრთხოება გარანტირებულია და ეს საკითხი გადაჭრილად აღიქმება თავდაცვისა და უშიშროების სფეროში რუსეთ-სამხრეთ ოსეთის ორმხრივი ხელშეკრულებებით, უწყებათაშორისი შეთანხმებებით და რუსული სამხედრო ბაზის სამხრეთ ოსეთის ტერიტორიაზე ყოფნით. საზოგადოების სხვა ნაწილი დარწმუნებულია, რომ კონფლიქტი გადაწყვეტილი არ არის და არც გადაწყდება ახლო მომავალში. ის ფაქტი, რომ საბრძოლო მოქმედებები არ მიმდინარეობს, არ ნიშნავს მდგრად მშვიდობას. ეს უფრო დროებითი გარინდებაა ჰგავს. ეს საკმაოდ საშიში სიტუაციაა, რადგანაც, როგორც კიდევ ერთხელ დაგვანახვა ყარაბაღის სიტუაციამ, გადაუწყვეტელი კონფლიქტები პერიოდულად შეიძლება აფეთქდეს ხოლმე. ეს გაგრძელდება იქამდე, ვიდრე კონფლიქტი მთლიანად არ გადაწყდება.
2. სამხრეთ ოსეთის იზოლაცია. 2008 წლის შემდეგ სამხრეთ ოსეთის გარშემო ნაბიჯ-ნაბიჯ შეიქმნა იზოლაციის წრეები.

იზოლაციის პირველი წრე - ეს არის საქართველოს პოლიტიკის შედეგი სამხრეთ ოსეთთან მიმართებაში. 2008 წლის 23 ოქტომბერს საქართველოში მიიღეს კანონი „ოკუპირებული ტერიტორიების შესახებ“, რომლის მიზანი იყო რუსეთის ფედერაციის სამხედრო აგრესიის შედეგად ოკუპირებული ტერიტორიების სტატუსის დადგენა და ამ ტერიტორიებზე განსაკუთრებული სამართლებრივი რეჟიმის დამყარება¹⁵. ამ კანონის თანახმად, რუსეთის ფედერაციის მხრიდან სამხრეთ ოსეთში შესული ყველა მოქალაქე ექვემდებარება სანქციებს საქართველოს ტერიტორიაზე შესვლის დროს. იზოლაციის მეორე წრე (თვითიზოლაცია) შექმნა თვითონ სამხრეთ ოსეთმა, როდესაც საქართველოსთან საზღვარი ჩაკეტა. სამხრეთ ოსეთს ერთადერთი ღია საზღვარი რუსეთის ფედერაციასთან აქვს. ეს ნიშნავს, რომ, ერთი მხრივ, იურიდიული და ფიზიკური პირები ვერ შემოვლენ რუსეთის მხრიდან საქართველოს ხელისუფლების აკრძალვის გამო; მაგრამ მეორეს მხრივ, ისინი საქართველოს მხრიდანაც ვერ შემოვლენ, რადგანაც არსებობს სამხრეთ ოსეთის ხელისუფლების აკრძალვა. იზოლაციის მესამე წრე შექმნილია რუსეთის ფედერაციის მიერ. სამხრეთ ოსეთის ტერიტორიაზე შესასვლელად უცხოელებს სჭირდებათ არა მხოლოდ სამხრეთ ოსეთის ხელისუფლების, არამედ რუსეთის მხარის თანხმობაც. მით უფრო, რომ უცხოური სახელმწიფოების მოქალაქეებმა უნდა მიიღონ რუსეთის მრავალჯერადი ვიზა, რადგანაც სამხრეთ ოსეთის გზა რუსეთზე გადის. ეს საკმაოდ რთული პროცესია. იზოლაციის მეოთხე წრეს ქმნის საერთაშორისო საზოგადოებრიობა, როდესაც უზღუდავს სამხრეთ ოსეთს უფლებას, მონაწილეობა მიიღოს საერთაშორისო ღონისძიებებში, ხელი მიუწვდებოდეს საერთაშორისო მექანიზმებზე და სხვადასხვა საერთაშორისო მოედნებზე. იზოლაციის/თვითიზოლაციის მეხუთე წრე ამ მომენტში შექმნილია მსოფლიო მასშტაბის ობიექტური გარემოებებით - COVID-19-თან დაკავშირებული პანდემიით.

3. სამოქალაქო ინსტიტუტების სისუსტე. 2008 წლის ომის დასრულების შემდეგ სამხრეთ ოსეთის სამოქალაქო საზოგადოება აქტიურ მონაწილეობას იღებდა სამხრეთ ოსეთთან დაკავშირებული საინფორმაციო ბლოკადის გარღვევაში და 2008 წლის აგვისტოს მოვლენების შესახებ საერთაშორისო საზოგადოებრიობის ობიექტური ინფორმირების პროცესში; ისინი ცდილობდნენ, მათთვის გადაეცათ სამხრეთ ოსეთის პოზიცია, ინტერესები და შიშები. საქართველოში „ოკუპირებული ტერიტორიების შესახებ“ კანონის მიღებისა და ოსურ-ქართული საზღვრის სამხრეთ ოსეთის მხრიდან დახურვის შემდეგ საერთაშორისო ორგანიზაციებს გაუჭირდათ ქვეყანაში შემოსვლა. ბევრი დონორი უარს ამბობდა სამხრეთ ოსეთის პრო-

¹⁵ საქართველოს კანონი „ოკუპირებული ტერიტორიების შესახებ“
<https://matsne.gov.ge/ru/document/download/19132/6/ru/pdf>

ექტების მხარდაჭერაზე ტერიტორიაზე წვდომის არქონისა და პროექტების განხორციელების მონიტორინგის შეუძლებლობის გამო. რა თქმა უნდა, ეს უარყოფითად აისახა სამხრეთ ოსეთის ბევრ არასამთავრობო ორგანიზაციაზე, რადგანაც საერთაშორისო დონორი ორგანიზაციები მათთვის დაფინანსების ფაქტობრივად ერთადერთი წყაროა. „არაკომერციული ორგანიზაციების შესახებ“ კანონის მიღებისა და სამოქალაქო საზოგადოების ინსტიტუტებზე ზეწოლის შემდეგ სამხრეთ ოსეთის მესამე სექტორი დაკნინდა. გაფანტულმა მესამე სექტორმა ვერ შეძლო გაერთიანება საკუთარი ინტერესების დასაცავად და ასე დაყოფილი განადგურდა. მიუხედავად ამისა, ამ ორგანიზაციების ზოგიერთმა წევრმა ინდივიდუალური მოქმედებები დაიწყო და ახლაც აგრძელებს მუშაობას როგორც სამოქალაქო აქტივისტი და ექსპერტი სამშვიდობო სფეროში.

4. სოციალურ-პოლიტიკური კრიზისი და შიდა წინააღმდეგობების გამწვავება. სამხრეთ ოსეთის სოციალურ-პოლიტიკური სიტუაცია რთულდება მთელი რიგი გადაუჭრელი საკითხებით და ახალი გამოწვევებით. საზღვრების დელიმიტაცია-დემარკაციის საკითხი ერთ-ერთი ის სფეროა, სადაც ბევრი პრობლემა წამოიჭრება ხოლმე და გავლენას ახდენს სამხრეთ ოსეთის საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ცხოვრებაზე. 2019 წლის აგვისტოში ზნაურის რაიონის სოფელ ცნელში (უისტა) ქართული პოლიციის მიერ ბლოკპოსტის გახსნის ინციდენტმა ოსურ-ქართულ ურთიერთობებში მხოლოდ დაძაბულობა კი არ შეიტანა, არამედ საზოგადოების აღშფოთებაც გამოიწვია. სამხრეთ ოსეთის საზოგადოება მიიჩნევს, რომ ეს სიტუაცია საკუთარი მთავრობის დაუდევრობის შედეგია, რადგანაც ამის მერე სამხრეთ ოსეთმა თავისი ტერიტორიის ნაწილი დაკარგა. სიტუაცია მძიმდება იმის შიშით, რომ ანალოგიური ეპიზოდები ოსეთ-საქართველოს საზღვრის სხვა მონაკვეთზეც შეიძლება მოხდეს. საზღვრის დელიმიტაცია-დემარკაციასთან დაკავშირებით ჩატარებული უხეირო და არაზუსტი სამუშაოების გამო ადგილობრივმა მოსახლეობამ ნაწილობრივ დაკარგა საკუთარი ქონება (მიწა, ბაღი, უძრავი ქონება), რომელიც საზღვრის მეორე მხარეს აღმოჩნდა. მსგავსი სიტუაცია წარმოიშვა საქართველოს მოსაზღვრე სოფლებშიც. ეს, რა თქმა უნდა, საზღვრის ორივე მხარის ადგილობრივი მოსახლეობის დიდ უკმაყოფილებას იწვევს.

სამართალდამცავი სტრუქტურების სისტემის ფუნქციონირება - კიდევ ერთი სფეროა, სადაც ინციდენტები მოსახლეობის მასობრივ უკმაყოფილებაში გადაიზრდება. ცხინვალის გამოსასწორებელ კოლონიაში არსებული პირობების გაპროტესტების ნიშნად გამოცხადებული შიმშილობა მთავრობის მხრიდან ძალის გამოყენების გამო - განსაკუთრებული დანიშნულების მილიციის რაზმის - შეწყდა. რამდენიმე პატიმარი ტრავმებით საავადმყოფოში გადაიყვანეს, რამაც დიდი საზოგადოებრივი რეზონანსი და სამართალდამცავი ორგანოების ქმედებების კრიტიკა გამოიწვია. პარლამენტში მიმდინა-

რეობდა მწვავე პოლიტიკური დებატები, სადაც ოპოზიციური ძალები ითხოვდნენ იუსტიციისა და შს მინისტრების გადაყენებას. პირადად პრეზიდენტის მიერ მხარდაჭერილი ორი მინისტრის გადაყენების წარუმატებელმა მცდელობამ ქვეყანაში პოლიტიკური კრიზისი გამოიწვია. კრიზისი გააღრმავა კიდევ ერთმა ინციდენტმა, რომელმაც შეაძრწუნა ოსური საზოგადოება. 2020 წლის აგვისტოს დასასრულს შს მინისტრზე თავდასხმასთან დაკავშირებით დაკავებული ინალ ჯაბიევი გარდაიცვალა დაკითხვისას ან დაკითხვის შემდეგ; სოციალურ ქსელებში ფართოდ გავრცელებული ფოტოებიდან ჩანს, რომ პატიმრობისას ის სასტიკი მოპყრობისა და წამების მსხვერპლი უნდა ყოფილიყო.

საკარანტინო ზომებმა რესპუბლიკის ეკონომიკურ სიტუაციაზე იმოქმედა, პირველ რიგში, მცირე და საშუალო ბიზნესის წარმომადგენლებზე. 2020 წლის მარტში დაიწყო საკვებით მომარაგების შეფერხებები, ხალხმა დაიწყო პროდუქტების პანიკურად ყიდვა, რამაც პირველადი საჭიროების საგნების, პროდუქტების, პირბადეების, ანთისეპტიკების და სხვ. დეფიციტი გამოიწვია. მიუხედავად ამისა, სასურსათო კრიზისი ქვეყანაში დაკავშირებული იყო არა იმდენად საზღვრის დაკეტვასთან, რამდენადაც საბაჟო წესების შეცვლასთან. ადგილობრივი მეწარმეები არ აღმოჩნდნენ მზად, ეწარმოებინათ ბიზნესი ახალი წესების, ანუ განახლებული საბაჟო ოქმების მიხედვით, რომლებიც ძალაში 2020 წელს შევიდა. ამ მომენტამდე ტვირთის განბაჟების გამარტივებული რეჟიმი მოქმედებდა, მაგრამ 2020 წლიდან საბაჟო კავშირის წესები ამოქმედდა. ამგვარად, ომისშემდგომ პერიოდში სამხრეთ ოსეთი პირველად შეეჭაბა ასეთი მასშტაბის სამრეწველო კრიზისს. ასეთი სოციალურ-პოლიტიკური კრიზისის პირობებში პოლიტიკური ოპონენტების ნეიტრალიზაციის ერთ-ერთ საკვანძო ინსტრუმენტს წარმოადგენს სპეკულაციები საქართველოს სპეცსამსახურებთან მათი კავშირის შესახებ და სამხრეთ ოსეთის საქართველოს იურისდიქციაში დაბრუნების მათი მხარდამჭერი საქმიანობის მიმართებით.

2011 წლიდან პერიოდულად აღმოცენებული საზოგადოებრივ-პოლიტიკური კრიზისები გვიჩვენებს სამხრეთ ოსეთის პოლიტიკურ სისტემაში არსებულ ხარვეზებს. დღეს საპრეზიდენტო სისტემის არსებობა უკვე კითხვის ნიშნის ქვეშ დგება და საზოგადოებრივ წრეებში სულ უფრო მეტს ლაპარაკობენ საპარლამენტო სისტემაზე გადასვლის შესახებ. მაგრამ სამხრეთ ოსეთი არ არის საპარლამენტო სისტემაზე გადასვლისთვის მზად, რადგანაც, როგორც მსოფლიო გამოცდილება გვიჩვენებს, ასეთი სისტემა რეალურად განვითარებული დემოკრატიებისა და მაღალი სამართლებრივი შეგნების სახელმწიფოებში მოქმედებს, რაც, სამწუხაროდ, სამხრეთ ოსეთში არ არის. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, უფრო ოპტიმალური იქნებოდა შეჩერულ სისტემაზე გადასვლა, რადგანაც ის მმართველობის ბერკეტებს პარლამენტს მთლიანად არ გადასცემს, თუმცა მნიშვნელოვნად ზღუდავს აღმასრულებელი ხელისუფლების უფლებას, ცალმხრივად მიიღოს გადაწყვეტილებები.

გარე გამოწვევები

1. არასტაბილურობა რეგიონში. 2020 წლის სექტემბრის ყარაბაღის მეორე ომმა სამხრეთ კავკასიის ყველა ქვეყანა შეაშფოთა და ის რეგიონის სტაბილურობისთვის სერიოზულ გამოწვევად იქცა. არცახის ომმა განაახლა სამხრეთ ოსეთში მოგონებები 2008 წლის ომზე და უსაფრთხოების საკითხები კვლავ აქტუალური გახდა. ყარაბაღის 44-დღიანი ომის შედეგები ალბათ არ არის საბოლოო და საბრძოლო მოქმედებები მალე განახლდება. შესაძლებელია, მიმდინარე სიტუაცია წარმოადგენდეს შუალედურ რგოლს აზერბაიჯანის მიერ ყარაბაღის მთლიანი ანექსიისა ან არცახის მიერ ომის დროს დაკარგული მიწების ეტაპობრივი დაბრუნების პროცესისა. ბოლო 18 წელიწადში რეგიონში პირველად მოხდა ტერიტორიების სამხედრო გზით დაბრუნება. სამხრეთ ოსეთის საზოგადოება შიშობს, რომ ყარაბაღის ომის შედეგებმა შეიძლება შთააგონოს საქართველოს აქტიური მოქმედებების დაწყება სამხრეთ ოსეთის თავის იურისდიქციაში დაბრუნების მიზნით. არის იმის ნიშნები, რომ სამხრეთ კავკასიაში პოლიტიკური ბატონობის ახალი პოლუსების შექმნის პროცესი იწყება. უსაფრთხოებისა და ნაციონალური ინტერესების თვალსაზრისით სამხრეთ კავკასია რუსეთისთვის კრიტიკულად მნიშვნელოვანი რეგიონია. ყარაბაღის ომმა საშუალება მისცა მას, გაეფართოებინა თავისი სამხედრო ყოფნა რეგიონში სამხედრო მშვიდობისმყოფელების განთავსების წყალობით და დიდი ალბათობით ის აქ დიდი ხნის განმავლობაში დარჩება. ყარაბაღის მოვლენებთან დაკავშირებით თურქეთმა ხმამაღლა განაცხადა საკუთარი თავის, როგორც სამხრეთ კავკასიაში უმნიშვნელოვანესი მოთამაშის შესახებ - რომელსაც ახლა ანგარიში უნდა გავუწიოთ და რომელიც დიდი ალბათობით დაიწყებს ბრძოლას ლიდერობისთვის რეგიონში. ეს იმას ნიშნავს, რომ ის პარტნიორობა-კონკურენციის აქტიურ ფაზაში შევა რუსეთის ფედერაციასთან, რომელსაც დიდი ალბათობით არ მოუნდება ლიდერის პოზიციის დათმობა რეგიონში. რუსეთს სამხრეთ კავკასიაში მხარს დაუჭერენ სამხრეთ ოსეთი, აფხაზეთი, მთიანი ყარაბაღი და სომხეთი, რომელსაც რუსეთმა აშკარად აჩვენა, ვინ არის რეგიონში ბატონ-პატრონი და რა მიმართულებით უნდა იხედებოდეს ის, მით უფრო, რომ თურქეთი მისთვის დიდი ხნის მოძულეა. თურქეთის მხარდამჭერები იქნებიან აზერბაიჯანი, რომელიც თურქეთთან ვალშია ყარაბაღში მოგების გამო და საქართველო. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს საზოგადოებაში არაერთგვაროვანი დამოკიდებულებაა თურქეთის მიმართ, რეგიონულ ასპექტში ის უფრო პარტნიორს ხედავს მასში; რადგანაც იგი ნატოს წევრობისკენ მიისწრაფვის, ამიტომაც თურქეთის ყოფნა სამხრეთ კავკასიაში ნიშნავს მისი სახით იქ ნატოს ყოფნას. თანაც, უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოში ძლიერია ანტირუსული განწყობები და ამიტომაც ის უფრო თურქეთს დაუჭერს მხარს,

როგორც ზესახელმწიფოს, რომელიც ეწინააღმდეგება რუსეთს და ქმნის რეგიონში ძალთა ბალანსის ახალ კონფიგურაციას. ეს ნიშნავს, რომ სამხრეთ კავკასია პერიოდულად შევა ტურბულენტობის ზონაში, რაც შეიძლება საფრთხეს წარმოადგენდეს სამხრეთ კავკასიის ყველა ქვეყნისთვის.

2. რეგიონში კონფლიქტების პრევენციისა და გადაწყვეტის საერთაშორისო მექანიზმების წარუმატებლობა. კონფლიქტების გადაწყვეტაზე მომუშავე საერთაშორისო მისიების მუშაობის მთელი ხნის განმავლობაში არც ერთ მათგანს არ მიუღწევია წარმატებისთვის. განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს ეუთოს მისიის საქმიანობის ჩაშლა. მისი მუშაობა წარუმატებელი იყო 2008 წელს სამხრეთ ოსეთში, რადგანაც ის ქართულ-ოსური კონფლიქტის ზონაში მომუშავე ორგანიზაციის წარმომადგენელია. 2020 წლის სექტემბერში ეუთოს მინსკის ჯგუფმა კვლავ ვერაფერი გააკეთა ყარაბაღში ომის თავიდან ასაცილებლად. რეგიონში სკეპტიკურად უყურებენ კონფლიქტის ზონებში ამ ორგანიზაციის ყოფნას, რადგანაც მან უსაფრთხოების საკითხებში თავისი ხელმოცარულობა გვაჩვენა. შეიძლება ორგანიზაციის სჭირდება შიდა რეფორმირება და კონფლიქტების პრევენციისა და/ან დარეგულირების უფრო მკვეთრი და ქმედითი მექანიზმების შემუშავება.
3. პანდემია. Covid-19-ის პანდემიასთან დაკავშირებით 2020 წლის აპრილში ხელისუფლების გადაწყვეტილებით სამხრეთ ოსეთში კარანტინი გამოცხადდა და ის დაიკეტა. ეს გადაწყვეტილება დასაბუთებული იყო, რადგანაც მის მოსაზღვრე ქვეყნებში - რუსეთსა და საქართველოში - დაავადებულთა რაოდენობა მკვეთრად გაიზარდა. ვარაუდობდნენ, რომ ქვეყნის ჩაკეტვა სამხრეთ ოსეთს დროს მოაგებინებდა და მისცემდა საშუალებას, მომზადებულიყო ვირუსთან საბრძოლველად. სამხრეთ ოსეთში შესვლა მაქსიმალურად შეიზღუდა და ყველა შემსვლელი ორკვირიან მკაცრ კარანტინში იმყოფებოდა. ზუსტად ამ ზომების წყალობით მოხერხდა ვირუსის კონტროლის ქვეშ აყვანა, რაც ნიშნავდა იმას, რომ სამხრეთ ოსეთმა წარმატებით გაართვა თავი პანდემიის პირველ ტალღას. მიუხედავად იმისა, რომ საკარანტინო ზომები გამართლებული იყო, ისინი ძალზე გაჭიანურდა. ჩაკეტილი სივრცის პირობებში რამდენიმე თვის განმავლობაში ცხოვრება დიდ პრობლემად იქცა. მკაცრი კარანტინის დროს აპრილის შუა რიცხვებიდან სექტემბრის შუა პერიოდამდე სამხრეთ ოსეთის ხელისუფლებამ არ განახორციელა საკმარისი ქმედებები საკუთარი მოსახლეობის დასაცავად. პანდემიის მეორე ტალღისა და კარანტინის ზომების მოხსნის დროს სამხრეთ ოსეთში სექტემბერში ვირუსი გარეთ გამოვარდა, მაგრამ აღმოჩნდა, რომ საავადმყოფოები არ იყვნენ ტექნიკურად მზად ასეთი რაოდენობის ინფიცირებულების მისაღებად. ჯანდაცვის სისტემა შეეჭახა ექიმების ინდივიდუალური დაცვის საშუალებების, მედიკამენტების, მარაგების ნაკლებობის პრობლემას. ჯანდაცვის

პრობლემებს მიემატა იმ პენსიონერების პრობლემა, რომლებიც პენსიას რუსეთის ფედერაციის ტერიტორიაზე იღებენ. კარანტინის გამო ისინი რამდენიმე თვის განმავლობაში ვერ გადიოდნენ ქვეყნიდან, რათა ანგარიშიდან პენსია მოეხსნათ. პანდემიამ და იძულებით თვითიზოლაციაში ყოფნამ გამოააშკარავა და გაამწვავა შიდა კონფლიქტები, რომლებმაც ქართულ-ოსური კონფლიქტი უკანა პლანზე გადასწია. 2008 წლის ომის შემდეგ დღემდე ოსურ-ქართული კონფლიქტის საკითხების გადაწყვეტაში პროგრესი არ შეიმჩნევა. ამ წლების განმავლობაში ყველა სამოქალაქო დიალოგის პლატფორმა დაიშალა. თუ კარანტინამდე მაინც ტარდებოდა სხვადასხვა ფორმატის - ორმხრივი, რეგიონული, საერთაშორისო - შეხვედრები ქართულ მხარესთან სამოქალაქო საზოგადოების ხაზით, ახლა ასეთი ტიპის შეხვედრების ჩატარება შეუძლებელია პანდემიის გამო. დიალოგის ერთადერთი პლატფორმაა ჟენევის დისკუსიები, რომლებიც ნაწილობრივ ონლაინ რეჟიმში გადავიდა. იძულებითი საკარანტინო ზომების, ანუ საზღვრების ოფიციალური ჩაკეტვის შემდეგ ქართულ მხარესთან ურთიერთობა პრაქტიკულად შეწყდა. მიუხედავად ამისა, დიალოგის ზოგმა ფორმატმა შეძლო დისტანციური მუშაობის ახალ პირობებთან ადაპტირება და ონლაინ რეჟიმში გადავიდა. პანდემიამ გვჩვენა, რომ ვირტუალური სივრცე მტკიცედ შევა ყოველი ადამიანის ცხოვრებაში. ადამიანები გააცნობიერებენ, რომ ჯერ კიდევ გუშინ მოთხოვნიდი პროფესიები ახლო მომავალში აქტუალობას დაკარგავს. აღსანიშნავია, რომ პანდემიამ კიდევ ერთხელ დაგვანახა, რომ აუცილებელია ახალი მიდგომების გამოყენება რეგიონული უსაფრთხოების საკითხებისადმი, რომლის შემუშავებაშიც რეგიონული პროცესების ყველა მონაწილე უნდა იყოს ჩართული. საჭიროა ახალი მიდგომების გამოყენება კონფლიქტების გადაწყვეტის/დარეგულირების/ტრანსფორმაციის მიმართაც.

სამწუხაროდ, შეიძლება აღინიშნოს, რომ სამხრეთ კავკასია რეგიონს წარმოადგენს მხოლოდ როგორც გეოგრაფიული ცნება და ვერ იქნება რეგიონი ვერც ეკონომიკური და ვერც პოლიტიკური თვალსაზრისით. ამიტომ, ერთადერთი, რაც აერთიანებს სამხრეთ კავკასიის ექვსივე ქვეყანას, არის გეოგრაფიული ადგილმდებარეობა და კონფლიქტები, რომლებიც მათ ყოფს. არ არსებობს საერთო სამხრეთკავკასიური იდენტობა, რომელიც შეიძლება უფრო მაღლა მდგარიყო, ვიდრე ეთნიკური ან კულტურულ-რელიგიური იდენტობები. არ არსებობს რეგიონში მიმდინარე პროცესებში საერთო ჩართულობა. ამ პოზიციიდან შეიძლება აიხსნას, თუ რატომ ვერ განხორციელდა რეგიონის სხვადასხვა ქვეყნის მიერ პერიოდულად შემოთავაზებული უსაფრთხოების რეგიონული სისტემის ვერცერთი მოდელი - და ვერც ის, თუ რატომ არის არარეალური ასეთი სისტემის შექმნაზე საუბარი ახლო მომავალში.

დღეს მსოფლიოში თვისობრივად სხვაგვარი სიტუაცია შეიქმნა. ხდება გლობალური ცვლილებები. მიმდინარეობს მსოფლიო

ტრანსფორმაცია, რომელიც შექმნის ახალ რეალიებს, ახალ გამოწვევებს, ახალ საფრთხეებსა და შესაძლებლობებს. თუკი სამხრეთ კავკასიის რეგიონს ამ პრიზმიდან შევხედავთ, დავინახავთ, რომ დღემდე არსებული ყველა შეხედულება, მექანიზმი და ინსტრუმენტი უიმედოდ მოძველდა, ამიტომაც გვჭირდება ახალი მიდგომები, ახალი ხედვა, აზროვნება იმისთვის, რომ ადეკვატურად ვირეაგიროთ სწრაფად ცვალებად რეალობაზე და გადავჭრათ კონფლიქტების პრევენციის, ტრანსფორმაციისა და გადაწყვეტის საკითხები. ჩვენი მოძველებული, ხავსმოდებული აზროვნება არ ესადაგება ახალ რეალიებს. ჩვენ ვერ ვხედავთ იმ ახალ შესაძლებლობებს, რომლებსაც ცვალებადი სამყარო გვაძლევს, ჩვენ არ ვცვლით სიტუაციის რაკურსს და მისი ხედვის კუთხეს, რადგანაც ვერ ვპოულობთ ახალ გადაწყვეტილებებსა და მიდგომებს, რომლებიც შეიძლება ზედაპირზე დევს და შეიძლება უფრო მარტივი იყოს, ვიდრე გვგონია. ამ თვალსაზრისით ყველაზე მნიშვნელოვანი შემთვრებელი ფაქტორია ახალი რეალობის მიღების ნების არარსებობა მხარეებში.

რაც შეეხება დიალოგს მშვიდობის შენების პროცესში, მისი მნიშვნელობა ფასდაუდებელია; ის არა მხოლოდ ინსტრუმენტია, არამედ ფასეული სამშვიდობო საქმიანობაა. როგორც ცნობილია, დიალოგი - აზრთა, თვალსაზრისების, გამონათქვამების გაცვლის ფორმაა. ეს არის კომუნიკაციის გარკვეული ფორმა, რომელიც უკუკავშირს გულისხმობს. სანამ არ არსებობს პირადი ურთიერთობა, კონტაქტი და მეორე მხარის „გაადამიანურება“, მეორე მხარეს მოკლული ყოველი ადამიანი იქნება მხოლოდ ფაქტი, სტატისტიკური მონაცემი; მაგრამ თუკი მეორე მხარეს დავინახავთ სახეებს, პირად ემოციებს, ადამიანის ბედს, მაშინ ყოველი მსხვერპლი წარმოგიდგებათ როგორც ვიღაცის დიდი ტრაგედია, რომელიც გამოიწვევს თანაგრძნობას და ემოციურ თანამონაწილეობას მომხდარ ტრაგედიაში. ზუსტად ეს ემოციები გვიბიძგებს აქტიური ქმედებებისკენ მშვიდობის დასაცავად, გვაიძულებს მძიმე გადაწყვეტილებების მიღებას და ძალადობისთვის წინააღმდეგობის გაწევას და ამით ვდებთ ერთ აგურს მშვიდობიანი მომავლის საძირკველში.

რატომ არ უნდა ეშინოდეს ქართულ სახელმწიფოს ქართულ-ოსური არაფორმალური ურთიერთობების?

ივანე აბრამაშვილი¹

1990-იან წლებში დაწყებული ქართულ-ოსური კონფლიქტი დღეს სულ უფრო რთულად მოსაგვარებელი ხდება. მზარდი პოლიტიკური, სოციალური და ეკონომიკური ნაპრალები მნიშვნელოვან ბარიერს ქმნის ნდობის აღდგენის პროცესში. მხარეების მიერ კონფლიქტის განსხვავებული ინტერპრეტაცია, ხშირად მისი უგულვებლყოფა ან სულაც მითოლოგიზაცია ორმაგად ართულებს ეფექტიანი მიდგომების პოვნას ისედაც შეზღუდული არჩევანის პირობებში.

თბილისისა და ცხინვალის არასტაბილური ურთიერთობების ფონზე ქართულ-ოსური კონფლიქტის ტრანსფორმაციის პროცესში ყოველთვის გამორჩეული ადგილი ეკავა თანმიმდევრულ სამოქალაქო დიალოგსა და არაფორმალურ კავშირებს. ამის გამო არაერთი მცდელობა იყო, მასში ჩაერთოთ ოფიციალური პირებიც, თუმცა ამ სტატიის დაკვირვების ობიექტი - ქართული სახელმწიფო, ამას ხშირად ეჭვით უყურებდა. კონფლიქტების დარეგულირებისთვის უსაფრთხოების პრიზმიდან დანახვამ განაპირობა ის, რომ 1990-იანი წლებიდან მოყოლებული, თბილისი არაფორმალურ დიალოგს არასერიოზულ ან როგორც სახელმწიფო ინსტიტუტების დამაკნინებელ პროცესს, ისე უყურებდა და რიგ შემთხვევაში ცდილობდა, გაეკონტროლებინა ის ან სულაც მისი მარგინალიზაცია მოეხდინა.

სამწუხაროდ, 2008 წლის რუსეთ-საქართველოს ომმა და შემდეგ 2015 წელს მოსკოვსა და ცხინვალს შორის გაფორმებულმა ე.წ. ხელშეკრულებამ „მოკავშირეობისა და ინტეგრაციის“ შესახებ განსაკუთრებული დარტყმა მიაყენა ქართულ-ოსურ არაფორმალურ დიალოგს. თუკი ადრე ამგვარი კავშირები დინამიკური და მრავალმხრივი იყო, დღეს ისინი უმეტესად ანტიკრიზისულ და „ცეცხლის ჩამქრობ“ ფუნქციებამდეა დასული.

ამ სტატიის მიზანია, ჩიხში შესული ქართულ-ოსური ურთიერთობების, ე.წ. ბორდერიზაციისა და მისი თანმდევი პრობლემების ფონზე ქართულმა სახელმწიფომ და საზოგადოებამ დაინახონ ქართულ-ოსური არაფორმალური დიალოგის მნიშვნელობა და ჩაერთონ მასში და ხელი შეუწყონ. სტატიაში ვეცდებით ვაჩვენოთ, რომ არაფორმალური დიალოგი და არაფორმალური კონტაქტები წარმოადგენს სახელმწიფოს სამშვიდობო პოლიტიკის შემავსებელ ნაწილს და ის ადამიანური და ურთიერთობითი რესურსები, რომლებიც მასშია თავმოყრილი და დაგროვილი, სახელმწიფოს მხრიდან არსებული მიდგომის შეცვლის შემთხვევაში, შესაძლოა, ეფექტიანად იყოს გამოყენებული არამხოლოდ ანტიკრიზისულ, არამედ პრევენციულ და გრძელვადიანი ნდობის აღდგენის პროცესში. ამასთან, არასტა-

¹ ივანე აბრამაშვილი არის კულტურულ ურთიერთობათა ცენტრის კავასიური სახელის აღმასრულებელი დირექტორი.

ბილური და დაპირისპირებული რიტორიკით გაჭერებული ოფიციალური საკომუნიკაციო არხების ფონზე არაფორმალური დიალოგი რჩება ხშირად ერთადერთ სანდო და თანამშრომლობაზე ორიენტირებულ ფორმატად.

ოფიციალური და არაფორმალური სამშვიდობო დიალოგი: რეტროსპექტივა.

არაფორმალური დიალოგი ურთიერთობების საკმაოდ ფართო არეალს მოიცავს. ზოგადი განმარტებით იგი ფარავს ყველაფერს, რაც ოფიციალური დიპლომატიის მიღმა რჩება. იგი მოიცავს ინდივიდებსა და ჯგუფებს შორის არსებულ არასამთავრობო და არაოფიციალურ კავშირებსა და აქტივობებს. არაფორმალური დიალოგი, როგორც წესი, გააზრებულია პრობლემის გადაჭრაზე ორიენტირებული პროცესი. მიუხედავად იმისა, რომ მისი მონაწილეები ოფიციალური სახელისუფლებო სისტემის მიღმა იმყოფებიან, ჩვეულებრივ, მათ აქვთ კავშირი გადაწყვეტილების მიმღებ პირებთან, ისევე, როგორც ხშირად ისინი თავად ხდებიან შემდგომ ოფიციალური სისტემის ნაწილი.²

შეიარაღებული კონფლიქტის შემდგომ, ოფიციალური სამშვიდობო პოლიტიკისა და არაფორმალური დიალოგის ურთიერთკავშირი, როგორც წესი, საკმაოდ მჭიდროა და ისინი მნიშვნელოვან გავლენას ახდენენ ერთმანეთზე. არაოფიციალური დიალოგი ხელს უწყობს საზოგადოებებს შორის უფრო სიღრმისეულ კომუნიკაციას და დისკუსიაში რთავს იმ ადამიანებს, რომელთა ხმა სხვაგვარად დაიკარგებოდა. გარდა ამისა, არაფორმალური კავშირების ერთ-ერთი მთავარი მიზანია ინფორმაციის მიღება და მეორე მხარის პოზიციის გაცნობა, შესაბამისად, იგი ზოგიერთ შემთხვევაში ოფიციალური დიალოგის ან დიპლომატიის გაგრძელებადაც შეიძლება ჩაითვალოს.³

საქართველოს შემთხვევაში არაფორმალური და ოფიციალური დიალოგის ერთმანეთთან დაკავშირების გამოცდილება არაერთგვაროვანი და არათანმიმდევრულია. 1990-იანი წლებიდან მოყოლებული, სხვადასხვა ხელისუფლება ამ საკითხს განსხვავებულად ხედავდა. შესაბამისად, ის კონკრეტული პოლიტიკური კონტექსტის მიხედვით უნდა გაანალიზდეს.

სამხრეთ ოსეთსა და აფხაზეთში კონფლიქტების დასრულების შემდეგ ედუარდ შევარდნაძის ხელისუფლება საკმაოდ გახსნილი იყო არაფორმალური დიალოგისა და შეხვედრების მიმართ. ოფიციალური მოლაპარაკებებისგან განსხვავებით, სადაც მხარეები პირველივე ეტაპზე ყველაზე რთულ - ტერიტორიული მოწყობის პრობლემას განიხილავდნენ, სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენლები არ მოქმედებდნენ „რეცეპტების“ საფუძველზე და ცდი-

² Kaye, D. (2007). Rethinking Track Two Diplomacy. In *Talking to the Enemy: Track Two Diplomacy in the Middle East and South Asia* (pp. 1-30). Santa Monica, CA; Arlington, VA; Pittsburgh, PA: RAND Corporation.

³ Chataway, C.J. (1998) Track II Diplomacy: From a Track I Perspective. *Negotiation Journal* 14 (pp. 269-287)

ლობდნენ დისკუსიის სტიმულირებას ყველა პოტენციური სცენარის მიმართულებით. აღსანიშნავია, რომ ამ პროცესში ჩართულები იყვნენ როგორც მთავრობის მომხრეები, ასევე ოპონენტები კონფლიქტის ორივე მხრიდან, დევნილები, ვეტერანები, ყოფილი მეზობლები, ჟურნალისტები და საზოგადოებრივ აზრზე გავლენის მომხდენი სხვადასხვა ჯგუფები.⁴

მიუხედავად ამისა, მოშლილი სახელმწიფოებრივი კონტროლის მექანიზმების, ძალოვანი სტრუქტურების რეგულარული თვითნებობისა და კონფლიქტურ რეგიონებში გამუდმებული სამხედრო ინციდენტების ფონზე იმდროინდელი სახელმწიფო პოლიტიკა ყოველად არასისტემური იყო. წლობით ნაშენი ურთიერთობები და მიღწეული წარმატებები ხშირად ერთი ხელის მოსმით ხდებოდა ცალკეული ადამიანებისა თუ შეიარაღებული დაჯგუფების აგრესიული ქმედებების მსხვერპლი.

2003 წლის „ვარდების რევოლუციამ“ და 2004 წელს საქართველოს პრეზიდენტად მიხეილ სააკაშვილის არჩევამ საზოგადოებაში ახალი მოლოდინები გააჩინა. მიუხედავად იმისა, რომ სააკაშვილის უმთავრესი დაპირება სახელმწიფო ინსტიტუტების გაძლიერება, დემოკრატიის მშენებლობა და ქვეყნის ეკონომიკური აღორძინება იყო, იგი მმართველობის პირველივე დღიდან ჩაერთო კონფლიქტების დარეგულირების პროცესში, თუმცა მისი მიდგომები წინა ხელისუფლების მსგავსად არათანმიმდევრული და წინააღმდეგობრივი გამოდგა.

იმ პერიოდში არაფორმალური სამშვიდობო დიალოგის ფორმატების ერთ-ერთი ხელმძღვანელის, პაატა ზაქარეიშვილის აზრით, 2004-2005 წლებში ქართულ პოლიტიკაში შეტანილ დადებით იმპულსებთან ერთად თვალში საცემი იყო ახალი ქართული პოლიტიკის უარყოფითი კონტექსტიც, ვინაიდან იკვეთებოდა ის პოზიცია, რომელიც შევარდნაძის მმართველობის პერიოდში არ შეინიშნებოდა: საქართველოს ახალი ხელისუფლება ყველანაირად ცდილობდა, არ დაეშვა ორმხრივ, ქართულ-აფხაზური და ქართულ-ოსური მუდმივმოქმედი არაფორმალური ფორმატის შეხვედრებში ქართველი პოლიტიკოსების მონაწილეობა.⁵ სახელმწიფოს მხრიდან სამშვიდობო პროცესის მონოპოლიზაციისა და არაფორმალური დიალოგის ამგვარი დისკრედიტაცია ნათლად ჩანს მიხეილ სააკაშვილის 2005 წლის 7 აპრილის განცხადებიდანაც: „კოკოითთან და ბალაფშთან ერთად სხვადასხვა ქალაქში სირბილი დამთავრდა. პირადად მე არ ვაპირებ კოკოითთან და ბალაფშთან შეხვედრას. მე ამ ხალხს არსად ჩავაკითხავ. თუ მათ რაიმე სურთ, თბილისში ჩამოვიდნენ, მივცემ სა-

მსახურის მისამართს და სახლის ტელეფონსაც კი, მომაკითხო და მზად ვარ, გახსნილად ველაპარაკო.“⁶

ამგვარმა მიდგომამ გამოიწვია ის, რომ 2008 წლისთვის თავშეკავების, ურთიერთგაგებისა და კონსტრუქციული დიალოგის მცდელობები მარგინალიზებული გახდა და დაწინაურდა რადიკალური და უკომპრომისო შეხედულებები - მათ შორის ძალის გამოყენების საშიშროება - როგორც ქართულ, ასევე ოსურ და რუსულ პოლიტიკურ მეინსტრიმში.⁷

ეს მაშინ, როდესაც იმდროინდელმა არაფორმალურმა კავშირებმა და დიალოგის პროცესმა სრული სიზუსტით იწინასწარმეტყველა 2008 წლის აგვისტოს ომის მოახლოება და გამოავლინა ყველა ის მთავარი სიმპტომი, რომელიც დღემდე ახასიათებს ქართულ-ოსურ კონფლიქტს:

- არსებული პოლიტიკური ელიტები არ არიან მზად, აიღონ პასუხისმგებლობა კონფლიქტის ტრანსფორმაციაზე ორმხრივი მუშაობის დასაწყებად;
- მხარეებს არ გააჩნიათ გრძელვადიანი ხედვა, თუ როგორ შეიძლება ამ კონფლიქტის დარეგულირება;
- თბილისი აგრძელებს ქართულ-ოსური კონფლიქტის მიჩქმალვას და აღიარებს მხოლოდ ქართულ-რუსული კონფლიქტის არსებობას, მაშინ, როდესაც სამხრეთ ოსეთი მთლიანად აპელირებს ქართულ-ოსურ კონფლიქტზე და არ იმჩნევს იმ შეუქცევად ეგზისტენციალურ საფრთხეებს, რომლებიც რუსეთთან სულ უფრო მზარდ შეჭიდულობას ახლავს თან;
- კონფლიქტთან დაკავშირებული საკითხები კვლავ რჩება საერთაშორისო პიარისა თუ შიდა პოლიტიკური მანიპულაციის საგნად.

2008 წლის ომის მძიმე მემკვიდრეობა

2008 წლის აგვისტოს ომმა და მისმა ადამიანურმა და პოლიტიკურმა დანაკარგებმა მნიშვნელოვანი დარტყმა მიაყენა ქართულ-ოსურ ურთიერთობებსა და ნდობის აღდგენის პროცესს. გარდა იმისა, რომ ორივე მხარეს ხელახლა მოხდა ფსიქოლოგიური ტრავმისა და მტრის ხატის კვლავწარმოება, ქართულ საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ ცხოვრებაში ორი ახალი ყურადსაღები ტენდენცია დამკვიდრდა, რამაც, თავის მხრივ, მნიშვნელოვანი გავლენა იქონია არაფორმალურ დიალოგზე: საზოგადოებამ დაკარგა ინტერესი კონფლიქტების დარეგულირების პროცესის მიმართ, ხოლო პოლიტიკური ელიტა მთლიანად გადაეწყო „ერთი კონფლიქტის“ დისკურსზე.

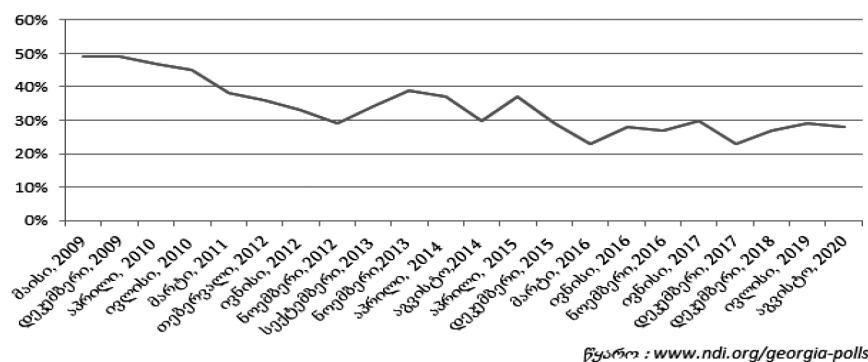
⁴ Antonenko Oksana, Failures of the Conflict Transformation and Root Causes of the August War. In *Failed Prevention - The Case of Georgia*, National Defence Academy and Bureau for Security Policy & PFP Consortium of Defence Academies and Security Studies Institutes, 2010, p. 88

⁵ ზაქარეიშვილი პაატა, „როგორ სპობდა ნაბიჯ-ნაბიჯ „ვარდების“ ხელისუფლება ქართულ-აფხაზური არაფორმალური შეხვედრების პროცესს“, რეზონანსი, 19-20-22 სექტემბერი, 2008.

⁶ „საქართველოს რესპუბლიკა“ #81, 8 აპრილი, 2005 წელი, ციტირება სტატიაში: ზაქარეიშვილი პაატა, „როგორ სპობდა ნაბიჯ-ნაბიჯ „ვარდების“ ხელისუფლება ქართულ-აფხაზური არაფორმალური შეხვედრების პროცესს“, რეზონანსი, 19-20-22 სექტემბერი, 2008

⁷ Antonenko Oksana, Failures of the Conflict Transformation and Root Causes of the August War. In *Failed Prevention - The Case of Georgia*, National Defence Academy and Bureau for Security Policy & PFP Consortium of Defence Academies and Security Studies Institutes, 2010, p. 91

მართლაც, 2009 წლიდან მოყოლებული, ქართულ საზოგადოებრივ დისკურსში კონფლიქტების მიმართ გულგრილობა ეტაპობრივად იზრდება. ამის შემჩნევა მარტივი დაკვირვებითაცაა შესაძლებელი, თუმცა საზოგადოებრივი განწყობის შესახებ NDI-ს ყოველწლიური კვლევები საქართველოში ამ თვალსაზრისით საინტერესო სტატისტიკურ სურათს გვთავაზობს: მიუხედავად იმისა, რომ 2009 წლიდან დღემდე ტერიტორიული მთლიანობის პრობლემა მუდმივად ხვდება მოსახლეობისთვის ყველაზე მნიშვნელოვანი საკითხების ხუთეულში, ამ პრობლემის პრიორიტეტად დამსახელებელთა პროცენტული რაოდენობა კლებადია (იხ. დიაგრამა).⁸

არსებული ტენდენციის უკან მრავალი მიზეზი იმალება (მაგ., გაუარესებული სოციალური ფონი, ინფორმაციის ნაკლებობა სამხრეთ ოსეთსა და აფხაზეთში მიმდინარე მოვლენების შესახებ, პოლიტიკური პოპულიზმი და სხვ.) თუმცა ეს უმთავრესად 2008 წლის ომის მძიმე შედეგებმა განაპირობა. ოკუპაციამ და მოსკოვის მიერ სამხრეთ ოსეთისა და აფხაზეთის დამოუკიდებლობის აღიარებამ საქართველოს მოსახლეობა საბოლოოდ დააჩინა კონფლიქტების მშვიდობიანი დარეგულირების უალტერნატივობაში, რომელიც, ყველასთვის ცხადია, რთული და დროში გაწელილი პროცესი იქნება. გარდა ამისა, საჭარო სივრცეში კონფლიქტების სირთულისა და პესიმისტური ფონიდან გამომდინარე, მასთან დაკავშირებულ საკითხებზე საჭაროდ და ღიად მსჯელობა მინელდა. პოლიტიკური ძალები მაქსიმალურად ერიდებიან ამ მიმართულებით გაბედული ნაბიჯების გადადგმასა თუ განცხადებების გაკეთებას, რათა პოლიტიკურად არამომგებიან სიტუაციაში არ აღმოჩნდნენ. პოლიტიკოსების ამგვარი პასიურობა კი გარკვეულწილად ფრიად საზიანოა, ვინაიდან იგი საზოგადოებაში კონფლიქტების დარეგულირების პერსპექტივის გარშემო ნიჰილიზმში ტრანსფორმირდება.

⁸ Library of NDI Georgia Public Opinion Research. URL: <https://www.ndi.org/georgia-polls>

რაც შეეხება პოლიტიკური ელიტის გადაწყობას „ერთი კონფლიქტის“ ნარატივზე, იგი რეალურად 2008 წლის რუსეთ-საქართველოს ომის შემდეგ დამკვიდრდა, რომელიც თავდაპირველად ვიწრო პარტიული ინტერესებით იყო განპირობებული და არაფერი ჰქონდა საერთო ფართო საზოგადოებასა და კონფლიქტურ რეგიონებში არსებულ ალქმებთან. დროთა განმავლობაში ქართულ-ოსური და ქართულ-აფხაზური კონფლიქტების მიზანმიმართული უგულვებელყოფა და მხოლოდ რუსულ ოკუპაციაზე საუბარი იმდენად კომფორტული გამოდგა ქართველი მმართველი ელიტისთვის, რომ პარტიული თვითგადარჩენისთვის შექმნილი დისკურსი მოკლე დროში სახელმწიფო პოლიტიკად გადაიქცა. ამ კომფორტს კი უმთავრესად ქმნის ის ვითარება, რომ მხოლოდ რუსეთის პასუხისმგებლობაზე საუბარი აღარ აიძულებს პოლიტიკურ მმართველ კლასს, დაინახოს საკუთარი როლი შექმნილ უმძიმეს სიტუაციაში, სადაც ქართველები სა და ოსების გაუცხოება ლამის შეუქცევადი პროცესი გახდა.

აღსანიშნავია, რომ „ერთი კონფლიქტის“ ნარატივი დისკურსიდან გადმოითარგმნა სამშვიდობო პოლიტიკის ინსტიტუციურ მოწყობაშიც. ჯერ რეინტეგრაციის, შემდეგ კი შერიგებისა და სამოქალაქო თანასწორობის სახელმწიფო მინისტრის აპარატი - უწყება, რომელიც რეალურად უნდა ყოფილიყო ლოკომოტივი სამშვიდობო პოლიტიკის დაგეგმვაში, დღეს ერთ-ერთი ყველაზე სუსტი ორგანიზაციაა მთავრობის შიგნით. ეს განაპირობებს იმ ინსტიტუციურ დისბალანსს, რომელიც რესურსების გაცილებით უფრო ძლიერ უსაფრთხოების სამსახურებთან მიმართებაში წარმოიქმნება. ეს უკანასკნელნი კი კონფლიქტებს ექსკლუზიურად უსაფრთხოების პრიზმიდან აკვირდებიან და ენთუზიაზმით არ უყურებენ გაბედულ პოლიტიკურ თუ სამოქალაქო ინიციატივებს.

მაშასადამე, 2008 წლის აგვისტოს ომმა და რუსულმა ოკუპაციამ სათავე დაუდო იმ ორ ახალ ტენდენციას ქართულ საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ცხოვრებაში, რომელმაც დიდი გავლენა იქონია სამოქალაქო დიალოგზე. ამ ორი ახალი ცვლადის შემოტანამ - საზოგადოებაში ინტერესის კლებისა და „ერთი კონფლიქტის“ დისკურსის სახით - შექმნა ახალი სტატუს-კვო და გაავლო დამატებითი წითელი ხაზები, რამაც ქართულ-ოსური არაფორმალური დიალოგის მასშტაბები და ახალი მიდგომების მიმღებლობა მნიშვნელოვნად შეზღუდა.

ქართულ-ოსური არაფორმალური დიალოგის მნიშვნელობა დღეს

2012 წელს მომხდარი სახელისუფლებო ცვლილებებისა და კონფლიქტების დარეგულირების თვალსაზრისით პროგრესის მოლოდინის მიუხედავად, სახელმწიფოს სამშვიდობო პოლიტიკა დღეს კვლავ ვერ პასუხობს არსებულ საჭიროებებს. სუსტი შიდა კონსოლიდაციისა და კოორდინაციის, ასევე გაბედული ნაბიჯების გადადგმის სურვილის არქონის ფონზე, „ქართული ოცნების“ შერიგების პოლიტიკა მთლიანად სტატუს-კვოს შენარჩუნებას ეფუძნება.

გარდა შიდა ფაქტორებისა, 2015 წელს მოსკოვსა და ცხინვალს შორის ე.წ. „მოკავშირეობისა და ინტეგრაციის“ შესახებ ხელშეკ-

რულების⁹ ხელმოწერამ 2008 წლის აგვისტოს ომის შემდეგ ყველაზე დიდი განსაცდელი მოუვლინა ქართულ-ოსურ არაფორმალურ დიალოგს. გამომდინარე იქიდან, რომ ამ ხელშეკრულებამ მოახდინა მხარეების კანონმდებლობის, უსაფრთხოების, სოციალური, ეკონომიკური და საგანმანათლებლო სისტემის ერთმანეთთან ჰარმონიზაცია, სამხრეთ ოსეთში, რუსეთის მსგავსად, კრიტიკულად დავიწროვდა სივრცე ადგილობრივი სამოქალაქო საზოგადოებისთვის.

ოსური სამოქალაქო საზოგადოების თვითორგანიზების საშუალებების შეზღუდვამ გამოიწვია ის, რომ ქართულ-ოსური სამშვიდობო დიალოგი გრძელვადიანი და დინამიკური პროცესიდან დღეს კრიზისების მართვისა თუ ღამის დარაჯის ფუნქციებად დასული. მიუხედავად ამ რთული ვითარებისა, ის ამ მოვალეობებს შეუცვლელად ასრულებს, რაც ორი მიმართულებით ვლინდება:

- ამგვარი არაფორმალური დიალოგის მეშვეობით სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენლებს მუდმივად აქვთ ობიექტური ინფორმაციის გაცვლის საშუალება, რომელიც, შესაძლოა, გამოყენებული იყოს მოსალოდნელი კრიზისების პრევენციის, სამშვიდობო პოლიტიკის გატანსაღების ან კონკრეტული პრობლემის მოგვარებისთვის;
- არაფორმალური კავშირების გამოყენებით შესაძლებელია იმ კრიზისების მართვა ან შესუსტება, რომელშიც სახელმწიფო ჩარევა არაეფექტიან შედეგს იძლევა.

პირველი მიმართულების არსი ყველასთვის ნათელია, თუმცა მეორე შედარებით ახალი ტიპის კრიზისებს უკავშირდება, რომელიც 2008 წელმა და მისმა თანმდევმა „ბორდერიზაციამ“ წარმოშვა. ამ ტიპის ბოლოდროინდელ გახმაურებულ შემთხვევათაგან სამის გახსენებაა შესაძლებელი.

პირველი შემთხვევა 2018 წლის 22 თებერვალს 35 წლის ყოფილი ქართველი სამხედროს, არჩილ ტატუნაშვილის გატაცებასა და წამებით მოკვლას უკავშირდება. ქართული მხარე მოკლულის ცხედრის გადმოსვენებას 26 დღის განმავლობაში ითხოვდა, რაც, საბოლოო ჯამში, ქართველი სპორტსმენებისა და გავლენიანი ოსური წარმოშობის მოჭიდავისა და პოლიტიკოსის, ძამბოლატ თედევის ჩარევით მოხერხდა.^{10,11}

თედევის დახმარებით მოახერხეს ქართველმა მოჭიდავეებმა 2018 წლის 29 სექტემბერს ხურვალეთში, საკუთარი ეზოდან გატაცებული მაია ოთინაშვილის გათავისუფლებაც. მას დე-ფაქტო სამხრეთ ოსეთის უშიშროების კომიტეტი ბრალს რუსეთის ფედერაციის

საზღვრის უკანონო დარღვევაში სდებდა. ოთინაშვილის 10-დღიანი პატიმრობის შემდეგ გათავისუფლებისას ქართველმა სპორტსმენებმა აღნიშნეს, რომ ეს „სპორტსმენებს შორის ურთიერთპატივისცემით“ გახდა შესაძლებელი.¹² ის, რომ მაია ოთინაშვილის გათავისუფლება არაფორმალური მოლაპარაკების შედეგად მოხდა, დაადასტურა შერიგებისა და სამოქალაქო თანასწორობის საკითხებში საქართველოს სახელმწიფო მინისტრის აპარატმა და სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახურმაც.¹³

მორიგი და ბოლო დროის ერთ-ერთი ყველაზე გახმაურებული შემთხვევა იყო ექიმ ვაჟა გაფრინდაშვილს 49 დღიანი პატიმრობა. იგი ახალგაზრდის რაიონში 2019 წლის 9 ნოემბერს, ე.წ. სახელმწიფო საზღვრის კვეთის ბრალდებით დააკავეს. ქართული სახელმწიფოს მხრიდან სერიოზული საერთაშორისო ზეწოლის მიუხედავად, ექიმის გათავისუფლება ამ შემთხვევაშიც არაფორმალური კავშირების გამოყენებით მოხერხდა, სადაც ქართველი საოპერო მომღერალი პაატა ბურჭულაძე და მისი ცხინვალელი კოლეგა ვერონიკა ჭიოგვა (რომელიც სამხრეთ ოსეთის დე ფაქტო პრეზიდენტის, ანატოლი ბიბილოვის მეგობარია) ფიგურირებდნენ.

ამრიგად, არსებული ტენდენცია აჩვენებს, რომ ქართულ-ოსური არაფორმალური დიალოგი და ადამიანური კავშირები მნიშვნელოვან როლს ასრულებს კრიზისების მართვაში, თუმცა დავიწროებული სამოქმედო არეალის ფონზე, სულ უფრო რთულდება ნდობის აღდგენის გრძელვადიან პროცესზე მუშაობა. სამწუხაროდ, ამ უკანასკნელის გარეშე პირველი სულ უფრო ხშირი და რთულად სამართავი გახდება.

დასკვნა

ამ სტატიის მიზანს წარმოადგენდა საზოგადოებისა და სამთავრობო წრეების დაფიქრება იმ პრობლემაზე, რომელსაც მიღევადი ქართულ-ოსური სამოქალაქო და არაფორმალური დიალოგი ჰქვია. 2008 წლის აგვისტოს ომისა და „ბორდერიზაციის“ დაწყების შემდეგ არაფორმალურმა ურთიერთობებმა გამყოფი ხაზის ორივე მხარეს კიდევ უფრო დიდი მნიშვნელობა შეიძინა, თუმცა პოლიტიკურად დავიწროებულ სამოქმედო არეალში ეს სულ უფრო რთულდება. 1990-იან წლებში დაწყებული თანმიმდევრული და მრავალმხრივი არაფორმალური ქართულ-ოსური დიალოგი დღეს ცეცხლმაქრ პროცესადაა გადაქცეული.

იმისათვის, რომ სამოქალაქო აქტიურობამ შედეგი გამოიღოს და ნდობის აღდგენის პროცესად ტრანსფორმირდეს, მნიშვნელოვანია სახელმწიფოს ჩართულობა და არა თვითიზოლაცია ამ

⁹ Договор между Российской Федерацией и Республикой Южная Осетия о союзнничестве и интеграции, 18.03.2015 URL: <http://kremlin.ru/supplement/4819>

¹⁰ Imedinews, მოჭიდავე ამბობს, რომ თედევი ტატუნაშვილის ცხედრის გადმოსვენებაში დაეხმარათ. 17.08.2018 URL: <https://bit.ly/32TBNTz>

¹¹ ძამბოლატ თედევი ცხინვალშია დაბადებული. ის ჩრდილოეთ ოსეთის დეპუტატი და რუსეთის თავისუფალი ჭიდაობის ნაკრების მწვრთნელია. თედევს 2011 წელს სამხრეთ ოსეთის „პრეზიდენტობაც“ სურდა, თუმცა ცხინვალში ცხოვრების 10-წლიანი ცენზის უქონლობის გამო ის არჩევნებზე არ დაარეგისტრირეს. თედევს ცხინვალში „ოსეთის გმირის“ წოდებაც აქვს მიღებული.

¹² აფციაური გოგა, მაია ოთინაშვილი ოჯახს დაუბრუნდა. რა შუაში არიან მოჭიდავეები? რადიო თავისუფლება, 09. 10. 2018 URL: <https://bit.ly/2RSO4la>

¹³ Qartli.ge, „გადანწყვეტილება მიღებულ იქნა მისი ჯანმრთელობისა და მშობლების გამო“ - კადრები მაია ოთინაშვილის სასამართლოდან, 09.10. 2018. URL: <https://bit.ly/3iWgcj8>

რატომ არ სურს ცხინვალს დიალოგი? საკითხის ეკონომიკურ-ფინანსური განზომილება

გიორგი კანაშვილი¹

2008 წლამდე, ანუ რუსეთის მიერ სამხრეთ ოსეთის აღიარებამდე, სამხედრო თვალსაზრისით დაუცველი და ეკონომიკურად სუსტი ცხინვალი საქართველოსთან ურთიერთობას, მათ შორის პირდაპირ დიალოგს, არ გაუბოძებდა. ქართველი და ოსი პოლიტიკოსები, ექსპერტები, სამოქალაქო აქტივისტები, საკმაოდ ხშირად მართავდნენ შეხვედრებს და მათ შორის ცხოველი საგნობრივი დისკუსიები იმართებოდა. დაპირისპირებული მხარეები თითქოსდა აცნობიერებდნენ, რომ მათთვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი საკითხების გადაჭრა ამგვარი ურთიერთობების გარეშე ვერ მოხერხდებოდა.

თუმცა 2008 წლის შემდეგ ოსური მხარის მიდგომები მნიშვნელოვნად შეიცვალა.² მას შემდეგ, რაც ცხინვალმა მიიღო რუსეთისგან აღიარება, უსაფრთხოების გარანტიები და მოცულობითი ეკონომიკური მხარდაჭერა, თბილისთან ურთიერთობის ყოველგვარი სურვილი დაკარგა. ალბათ ამით შეიძლება აიხსნას სამხრეთ ოსეთის მიერ წარმოებული პოლიტიკა, რომელსაც პირობითად შეიძლება „ნაწილობრივი თვითმმართველობის პოლიტიკა“ ვუწოდოთ.³ ცხინვალმა ჩაკეტა საქართველოსთან დამაკავშირებელი ყველა გზა, აკრძალა გადაადგილების თავისუფლება ადგილობრივი მოსახლეობისთვის და მეთოდურად შეზღუდა ყველა საერთაშორისო ორგანიზაციის მუშაობა.⁴ დე-ფაქტო, რუსეთის ფედერაციის გამოკლებით, მან სრულად შემოისაზღვრა თავი გარე სამყაროსგან; არადა, რუსეთის აღიარებით, დაცულობითა და ფინანსებით მოლონიერებული ცხინვალი თავის მოქმედებებში თითქოსდა უფრო თამამი უნდა გამხდარიყო.

ცხინვალის ასეთი ხისტი პოზიციონირება გარკვეულ ეტაპამდე მიხეილ სააკაშვილის ხელისუფლებისადმი უნდობლობითა და პოსტკონფლიქტური წლების ინერციით აღიქმებოდა. თუმცა 2012 წლის საპარლამენტო არჩევნების შედეგად საქართველოს ხელისუფლებაში ახალი პოლიტიკური ძალა - „ქართული ოცნება“ მოდის; და ქართულ-რუსულ-ოსურ ურთიერთობებში თითქოს ცვლილებების დრო დგება. რუსეთისა და ოსებისთვის მიუღებელ სააკაშვილის მთავრობას ბევრად კეთილგანწყობილი პოლიტიკური ჯგუფი ანაცვლებს.

„ქართული ოცნების“ ერთ-ერთი საარჩევნო დანაპირები, მრავალ სხვასთან ერთად, სწორედ ქართულ-რუსული ურთიერთობების

პროცესისგან. სახელმწიფოს წარმომადგენლების მონაწილეობა არაფორმალურ დიალოგში ან, სულ მცირე, მისი ხელშეწყობა რეალურად დაარწმუნებდა მხარეებს, რომ ქართული სახელმწიფო მაქსიმალურად მოწადინებულია, რომ ნდობა აღდგეს და ამისათვის ყველა ფორმატს იყენებს.

გარდა ამისა, იმგვარ ჰიბრიდულ, არასტაბილურ და ელასტიკურ ვითარებაში, როგორშიც საქართველოა, თანაც, როდესაც კონფლიქტურ რეგიონებში ერთდროულად რამდენიმე აქტორის (გარეთუ შიდა) ინტერესები იკვეთება, არაფორმალური კავშირები განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია. აქაც სახელმწიფო, სწორი პოლიტიკის შემთხვევაში, უნდა ეცადოს, რომ ჰქონდეს პრევენციული მიდგომა და მხოლოდ ბოლო წამს, როდესაც ხშირად უკვე გამოუსწორებელ ზიანთან გვაქვს საქმე, მაშინ არ ჩართოს ის ადამიანები, ვისაც კონფლიქტის ხაზებს მიღმა მნიშვნელოვანი ნდობა და სოციალური კაპიტალი გააჩნიათ.

ამრიგად, დღეს ქართულ-ოსური არაფორმალური დიალოგისა და ადამიანური კავშირების სწორი გამოყენება ისე აქტუალურია, როგორც არასდროს. ეს კავშირები ჯერ კიდევ ქმნის იმ პერსპექტივას, რომ სახელმწიფოს მხრიდან მიდგომების შეცვლის შემთხვევაში გადაიქცეს ქართული სამშვიდობო პოლიტიკის ქვაკუთხედად და იპოვოს კონფლიქტის ტრანსფორმაციის გზები შექმნილი პოლიტიკური ჩიხის მიღმა.

¹ გიორგი კანაშვილი ნაციონალიზმისა და კონფლიქტების კვლევის ინსტიტუტის მკვლევარია

² თბილისსა და ცხინვალს შორის ურთიერთობების ძირეულად გაფუჭება 2004 წლიდან იწყება; რაც დაწვრილებით მომდევნო თავებშია განხილული (ავტ. შენ.)

³ ნაწილობრივ იმიტომ, რომ ცხინვალი ღიაა რუსეთისა და იმ ქვეყნების მიმართ, რომლებმაც იგი აღიარეს (ავტ. შენ.)

⁴ გ.კანაშვილი. „რისთვის და რამდენი ოსი გადმოდის დანარჩენ საქართველოში და რისი ემინია ცხინვალს?!“, (2019). <https://netgazeti.ge/news/393611/>

ნორმალიზაცია და ქართულ-ოსური (ასევე ქართულ-აფხაზური) პირ-დაპირი დიალოგის წამოწყება იყო.⁵ შესაბამისი მიმართულების მინისტრად - აფხაზებისა და ოსებისთვის კარგად ნაცნობი და სანდო პირი, პაატა ზაქარეიშვილი დაინიშნა. ქართული მხარის აზრით, რომელიც საკმაოდ ლოგიკური ჩანდა იმ დროისათვის, თუ საქართველო კონსტრუქციულ პოლიტიკას გაატარებდა რუსეთის მიმართ, მოსკოვი თბილისს ოსებთან და აფხაზებთან ურთიერთობის “გადატვირთვის” საშუალებას მისცემდა. ეს ლოგიკა იმასაც უშვებდა, რომ ცხინვალსა და სოხუმს თბილისთან საუბარი სურდა.

საკმაოდ მალევე გამოაშკარავდა, რომ მიუხედავად სატარო განცხადებებისა, რუსეთი ქართულ-ოსური და ქართულ-აფხაზური დიალოგის წახალისებას არ აპირებდა და, მეტიც, დიდი ეჭვით უყურებდა ამგვარ პერსპექტივას. ასევე აღმოჩნდა, რომ სოხუმში თბილისთან მხოლოდ რიგი დათქმებით იყო დიალოგზე წამოშვებული და მთელ რიგ პირობებს აყენებდა; ხოლო ცხინვალის საერთოდ არ განიხილავდა ამგვარ პერსპექტივას, საქართველოს მიერ სამხრეთ ოსეთის აღიარების გარეშე. შედეგად, 2020 წლისთვის, ქართულ-ოსური ურთიერთობები, ისტორიულ მინიმუმამდეა დაყვანილი და მოლაპარაკებების რამდენიმე მექანიზმითაა შემოფარგლული.⁶

ამ სტატიის ფარგლებში მიზნად დავისახე, გამეანალიზებინა, თუ რამდენადაა დაინტერესებული სამხრეთ ოსეთი/ცხინვალის რეგიონი, საქართველოსთან დიალოგის განახლებით. ამგვარი სურვილი კი, ქართულ-ოსური ურთიერთობების სპეციფიკიდან გამომდინარე, მხოლოდ აუცილებლობით შეიძლება იყოს განპირობებული. აქედან გამომდინარე, გადავწყვიტე შემესწავლა, ის სოციალურ-ეკონომიკური მოდელი, რომელშიც ცხინვალის რეგიონი ამჟამად იმყოფება და დამედგინა მისი თვითკმარობის ხარისხი.

შესაბამისად, სტატიის ფარგლებში გამოკვლეულია ის ფინანსური მექანიზმები, რომელთა საშუალებითაც რუსეთი, 2008 წლიდან მოყოლებული, ეხმარება ცხინვალს; თვალსაჩინოებისათვის შედარებულია სამხრეთ ოსეთისა და აფხაზეთისათვის რუსეთის მიერ გაწეული დახმარების მოცულობები; შემდეგ, კიდევ უფრო დიდი სურათის დასანახად, შესწავლილია ის პრაქტიკები, რომელთაც მოსკოვი მისდევს საკუთარი დოტაციური რეგიონებისა და სხვა სეპარატისტული წარმონაქმნების მიმართ; ხოლო ბოლო ქვეთავში, გაანალიზებული მონაცემების საფუძველზე, გამოკვეთილია ქართულ-ოსური დიალოგის პერსპექტიული მიმართულებები.

ეკონომიკურ-ფინანსური თანამშრომლობა და დიალოგი

ერთ-ერთი მძლავრი სტიმული, რომელიც კონფლიქტის მხარეებს ერთმანეთთან დიალოგში ჩართვისკენ უბიძგებს ხოლმე - ეკო-

⁵ „9 ნაბიჯი, რომელიც „ქართულმა ოცნებამ“ რუსეთთან ურთიერთობის დასარეგულირებლად გადადგა“, (2018).

<https://jam-news.net/ge/8-ნაბიჯი-რომელიც-ქართულმა/>

⁶ იგულისხმება ჟენევის საერთაშორისო მოლაპარაკებების მექანიზმი და ინციდენტების პრევენციისა და მათზე რეაგირების მექანიზმი (აგტ. შენ.)

ნომიკური თანამშრომლობა. ასეთი მდგომარეობაა, მაგალითად, კვიპროსში, სადაც კუნძულის სამხრეთის ეკონომიკურმა განვითარებამ და ევროკავშირში შესვლამ ჩრდილოეთ ნაწილში მცხოვრებთა გუნება-განწყობებზე მნიშვნელოვანი ზემოქმედება იქონია;⁷ ძირითადად ეკონომიკური მოსაზრებებითაა განსაზღვრული კიშინიოვისა და სეპარატისტული ტირასპოლის ურთიერთობებიც (მოლდოვის მიერ ევროკავშირთან ასოცირებული ხელშეკრულების გაფორმებამ ეს მიმართულება კიდევ უფრო გააძლიერა);⁸ არც უკრაინაა გამონაკლისი, მიუხედავად პერიოდული ესკალაციისა, მის აღმოსავლეთ ნაწილში დღემდე გრძელდება გარკვეული ეკონომიკური ურთიერთობები (ხშირად მათ არალეგალური სახე აქვთ).

კონფლიქტის დარეგულირებაზე დაპირისპირებულ მხარეთა ეკონომიკურ-ფინანსური თანამშრომლობის გავლენა, საკმაოდ სიღრმისეულადაა გაანალიზებული სხვადასხვა ავტორის მიერ. ზოგიერთი ავტორი მიიჩნევს, რომ ამგვარი ურთიერთობები, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც მათ არალეგალური სახე აქვთ, კონფლიქტების გადაუქრელობის ერთ-ერთი მიზეზიც ხდება ხოლმე.⁹ თუმცა, მთლიანობაში, ავტორთა დიდი ნაწილი აღიარებს, რომ ეკონომიკური კავშირები, მხარეთა დაახლოებისა და კონფლიქტის შემდგომი ტრანსფორმაციის გზაზე, შესაძლოა, მნიშვნელოვან ინსტრუმენტად იქცეს.¹⁰

ამასთანავე, ნებისმიერი ურთიერთობა, ბუნებრივია, უნდა ეფუძნებოდეს ორმხრივ ინტერესს. ჩრდილოეთ კვიპროსელების ინტერესი კუნძულის სამხრეთი ნაწილით, ამ უკანასკნელის მასზე მნიშვნელოვნად განვითარებული ეკონომიკითაა განპირობებული; დნესტრისპირელებს საკუთარი ნაწარმი უმეტესწილად დასავლეთში გააქვთ, რასაც მოლდოვური ლიცენზიებით ახერხებენ და ა.შ.

თუმცა არის შემთხვევები, როდესაც ამგვარი გამოხატული ეკონომიკური ინტერესი სხვადასხვა გარემოებათა გამო მხარეებს არ გააჩნიათ. მაგალითად, ამა თუ იმ ქვეყნისა თუ პოლიტიკური წარმონაქმნის მთელ ეკონომიკურ-ფინანსურ, თუ სოციალურ სტაბილურობას შეიძლება ე.წ. „პატრონი სახელმწიფო“ უზრუნველყოფდეს; ანდა ყოფილი მეტროპოლიის ეკონომიკური განვითარების ხარისხი სეპარატისტულ ელიტაში მასთან ურთიერთობების არანაირ სტიმულს არ აღძრავდეს; მეტიც, შესაძლოა, ეს კავშირები მისთვის დამა-

⁷ Ergün Özgür, Nur Köprülü & Min Reuchamps (2019) Drawing Cyprus: Power-sharing, identity and expectations among the next generation in northern Cyprus [ნახატი კვიპროსი: ძალის დაყოფა, იდენტობა და ახალი თაობის ჩრდილოეთ კვიპროსელების მოლოდინები], *Mediterranean Politics*, 24:2, 237-259, DOI: 10.1080/13629395.2017.1404720

⁸ S. Secieru, 'The visa-free 3D effect: Georgia, Moldova and Ukraine by Stanislav Secieru', [ს. სეცრიერუ. უვიზო მიმოსვლის 3D ეფექტი: საქართველო, მოლდოვა და უკრაინა] (2017), https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief%2028%20Visa%20liberalisation%20EaP_0.pdf

⁹ King, C. (2001). „The Benefits of Ethnic War: Understanding Eurasia's Unrecognized States“, [კინგი, ჩ. „ეთნიკური ომების სიკეთეები: ევრაზიის არაღიარებული სახელმწიფოების ახსნა“]. *World Politics*, 53(4), 524-552. Doi:10.1353/wp.2001.0017.

¹⁰ N. Mirmanova, „Opening the „Ingur/I gate“ for legal Business“ [ნ. მირიმანოვა. „ენგურის კარიბჭის გაღება, კანონიერი ბიზნესისათვის“]. *International Alert* (2018)

ტებით, არაეკონომიკურ რისკფაქტორებს შეიცავდეს.

თბილისის ეკონომიკური პოლიტიკა 2008 წლამდე

თბილისს საკუთარ კონფლიქტურ რეგიონებთან სხვადასხვა დროს სრულიად განსხვავებული პოლიტიკური და ეკონომიკური ურთიერთობები ჰქონდა. იყო წლები, როდესაც საქართველო დსთ-ს საშუალებით აფხაზეთის ეკონომიკურ ბლოკადას ახორციელებდა და ეს პრაქტიკა, თითქმის 2001 წლამდე გაგრძელდა (ვ. პუტინის ხელისუფლებაში მოსვლასთან ერთად, რუსეთის მიდგომებიც იცვლება და აფხაზეთის ბლოკადა წყდება). სამხრეთ ოსეთთან დაკავშირებით მდგომარეობა მნიშვნელოვნად განსხვავდებოდა. საქმე ისაა, რომ ცხინვალის ხელისუფლება მოლაპარაკებების პროცესში უფრო დამყოლი იყო; მხარეები, მაშინდელი ლიდერების ედუარდ შევარდნაძისა და ლუდვიგ ჩიბიროვის მეთაურობით, რამდენჯერმე სამხრეთ ოსეთის საქართველოში რეინტეგრაციის შეთანხმებასაც კი მიუახლოვდნენ¹¹; შესაბამისად, თბილისს ცხინვალის მიმართ მკაცრი ნაბიჯებისთვის არ მიუმართავს.

საბჭოთა კავშირის დაშლისა და ქართულ-ოსური კონფლიქტის შედეგად, სამხრეთ ოსეთში მოქმედი ეკონომიკური მოდელი სრულიად მოიშალა: საწარმოების დიდი ნაწილი დაიხურა, სოფლის მეურნეობა ფრიად სავალალო მდგომარეობაში აღმოჩნდა, ცხინვალში ცენტრიდან ფინანსური დახმარება აღარ მიდიოდა (არც თბილისიდან და არც მოსკოვიდან).¹² შესაბამისად, საქართველოსთან ეკონომიკური კავშირების შენარჩუნება-გაღრმავება, როგორც მთლიანად საზოგადოების, ასევე ცხინვალის პოლიტიკური ელიტისთვის, სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი იყო. ამ ფონზე განსაკუთრებულ როლს ასრულებდა, ე.წ. ერგნეთის ბაზრობა, რომელიც თბილისის კონტროლირებად ტერიტორიაზე 90-იანი წლების ბოლოსკენ სტიქიურად წარმოიშვა და უშუალოდ ესაზღვრებოდა ცხინვალს.

ერგნეთში სავაჭროდ, მთელი კავკასიიდან - როგორც მისი ჩრდილოეთ ნაწილიდან, ასევე სამხრეთ ნაწილიდან - ჩადიოდა ხალხი; თუმცა წამყვან როლს ქართველები და ოსები ასრულებდნენ. სხვადასხვა მონაცემებით, ამ სტიქიური ბაზრობის ბრუნვა, რამდენიმე ასეულ მილიონ აშშ დოლარს შეადგენდა.¹³ მიხეილ სააკაშვილის ხელისუფლებაში მოსვლიდან მალევე, 2004 წელს, კონტრაბანდა-

სთან ბრძოლის საბაბით, საქართველოს ხელისუფლებამ ერგნეთის ბაზრობა დახურა.

საქართველოს მაშინდელ მთავრობას ტვირთების უკონტროლო გადაადგილება და ქვეყანაში ჩრდილოვანი ეკონომიკის არსებობა მართლაც ანალვლებდა; თუმცა ბაზრობის საქმიანობის შეწყვეტა ძირითადად პოლიტიკურ გათვლებს ემსახურებოდა და მიზნად ისახავდა ცხინვალის ხელისუფლების ფინანსურ შეჭირვებაში ჩაგდებას; საბოლოოდ, ერგნეთის დახურვამ და 2004 წლის მაისის ესკალაციამ¹⁴, ანუ თბილისის მხრიდან ცხინვალზე ეკონომიკური და სამხედრო ზეწოლის მცდელობამ, სრულიად საპირისპირო შედეგი გამოიღო. კერძოდ, დანარჩენ საქართველოსთან ფინანსური კავშირების ჩაქრამ კიდევ უფრო გააძლიერა ცხინვალის დამოკიდებულება რუსეთის ფედერაციაზე და მის მხარდაჭერაზე.

ასე, ერთ-ერთი კვლევის თანახმად, 2005 წელს რუსეთმა ცხინვალს - 20,4 მილიონი აშშ დოლარი გამოუყო; ეს მაჩვენებელი წლიდან წლამდე იზრდებოდა და უკვე 2007 წელს, 70 მილიონს მიაღწია.¹⁵

2008 წლიდან დღემდე: რუსეთის ფინანსურ-ეკონომიკური პატრონაჟი

ცხინვალისათვის მდგომარეობა რადიკალურად იცვლება 2008 წლის ომის, რუსეთის მიერ სამხრეთ ოსეთის აღიარებისა და მასზე პატრონაჟის აღების შემდეგ. გარდა უსაფრთხოების გარანტიების გაცემისა, რუსეთი ცხინვალის ფინანსური დონორი გახდა; მართალია, ამგვარი დახმარება მანამდეც მოდიოდა, თუმცა, 2008 წლიდან მოყოლებული დღემდე, ამ პროცესს ბევრად უფრო მოწესრიგებული და მდგრადი (და რაც მთავარია - მზარდი) ხასიათი მიეცა. ბუნებრივია, რომ მას შემდეგ ცხინვალმა თბილისთან ურთიერთობის ყველაწიერი სურვილი/სტიმული დაკარგა.

ჯერ კიდევ 2008 წელს, საომარი მოქმედებებისგან დაზარალებულ სამხრეთ ოსეთს, რუსეთმა 1,5 მილიარდი რუბლი გამოუყო; ხოლო 2009 წლისთვის 8,5 მილიარდი დაუმატა აღდგენითი სამუშაოებისთვის. პარალელურად, იმავე წელს, მიმდინარე ხარჯებისთვის, ანუ ბიუჯეტის შესავსებად ცხინვალმა კიდევ 2,8 მილიარდი რუბლი მიიღო.¹⁶ რაც მთლიანობაში 12,8 მილიარდს შეადგენდა და მაშინდელი კურსით 500 მილიონ დოლარს აჭარბებდა. თუ გავითვალისწინებთ, რომ სამხრეთ ოსეთის მოსახლეობა, ყველაზე ოპტიმალური გათვლებითაც კი, არც მაშინ და არც დღეს, 50 ათას მოსახლეს არ სცდება, გამოდის, რომ თითოეული ოსისათვის, რუსეთმა 10 ათას

¹¹ ი. აბრამაშვილი, რ. ქოიავა, „საქართველოს სამშვიდობო პოლიტიკის 25 წელი“, კავკასიური სახლი, 2018, გვ. 17

¹² დ. ალბოროვა, „სამხრეთ ოსეთის კონფლიქტის ინსტიტუციონალური საფასური: პოლიტიკური ინსტიტუტების ტრანსფორმაცია სამხრეთ ოსეთში“, კონფლიქტის საფასური: ქართულ-სამხრეთოსეთური კონტექსტი. ჯორჯ მელსონის უნივერსიტეტი, 2016

¹³ M. Tokmazishvili, „Georgian “economic romanticism” towards conflict resolution and prospects for the post-Olympic period“, [მ. თოხმაზიშვილი, „ქართული „ეკონომიკური რომანტიზმი“ კონფლიქტების გადაჭრასთან მიმართებაში და პოსტოლიმპიური პერსპექტივები“], 2014. International Alert. <https://www.international-alert.org/blogs/georgian-economic-romanticism-towards-conflict-resolution-and-prospects-post-olympic-period>

¹⁴ 2004 წლის მაისში ქართულ და ოსურ სამხედრო შენაერთებს შორის მოხდა რამდენიმე დღიანი შეტაკება, რომლის შედეგადაც ორივე მხრიდან ათეულობით ადამიანი დაიღუპა (ავტ. შენ.)

¹⁵ А. Илларионов, „Грузия и Южная Осетия: финансовый аспект Кто кого субсидирует? В каких размерах? И зачем?“ [ა. ილარიონოვი, „საქართველო და სამხრეთ ოსეთი: ფინანსური ასპექტი. ვინ ვის აძლევს სუბსიდიას? რა მასშტაბებში? და რატომ?“] <http://www.iea.ru/macroeconom.php?id=12>.

¹⁶ „В Южной Осетии утвержден бюджет на 2011 год“ [„სამხრეთ ოსეთში 2011 წლის ბიუჯეტი დამტკიცდა“], 2010. <https://www.kavkaz-uzel.eu/articles/179104/>

ამერიკული დოლარზე მეტი გასცა; ხოლო თუ რეალურ რაოდენობას ავიღებთ (რაც 35 ათასის ფარგლებში ვარიირებს), ერთ სულ მოსახლეზე დახარჯული თანხა მნიშვნელოვნად გაიზარდა და 20 ათას ამერიკულ დოლარს მიაღწევს.¹⁷

ცხინვალისათვის ესოდენ უზარმაზარი თანხების გამოყოფა თითქოსდა მყისიერად უნდა ასახულიყო ადგილობრივი მოსახლეობის კეთილდღეობაზე. თუმცა, ფინანსების რუსეთისთვისაც კი გაუგონარი მასშტაბებით გაუჩინარებამ, ომის დროს დაზიანებული შენობების და ინფრასტრუქტურის სათანადო ტემპებით აღდგენა მნიშვნელოვნად შეაფერხა.¹⁸ შედეგად, ზოგიერთ ცხინვალელს წლებით მეზობლებთან ან კარვებში ცხოვრება მოუწია. საბოლოო ჯამში, ამ მოვლენებმა, მოსკოვისა და ცხინვალის ურთიერთობების დაძაბვაც კი გამოიწვია; საქმე იქამდე მივიდა, რომ პროცესებში რუსეთის პროკურატურა და კონტროლის პალატაც ჩაერთო.¹⁹

მიუხედავად ამ გართულებებისა, რუსეთს ცხინვალის ფინანსური დახმარება არც შეუწყვეტია და არც შეუმცირებია; შედეგად, მხოლოდ 2008-2010 წლებში, სამხრეთ ოსეთის ბიუჯეტმა 26 მილიარდი რუბლი მიიღო (რაც 1 მილიარდ დოლარზე მეტია).²⁰ შემდეგ წლებში, მართალია, დაფინანსების მასშტაბები შემცირდა (რადგან ომით გამოწვეული ზიანი აღმოიფხვრა), თუმცა მან სტაბილური და შეუქცევადი სახე შეიძინა. ფაქტობრივად, 2008 წლიდან მოყოლებული, რუსეთის ფედერაცია სამხრეთ ოსეთის ფინანსურ პატრონად იქცა; იმავე ქრილში ვითარდებოდა რუსულ-აფხაზური ურთიერთობებიც.

ამ სუბიექტებში რუსეთის ფინანსური ნაკადი ორი არხით მიედინება: პირველია ე.წ. საინვესტიციო პროგრამა, რომელიც რესპუბლიკების სოციალურ-ეკონომიკურ აღმავლობას უწყობს ხელს. ამ პროგრამის ფარგლებში, ძირითადად, ადგილობრივი ინფრას-

¹⁷ მოსახლეობის საყოველთაო აღწერა სამხრეთ ოსეთში 2015 წელს ჩატარდა. აღწერის თანახმად, რეგიონში ცხოვრობს 53 532 ადამიანი. თუმცა, სხვა წყაროების მიხედვით, ადგილობრივი მოსახლეობის რაოდენობა 25-დან 35 ათასამდე ვარიირებს.

„ИТОГИ ВСЕОБЩЕЙ ПЕРЕПИСИ НАСЕЛЕНИЯ РЕСПУБЛИКИ ЮЖНАЯ ОСЕТИЯ 2015 ГОДА“ [სამხრეთ ოსეთის მოსახლეობის საყოველთაო აღწერის შედეგები, 2015]. <http://ugostat.ru/wp-content/uploads/2017/06/Itogi-perepisi-RYUO.pdf>

¹⁸ ამასთანავე, ძნელია იმის დადგენა, თუ ფინანსთა რა ნაწილი ქრებოდა „გზაში“ - მოსკოვიდან ცხინვალამდე და რა ნაწილი - უშუალოდ ადგილზე. თანხების არამიზნობრივი ხარჯვა განსაკუთრებით პრობლემური იყო ედუარდ კოკოითის დროს, თუმცა ცალკეული ინციდენტები მომდევნო დე-ფაქტო პრეზიდენტის, ლეონიდ თიბილოვის დროსაც ხდებოდა (ავტ. შენ.).

¹⁹ „Генпрокуратуры РФ и Южной Осетии будут совместно выявлять нарушения в расходовании финансовой помощи [რუსეთის ფედერაციისა და სამხრეთ ოსეთის გენერალური პროკურატურები ფინანსური დახმარების ხარჯვისას ჩადენილ დარღვევებს ერთად გამოავლენენ], 2010 <https://www.kavkaz-uzel.eu/articles/174691/>

²⁰ იქვე

²¹ „Инвестпрограмму Южной Осетии обсудили на онлайн-совещании с президентом“ [სამხრეთ ოსეთის საინვესტიციო პროგრამა ონლაინ თათბირზე, პრეზიდენტთან განიხილეს], (2020). https://sputnik-ossetia.ru/South_Ossetia/20200703/10811874/Na-onlayn-soveshchani-s-prezidentom-obsudili-realizatsiyu-Investprogrammy-v-Yuzhnoy-Osetii.html

ტრუქტურა შენდება; ესაა: სკოლები, სტადიონები, გზები და ა.შ. მაგალითად, 2020 წელს, მხოლოდ ცხინვალის რეგიონში, ასეთი 21 ობიექტი უნდა აშენებულიყო.²¹ საინვესტიციო პროგრამის პრიორიტეტებს და თანხის ხარჯვას, ე.წ. შერეული სამთავრობო კომისიები აკონტროლებენ (ანუ რუსულ-ოსური და რუსულ-აფხაზური).

მეორე არხის საშუალებით კი მოსკოვი ცხინვალისა და სოხუმის მიმდინარე ფინანსურ დანახარჯებს ავსებს. ეს, ფაქტობრივად, რუსეთის ფედერალური ბიუჯეტიდან სამხრეთ ოსეთისა და აფხაზეთის ბიუჯეტებში პირდაპირი წესით თანხის გადარიცხვებს წარმოადგენს. ეს თანხები დე-ფაქტო სტრუქტურების ფუნქციონირებას, საბიუჯეტო უწყებების თანამშრომელთა ხელფასებს, ადგილობრივ პენსიებს და სხვა სახელმწიფო-სოციალურ პასუხისმგებლობებს ხმარდება.

ოსებს მეტი, აფხაზებს ნაკლები?!

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, 2008 წლიდან მოყოლებული, რუსეთი ცხინვალისა და სოხუმის ფინანსურ-ეკონომიკური სტაბილურობის მთავარ გარანტად იქცა. პოსტკონფლიქტური ცხინვალის რეაბილიტაციას მოსკოვმა ასტრონომიული თანხები მოახმარა, ხოლო შემდეგ სამხრეთ ოსეთის ბიუჯეტის დონორის ფუნქციაც ითავა. 2014 წლის უკრაინის მოვლენების, კერძოდ კი რუსეთის მიერ ყირიმის ანექსიისა და აღმოსავლეთ უკრაინაში დამატებითი დე-ფაქტო რესპუბლიკების დაბადების ფონზე, გაჩნდა მოსაზრება, რომ მოსკოვის ფინანსები ყველას არ გასწვდებოდა; თუმცა, როგორც დრომ გვჩვენა, ეს პროგნოზები მხოლოდ ნაწილობრივ გამართლდა.

რუსეთის მხრიდან ბოლო წლების განმავლობაში ცხინვალის ბიუჯეტის შევსება არ შეწყვეტილა; ამასთანავე, 2015 წლიდან ხელშესახები ცვლილებები შეინიშნება. 2008-2010 წლებში რუსეთმა სამხრეთ ოსეთის დასახმარებლად 1 მილიარდი დოლარი დახარჯა; 2011 წელს მოსკოვმა ოსებს 9,5 მილიარდი რუბლი გამოუყო, რაც მაშინდელი კურსით დაახლოებით 300 მილიონ ამერიკულ დოლარს შეადგენდა.²² მომდევნო წლებში - 2015 წლამდე, იმავე მიზნებს დაახლოებით 180 მილიონი ხმარდებოდა, ხოლო შემდეგ, უკვე 2019 წლის ჩათვლით, მოსკოვის დახმარება 125 მილიონის ფარგლებში მერყეობდა. ყველაზე დაბალი ნიშნული 2020 წელს იყო, როდესაც ცხინვალმა დონაციის სახით მხოლოდ 87,1 მილიონი აშშ დოლარი მიიღო.²³

ამასთანავე, ამ წლების განმავლობაში დე-ფაქტო ხელი-სუფლებები, მუდმივად საუბრობდნენ ადგილობრივი ეკონომიკის განვითარების პრიორიტეტულობაზე და ამ გზით სამხრეთ ოსეთის ბიუჯეტში საკუთარი წილის გაზრდის შესახებ; მართლაც, თუ 2011 წელს

²² „Бюджет Южной Осетии на 2011 год составил более 9,5 млрд рублей“ [სამხრეთ ოსეთის ბიუჯეტმა 2011 წლისთვის 9,5 მილიარდ რუბლს გადააჭარბა], 2010. <https://regnum.ru/news/economy/1340519.html>

²³ „Бюджет Южной Осетии-2020: сколько и на что“, [სამხრეთ ოსეთის ბიუჯეტი - 2020: რამდენი და რისთვის], 2019. <https://sputnik-ossetia.ru/infographics/20191204/9702210/Byudzhety-Yuzhnoy-Osetii-2020-skolko-i-na-chto.html>

რუსეთის წილი 99 პროცენტს შეადგენდა, ბოლო წლებში ის 90-მდე ჩამოვიდა. თუმცა ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ხშირად ბიუჯეტში დეფიციტი სწორედ იმ ნაწილზე მოდის, რომლის გენერირებაც ადგილობრივმა მთავრობამ უნდა მოახდინოს.²⁴

საბოლოო ჯამში, ეს ციფრები იმას გვეუბნება, რომ, მიუხედავად მცირე პროცენტული ცვლილებისა, ცხინვალის ბიუჯეტის დაახლოებით 90 პროცენტს წლიდან წლამდე რუსეთი ავსებს; და რომ 2008-2020 წლებში სამხრეთ ოსეთის საჭიროებებისათვის რუსეთმა დაახლოებით 2,5 მილიარდი დოლარი გამოყო. იმ შემთხვევაში, თუ ამ ჯამურ თანხას დავამატებთ რუსეთის მიერ განხორციელებულ ისეთ პროექტებს, რომლებიც პირდაპირ თუ ირიბად ეხება ცხინვალის რეგიონს - მაგალითად, როკის გვირაბის რეაბილიტაციას, რომელიც 400 მილიონი დოლარი დაჯდა²⁵, ანდა სამხედრო ბაზების მშენებლობა - კეთილმოწყობას, მაშინ მოსკოვის მიერ ამ სუბიექტში დახარჯული ფინანსური რესურსები მნიშვნელოვნად გაიზრდება.²⁶

მოსკოვის მიერ ცხინვალისათვის გაწეული ფინანსური დახმარების მასშტაბები, განსაკუთრებით თვალშისაცემი ხდება, რუსეთის მეორე ბენეფიციარის - აფხაზეთის ფონზე; მიუხედავად იმისა, რომ რუსეთმა ორივე აქტორი ერთი და იმავე პროცესის ქრილში აღიარა, მათდამი მოსკოვის დამოკიდებულება იდენტური არასოდეს ყოფილა, სულ მცირე, ფინანსურ ნაწილში მაინც.

ბუნებრივია, რომ სოხუმს 2008 წელს ისეთი ტიპის დახმარება არ ხვდა წილად, რაც ცხინვალს, რადგან მას საბრძოლო მოქმედებებისგან ზარალი არ მიუღია; თუმცა აფხაზეთისთვის ბევრად მოკრძალებული დახმარების პრაქტიკა მომდევნო წლებშიც შენარჩუნდა. 2008-2020 წლებში რუსეთის ხვედრითი წილი აფხაზეთის ბიუჯეტში, თითქმის არასოდეს ასცილებია 70 პროცენტს.²⁷ ამასთანავე, რუსეთის მიერ სოხუმისათვის გამოყოფილი ფინანსები, მხოლოდ პროცენტულად კი არა, არამედ თანხობრივადაც უფრო ნაკლებია. მაგალითად, 2019 წელს სოხუმს 4,4 მილიარდი (დაახლოებით 68.7 მილიონი აშშ დოლარი) ხვდა წილად, ხოლო ცხინვალს 7,4 მილიარდი რუბლი (115.6 მილიონი აშშ დოლარი);²⁸ 2020 წელს სოხუმს - 4,7 მილიარდი

რუბლი (67.1 მილიონი აშშ დოლარი), ხოლო ცხინვალს - 6,1 მილიარდი რუბლი (87.1 მილიონი აშშ დოლარი).²⁹

2008 წლიდან მოყოლებული დღემდე რუსეთის მიერ ცხინვალისა და სოხუმისათვის გამოყოფილ ფინანსებს თუ შევადარებთ, აღმოვაჩენთ, რომ სამხრეთ ოსეთი დონორისგან დაახლოებით ორჯერ მეტ ფულს იღებს, ვიდრე აფხაზეთი. ამასთანავე, აღიარებიდან პირველ წლებში, ეს განსხვავება ბევრად უფრო მნიშვნელოვანი იყო. აქვე იმასაც თუ გავითვალისწინებთ, რომ საკუთარი დათვლებით სამხრეთ ოსეთში მოსახლეობის რაოდენობა 50 ათასს, ხოლო აფხაზეთში 250 ათასს უტოლდება³⁰, ფინანსების გადანაწილების დისპროპორციულობა კიდევ უფრო თვალშისაცემი ხდება (იხილეთ ცხრილი #1).

რუსეთის ასეთი მიდგომა, შეიძლება იმით აგვეხსნა, რომ აფხაზეთი გეოგრაფიული განლაგების - ზღვის, ტურიზმის, მეტი სავაჭრო კავშირებისა და, ზოგადად, უფრო განვითარებული ეკონომიკის საშუალებით თვითონვე ახერხებს საკმარისი ფინანსების გენერირებას და, შესაბამისად, იგი ნაკლებად საჭიროებს დახმარებას. მართლაც, აფხაზეთი ბიუჯეტის 30 პროცენტს საკუთარი რესურსებით ავსებს, მაგრამ, საბოლოო ჯამში, ამ ორი წარმონაქმნის ბიუჯეტები თანაბარზომადია. ასე, იმავე 2020 წელს - სამხრეთ ოსეთის ბიუჯეტი 7,5 მილიარდი რუბლით განისაზღვრა (107.1 მილიონი აშშ დოლარი)³¹, ხოლო აფხაზეთისა 8,3 მილიარდს შეადგენს (118.5 მილიონი აშშ დოლარი). საბოლოო ჯამში, ეს ყველაფერი შესაბამის ასახვას პოვებს მოსახლეობის ცხოვრების დონეზე; კერძოდ, საშუალო ხელფასი ცხინვალში ორჯერ აღემატება იმავე მარცვლებელს აფხაზეთში და 20 ათას რუბლს უტოლდება (260 აშშ დოლარი; ანუ - 850 ლარი).³²

ცხინვალის მოსკოვისადმი უპირობო ლოიალურობა რუსეთის ამგვარი განსაკუთრებული გულუხვობის მიზეზი თუ რაიმე სხვა, ძნელი სათქმელია და ამ სტატიის კვლევის მიზნებს სცდება, თუმცა ანალიზის საფუძველზე დანამდვილებით შეიძლება ითქვას, რომ ოსები უკეთეს ფინანსურ მდგომარეობაში არიან, ვიდრე აფხაზები. რაც, თავის მხრივ, ნაწილობრივ ხსნის გარე სამყაროსთან (მათ შორის საქართველოსთან) ურთიერთობისას სოხუმის მეტ, ხოლო ცხინვალის ნაკლებ ღიაობას.

²⁴ „Дефицит государственного бюджета не отразится на исполнении защищенных статей – министр“, (2012). <http://cominf.org/node/1166493921>

²⁵ „Отремонтирован тоннель, по которому Россия вошла в Грузию в 2008 году“, (2014). <https://www.svoboda.org/a/26676058.html>

²⁶ ამ დათვლაში, ასევე არ არის შეტანილი ის თანხები, რომლებიც რუსული პენსიების სახით ერიცხებათ ადგილობრივ მცხოვრებთ. მართალია, მოსახლეობის აბსოლუტური უმრავლესობა რუსეთის ფედერაციის მოქალაქეცაა, თუმცა სხვადასხვა რეგულაციების გამო ზოგიერთი მათგანი არ იღებს რუსულ პენსიას. რადგან ბენეფიციართა ზუსტი რაოდენობა დღემდე ბუნდოვანია, გადავწყვიტე, ეს მონაცემი ჯამურ თანხაში არ შემეყვანა. ამასთანავე, ცხადია, რომ ეს კომპონენტი რუსეთის საერთო დახმარებას კიდევ უფრო სოლიდურს ხდის. (ავტ.შენ.)

²⁷ „ГОСБЮДЖЕТ АБХАЗИИ: 1995 – 2015 ГГ.“ [აფხაზეთის სახელმწიფო ბიუჯეტი: 1995 – 2015 წწ.], (2015). <http://abkhazinform.com/item/2640-gosbyudzheta-abkhazii-1995-2015-gg>

²⁸ „Деньги Абхазии: бюджет республики на 2019 год“ [„აფხაზეთის ფული: რესპუბლიკის ბიუჯეტი 2019 წლისთვის“], (2019). <https://sputnik-abkhazia.ru/infographics/20190327/1026958591/Dengi-Abkhazii-byudzheta-respubliki-na-2019-god.html>

²⁹ „Дефицит сохраняется, доходы растут: Кабмин Абхазии принял проект бюджета на 2020 год“, [დეფიციტი ნარჩუნდება, შემოსავლები იზრდება: აფხაზეთის მინისტრთა კაბინეტმა, 2020 წლის ბიუჯეტის პროექტი მიიღო], (2019).

<https://sputnik-abkhazia.ru/Abkhazia/20191028/1028703188/Defitsit-sokhranyaetsya-dokhody-rastut-Kabmin-Abkhazii-prinyal-proekt-byudzheta-na-2020-god.html>

³⁰ „Абхазия в Цифрах“ [აფხაზეთის ციფრებში], (2018), აფხაზეთის სახელმწიფო სტატისტიკის დეპარტამენტი. <https://ugsra.org/abkhaziya-v-tsifrakh/2018-god.php>

³¹ „Бюджет Южной Осетии-2020: сколько и на что“, [სამხრეთოსეთის ბიუჯეტი - 2020: რამდენი დარისთვის], 2019 <https://sputnik-ossetia.ru/infographics/20191204/9702210/Byudzheta-Yuzhnoy-Osetii-2020-skolko-i-na-chto.html>

³² „Статистический сборник за январь-июнь 2020 г. Управление Государственной Статистики Республики Южная Осетия“ [სტატისტიკური ბროშურა, 2020 წელი, იანვარი - ივნისი. სახელმწიფო სტატისტიკის მართვის ბიურო, რესპუბლიკა სამხრეთ ოსეთი], (2020). გვ. 12 <http://ugostat.ru/wp-content/uploads/2020/10/1-6-2020.pdf>

სამხრეთ ოსეთი ჩრდილოკავკასიურ დოტაციურ კალათაში

სამხრეთ ოსეთის მიმართ წარმოებული რუსეთის ფინანსური პოლიტიკა ვერ იქნება სრულიად უნიკალური; იმისათვის, რომ განვჭვრეტოთ, თუ რა სოციალურ-ეკონომიკურ პაკეტში მოუწევს ცხინვალს ცხოვრება, აუცილებელია იმ პრაქტიკის გაანალიზება, რომელიც მოსკოვს აქვს საკუთარი ფედერაციის სუბიექტების და, აგრეთვე, სხვა სეპარატისტული რეგიონების მიმართ.

ამჟამად რუსეთის ფედერალური ბიუჯეტის ფორმირებას სულ რამდენიმე სუბიექტი ახდენს, რის შემდეგაც აკუმულირებული თანხები სხვა რეგიონების დოტაციას ხმარდება; 2020 წელს, ასეთ „ბიუჯეტ მაფორმირებელთა“ რაოდენობა, ცამეტი იყო და ბოლო წლების განმავლობაში, ასეთ რეგიონთა რაოდენობა განუზრელად მცირდება (სულ რუსეთის ფედერაცია 85 რეგიონისგან შედგება). ამასთანავე, ბენეფიციართა სიას მიღებული თანხის რაოდენობით, წლებია, თავში უდგას დაღესტანი; მან მხოლოდ მიმდინარე წელს - 72,8 მილიარდი რუბლი მიიღო; დოტირებული რეგიონების პირველ ათეულშია ჩრდილოეთ კავკასიის კიდევ ერთი რესპუბლიკა - ჩეჩნეთი, იგი მეოთხე ადგილზეა - 33, 4 მილიარდი რუბლით.³³

ამასთანავე, თუ რუსეთის ფედერაციის სუბიექტების რანჟირებას მიღებული თანხის რაოდენობით კი არა, არამედ ბიუჯეტში დოტაციის პროცენტულობით მოვახდენთ, მაშინ ჩრდილოკავკასიური რესპუბლიკების მაჩვენებლები კიდევ უფრო სავალალო გახდება. ასე, ჩეჩნეთის ბიუჯეტის 79,9%, ინგუშეთის 79,5%, დაღესტნის 67,4%, ხოლო ყარაჩაი-ჩერქეზეთის 67,3% დოტაციაზე მოდის.³⁴ აქვე აღსანიშნავია, რომ რუსეთის ფედერაციაში 10 პროცენტზე მაღალი უმუშევრობა მხოლოდ რვა სუბიექტშია და აქაც ზემოაღნიშნული ჩრდილოკავკასიური სუბიექტები დომინირებენ; 2019 წლის მონაცემებით, ინგუშეთში უმუშევრობამ 26,2 პროცენტს მიაღწია, დაღესტანში - 13,7 %-ს, ჩეჩნეთში - 13,6 %-ს, ყარაჩაი-ჩერქეზეთში - 12,2 %-ს, ხოლო ჩრდილოეთ ოსეთში - 10,5 %-ს.³⁵

სეპარატისტული წარმონაქმნების მიმართ რუსეთი იმავე პრაქტიკას, ანუ დოტაციას მისდევს. ერთ-ერთი კვლევის მიხედვით მოსკოვი ხუთ ე.წ. დე-ფაქტო რესპუბლიკაზე (დნესტრისპირეთი, დონეცკის სახალხო რესპუბლიკა, ლუგანსკის სახალხო რესპუბლიკა, აფხაზეთი და სამხრეთ ოსეთი) წლიურად სულ 5 მილიარდ აშშ დოლარს ხარჯავს.³⁶ თუ გავითვალისწინებთ პირველი სამი წარმონაქ-

მნის მოსახლეობის რაოდენობას და იმ თანხებს, რომელსაც რუსეთი ცხინვალს უგზავნის, მაშინ კვლევაში მითითებული რიცხვი საკმაოდ რეალისტურად გამოიყურება. აღსანიშნავია, რომ ღრმად დოტაციურად რჩება რუსეთის მიერ ანექსირებული ყირიმიც (ბიუჯეტის 68,7 % დოტაციაზე მოდის).³⁷ ერთი სიტყვით, რუსეთი პოსტსაბჭოთა სივრცეში, დე-ფაქტო რესპუბლიკების სტაბილური ფინანსური პატრონი და მათი სიცოცხლისუნარიანობის ძირითადი გარანტორია.

ამასთანავე, 2008 წლიდან მოყოლებული, როგორც სამხრეთ ოსეთი, ასევე აფხაზეთი, რუსეთის ფინანსური პატრონაჟის ქვეშ მოექცნენ. ორივე სუბიექტის განვითარების ტრაექტორია, გარკვეულწილად, ასახულ იქნა დოკუმენტებში: „ხელშეკრულება მოკავშირეობისა და სტრატეგიული პარტნიორობის შესახებ“ და „ხელშეკრულება მოკავშირეობასა და ინტეგრაციის შესახებ“. პირველი გაფორმდა მოსკოვსა და სოხუმს, ხოლო მეორე - მოსკოვსა და ცხინვალს შორის (შესაბამისად 2014 და 2015 წლებში). ამ შეთანხმებებში განწერილია, რომ რუსეთის ფედერაციის დახმარებით აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში არსებული საბიუჯეტო ხელფასები და პენსიები მეზობელი რუსული ოკრუგებისას უნდა გაუტოლდეს (საუბარია სამხრეთ და ჩრდილოეთ კავკასიის ფედერალურ ოკრუგებზე).³⁸

აღწერილი მოცემულობა საინტერესო იმითაა, რომ, მიუხედავად ფედერალური ბიუჯეტიდან გაღებული თანხებისა, სიტუაციის გარდატეხა ვერ ხერხდება - დოტაციური რეგიონები ასეთებადვე რჩებიან, უმუშევრობა არ მცირდება, ზოგადი სოციალური ფონი არ უმჯობესდება. ის, რომ არსებული სოციალურ-ეკონომიკური მოდელი ადგილობრივ მოსახლეობას საბაზრო ეკონომიკის პრინციპებზე გადასვლისა და მეტი ინიციატივისკენ არ უბიძგებს, სამხრეთ ოსეთის განვითარების სტრატეგიაშიცაა აღნიშნული.³⁹

იმის ვარაუდის საფუძველი, რომ რუსეთის ეკონომიკურმა პოლიტიკამ სამხრეთ ოსეთის მიმართ, შესაძლოა რეგიონი განიცადოს, ჩვენ არ გვაქვს. მითუმეტეს, რომ ამ რეგიონისთვის გამოყოფილი ფინანსები, დიდი სურათის გათვალისწინებით⁴⁰, საკმაოდ მოკრძალებულია (იხ. ცხრილი #2); თუმცა, ზოგადად, მომავალში ცხინვალის

³³ „Дотационные регионы России и их рейтинг“ [რუსეთის დოტაციური რეგიონები და მათი რეიტინგი], (2020) <https://rosinfostat.ru/dotatsionnye-regiony/>

³⁴ „Самые Дотационные регионы России и сколько платит население властям?“ [რუსეთის ყველაზე მეტად დოტირებული რეგიონები და რამდენს უხდის მოსახლეობა ხელისუფლებას], (2019) <https://spydell.livejournal.com/666222.html>

³⁵ Ольга Шернукова. „Миллиарды в рубль: где в России не хотят работать“ [ოლგა შერნუკოვა. ქარს გატანებული მილიარდები: რუსეთის რომელ ნაწილში არ უნდათ მუშაობა], (2019) <https://www.gazeta.ru/business/2019/06/26/12445501.shtml>

³⁶ „Братя по расходам. Непризнанные республики приняли годовые бюджеты“ [ძმები დანახარჯებში. არაღიარებულმა რესპუბლიკებმა წლიური ბიუჯეტები მიიღეს], (2019) <https://newizv.ru/news/economy/10-02-2019/bratya-po-rashodam-nepriznannye-respubliki-prinyali-godovye-byudzhety>

³⁷ „Самые Дотационные регионы России и сколько платит население властям?“ [რუსეთის ყველაზე მეტად დოტირებული რეგიონები და რამდენს უხდის მოსახლეობა ხელისუფლებას], (2019) <https://spydell.livejournal.com/666222.html>

³⁸ „Договор между Российской Федерацией и Республикой Абхазия о союзничестве и стратегическом партнерстве“ [ხელშეკრულება მოკავშირეობისა და სტრატეგიული პარტნიორობის შესახებ რუსეთის ფედერაციასა და აფხაზეთის რესპუბლიკას შორის], იხ. თავები 14, 15. <http://kremlin.ru/supplement/4819>

„Договор между Российской Федерацией и Республикой Южная Осетия о союзничестве и интеграции“ [ხელშეკრულება მოკავშირეობისა და ინტეგრაციის შესახებ რუსეთის ფედერაციასა და სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკას შორის]; იხ. თავები 7, 8. <http://kremlin.ru/supplement/4783>

³⁹ „Стратегия Развития Республики Южная Осетия – 2030“ [სამხრეთ ოსეთის განვითარების სტრატეგია - 2030] (2011). გვ. 9 http://economyrso.org/files/Strategiya_razvitiya_Respubliki_YUzhnaya_Osetiya_2030.pdf

⁴⁰ იგულისხმება ის ფინანსური რესურსები, რომელსაც რუსეთის ფედერალური ბიუჯეტი გამოყოფს სხვა რეგიონების თუ დე-ფაქტო რესპუბლიკებისათვის. (აგტ. შენ.)

რეგიონის (იგივე შეიძლება ითქვას აფხაზეთზეც) მოსახლეობის გადასაწყვეტია, თუ რამდენად აძლევს მათ ხელს ჩრდილოკავკასიური პერსპექტივა; ის, რომ ყველაფერი აქეთკენ მიდის, უკვე დოკუმენტების დონეზეა განხილული და ფაქტობრივად (ყველა განხილული პარამეტრით), დღეს ისინი სწორედ რუსეთის ამ რეგიონთან არიან ყველაზე ახლოს.⁴¹

დასკვნის მაგიერ, ანუ რამ შეიძლება უბიძგოს ცხინვალს თბილისთან დიალოგისაკენ?!

როგორც ვნახეთ, 2008 წლიდან მოყოლებული, რუსეთმა სამხრეთ ოსეთის უსაფრთხოებასთან ერთად მისი ფინანსური პატრონაჟიც იტვირთა; ამასთანავე, მოსკოვი ცხინვალის მიმართ დღემდე განსაკუთრებული გულუხვობით გამოირჩევა, რაც ნათლად გამოჩნდა ცხინვალისა და სოხუმისათვის გამოყოფილი თანხების შედარების ფონზე. ფაქტობრივად, თავისი სოციალურ-ეკონომიკური მოწყობით სამხრეთ ოსეთი სულ უფრო ჩამოჰგავს რუსეთის ერთ-ერთ დოტაციურ ჩრდილო კავკასიის რესპუბლიკას. საქმის ამგვარი მდგომარეობა კი, როგორც ჩანს, სრულიად აკმაყოფილებს ცხინვალის დღევანდელ პოლიტიკურ ელიტას; რაც, თავის მხრივ, უინტერესოს ხდის თბილისთან რთული და პოლიტიკურად არცთუ უსაფრთხო დიალოგის წარმოებას.

მიუხედავად ამ თითქოსდა ხელსაყრელი მდგომარეობისა, სულ უფრო აშკარად იკვეთება რიგი გამოწვევებისა, რომელთა უგულებელყოფა ოსეთის საზოგადოებას საკმაოდ მძიმე რეალობის წინაშე დააყენებს. ისეთი საკითხები, როგორებიცაა დემოგრაფია, მიგრაციული პროცესები, ეკონომიკის სტრუქტურა, ცალსახად წარმოაჩენს, რომ განვითარების არსებული მოდელი, სულ მცირე, მნიშვნელოვან კორექციებს, ზოგ შემთხვევაში კი, რადიკალურ გადახედვას საჭიროებს.

სამხრეთ ოსეთის სწრაფი დემოპულაცია, გადაუჭრელ და, რაც მთავარია, მზარდ პრობლემად რჩება. ნაკლებად საიმედო ადგილობრივი მონაცემების მიხედვით, ცხინვალის მოსახლეობა იზრდება; მაგალითად 2015 წლიდან, 2019 წლამდე, რეგიონის მოსახლეობის რაოდენობა - 53 ათასიდან 57 ათასამდე გაიზარდა.^{42, 43} თუმცა, ამ მონაცემების მიხედვითაც კი, მოსახლეობის სიმჭიდროვე შეადგენს მხოლოდ 14,4 კაცს კვ. კმ-ზე, რაც დანარჩენი საქართველოს ფონზე (65 კაცი კვ.კმ-ზე) კატასტროფული მაჩვენებელია. ამასთანავე, ქალაქ ცხინვალის გარდა, სამხრეთ ოსეთის ოთხივე რაიონში წლიდან-

წლამდე გარდაცვლილთა რაოდენობა დაბადებულებისას აღემატება. ასე, 2019 წელს ცხინვალის რაიონში: დაიბადა 30, გარდაიცვალა 78; ძაურის (ჭავის) რაიონში: დაიბადა 26, გარდაიცვალა 47; ზნაურის (ყორნისის) რაიონში: დაიბადა 21, გარდაიცვალა - 65; ახალგორში კი დაიბადა 20, გარდაიცვალა - 34.⁴⁴ ეს მონაცემები კარგად აჩვენებს, რომ სამხრეთ ოსეთში მთავარი ქალაქის - ცხინვალის გარდა, ყველა რაიონის გაუკაცრიელება მიმდინარეობს.

მეორე, არანაკლებად მნიშვნელოვანი გამოწვევაა მიგრაცია. ერთი მხრივ, 2008 წლიდან მოყოლებული, სამხრეთ ოსეთში მშენებლობის ბუმის გამო, რუსეთიდან და ცენტრალური აზიიდან, შრომითი მიგრანტები ჩადიოდნენ,⁴⁵ მეორე მხრივ კი, იმავე რუსეთში ხდებოდა ახალგაზრდების მასობრივი გადინება. გარკვეულწილად ამ პროცესს საგანმანათლებლო კვოტების უწყობდა ხელს; ყოველწლიურად რუსეთი სამხრეთ ოსეთისათვის რუსეთის წამყვან უნივერსიტეტებში დაახლოებით 50 -ადგილიან კვოტას გამოყოფდა.⁴⁶ შედეგად, ის სტუდენტები, რომლებსაც, განათლებით აღჭურვილებს, საკუთარი ენერგია სამშობლოს აღორძინებისკენ უნდა მიემართათ, ხშირად რუსეთში დარჩენას ამტკიცებდნენ. რაც იმის ირიბი მტკიცებულებაა, რომ ახალგაზრდობა ცხინვალში საკუთარი პოტენციალის რეალიზების საშუალებას, ვერ ხედავს.

კიდევ ერთი პრობლემაა სამხრეთ ოსეთის ეკონომიკის სტრუქტურა, რასაც ყველაზე უკეთ ალბათ მოსახლეობის საქმიანობის ტიპი წარმოაჩენს. სამხრეთ ოსეთის სტატისტიკის მართვის ბიუროს თანახმად, დასაქმებული მოსახლეობის რაოდენობა სულ 20 876 ადამიანს შეადგენს. აქედან, არანაკლებ 17 000 ადამიანისა, ხელფასს უშუალოდ სახელმწიფო ბიუჯეტიდან იღებს; რაც, რესპუბლიკის მასშტაბით, დასაქმებულთა 82 პროცენტს აღემატება. სხვა სექტორებში წამყვან ადგილზე საცალო და საბითუმო ვაჭრობაა; ამ საქმით 1 721 ადამიანია დაკავებული, ხოლო, ისეთ, ერთი შეხედვით პრიორიტეტულ, დარგში, როგორიცაა სოფლის მეურნეობა, სულ - 435 მოქალაქეა ჩაბმული.⁴⁷ არადა, სოფლად მოსახლეობის 41,3 პროცენტი ცხოვრობს (23 580). ეს ციფრები იმას გვეუბნება, რომ სამხრეთ ოსეთის ეკონომიკა, პრინციპში, არ არსებობს; შესაბამისად, რუსეთის პირდაპირი ფულადი ტრანზაქციების შეწყვეტის ან მნიშვნელოვანი შემცირების შემთხვევაში, ცხინვალის ნაკისრ სოციალურ ვალდებულებებს უბრალოდ ვერ შეასრულებს (ანუ ვერ გასცემს ხელფასებს, პენსიებს და ვერ უზრუნველყოფს დე-ფაქტო სტრუქტურების მუშაობას).

⁴¹ მაგალითად, აშუამად ჩრდილოეთ ოსეთში საშუალო ხელფასი 28,7 ათასი რუბლია (1 213 ლარი), ანუ სამხრეთ ოსეთზე არასრული ერთი მესამედით მეტი. შედარებისათვის, საქართველოში, იმავე 2019 წელს, სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებით, საშუალო ხელფასი - 1 129 ლარია. (ავტ. შენ.)

⁴² „ИТОГИ ВСЕОБЩЕЙ ПЕРЕПИСИ НАСЕЛЕНИЯ РЕСПУБЛИКИ ЮЖНАЯ ОСЕТИЯ 2015 ГОДА“ [სამხრეთ ოსეთის მოსახლეობის საყოველთაო აღწერის შედეგები, 2015]. გვ. 11 <http://ugosstat.ru/wp-content/uploads/2017/06/Itogi-perepisi-RYUO.pdf>

⁴³ „Статистический сборник за 2019 г. Республики Южная Осетия“ [სტატისტიკური ბროშურა, 2019 წელი, რესპუბლიკა სამხრეთ ოსეთი], (2019), გვ. 15 <http://ugosstat.ru/wp-content/uploads/2020/10/1-12-2019.pdf>

⁴⁴ იქვე

⁴⁵ „Мигранты в Южной Осетии: нарушения, проверки и география стран“ [მიგრანტები სამხრეთ ოსეთში: დარღვევები, შემოწმებები და ვინ საიდან ჩამოდის], (2019). <http://cominf.org/node/1166527147>

⁴⁶ „Лимиты 2019: куда и как поступают квоты для абитуриентов Южной Осетии“ [2019 წლის კვოტები: სად და როგორ ნაწილდება სამხრეთ ოსეთის აბიტურიენტთა კვოტები], (2019) <http://cominf.org/node/1166521522>

⁴⁷ „Статистический сборник за 2019 г. Республики Южная Осетия“ [სტატისტიკური ბროშურა, 2019 წელი, რესპუბლიკა სამხრეთ ოსეთი], (2019). გვ. 22 <http://ugosstat.ru/wp-content/uploads/2020/10/1-12-2019.pdf>

სამხრეთ ოსეთის გეოგრაფიული მდებარეობა, ერთგვარად განსაზღვრავს მისი განვითარების ტრაექტორიას; იგი გარშემორტყმულია დანარჩენი საქართველოთი და კავკასიონის ქედით, რუსეთთან კი მას როკის გვირაბი აკავშირებს; ცხინვალს ვლადიკავკაზამდე - რუსეთის პირველი დიდი ქალაქიდან 170 კილომეტრი აშორებს და ამ გზის დაფარვა დაახლოებით სამ საათშია შესაძლებელი (სახარბიელო კლიმატური პირობების შემთხვევაში). ამასთანავე, პირველი ქართული ქალაქი, გორი, ცხინვალიდან ნახევარი საათის სიშორეზეა, ხოლო საქართველოს დედაქალაქი - თბილისი, საათ-ნახევრის სავალზე. შესაბამისად, ცხინვალი (არჩევანიდან გამომდინარე) ან ჩიხი უნდა იყოს, ან სამხრეთი-ჩრდილოეთის სატრანზიტო პოტენციალზე უნდა ააგოს განვითარების მოდელი. იმ ფონზე, როდესაც საქართველო სამხრეთ ოსეთს ვერ, ხოლო რუსეთი არ იერთებს, მისთვის სხვა ოფცია, პრინციპში, არც არსებობს.⁴⁸

ჩამოთვლილი გარემოებები, საკმარისზე მეტი არგუმენტი საიმისოდ, რომ სამხრეთ ოსეთის პოლიტიკურმა ელიტამ და საზოგადოებამ განვითარების არსებული მოდელის გადახედვა დაიწყოს. ამასთანავე, „მენიუ“/არჩევანი არცთუ დიდია: ცხინვალს შეუძლია, განაგრძოს არსებული, ნაწილობრივი თვითმმართველობის პოლიტიკა (საქართველოსგან და დანარჩენი სამყაროსგან იზოლაცია), ან, პირიქით - დაადგეს ნაწილობრივი ღიაობის პოლიტიკას, რომელსაც განსხვავებული წარმატებით მისდევენ აფხაზები, დნესტრისპირელები და ჩრდილოეთ კვიპროსელები.

თუ ცხინვალი მეორე მოდელის, ანუ ნაწილობრივი ღიაობისკენ გადაიხრება, მაშინ მას საქართველოსა და რეგიონის სხვა ქვეყნებთან ერთად მრავალი საინტერესო ინიციატივის კარი ეხსნება. მაგალითად, თბილისისა და ცხინვალის ერთობლივი ადმინისტრირების პირობებში, რთულად, მაგრამ სრულიად შესაძლებლად გამოიყურება ერგენეთის ტიპის ბაზრობის ხელახალი ამოქმედება; გადაადგილების თავისუფლებაზე შეზღუდვების მოხსნის შემთხვევაში, სამხრეთ ოსეთის მოსახლეობას თბილისისა და ქუთაისის აეროპორტების საშუალებით სწრაფი და იაფი წვდომა ექნება დანარჩენ სამყაროსთან; ადამიანებისა და ტვირთების გადაადგილების სრულიად ახალ შესაძლებლობებს იძლევა საქართველოს აღმოსავლეთ-დასავლეთის ცენტრალური მაგისტრალი (რომელიც სამხრეთ ოსეთიდან სულ რამდენიმე ასეულ მეტრშია); ამასთანავე, ლარსის გამშვები პუნ-

⁴⁸ „Интеграция и деградация: как живет Южная Осетия спустя 10 лет после войны“ [ინტეგრაცია და დეგრადაცია: როგორ ცხოვრობს სამხრეთ ოსეთი ომიდან 10 წლის თავზე], (2018). <https://www.bbc.com/russian/features-45106205>

⁴⁹ ლარსის საბაჟო პუნქტი საქართველოს და რუსეთს აკავშირებს. ამ გზით სამხრეთ კავკასიიდან ტვირთების დიდი ნაწილი მიემართება რუსეთში და, პირიქით. მარშრუტით სარგებლობენ არა მხოლოდ ქართველი გადაზიდველები, არამედ რეგიონის სხვა ქვეყნებიც. ამასთანავე, მეტეოროლოგიური ვითარებიდან გამომდინარე, გზა ხშირად იკეტება ხოლმე. „ტრანსკაში“ - ტრანსკავკასიური მაგისტრალი, სამხრეთ კავკასიასა და რუსეთის ფედერაციას როკის გვირაბით აკავშირებს; პოლიტიკური ვითარებიდან გამომდინარე, ამჟამად, მისით სარგებლობა სამხრეთ ოსეთითაა შემოფარგლული. (ავტ. შენ.)

ქტის პრობლემატიკიდან გამომდინარე, შეთანხმების შემთხვევაში, ტვირთების გადამისამართება „ტრანსკაში“ მოხდებოდა.⁴⁹

ამ და სხვა რეგიონული მასშტაბის პროექტებში ეტაპობრივი ჩართვა ცალსახად დადებით გავლენას იქონიებდა სამხრეთ ოსეთის სოციალურ და ეკონომიკურ მდგომარეობაზე; და ზოგადად, ჩამოთვლილ საკითხებზე საგნობრივი დისკუსიის წამოწყებაც კი, მნიშვნელოვნად გააჭანსალებდა ცხინვალსა და თბილისს შორის ურთიერთობის ატმოსფეროს.

სავარაუდოდ, ცხინვალში (შესაძლოა მოსკოვშიც) არსებობს შიში, რომ ზედმეტი გახსნილობის შემთხვევაში ეტაპობრივად აღდგება ხალხთა შორის ეკონომიკური, სოციალური და სხვა ტიპის ურთიერთობები; შედეგად კი, ცხინვალის რეგიონი, საქართველოს ეკონომიკურ-სოციალური სივრცის ნაწილი გახდება, რაც, თავის მხრივ, თბილისთან მიმართებაში მოსახლეობის პოლიტიკური განწყობების შეცვლასაც გამოიწვევს. ამგვარი თეორიული რისკი, მართლაც არსებობს, თუმცა აფხაზეთის, დნესტრისპირეთის, ჩრდილოეთ კვიპროსისა და თვითონ სამხრეთ ოსეთის გამოცდილება საპირისპიროზე მეტყველებს. ამიტომ რუსეთის აღიარებითა და უსაფრთხოების გარანტიებით ზურგამაგრებული ცხინვალის პოლიტიკური ელიტა ბევრად უფრო თამამად უნდა მოქმედებდეს.

და ბოლოს, მთიანი ყარაბაღის გარშემო განვითარებულმა ტრაგიკულმა მოვლენებმა ნათლად დაგვანახა, რომ სტატუს-კვო არარის მუდმივი და მის ძალისმიერ დარღვევას კონსენსუსის გზების დროული ძიება სჭოვს. იმედია, სამხრეთკავკასიური საზოგადოებები, სანამ მორიგ კატასტროფას დაიტეხენ თავს, ამ ელემენტარულ ქეშმარიტებას გაისიგრძელებენ...

ცხრილი #1

ბენეფიციარი	სამხრეთ ოსეთი		აფხაზეთი	
	სრული თანხა	ერთ სულ მოსახლეზე	სრული თანხა	ერთ სულ მოსახლეზე
2011	323,2	6037	217,2	902
2012	176,9	3304	218,7	908
2013	175,8	3284	147,5	613
2014	145,04	2709	137,2	570
2015	134,2	2509	108,07	449
2016	124,09	2318	116,5	484
2017	123,5	2307	80,6	335
2018	105,2	1965	67,03	278
2019	114,4	2137	67,9	282
2020	87,1	1627	67,1	279
სულ	1,509	29187	1,227	5100

ორივე ცხრილში თანხები მოცემულია ამერიკულ დოლარებში; ხოლო მასშტაბად მილიონი დოლარია აღებული.

2008-2010 წლებში რუსეთის მიერ ცხინვალისათვის გამოყოფილი რესურსები დაახლოებით 1 მილიარდ აშშ დოლარს შეადგენს; თუმცა ძნელია იმის დადგენა, თუ როგორ იყო გადანაწილებული ეს თანხები წლების მიხედვით. შესაბამისად, ცხრილში მოყვანილია 2011-2020 წლის პერიოდი, როდესაც დე-ფაქტო რესპუბლიკების ბიუჯეტები, უფრო გამჭვირვალე გახდა. ამასთანავე, ჯამურად, ცხინვალმა, არანაკლებ 2,5 მილიარდი მიიღო; ეს თანხა მნიშვნელოვნად აღემატება საანგარიშო პერიოდში სოხუმის მიერ მიღებულ ფინანსურ დახმარებას. აქვე აღსანიშნავია, რომ ერთ სულ მოსახლეზე მიღებული სარგებლის დათვლისას სამხრეთ ოსეთისა და აფხაზეთის მოსახლეობის საყოველთაო აღწერის შედეგებით ვსარგებლობდი. სხვა წყაროებზე დაყრდნობის შემთხვევაში, ერთ სულ მოსახლეზე გაცემული თანხის რაოდენობა, სავარაუდოდ, ერთნახევარჯერ ან ორჯერ გაიზარდებოდა.

ცხრილი # 2

ბენეფიციარი	სრული თანხა	ერთ სულ მოსახლეზე
სამხრეთ ოსეთი	114,4	2 137
აფხაზეთი	67,9	282
დაღესტანი	1,022	351
ჩეჩნეთი	469,6	370
ჩრდილოეთ ოსეთი - ალანია	146,7	205
ყირიმის რესპუბლიკა	313,6	166

როგორც მეორე ცხრილში ვხედავთ, ერთ სულ მოსახლეზე გაწეული დახმარების რაოდენობით სამხრეთ ოსეთი რუსეთი ფედერაციის სუბიექტებსაც კი უსწრებს.

დიალოგის როლი სამშვიდობო და უფლებადამცველ საქმიანობაში

(2000-2019 წწ.-ში ავტორის სამშვიდობო და უფლებადამცველ საქმიანობიდან)

ლირა კოზაევა¹

„ადამიანები ფიქრობენ ხოლმე ომზე, ამიტომაც ადამიანების ცნობიერებაში მშვიდობის დაცვის იდეაც უნდა დავამკვიდროთ.“
(იუნესკოს დებულებიდან)

ყოველდღიურ ცხოვრებაში ხშირად გვესმის სიტყვა „დიალოგი“. ყოველი ჩვენგანისთვის ეს სიტყვა რაღაც კონკრეტულს ნიშნავს. ჩემთვის, როგორც მრავალი წლის განმავლობაში მშვიდობის შენების, ადამიანური ურთიერთობების დამყარებისა და მშვიდობისა და ურთიერთგაგების მიღწევის გზაზე უამრავი დაბრკოლების გადალახვის პრობლემებზე მომუშავე ადამიანისთვის, დიალოგს საკვანძო მნიშვნელობა ენიჭება. დიალოგის ფასეულობა ჩვენს კონტექსტში, ანუ არსებული ინტერესთა კონფლიქტის კონტექსტში, იმაში მდგომარეობს, რომ სიძულვილი, რევანშის სურვილი და შურისძიების წყურვილი გარდაქმნას მშვიდობის დაცვის იდეად და დაამკვიდროს ის.

კითხვები, რომლებზეც უნდა ვუპასუხოთ, არის შემდეგი: როგორ მივაღწიოთ ამას? გვჭირდება კი საერთოდ დიალოგი მოწინააღმდეგე მხარესთან? საზოგადოებაში მოწინააღმდეგე მხარეს ზოგი შეიძლება მტრად აღიქვამდეს, სხვები შეიძლება იგნორირებას უკეთებდნენ მას, დანარჩენები კი შეიძლება მათ იმ მეზობლებად მიიჩნევდნენ, რომლებთანაც, მინიმუმ, თანაცხოვრება და, მაქსიმუმ, მეგობრობა შეიძლება. ჩვენს საზოგადოებაში ამ საკითხის მიმართ არაერთგვაროვანი დამოკიდებულებაა. ჩემმა მრავალწლიანმა საქმიანობამ სამშვიდობო და ადამიანის უფლებების დაცვის სფეროებში დამარწმუნა დიალოგის აუცილებლობაში, რადგანაც სწორედ დიალოგს უნდა ვუმაღლოდ ჩემს მიერ დიდი ხნის განმავლობაში მიღწეულ გარკვეულ წარმატებებს. დიალოგი აუცილებელია არა მხოლოდ საკუთარი აზრის გამოთქმისთვის, არამედ ის ადამიანსა და ადამიანს, ადამიანსა და ხელისუფლებას, ადამიანსა და საზოგადოებას შორის გარკვეული ურთიერთობების დამყარების აუცილებელი პირობაა. დიალოგის მეშვეობით შეიძლება გადაიჭრას პრობლემები, შეიცვალოს სიტუაცია, წარმოდგენები სიტუაციის შესახებ, გაღრმავდეს სიტუაციის გაცნობიერება.

ოსური საზოგადოების სოციალური და, რაც მთავარია, პოლიტიკური განვითარება ძლიერ მოქმედებს საქართველოსთან კონფლიქტის აღქმაზე და ამ კონტექსტში დიალოგის აუცილებლობა

¹ ლირა კოზაევა უფლებების დამცველი და მშვიდობის მშენებლობის აქტივისტია

დიდი დისკუსიების საგანი ხდება. ამას წინათ ინტერნეტ სივრცეში გამოქვეყნდა დიალოგების სერია სამხრეთ ოსეთის სამოქალაქო აქტივისტ თემურ ცხურბათსა და „სტუდია რეს“ რეჟისორ-დოკუმენტალისტს, მამუკა ყუფარაძეს შორის. ამ დიალოგებს ინტერნეტ სივრცეში და მთლიანად საზოგადოებაში ცხარე განხილვები მოჰყვა. სამწუხაროდ, ამ ინიციატივის მხარდამჭერები და ამ დიალოგის მომხრეები უმცირესობაში აღმოჩნდნენ. სამხრეთ ოსეთის საზოგადოების უმრავლესობა ამ ინიციატივას აღშფოთებით შეხვდა. ეს აღშფოთება გამოიხატებოდა მნიშვნელოვანი ელემენტებით, რომლებიც უნდა აღინიშნოს სიტუაციის მთლიანი სურათის დასანახად. ამ აღშფოთების გამოხატვის ერთ-ერთ მთავარ ელემენტად შეიძლება ჩაითვალოს სამოქალაქო საზოგადოებისა და სამოქალაქო მოთამაშეებისადმი არაპროპორციული უნდობლობა სახელმწიფო სტრუქტურების - საქართველოსთან კონფლიქტის დარეგულირებაზე პასუხისმგებელი უწყებების - მიმართ ნდობასთან შედარებით. ისმოდა უსიამოვნო ფრაზები: „რას წარმოადგენ, რომ შენს თავზე აიღე მოწინააღმდეგე მხარესთან დიალოგის წარმართვის პასუხისმგებლობა, ამისთვის სხვა ხალხი არსებობს“ - აქ სახელმწიფო მოხელეებს გულისხმობდნენ. უნდა აღინიშნოს, რომ საზოგადოებრივ ცნობიერებაში ასეთი აზრის დომინირება იმაზე მიუთითებს, რომ მოცემულ მომენტში სამხრეთ ოსეთის საზოგადოება საქართველოსთან ურთიერთობის დალაგებას ოფიციალური ხელისუფლების პრეროგატივად და მოქმედების სფეროდ მიიჩნევს. რა თქმა უნდა, ასეთი მიდგომა ძალიან მცირე ნიშას უტოვებს ჩვენს საზოგადო მოღვაწეებს და სამოქალაქო აქტივისტებს, იმუშაონ ქართულ მხარესთან მშვიდობის დამყარებისა და დიალოგის წარმართვის თვალსაზრისით.

გარკვეული დარწმუნებით შეიძლება ითქვას, რომ ამგვარი საზოგადოებრივ-სოციალური და პოლიტიკური განწყობა დიალოგის პროცესების მიმართ განპირობებულია იმ ფაქტით, რომ საზოგადოების ფართო მასები ვერ განასხვავებენ დიპლომატიის სხვადასხვა საფეხურებს. არსებობს დიპლომატიის რამდენიმე საფეხური: ოფიციალური, ეკონომიკური, საჯარო, სახალხო და ა.შ. ოფიციალური დიპლომატიის დონე სახელმწიფო სტრუქტურებისა და ხელისუფლების წარმომადგენლების მოქმედების სფეროა. რაც შეეხება სახალხო დიპლომატიას, ეს ის სფერო და მოედანია, რომელშიც საზოგადოების სულ სხვა ფენაა ჩართული. რა თქმა უნდა, ყველაზე ხშირად ესენი არიან სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენლები, მაგრამ ამ სფეროში წარმატებით შეიძლება იმუშაონ ასევე კულტურისა და საგანმანათლებლო დაწესებულებების მუშაკებმა, ჟურნალისტებმა, სოციალურმა აქტივისტებმა და საზოგადოების სხვადასხვა ფენის წარმომადგენლებმა. სახალხო დიპლომატიის სხვადასხვა ღონისძიებაში მონაწილეები მუშაობის სხვადასხვა ფორმასა და მეთოდს იყენებენ, რაც მათ საშუალებას აძლევს, სხვა ქვეყნების მოსახლეობას მიაწოდონ რეალური ინფორმაცია საკუთარ ქვეყანაზე.

ერთ-ერთი მიზეზი იმისა, თუ რატომ მოჰყვება ასეთი არაერთგვაროვანი გამოხმაურება და ხშირად ნეგატიური შეფასება სამხრეთ ოსეთის საზოგადოებაში თემურ ცხურბათსა და მამუკა ყუფარა-

რაძეს შორის ონლაინ გამართული დიალოგის მსგავს დიალოგებს, უკავშირდება საზოგადოების წარმოდგენებს სამოქალაქო საზოგადოების კომპეტენტურობასთან დაკავშირებით. საბჭოთა დროს და დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ არსებულმა მმართველობის ცენტრალიზებულმა ფორმამ გაამყარა საზოგადოების ცნობიერებაში ის აზრი, რომ სახელმწიფო ინსტიტუტები წარმოადგენენ ეროვნული ინტერესების უმაღლესი ინსტანციის დამცველებს. სამოქალაქო საზოგადოების ინსტიტუტების სიახლე და საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ დაწყებული ტურბულენტური პოლიტიკური ცხოვრება, სადაც ცენტრალური ადგილი საქართველოსთან კონფლიქტს ეჭირა, ხელს უშლიდა საზოგადოებრივი ცნობიერების განვითარებას - სადაც სამოქალაქო საზოგადოება ისეთივე კომპეტენტურ არეალად იქნებოდა აღქმული, როგორც სახელმწიფო ინსტიტუტები.

მეორე მიზეზი იმისა, თუ რატომ არის სამხრეთ ოსეთის საზოგადოება, რბილად რომ ვთქვათ, კრიტიკულად განწყობილი საწინააღმდეგო მხარესთან დიალოგის მიმართ და ხშირად არ უჭერს მხარს და არ მიესალმება ასეთ ინიციატივებს, არის დიპლომატიის სხვადასხვა საფეხურების - ოფიციალურის და სახალხოს - არამკვეთრი გამოიჭნა. როგორც უკვე აღინიშნა, ოფიციალურ დიპლომატიას გააჩნია განვითარების ძალზე მკვეთრად გამოხატული ტრადიქტორია, მას სულ სხვა მიზნები აქვს და ის კონტროლდება სახელმწიფო სტრუქტურების ოფიციალური პოლიტიკური იდეოლოგიის ჩარჩოებით. შეიძლება ითქვას, რომ ის ნაკლებად მოქნილია და მკვეთრად არის ორიენტირებული პოლიტიკური მიზნების მიღწევაზე. მასთან შედარებით სახალხო დიპლომატია უფრო მოქნილია და გულისხმობს ჰუმანიტარული და სპეციალიზებული ამოცანების გადაწყვეტას. სახალხო დიპლომატია მუშაობს ოფიციალური დიპლომატიის სასარგებლოდ და არა საზიანოდ. ეს პროცესები ერთმანეთს ავსებს. მაგრამ ასეთი აღქმა ბევრად ნაკლებად არის განვითარებული ჩვენს საზოგადოებაში. უფრო ხშირად არსებობს აზრი, რომ სამოქალაქო საზოგადოებამ თავის თავზე აიღო „მოძღვარაკების“ როლი და დიალოგის სხვადასხვა პროცესის მიზანია ოფიციალური მოლაპარაკებების - შენევის დისკუსიების - ჩანაცვლება. რა თქმა უნდა, ეს რეალობას არ შეესაბამება.

სამხრეთ ოსეთში ხშირად გაიგებთ იმ აზრს, რომ დიალოგს (რომელიც მოცემულ კონტექსტში უთანაბრდება კონფლიქტის გადაწყვეტას) წარმატებით წარმართავენ ოფიციალური სტრუქტურები. ასეთი განცხადება რეალობას ორი მთავარი მიზეზის გამო მთლად არ შეესაბამება:

1. შეხვედრებზე ოფიციალური სტრუქტურების წარმომადგენლების რაოდენობა შეზღუდულია.
2. ისინი თავისუფლად ვერ აკეთებენ განცხადებებს. ამბობენ იმას და ისე, რის თქმის უფლებასაც მათ აძლევდნენ.

ასეთ პრობლემას აწყდება თითქმის ყველა კონფლიქტური კონტექსტი მსოფლიოში. ოფიციალური მოლაპარაკებები შეზღუდული და შეკავებულია პოლიტიკური იდეოლოგიების ჩარჩოებით და ამ თვალსაზრისით სამხრეთ ოსეთის სიტუაციაც გამოწვევის არ

არის. მაგრამ, საბედნიეროდ, ოფიციალურ მოლაპარაკებებს მთელ მსოფლიოში ემატება არაოფიციალური, ანუ სახალხო დიპლომატიის, რომელშიც ხშირად მონაწილეობს ადამიანების ბევრად ფართო წრე, ექსპერტები და დაინტერესებული პირები. ყველაზე ხშირად სამოქალაქო დიპლომატიის ლოკომოტივად სამოქალაქო საზოგადოება და სამოქალაქო აქტივისტები გვევლინებიან. ამ ჩარჩოებში ორგანიზებული დიალოგებისა და შეხვედრების მიზანია საკომუნიკაციო მოედნებისა და არხების მოწყობა, რომელთა მეშვეობითაც კონფლიქტში მყოფი საზოგადოებები შეძლებენ ალტერნატიული თვალსაზრისების მოსმენას. ამ კუთხით, ანუ სამოქალაქო საზოგადოების დიალოგების თვალსაზრისით, ძალზე მნიშვნელოვანია ის, რომ:

1. სამოქალაქო საზოგადოების აქტივისტებს აქვთ აზრის გამოთქმის საშუალება ემოციების შეკავებისა და საჭირო სიტყვების „შერჩევის“ გარეშე. ამასთანავე, ორივე მხარის აქტივისტებს შორის ურთიერთობები უმრავლეს შემთხვევაში მეგობრული და ნდობით აღსავსეა.
2. საერთაშორისო სტრუქტურების წარმომადგენლები ხშირად უფრო ენდობიან სამოქალაქო აქტივისტისგან მიღებულ ინფორმაციას, ვიდრე ოფიციალური პირების მიერ წარდგენილს.
3. სამოქალაქო საზოგადოების დიალოგები ასევე წარმოადგენენ საზოგადოების განწყობების კარგ ბარომეტრს და საერთაშორისო ორგანიზაციების წარმომადგენლებს ეხმარებიან რაიმე კონკრეტულ ინიციატივებზე, ზომებსა თუ გამონათქვამებზე შესაძლო რეაქციების ობიექტურად შეფასებაში.

სამხრეთ ოსეთის საზოგადოების მიერ დიალოგის პროცესისა და სახალხო დიპლომატიის ასეთი არაერთგვაროვანი აღქმის მიუხედავად, სამოქალაქო აქტივისტების ძალისხმევა მიმართულია იქით, რომ მხარი დაუჭიროს ოფიციალური დიპლომატიის დონეზე მიმდინარე პროცესებს და შეავსოს ისინი. ამ თვალსაზრისით შეიძლება გამოიყოს დიალოგის რამდენიმე ძირითადი ფუნქცია, რომლებიც იკვეთება ქართულ-სამხრეთოსეთურ კონტექსტში.

პირველი, ეს არის ჰუმანიტარული პრობლემების გადაწყვეტის ხელშეწყობა. 2008 წლის 8 აგვისტოს მოვლენების შემდეგ სწორედ სახალხო დიპლომატიის წყალობით მოხერხდა ომის შედეგებთან დაკავშირებული ზოგიერთი პრობლემის გადაჭრა. მას შემდეგ, რაც უკანასკნელი გასროლის ხმაც შეწყდა, ჩვენ ჩვენი დაღუპულების დაკრძალვა, ხოლო მძიმედ დაჭრილების ვლადიკავკაზში გადაყვანა დავიწყეთ. მუხის კორომში, ქალაქის თავზე და ტბეთის ტრასაზე ბევრი ქართველი დაღუპული სამხედრო მოსამსახურის ცხედარი დაარჩა, აგვისტოში, ღია ცის ქვეშ. ქალაქს ეპიდემიის საფრთხე დაემუქრა. გვამური სუნი უკვე იგრძნობოდა. მე დავურეკე მანანა მეზუკეს, ჩემს კოლეგასა და პარტნიორს საქართველოში, ავუსხენი სიტუაცია და ვუთხარი, რომ ცხედრები გასათანი იყო. მან მეორე დღეს გადმომირეკა და მითხრა, რომ საქართველოს არც ერთმა ოფიციალურმა უწყებამ არ დაადასტურა ოსეთის ტერიტორიაზე დაღუპული ქართველი სამხედრო მოსამსახურეების ცხედრების არსებობის ფაქტი...

დაახლოებით ათი ფოტოსურათი გადავიღე და მანანას გავუგზავნე. უნდა აღინიშნოს ჩვენი ოფიციალური ხელისუფლების დამსახურება, მათ არ გასცეს ცხედრების საერთო ორმოში ჩაყრისა და მიწის მიყრის განკარგულება, როგორც ამას უკეთებდნენ ჩვენს დაღუპულ სამხედრო ტყვეებს საქართველოში. ჩრდილოეთ ოსეთიდან ჩამოიტანეს კუბოები და ყველა დაიმარხა ქრისტიანული წესების მიხედვით. გარკვეული დროის შემდეგ ევროპის საბჭოს ადამიანის უფლებების კომისრის, ტომას ჰამერბერგის ჩარევის წყალობით საქართველომ მიიღო ზომები და დაღუპული ქართველი ჯარისკაცები სამშობლოში გადაასვენეს. რა თქმა უნდა, ამ მიმართულებით ოფიციალური ხელისუფლება მუშაობდა, მაგრამ ჩვენი აქტივობა სამოქალაქო დონეზე სწორედ 2008 წლის ომის შემდეგ ხელისუფლებასთან უნისონში მოქმედებდა და მან დიდი სარგებლობაც მოიტანა.

ჩვენს კონტექსტში დიალოგის მეორე ფუნქცია ინფორმაციულია. უნდა აღინიშნოს, რომ დიალოგები ძალიან ეხმარება სამხრეთ ოსეთის მოვლენების შესახებ ობიექტური ინფორმაციის გადაცემას მსოფლიო საზოგადოებრიობისთვის. აქ ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ დიალოგი საშუალებას გვაძლევს, გადავცეთ ობიექტური ინფორმაცია არა მხოლოდ დასავლეთის ქვეყნებსა და სტრუქტურებს, არამედ წარვუდგინოთ ის მოწინააღმდეგე მხარესაც, რომელსაც ხშირად ხელი არ მიუწვდება „გაუფილტრავ ინფორმაციაზე“. ჩემს პრაქტიკაში ბევრია იმის მაგალითი, როდესაც დიალოგის პროცესი საშუალებას აძლევდა ერთ მხარეს, მიეწოდებინა დამსწრეთათვის არა მხოლოდ განსხვავებული თვალსაზრისი, არამედ ის მასალა და ფაქტებიც, რომლებზეც მათ ადრე ხელი არ მიუწვდებოდათ. ერთი ასეთი მაგალითი ეხება 2008 წლის სექტემბრის მოვლენას, როდესაც სტამბოლში ოსი და ქართველი სამოქალაქო აქტივისტების შეხვედრა მიმდინარეობდა. ამ შეხვედრაში უცხოელი სტუმრებიც მონაწილეობდნენ, იქვე იყო „სტუდია რეს“ დირექტორი მამუკა ყუფარაძე. მიმდინარე დისკუსია ცხარე და მწვავე იყო. შესვენების დროს მამუკა ყუფარაძემ გვერდზე გამიხმო და მითხრა: „ქალბატონო ლირა, კითხვა მაქვს თქვენთან. ვიცი, რომ სიმართლეს მეტყვით. როდესაც ქართველები ქალაქში შევიდნენ, ისინი ისროდნენ იმ დროს?“ მე ხმის ამოუღებლად ამოვიღე ტელეფონი და ჩავრთე ცენტრალურ ქუჩაზე ქართული მოტორიზებული ნაწილების ხმაურიანი, ბობოქარი „მარშის“ ვიდეო-ჩანაწერი; ისინი ყვირილით მიემართებოდნენ წინ, საცხოვრებელი სახლების მიმართულებით ისროდნენ და იმავდროულად საბრძოლო მასალის ეკონომიკური გამოყენებისკენ მოუწოდებდნენ...მამუკა გაოგნებული მიყურებდა და ჩურჩული თქვა: „ჩვენთან ეს არავინ იცის!“.

ვიცი, რომ ჩვენს საზოგადოებაში ბევრი ქართულ მხარესთან შეხვედრებისა და დიალოგის კატეგორიული წინააღმდეგია. ასეთ შემთხვევაში დგება საკითხი: როგორ მივაწვდინოთ სიმართლე ჩვენს ოპონენტებს, თუკი მათ არ შევხვდებით, არ ვაწარმოებთ მათთან დიალოგს?

რა თქმა უნდა, დიალოგი კონსტრუქციული უნდა იყოს. დიალოგის მონაწილე უნდა იყოს ინფორმირებული, განათლებული და მას სწორად უნდა ესმოდეს დიალოგის მიზანი. და რაც მთავარია,

დიალოგის შედეგები უნდა ეხმაურებოდეს სახელმწიფოს ინტერესებს, რომლებსაც დიალოგის სუბიექტები წარმოადგენენ.

ჩემმა საქმიანობამ ქართულ-სამხრეთ ოსურ დიალოგის პროცესში რამდენიმე კონკრეტული ეტაპი გაიარა. რა თქმა უნდა, ყველაფერი ღია კონფლიქტის პირველი ფაზიდან დაიწყო 1990-იანებში. ომისა და აქტიური საბრძოლო მოქმედებების ყველა საშინელების გადმოცემა ალბათ ვერც მოხერხდება. თუმცა მნიშვნელოვნად მიმართა ალვნიშნო, რომ ყველა სისასტიკეს, გაჭირვებასა და ტკივილს, რომელსაც ადამიანი ომის დროს აწყდება, ხშირად მივყავართ ცნობიერების აბსოლუტურ აპოკალიფსამდე. მხოლოდ ცნობიერების ცვლილების შედეგად პირადი ტრანსფორმაციის გავლის შემდეგ შეიძლება ფიქრის დაწყება დიალოგის დამყარებაზე იმასთან, ვისაც მტრად მიიჩნევ. ეს მენტალური ცვლა მაშინ ხდება, როდესაც გესმის, რომ გჭირდება გარკვეული პირობები და საშუალებები საკუთარი თავის შესამეცნებლად, გარდასათეხად, საკუთარი ემოციების მართვის სასწავლებლად, სხვა ადამიანის გასაგონად და მისი აზრის გასაგებად - არა შენს უბედურებაში დამნაშავე ადამიანის, არამედ შენაირ უბედურებაში, ოღონდ ბარიკადის საპირისპირო მხარეს მყოფის. ის გეხმარება შეხების წერტილების მოძიებაში შემდგომი ერთობლივი ბრძოლისთვის ომის სიგიჟის წინააღმდეგ, ცნობიერებიდან სიძულვილისა და შურისძიების სურვილის ამოსაძირკვად. პირადი ცნობიერების ეს ცვლილება საფუძველს უდებს მისწრაფებას, აშენდეს ახალი, ღირსეული და ურთიერთნდობაზე დაფუძნებული სამშვიდობო ურთიერთობები.

ჩემი საქმიანობის პირველი ეტაპი დიალოგის ფორმატში ადამიანის უფლებებზე იყო დაფუძნებული. ჩემთვის შევიმუშავე სქემა, რომელშიც სამშვიდობო საქმიანობა უტოლდებოდა ადამიანის უფლებების დაცვას და სწორედ ამის მიღწევას ვცდილობდი დიალოგის მეშვეობით. 19 წლის განმავლობაში მუშაობა შემდეგი სქემით მიდიოდა: სამშვიდობო საქმიანობა - დიალოგი - შედეგი. ჩემს სამშვიდობო და უფლებადამცველ საქმიანობას საფუძველად, რა თქმა უნდა, დიალოგი ედო. დარწმუნებული ვარ, რომ დიალოგი, როგორც არსებულის შესახებ ინფორმაციის მიღებისა და აღწარმოების საშუალება, მსოფლიო წესრიგის საფუძველია.

ჩემს ქართველ კოლეგებთან დიალოგის სხვადასხვა პროექტში მონაწილეობა და ასეთი ინიციატივების ორგანიზება ჩემი საქმიანობის საკვანძო ფაქტორს წარმოადგენდა. ამ დიალოგებმა საშუალება მოგვცეს, მიგვეღწია გარკვეული შედეგებისთვის პირველი საომარი კამპანიის დროს უგზო-უკვლოდ დაკარგულების მოძიების საქმეში და მოგვეპოვებინა კონკრეტული მონაცემები იმ ადამიანების ბედზე, რომლებიც საქართველოს ციხეებში აღმოჩნდნენ. დიალოგის შედეგად ტარდებოდა პროდუქტიული საქმიანობა მეორე მხარის უფლებადამცველებთან და მშვიდობის მშენებლებთან. მშვიდობის აღდგენის საქმიანობა დიდი ხნის განმავლობაში უფლებადაცვის თვალსაზრისით ხორციელდებოდა. წესრიგდებოდა კონტაქტები კოლეგებთან, გადადგმული იყო პატარა ნაბიჯები, რომლებსაც უზარმაზარი მნიშვნელობა ჰქონდა ორივე მხარეს მყოფი კონკრე-

ტული ადამიანებისათვის. აი, მაგალითად, დედამ შეძლო ვაჟიშვილისთვის წერილის გადაცემა ან მისგან ახალი ამბების გაგება, ან ნათესავებმა შეიტყვეს, სად არიან დაკრძალული მათი ახლობლები. რა თქმა უნდა, შეიძლება ასეთმა ფაქტებმა ისტორიის მსვლელობა ვერ შეცვალოს, ან ვერ შეიტანოს კორექტივები პოლიტიკურ ცხოვრებაში, მაგრამ ისინი ძალიან მნიშვნელოვანია ერთი კონკრეტული ადამიანისთვის. დიახ, ომი და კონფლიქტი ყველაფერს ერთდროულად ანადგურებს, მაგრამ შენება ნაბიჯ-ნაბიჯ ხდება.

ჩემი საქმიანობის მეორე ეტაპი დაიწყო უკვე 2008 წლის აგვისტოს ომის შემდეგ. 2008 წლის დეკემბერში ჯორჯ მეისონის ამერიკული უნივერსიტეტის დახმარებით დაგეგმილი იყო ოსური და ქართული სამოქალაქო საზოგადოებების წარმომადგენლების შეხვედრა ვაშინგტონში. იქ გამგზავრება შესაძლებელი გახდა მოსკოვში მცხოვრები, მსოფლიოში ცნობილი საზოგადო მოღვაწეოსების ფინანსური, საზოგადოებრივი და მორალური მხარდაჭერის წყალობით. ამ პერიოდში მწვავედ იდგა მსოფლიო საზოგადოებრიობის ობიექტური ინფორმირების საკითხი სამხრეთ ოსეთში მომხდარი მოვლენების შესახებ; ასევე, აუცილებელი იყო იმ საინფორმაციო ბლოკადის გარღვევა, რომელშიც სამხრეთ ოსეთი მოექცა. ეს შეხვედრა ძალზე დაძაბული იყო, მიუღებლობა და დაძაბულობა ჰაერშიც იგრძნობოდა. ამ შეხვედრაზე ყველაფერი კითხვა-პასუხზე იყო აგებული. ადამიანის მიერ სიახლეებზე დაფიქრების უნარისა და მიღებული ინფორმაციის თანდათანობით გაცნობიერების წყალობით, ნელ-ნელა დავიწყეთ წინ სიარული. წამოიჭრებოდა მოულოდნელი კითხვები და საპასუხო გადაწყვეტილებები. თუკი დავიწყებთ ყველა იმ პატარა, მაგრამ წონიანი პროექტების ჩამოთვლას, რომლებიც ამ შეხვედრის წყალობით განხორციელდა, და დავასახელებთ ერთობლივად მიღწეულ შედეგებს, ალბათ ცალკე სტატიის დაწერა მოგვინევს. ზოგი შედეგი კარგად არის ნაცნობი ჩვენი საზოგადოებისთვის. ეს არის, მაგალითად, ზონკარის წყალსაცავის რემონტი. წყალსაცავის აგარიული მდგომარეობა ერთ-ერთ ასეთ შეხვედრაზე განიხილებოდა და იქ გადაწყდა დაწყებულიყო ამ კომპლექსის რემონტი, რათა თავიდან აეცილებინათ ეკოლოგიური და ადამიანური კატასტროფები. ეს არის, მაგალითად, საქართველოს ციხიდან მარიკ დუდაევის გათავისუფლება 2011 წელს, სამხრეთ ოსეთში ქართული ციხიდან სამი სამუდამო პატიმრობა მისტილის დაბრუნება 2016 წელს. მიუხედავად იმისა, რომ ამ საკითხების საბოლოო გადაწყვეტილებები ოფიციალურ დონეზე იყო მიღებული, ჩვენ სახალხო დიპლომატიის დონეზე ამ გადაწყვეტილებების ფუნდამენტს ვდებდით და პირველ გზას ვკვალავდით. ურთიერთნდობის, დიალოგის ფორმატის, გრძელვადიანი თანამშრომლობის გამოცდილების წყალობით ყველაზე რთული და თითქოსდა გადაუჭრელი პრობლემები ყოველთვის პოულობდნენ გადაწყვეტას. უამრავი მაგალითიდან აღებული ეს რამდენიმე ზემოაღწერილი შემთხვევა გვიჩვენებს, რომ დიალოგის პროცესი არა მხოლოდ არ აფერხებს ოფიციალურ პროცესებს და ჩრდილავს მათ, არამედ, პირიქით, გვეხმარება ნიადაგის მომზადებაში უმნიშვნელოვანესი შედეგების მისაღებად.

რა გამოდის, როდესაც პოლიტიკა სამოქალაქო დიალოგთან თანამშრომლობს. ერთი გაცვლის ისტორია.

პაატა ზაქარეიშვილი¹

შესავალი

წვეთ-წვეთად წყალი ქვასაც კი გახვრეტს. ეს სიტყვები საუკეთესოდ ასახავს კონფლიქტში მყოფ საზოგადოებებს შორის მიმდინარე სამოქალაქო დიალოგის ღირებულებასა და მნიშვნელობას. სამოქალაქო კონტაქტების დონეზე წარმოებულ, და ერთი შეხედვით შეუმჩნეველ, ხანგრძლივ და ბეჭით საქმიანობას მთების დაძვრა შეუძლია.

ჩემი პროფესიული საქმიანობიდან ორ ეპიზოდს მოგიტყვობ - ისინი ყველანაირ თეორიასა და ჰიპოთეზაზე უკეთ ასახავს სამოქალაქო დიალოგის რეალურ შესაძლებლობებს და გვიჩვენებს, თუ რამდენი მნიშვნელოვანი საქმის გაკეთება შეიძლება, თუკი ოსტატურად გამოვიყენებთ არსებულ, თუნდაც შეზღუდული რაოდენობის, ინსტრუმენტებს. ეს ორი ისტორია გარკვეულწილად ერთმანეთთან არის დაკავშირებული, ერთი მეორიდან გამომდინარეობს. მათ კიდევ ერთხელ დამიდასტურეს, რომ წლების განმავლობაში დიალოგის პროცესში შეძენილი და დაგროვებული ადამიანური ურთიერთობები და პროფესიული უნარები საჭირო დროს თავს იჩენს როგორც კონკრეტულად და ზუსტად ფორმულირებული საკითხის გადაწყვეტის ღირებული რესურსი - და ეს რესურსი უნიკალურია თავისი არსით. შესაძლოა, ჩემმა გამოცდილებამ დაარწმუნოს ისინი, ვინც სათანადოდ არ აფასებს მუდმივ მოქმედი სამოქალაქო დიალოგის მნიშვნელობას.

მოგიყვებით, თუ რა ძნელი იყოს შედეგისკენ მიმავალი გზა, როგორ შეეჭახა ამ გზაზე ერთმანეთს სხვადასხვა ინტერესი და ხანდახან რამდენად განსხვავებულ ინტერპრეტაციას უკეთებდნენ მას მხარეები. რა გამოდის, როდესაც ერთმანეთში იხლართება სამოქალაქო დიალოგი და ოფიციალური მოლაპარაკებები? და რა როლის შესრულება შეუძლია მდგრად კონტაქტებს და ურთიერთობას სამოქალაქო საზოგადოებასთან?

* * *

როდესაც 2012 წელს სათავეში ჩავუდექი შერიგებისა და სამოქალაქო თანასწორობის საკითხებში სახელმწიფო მინისტრის აპარატს (მაშინ მას რეინტეგრაციის საკითხების სამინისტრო ერქვა), მაშინ უკვე მქონდა როგორც ქართულ-აფხაზური, ისე ქართულ-ოსური დიალოგების პროცესებში მონაწილეობის მრავალწლიანი გამოცდილება. უნდა აღინიშნოს, რომ, სამწუხაროდ, 2008 წლამდე ქართულ-ოსურ ურთიერთობებში არ არსებობდა მუდმივმოქმედი დიალოგის პროცესი სამოქალაქო სექტორის დონეზე. 2008 წლის

აგვისტომდე უფრო ფართოდ და აქტიურად ვითარდებოდა ქართულ-აფხაზური მიმართულება. თბილისისა და სოხუმის სამოქალაქო სექტორებს შორის არსებობდა მუდმივი დიალოგი. სამხრეთ ოსეთის მიმართულებით არაფერი მსგავსი არ ხდებოდა. თბილისისა და ცხინვალს შორის შენარჩუნებული იყო პირადი ურთიერთობები და სპონტანური შეხვედრებიც კი იმართებოდა, თუმცა, ისინი არარეგულარულ ხასიათს ატარებდა, ხოლო გრძელვადიანი დიალოგის პროცესი არ ყალიბდებოდა. ასე გაგრძელდა 2008 წლამდე.

2008 წელს მოხდა ომი. შესაძლებელია, სამოქალაქო დიალოგის არარსებობა იყო ერთ-ერთი მიზეზი იმ ჩახლართული გორგლიდან, რომლის გამოც ჩვენ ხელიდან გავუშვიტ მომენტი და რომელმაც შემდგომში ახალი სისხლიანი რეალობა მოიტანა. იმ დროს რომ ემოქმედა სამოქალაქო დიალოგის მდგრად პროცესს, ჩვენ, შესაძლებელია, უფრო გულისყურით გვედევნებინა თვალ-ყური მიმდინარე მოვლენებისთვის - ისე, როგორც ხდებოდა ქართულ-აფხაზური მიმართულებით. მაგალითად, როდესაც კოდორის ხეობაში ან გალის რაიონში ხდებოდა ქართულ-აფხაზური კონფლიქტის ესკალაცია, მასზე სწრაფად, საჭაროდ და ეფექტიანად რეაგირებდნენ ქართული და აფხაზური არასამთავრობო ორგანიზაციები. ორივე მხარის ხელისუფლება ამჩნევდა ამ აქტიურობას და, უფრო მეტიც, ანგარიშს უწევდა მას. სამწუხაროდ, სამხრეთ ოსეთის მიმართულებით არაფერი მსგავსი არ ხდებოდა.

მხოლოდ აგვისტოს ქართულ-რუსული შეიარაღებული დაპირისპირების შემდეგ ყველასთვის ნათელი გახდა - ქართულ-ოსური სამოქალაქო დიალოგის არარსებობა ხსნის შფოთვის შეგრძნებას და საშუალებას აძლევს მილიტარისტულად განწყობილ პირებს, კომფორტულ გარემოში დაგეგმონ და აღასრულონ თავისი მიზნების მიღწევის ძალისმიერი ვარიანტები. ახალმა რეალობამ ნათლად აჩვენა: ცალმხრივი მილიტარისტული პროპაგანდის საპირწონედ უნდა გამოვიყენოთ მკვეთრი სამოქალაქო პოზიციის მქონე მრავალმხრივი, გადამოწმებული და ზუსტი ინფორმაცია. ამ მოცემულობის გაცნობიერებამ მიდგომის შეცვლა გამოიწვია. ამგვარად, გაჩნდა მუდმივმოქმედი ქართულ-ოსური სამოქალაქო დიალოგის დაარსების პირველი მცდელობები. პროცესმა მუდმივი ხასიათი მიიღო ჭორჭ მებისონის ამერიკული უნივერსიტეტის წყალობით - მან საკუთარ თავზე აიღო ორმხრივი შეხვედრების ორგანიზება და ამასთან დაკავშირებული პასუხისმგებლობა. აზრთა სისტემატური გაცვლისთვის შეიქმნა ქართულ-ოსური პლატფორმა. ასე ჩაეყარა საფუძველი მოქმედ სამოქალაქო დიალოგს. მისი თავდაპირველი სახელწოდება იყო „თვალსაზრისი“, რომელიც შემდგომშიც შენარჩუნდა.

სამოქალაქო დიალოგი VS ოფიციალური მოლაპარაკებები

დაიწყო დიალოგის პროცესი. 2008 წელს შექმნილი პლატფორმა „თვალსაზრისი“ აქტიურად მუშაობდა, ინიშნებოდა შეხვედრები, მიმდინარეობდა არაფორმალური განხილვები. მასში მონაწილეობდნენ სამხრეთ ოსეთის სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენლები, რომლებიც ადგილობრივი მოსახლეობის პრობ-

¹ პაატა ზაქარეიშვილი არის გრიგოლ რობაქიძის უნივერსიტეტის პროფესორი

ლემებზე საუბრობდნენ. მე მონაწილეობას ვიღებდი თითქმის ყველა ასეთ შეხვედრაში, ამიტომ მშვენივრად ვიცოდი, რა აწუხებდათ გამყოფი ხაზის მიღმა მცხოვრებლებს.

სამოქალაქო დიალოგის პროცესის პარალელურად თავისი გზით მიმდინარეობდა ოფიციალური მოლაპარაკებები ხელისუფლების წარმომადგენლების მონაწილეობით. ისინი, როგორც წესი, შენევაში იმართება, ამიტომაც მათ „შენევის შეხვედრების“ სახელით მოიხსენიებენ. შენევის გარდა, - ოფიციალური შეხვედრები იმართებოდა სოფელ ერგნეთშიც - იქ, ქართულ-ოსური კონფლიქტის მხარეების გამყოფ ხაზზე მდებარეობს საკონტროლო-გამშვები პუნქტი. უნდა ითქვას, რომ ოსური მხარე მისთვის აქტუალურ საკითხებს წამოჭრიდა ხოლმე როგორც ფორმალურ, ისე არაფორმალურ დონეზე. ერთ-ერთი თემა, რომელიც ვერაფრით გვარდებოდა ოფიციალურ შეხვედრებზე, იყო ოსი მსჯავრდადებულების გათავისუფლების მოთხოვნა. საუბარია ორ შემთხვევაზე: პირველი - სამ პატიმარზე, რომლებიც სასჯელს იხდიდნენ საქართველოს ციხეში ტერორისტული საქმიანობისთვის, და მეორე - ვინმე მარეკ დუდაევის საქმეზე, რომელიც თბილისში იხდიდა სასჯელს სისხლის სამართლის დანაშაულების გამო. რა თქმა უნდა, ასეთი სახის მნიშვნელოვანი თემები განიხილებოდა არა მარტო შენევაში, არამედ „თვალსაზრისის“ შეხვედრებზეც, თუმცა ასეთი სათუთი და მტკივნეული თემების განხილვის ხარისხი პრინციპულად განსხვავდებოდა ამ სხვადასხვა ფორმატებში. შენევაში პრობლემები არ წყდებოდა. საკითხები ვერც „თვალსაზრისის“ შეხვედრებზე გადაწყდებოდა, მაგრამ არაფორმალურ ურთიერთობას ერთი პრინციპული უპირატესობა ჰქონდა: შენევისგან განსხვავებით, სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენლების დიალოგში უშუალოდ მონაწილეობდნენ მსჯავრდადებულთა ნათესავები და მშობლები (მათ შენევის შეხვედრებზე დასწრების არანაირი საშუალება არ ჰქონდათ). მათი ნათესავები ჩამოდიოდნენ ამ შეხვედრებზე, ხსნიდნენ საკუთარ პოზიციას, მოჰყავდათ თავისი არგუმენტები. ასეთი ჩართულობის წყალობით სამოქალაქო დიალოგის მონაწილეებს ამ საქმეებთან დაკავშირებით უფრო ზუსტი და ნათელი წარმოდგენა ექმნებოდათ და ის ძალიან ეხმარებოდა მათ ამ საკითხების გადაჭრის გააზრებაში. მე ვაკვირდებოდი წამოჭრილ თემებს - ვაგროვებდი ფაქტებს, ვაანალიზებდი ინფორმაციას. მე დიდხანს ვსწავლობდი კონფლიქტებს, განუწყვეტლივ ვკითხულობდი, ვულრმავდებოდი თემას, ვცდილობდი, მომეძებნა კონფლიქტის გადაწყვეტისა და ტრანსფორმაციის გზები. კონფლიქტურ რეგიონებთან მუშაობის მრავალი წლის განმავლობაში მე პირისპირ ვხვდებოდი კონფლიქტის შედეგად დაზარალებულ ადამიანებს და, ალბათ, ჩემი პიროვნული თვისებების წყალობით გამომიმუშავდა გარკვეული უნარი, რომელსაც დღემდე ვინარჩუნებ და ვაფასებ - მე კარგად ვგრძნობდი ადამიანების ტკივილს და მესმოდა ოსური მხარის ინტერესები. ამ საუბრების და მსჯელობის შედეგად ჩემს ცნობიერებაში შემდეგი სურათი შეიქმნა. ერთი მხრივ, ხაზი გაესვა ოსური მხარის მიერ მუდმივად წამოწეულ მთელ რიგ საკითხებს; მეორე მხრივ - მუშაობდა ორი არსობრივად განსხვავებული ფორმატი, რომელზეც ეს

თემები ერთდროულად განიხილებოდა: შენევა და ერგნეთი ერთი პოზიციით და „თვალსაზრისი“ - მეორე პოზიციით. მაგრამ, სამწუხაროდ, ორივეზე - უშედეგოდ. საქმის ასეთი ვითარება - პრობლემების აფიშირება, გაუღერება და მათი გადაწყვეტის არარსებობა - რამდენიმე წელს გაგრძელდა.

ახალი რეალობა - ძველი შესაძლებლობები

სიტუაცია პრინციპულად შეიცვალა 2012 წელს. ოქტომბერში საქართველოში საპარლამენტო არჩევნების შედეგად შეიცვალა პოლიტიკური ხელისუფლება. ხმების უმრავლესობა პარლამენტში მოიპოვა კოალიციამ „ქართული ოცნება“, რომელიც რამდენიმე პოლიტიკური ჯგუფისაგან შედგებოდა. მათ შორის იყო საქართველოს რესპუბლიკური პარტია, რომლის წევრიც გახლდით მრავალი წლის განმავლობაში. მე შემომთავაზეს რეინტეგრაციის საკითხებში სახელმწიფო მინისტრის თანამდებობა. ასე აღმოჩნდა სახელმწიფო სამსახურში, სამოქალაქო დიალოგში მონაწილეობის გამოცდილებით.

კონფლიქტებზე მუშაობისა და სამოქალაქო დიალოგში მონაწილეობის მთელი პერიოდის განმავლობაში - 1990-იანი წლები და 2008 წლის ომამდე და მის შემდეგ - მე ყოველთვის ერთი პრინციპის მიმდევარი ვიყავი: კონფლიქტების მოგვარებასა და ტრანსფორმაციასთან დაკავშირებული ინიციატივები არ უნდა იყოს ოფიციალურად შეთავაზებული და საჯაროდ გაუღერებული. ისინი პირდაპირ უნდა განხორციელდეს - რა თქმა უნდა, საპირისპირო მხარესთან დეტალების წინასწარი შეთანხმებით, მაგრამ არა მათი ხმამაღალი დაანონსებით. მიმაჩნია, რომ ასეთი მიდგომა ყველაზე კარგად განსაზღვრავს ნებისმიერი წამოწყების - რომელიც ეხება კონფლიქტის მონაწილეების ერთობლივ პროექტებს - წარმატებას. სამწუხაროდ, აფხაზეთისა ან სამხრეთ ოსეთის მხარისთვის სამშვიდობო ინიციატივებისა თუ პროექტების შეთავაზებისას ქართული მხარე, ძირითადად, პირდაპირ მათ არ მიმართავს, არამედ მოქმედებს ვენის, ბრიუსელის, სტრასბურგის ან ვაშინგტონის მეშვეობით. საერთაშორისო პარტნიორები და მეგობრები ყოველთვის გულთბილად ესალმებიან და მხარს უჭერენ სამშვიდობო ინიციატივებს, თუმცა სოხუმი და ცხინვალი ასეთ წინადადებებს უნდობლობით ეკიდება.

საქმე ისაა, რომ საჯარო განცხადებები მეტოქეობის პროცესს უდებს სათავეს. მეორე მხარემ უნდა ირეაგიროს შენს ინიციატივაზე, მაგრამ როგორ უნდა ირეაგიროს მან, თუკი შენ წინასწარ არ შეუთანხმე მას შენი განზრახვები? კარგია, თუ მოიწონეს: „დიახ, ჩვენ მზად ვართ, მივიღოთ თქვენი მხარდაჭერა, ჩვენ ის გვჭირდება“. მაგრამ ჩვენ ხომ ვიცით, რომ სიტუაცია სინამდვილეში უფრო რთულია. შეუძლიათ კი მათ ჩვენი დახმარების მიღება ყველას გასაგონად? ნაკლებად სავარაუდოა. ალბათ, უფრო პირიქით. შეიძლება თითქმის 100%-ით ვივარაუდოთ, თუ რას გვიპასუხებენ ისინი. ეს ჩოგბურთის თამაშს ჰგავს: კონფლიქტის მხარემ, რომელიც საჯაროდ აუღერებს შეუთანხმებელ შეთავაზებას, უნდა გათვალისწინოს, თუ რა შეიძლება მოისმინოს პასუხად. როდესაც მეორე მხარეს იდეას აწვდის საჯარო არხების მე-

შვეობით, ამით თითქოს აიძულებ მას, აძლევ შესაძლებლობას, გითხრან „არა, ჩვენ არ მივიღებთ თქვენს დახმარებას“ - რადგანაც შიდაპარტიული კონფლიქტურის გამო მათ ხშირად არ შეუძლიათ ღიად გიპასუხონ „დიახ, ჩვენ მას მივიღებთ“. ასეთი არასწორი მოქმედებებით ქართული მხარე ჯერ კიდევ იდეის სტადიაზე ხშირად ასამარებდა ხეირიან ინიციატივებს.

ჩემი კონცეფციის ერთ-ერთ დამადასტურებელ მაგალითად შეიძლება ჩაითვალოს საქართველოს ხელისუფლების ჯანდაცვის პროგრამა, რომელიც სამხრეთ ოსეთისა და აფხაზეთის მოსახლეობისთვის არის განსაზღვრული. ამ პროგრამის მიხედვით ამ რეგიონების მცხოვრებლებს შეეძლოთ, საფასურის გადახდის გარეშე მიეღოთ ხარისხიანი სამედიცინო მომსახურება საქართველოს სამედიცინო დაწესებულებებში. ამ პროექტის რეალიზაციისას ჩვენ უარი ვთქვით მაღალი ტრიბუნიდან მის საჯარო დაანონსებაზე, როგორც ეს ადრე ხდებოდა ხოლმე. ამის ნაცვლად ჩვენ დავიწყეთ მისი რეალიზაცია ყოველი კონკრეტული პაციენტის დონეზე. ანუ ჯანდაცვასთან დაკავშირებული ეს წინადადება გადაიგზავნა არა აფხაზეთსა ან სამხრეთ ოსეთში, არამედ გაეგზავნათ უშუალოდ იმ პაციენტებს, ვინც მკურნალობას საჭიროებდა. პროგრამა დაიწყო მასობრივი საინფორმაციო საშუალებების მედიამხარდაჭერის გარეშე. ვერავინ რიგიანად ვერ გაიგო, როგორ და როდის დაიწყო მისი განხორციელება. ის თითქოს თავისით დაიწყო. ზუსტად ასე დაიწყო პროექტმა მუშაობა - შეუმჩნევლად, ჩუმად, მაგრამ, იმავდროულად, პროდუქტიულად. დროთა განმავლობაში სოხუმსა და ცხინვალში მიხვდნენ, რომ ეს იყო არა ინდივიდუალური ან შემთხვევითი, არამედ სისტემური და სტრუქტურირებული მიდგომა, მაგრამ, რადგანაც პროექტით გათვალისწინებული საქმიანობა უკვე გაჩაღებული იყო, მასზე უარის თქმა შეუძლებელი გახდა.

დღეს ქართული ოფიციალური მხარე, სამწუხაროდ, არ მისდევს ამ პრინციპს. ის სხვა სტრატეგიის მიმდევარია - პროექტის ჩაფიქრებისთანავე (მაგალითად, ეკონომიკური მხარდაჭერის ან განათლების სფეროს პროექტი) კეთდება ოფიციალური განცხადება დაგეგმილის შესახებ. ან, მაგალითად, შედარებით ახლო წარსულში, 2020 წლის მარტში, საქართველოს შერიგებისა და სამოქალაქო თანასწორობის სამინისტრომ მედიის საშუალებით განაცხადა, რომ „საქართველო მზად არის, დაეხმაროს სამხრეთ ოსეთს კორონავირუსთან ბრძოლაში“. თითქოს არაფერი ცუდი ამაში არ არის, მაგრამ ეს შეთავაზება არ იყო წინასწარ შეთანხმებული სამხრეთ ოსეთის ხელისუფლებასთან. ზუსტად ამ ფაქტმა განსაზღვრა ცხინვალის პასუხი - არ უნდა გაგვიკვირდეს, რომ ის უარყოფითი იყო. გაუგებარია, რა პასუხის მიღებას ელოდა თბილისი. საქართველოს ხელისუფლება რომ დაფიქრებულიყო იმაზე, თუ როგორ აზროვნებს მოწინააღმდეგე მხარე, ის არ იჩქარებდა ხმამაღალი განცხადებების გაკეთებას. რას ნიშნავს, როდესაც კონფლიქტის ერთი მხარე მეორეს მხოლოდ ოფიციალური მიმართვებით ეკონტაქტება? ეს ნიშნავს იმას, რომ მას არსენალში არ გააჩნია მოწინააღმდეგე მხარესთან არაფორმალური (მათ შორის სამოქალაქო) მდგრადი კონტაქტები და მას არ

შეუძლია კონფლიქტის მართვა ორი - ოფიციალური და არაოფიციალური - მოედნიდან. რა საჭიროა შეთავაზების ხმამაღლა გაცხადება, თუკი ის იმთავითვე არასიცოცხლისუნარიანია? მიიღებს ოსური მხარე კორონავირუსთან ბრძოლასთან დაკავშირებულ ამგვარად გაუღერებულ დახმარებას - თუნდაც ის მთელი სულით და გულით იყოს შეთავაზებული? ნაკლებად სავარაუდოა. დიდი ალბათობით ის უარს იტყვის. და მართლაც - ზუსტად იმ დღესვე, როდესაც საქართველომ ეს განცხადება გააკეთა, სამხრეთ ოსეთის საგარეო საქმეთა დე ფაქტო მინისტრმა მედიის საშუალებით შემდეგი პასუხი გამოაცხადა: „ჩვენი საზღვრები ჩაკეტილია - და ეს არის ჩვენი მთავარი დაცვა საქართველოსგან“. ამგვარად მან ერთხელ და სამუდამოდ დახურა ეს თემა. აი, რით მთავრდება კეთილი განზრახვები, როდესაც პოლიტიკოსებს არა აქვთ შედეგების მიღების გამოცდილება ორმხრივი კონტაქტების გამოყენებით.

ხანგრძლივი გზის პირველი ნაბიჯი. მარეკ დუდაევის საქმე

საქართველოს სახელმწიფო მინისტრის თანამდებობის დაკავებისთანავე, დავიწყე ჩემი მთავარი პრინციპის რეალიზება: არ ვახვევდი თავს ცალმხრივ პოლიტიკას და ხელს ვკიდებდი იმ თემებს, რომლებიც სამხრეთ ოსეთის მხარეს აღელვებდა; ვსწავლობდი და ვამუშავებდი მათ და, საბოლოო ჯამში, ისინი ორმხრივ ერთობლივ პროექტებად გარდაიქმნებოდა. ჩემს პრაქტიკაში ამგვარ მიდგომას არაერთხელ გამოუღია შედეგები. ამჯერად ავირჩიე ჩემს უფლებამოსილებაში შემავალი რამდენიმე თემა, რომელიც ერთმანეთს ავსებდა. მაგრამ მანამდე, პირველ რიგში, სამხრეთ ოსეთის მხარესთან ურთიერთნდობა უნდა დამყარებულიყო. და სულ მალე, ასეთი შესაძლებლობაც გამოჩნდა.

2013 წლის აპრილში საქართველოს პარლამენტმა მიიღო საკანონმდებლო ცვლილება სასჯელთა უპირობო შეკრებითობის გაუქმების შესახებ. ამ ცვლილებების თანახმად, დანაშაულთა ერთობლიობის შემთხვევაში მოსამართლეს შეეძლო, არ გამოეყენებინა სასჯელთა უპირობო შეკრებითობა, ადრინდელი პრაქტიკისგან განსხვავებით. ამის მაგივრად მოსამართლეს შეეძლო, სხვა პრინციპებით ესარგებლა, რომლის თანახმადაც უფრო მკაცრი სასჯელი უფრო მსუბუქს შთანთქმავს. ეს კანონი იმით იყო გამორჩეული, რომ უკუქცევის ძალა ჰქონდა - ანუ ეხებოდა იმ მსჯავრდებულებასაც, რომლებიც უკვე იხდიდნენ სასჯელთა შეკრებითობების საფუძველზე გამოტანილ სასჯელს. „გადაიხდებოდა ყველა სასჯელი, რომელიც სასჯელთა შეკრებითობის საფუძველზე იქნა გამოტანილი.“ - განუცხადა მაშინ პარლამენტის დეპუტატებს სახელმწიფოს საპარლამენტო მდივანმა შალვა თადუმაძემ². ახალშემოღებული წესის საფუძველზე საპატიმრო ადგილებიდან ათობით მსჯავრდებული გათავისუფლდა.

აღმოჩნდა, რომ რეფორმის მოქმედების სფეროში ხვდება საქართველოს ციხეში მყოფი ერთ-ერთი ოსი მსჯავრდებული - მარეკ დუდაევი, რომლის გათავისუფლებასაც დიდი ხანია ცდილობ-

² <https://civil.ge/ru/archives/180470>

დნენ სამხრეთ ოსეთის უფლებადამცველები „თვალსაზრისის“ ფორმატში. დუდაევი ქართველმა სამართალდამცველებმა 2004 წლის გაზაფხულზე დააკავეს და საქართველოში მას 23 წლით თავისუფლების აღკვეთა მიესაჯა რიგი მძიმე დანაშაულის გამო, მათ შორის სამი ადამიანის მკვლელობისთვის. იმ მომენტისთვის, რომელსაც ვახსენებ, მას უკვე რვა წელი ჰქონდა მოხდილი.

თვითონ დუდაევი ამ რეფორმაზე საკმაოდ ბუნდოვანი წარმოდგენა ჰქონდა. მე დავფიქრდი და გადავწყვიტე: შეიძლება არ შემოვიფარგლოთ ერთი ადამიანის გათავისუფლებით, არამედ ვისარგებლოთ ამ ხელსაყრელი მომენტით და დავიწყოთ კონფლიქტის ორივე მხარეს მყოფი ყველა პატიმრის გათავისუფლების გრძელვადიანი პროცესი. რატომაც არა? ჩემ მიერ მოფიქრებული გეგმის არსი მოკლედ შემდეგში მდგომარეობდა: საქმის იმგვარად წარმოჩენა, თითქოს დუდაევის გათავისუფლება საყოველთაო რეფორმის შედეგი კი არა, არამედ ქართული მხარის კეთილი ნების გამოხატულებაა. 2013 წლის 7 ივნისს მარეკ დუდაევმა ქართული ციხე დატოვა. მე მას გასასვლელში ველოდებოდი. ჩვენ ჩემს სამსახურებრივ მანქანაში ჩავსხედით და მისი ოსური მხარისთვის გადასაცემად სოფელ ერგნეთის გამშვები პუნქტისკენ გავემართეთ. მგზავრობას თითქმის ერთ საათს მოვუწდით. გზაში მე მას გაგანდე ჩემი აზრი სხვა პატიმრების გათავისუფლების თაობაზე: „შენი გათავისუფლება ჩვენი კეთილი ნებაა. სანაცვლოდ მე მჭირდება თქვენს ციხეში მყოფი რომელიმე ჩვენი ბიჭი. გადმოგვეცით ის, ვისაც ყველაზე ხანგრძლივი სასჯელი აქვს მისჯილი“. მე მივხდეთ იმის შემოწმება, მზად იყო თუ არა ოსური მხარე ჩვენთან თანამშრომლობისთვის ცხინვალის, თბილისისა და სოხუმის ციხეებში მყოფი პატიმრების (სულ 20 ადამიანის) გათავისუფლების პროცესის გასაგრძელებლად. ეს იყო საკვანძო და ყველაზე მნიშვნელოვანი მომენტი - მასზე იყო დამოკიდებული მთელი გეგმის წარმატება. დუდაევი ძალიან მოეწონა ეს წინადადება და იგი დამპირდა, რომ სამხრეთ ოსეთის მხარეს ჩვენს პირობებს შეატყობინებდა. ერთი საათის შემდეგ ის უკვე სახლში იყო.

პასუხის მოლოდინში

მარეკ დუდაევის გათავისუფლებიდან რამდენიმე თვე გავიდა. ცხინვალის დუმა. არაოფიციალური პროცესი ისე სწრაფად არ წარიმართა, როგორც მე ვგარაუდობდი. ამასობაში, თავისი გზით მიმდინარეობდა ოფიციალური მოლაპარაკებები - ჟენევისა და ადგილობრივ დონეზე სოფელ ერგნეთში. ამ შეხვედრებზე ოსური მხარე, ისევე როგორც წარსულში, მუდმივად აყენებდა ქართულ ციხეში მყოფი, ტერორიზმისთვის გასამართლებული სამი ოსი პატიმრის გათავისუფლების საკითხს. თითქოს მარეკ დუდაევი არც გაგვეთავისუფლებინოს. რაღაც მომენტში მე ოსურ მხარეს ოფიციალური არხების მეშვეობით შემდეგი გზავნილი გადავეცი: „თქვენ დიდი ხნის განმავლობაში გვთხოვდით მარეკ დუდაევის გათავისუფლებას - ჩვენ ის გავათავისუფლეთ. მაგრამ სანაცვლოდ არაფერი მიგვიღია. როგორ უნდა ვთხოვო ჩემს ხელისუფლებას კიდევ სხვა პატიმრების გათავისუფლება? გამოიჩინეთ კეთილი ნება. და მაშინ შესაძლებელი

გახდება ამ სამი პატიმრის გამოხსნაზე ფიქრი“.

ზუსტად ამ ეტაპზე საქმეში ჩაერთო სამოქალაქო საზოგადოების დიალოგის რესურსები. „თვალსაზრისის“ მონაწილე ჩვენი კოლეგების დახმარებით დავიწყეთ სამი ოსი პატიმრის ნათესავებთან მუშაობა. ამის შედეგად მათ საკუთარ ხელისუფლებას, ოფიციალურ ცხინვალს, თხოვნით მიმართეს. ისინი მთავრობას სთხოვდნენ საქართველოს მოქალაქის, თეიმურაზ ჯერაფოვის შეწყალებას, რომელიც 2010 წელს დააპატიმრეს სამხრეთ ოსეთში და 13 წლის მიუსაჯეს „ძალაუფლების მიტაცებისა და შეწირულების მცდელობისთვის“. მარეკ დუდაევის გათავისუფლებიდან შვიდი თვის შემდეგ, 2013 წლის 31 დეკემბერს ცხინვალმა თ. ჯერაფოვი შეიწყალა. „იმედი მაქვს, შვილიშვილებთან ქუთაისში მივასწრებ, როგორც თოვლის ბაბუა. პროცესი დაიდრა. მე ამოვისუნთქე. ჩვენ სწორ გზაზე დავდექით. მოთელვა დამთავრდა და პროცესმა სტაბილური ხასიათი მიიღო. ყველაფერი გეგმის მიხედვით მიდიოდა. ურთიერთნდობის ორმხრივი არხის შექმნა წარმატებით დასრულდა. ასე რომ, მისი მეშვეობით სხვა მნიშვნელოვანი პრობლემების გადაჭრაც შესაძლებელი გახდა.

მთავარი მიზანი: ყველას ყველაზე გაცვლა

წარმატებული პირველი საქმის შთაგონებით დაიწყო შემდეგი ნაბიჯების დაგეგმვა. ამოცანა სამხრეთ ოსეთისა და საქართველოს ინტერესების შეთავსებაში მდგომარეობდა. ტერორიზმისთვის გასამართლებული სამი ოსი პატიმრის გათავისუფლება ვერ მოხერხდებოდა ცხინვალის მხრიდან შესაბამისი ნაბიჯების გადადგმის გარეშე. კაკალი უფრო კერკეტი აღმოჩნდა, ვიდრე პირველი შეხედვით ჩანდა. იმ მომენტისთვის, როდესაც ამ რთული საქმის გადანაცვლებას შევუდექი, ოს მსჯავრდებულებს უკვე 11 წელი ჰქონდათ მოხდილი. მათ გათავისუფლებას, თუნდაც ცხინვალის ციხეებში მყოფ ქართველ პატიმრებზე მათი გაცვლის გზით, შეიძლება დიდი ხმაური და უკმაყოფილება გამოეწვია ქართულ საზოგადოებაში. რა უნდა გავგვეკეთებინა? ერთადერთი ვარიანტი იყო ამ საქმისთვის მასშტაბური ხასიათის მიცემა, მისი მეგაგაცვლად გადაქცევა, ანუ აფხაზეთში მყოფი ქართველი პატიმრების გათავისუფლების მიღწევა. სამხრეთ ოსეთის ციხეებში ხუთი ქართველი პატიმარი იხდიდა სასჯელს, აფხაზეთში - რვა. ბევრ მათგანს ჯაშუშობა ბრალდებოდა - მათ ჰქონდათ მისჯილი თავისუფლების აღკვეთა 7-დან 12 წლამდე. მოლაპარაკებების პროცესში გადაწყდა - უნდა გავგვეცვალა „ყველა ყველაზე“. უნდა გადაგვეცა სამი ოსი პატიმარი და მათ სანაცვლოდ მიგვეღო ყველა ქართველი პატიმარი ცხინვალიდანაც და სოხუმიდანაც. ეს იყო თამამი და გაბედული გეგმა, მაგრამ კარგად მესმოდა, რომ, თუ ის გაამართლებდა, მაშინ თბილისში ვერავინ გაბედავდა საწინააღმდეგო აზრის გამოთქმას და იმით დაინტერესებას, თუ რატომ გავათავისუფლეთ ტერორისტები.

უკვე მერამდენედ აქაც მხსნელად მოგვევლინა სამოქალაქო დიალოგის პროცესი. სწორედ მას უნდა შეესრულებინა ამ საქმეში მნიშვნელოვანი როლი. სამხრეთ ოსეთის მხარეს ჩვენ, ძირითადად, ვმუშაობდით სამოქალაქო სექტორთან, ხოლო აფხაზეთის მიმართუ-

ლებით - როგორც წესი, პირიქით, პოლიტიკოსებთან. ამიტომაც გადაწყვიტეთ, დაგვრდნობოდით ორივე ფორმატს: ოფიციალურსა და არაოფიციალურს. მე ასეთ მუშაობას თხილამურებით თოვლის დაბრკოლების გადალახვის პროცესს შევადარებდი. თხილამურები წყვილად მოძრაობენ - ერთი მეორეს ეხმარება. მხოლოდ ასე შეიძლება წინ სიარული.

სამმაგი გაცვლის გეგმის სქემა შემდეგნაირი იყო:

1. მე ვუკავშირდები ცხინვალის სამოქალაქო სექტორს.
2. ცხინვალის სამოქალაქო სექტორი უკავშირდება თბილისის ციხეებში მყოფი ოსი მსჯავრდებულების ნათესავებს.
3. ნათესავები - უკავშირდებიან ცხინვალის ხელისუფლებას.
4. ცხინვალის ხელისუფლება - სოხუმის ხელისუფლებას.
5. სოხუმის ხელისუფლება - მხარს უჭერს თავის კოლეგებს სამხრეთ ოსეთში და ასრულებს მათ თხოვნას.

მესმოდა, რომ ეს რთული სქემა იყო: თუკი სოხუმი დათანხმდებოდა თბილისისთვის ქართველი პატიმრების გადაცემას, მაშინ ჩვენ გავათავისუფლებდით ოსებს. რჩებოდა მხოლოდ ერთი რამ - ოსებს უნდა დაერწმუნებინათ სოხუმი, რომ ეს მომგებიანი გარიგება იყო. წარმატება ეფემერული ჩანდა, მაგრამ ჩიტი ბდღვნად ღირდა.

იმით დავიწყეთ, რომ დავუკავშირდით სამოქალაქო დიალოგის - „თვალსაზრისის“ - წარმომადგენლებს, რათა მათ ტერორიზმისთვის მსჯავრდებულების ნათესავებთან ერთად ზეწოლა მოეხდინათ საკუთარ (ცხინვალის) ხელისუფლებაზე. სამხრეთ ოსეთისთვის გადაცემული ჩვენი პოზიცია შემდეგი იყო: „ჟენევის შეხვედრებზე თქვენი ხელისუფლების წარმომადგენლები მუდმივად ამბობენ, რომ პატიმრების მშობლები და ნათესავები მათ მოსვენებას არ აძლევენ, ქართული ციხეებიდან შვილების გათავისუფლებას სთხოვენ. მაგრამ ჟენევაში გამოთქმული თხოვნები ჰაერში ორთქლდება. თქვენი ბიჭების გათავისუფლების საქმე წინ არ მიიწევს, რადგანაც მათ გათავისუფლებას, უხეშად რომ ვთქვათ, არავითარი ხეირი არ მოაქვს ქართული მხარისთვის. თბილისი ამაში საკუთარ ინტერესს ვერ ხედავს. უფრო მეტიც, თუკი თბილისი ცალმხრივად გაათავისუფლებს ტერორიზმისთვის გასამართლებულ პირებს, ამით შეიძლება შიდა პოლიტიკური კრიზისი გამოიწვიოს. მაგრამ შანსი მაინც არსებობს. ჩვენ დიდი ხანია ვიცნობთ ერთმანეთს და გვაქვს ურთიერთნდობა. ჩვენ შეგვიძლია, სიტუაცია დავძრათ მკვდარი წერტილიდან, ყოველ შემთხვევაში, ვეცადოთ მაინც. გსურთ თქვენი პატიმრების მიღება? გვესმის თქვენი. ჩვენ კი ჩვენების მიღება გვსურს. ყველასათვის ხელსაყრელი გადაწყვეტილების საპოვნელად გთავაზობთ შემდეგ გეგმას: სოხუმში სასჯელს ქართველი პატიმრები იხდიან. თბილისში აფხაზი პატიმრები არ არიან. ჩვენ შეგვიძლია სამმაგი გაცვლის ორგანიზება: აფხაზები გვიბრუნებენ ჩვენს ბიჭებს, ჩვენ გიბრუნებთ თქვენებს. თქვენ მხოლოდ ერთი რამ მოგეთხოვებათ - სთხოვთ ცხინვალს სოხუმთან მოლაპარაკება“.

არაფორმალური დიალოგის მონაწილეებმა ჩემი გეგმა მოიწონეს. შეტყობინება გაგზავნილია. დროის ათვლა დაიწყო. გეგმის განხორციელებაც ნელა, მაგრამ დაიწყო. მთავარი კი ის იყო, რომ

პროცესი ადგილიდან დაიძრა.

ნათესავები გეგმას მიჰყვებოდნენ სამოქალაქო სექტორის მეშვეობით. მათ სცადეს ოფიციალურ ცხინვალზე ზემოქმედების განხორციელება - და შეძლეს, დაერწმუნებინათ სამხრეთ ოსეთის ხელისუფლება, რომ ეს გარიგება სამხრეთ ოსეთისთვის სასარგებლო იყო. ეს იყო უზარმაზარი წინ გადადგმული ნაბიჯი, ჩვენ ფინიშზე გავედით. თითქოს სულ ცოტა რამ დაგვრჩა გასაკეთებელი - გაცვლის ოფიციალურად ორგანიზება. გაცვლის პროცედურა 2015 წლის დეკემბრისთვის დაინიშნა. ყველაფერი მოვაგზადეთ, გავთვალეთ, ორგანიზება გავუკეთეთ. მაგრამ ფინიშის წინ, მოულოდნელად - ჟანრის კლასიკის მიხედვით - გაჩნდა კიდევ ერთი გაუთვალისწინებელი დაბრკოლება. საქართველოს პრეზიდენტმა გიორგი მარგველაშვილმა არ მოაწერა ხელი ტერორიზმისთვის გასამართლებული სამი მსჯავრდებულის გათავისუფლებას. როგორ უნდა გვემოქმედა? მოგვიწია გაცვლის შეჩერება და მისი გადადება უფრო ხელსაყრელი დროისთვის. მაგრამ როდემდე? დიდხანს ლოდინი არ შეიძლებოდა. საბედნიეროდ, ცხინვალშიც და სოხუმშიც გაგებით მოეკიდნენ საქმის დროებით შეფერხებას და ინფორმაციის სამმხრივი გაცვლის ფარგლებში დათანხმდნენ მის გაზაფხულისთვის გადატანას.

უნდა ვაღიაროთ, რომ სამხრეთ ოსეთისა და აფხაზეთის მხარეების კონსტრუქციულობამ საშუალება მოგვცა, კიდევ ერთხელ, აუჩქარებლად, გვემუშავა ქართულ მხარესთან. ნაბიჯ-ნაბიჯ გადავლახეთ ყველა დაბრკოლება - ძველიც და ახლად შექმნილიც.

სოხუმის ციხეებში მყოფი ქართველი პატიმრების ნათესავები უკვე ინფორმირებულები იყვნენ მომავალი გაცვლის შესახებ. მათ უკავშირდებოდნენ შესაბამისი სამსახურების წარმომადგენლები და შეწყალების თხოვნის ხელმოწერას სთხოვდნენ. სავსებით მოსალოდნელი იყო, რომ ისინი განიცდიდნენ გაცვლის გადადებას. სიტუაცია ისევ დაიძაბა. საბოლოო ჯამში, დიდხანსი და რთული პერიპეტეიების შემდეგ (არ ღირს მათი დეტალებით მკითხველის გადატვირთვა) ქართულ მხარეს არსებული დაბრკოლებები გადაილახა და პრეზიდენტმა ხელი მოაწერა განკარგულებას შეწყალების შესახებ. გზა ხსნილი იყო - ჩვენ კვლავ დავიწყეთ გაცვლის პროცესის ორგანიზება.

ამჯერად არაფერმა აღარ შეგვიშალა ხელი. 2016 წლის 10 მარტს შედგა ისტორიულად უნიკალური სამმაგი გაცვლა „ყველა ყველაზე“. მას ნახევარ საათზე მეტი არ დასჭირდა. ჩვენ გადმოგვცეს ყველა ქართველი პატიმარი სოხუმიდან და ცხინვალიდან. მთლიანობაში - 12 ადამიანი. ცხინვალმა მიიღო თავისი სამი კაცი. ეს გეგმა განსახორციელებლად წარმოუდგენელი ჩანდა, მაგრამ მან იმუშავა.

რა დარჩა „კადრს მიღმა“

თითქოს ყველაფერმა წარმატებულად ჩაიარა და ყველა დაინტერესებულმა მხარემ სასურველი მიიღო, ხოლო სამოქალაქო დიალოგის პლატფორმამ ყველა დაარწმუნა, რომ მისი არსებობა საჭირო, სასარგებლო და, ზოგ შემთხვევაში კი აუცილებელია. მაგრამ ასეთ უმნიშვნელოვანეს თემაშიც კი, როგორიცაა პატიმრების გაც-

ვლა, აღმოჩნდა ისეთი ეპიზოდები, რომლებმაც ეჭვს ქვეშ დააყენა ორი ფორმატის თანამშრომლობის მნიშვნელობა. გაცვლის შემდეგ მალევე, ერთ თვეში, 2016 წლის აპრილში აფხაზეთის საგარეო საქმეთა სამინისტრომ კომენტარი გააკეთა განხორციელებული „სამმაგი გაცვლის“ თაობაზე. მთავარი გზავნილი ის იყო, რომ არ ღირს საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ არაოფიციალურ დონეზე წარმართული ქართულ-აფხაზური შეხვედრების გადაჭარბებული შეფასება.

„ჩვენ ყურადღებით გავეცანით საქართველოს შერიგებისა და სამოქალაქო თანასწორობის საკითხებში სახელმწიფო მინისტრის, პაატა ზაქარეიშვილის მიერ გაკეთებულ გამონათქვამებს სხვადასხვა საერთაშორისო ორგანიზაციის მიერ არაოფიციალურ დონეზე ჩატარებული ქართულ-აფხაზური შეხვედრების განსაკუთრებული მნიშვნელობის შესახებ. ზაქარეიშვილის აზრით, ასეთი შეხვედრები გვეხმარება ქართულ-აფხაზურ ურთიერთობებში არსებული კონკრეტული საკითხების გადაწყვეტაში. კერძოდ, მან ახსენა ამა წლის მარტში წარმატებით ჩატარებული პატიმართა გაცვლა, რომელიც ზაქარეიშვილის აზრით, ქართულ-აფხაზური არაფორმალური დიალოგის ფორმატში აქტიური მუშაობის წყალობით განხორციელდა. ამასთან დაკავშირებით უნდა აღვნიშნოთ, რომ 2008 წლის 12 აგვისტოს 6 პუნქტიანი სამშვიდობო გეგმით შექმნილი ჟენევის მოლაპარაკებების ფორმატი, რომელშიც მონაწილეობენ კონფლიქტის მხარეების წარმომადგენელი ოფიციალური პირები, ტარდება გაეროს, ევროკავშირის, ეუთოს, რუსეთის და აშშ-ს შუამავლობით. ამგვარად, ერთადერთ საერთაშორისო ფორმატი, სადაც კონფლიქტის მხარეებს შორის არსებული ნებისმიერი საკითხის (მათ შორის პატიმრების გაცვლის საკითხის) გადაჭრის რეალური საშუალებები არსებობს, რჩება ჟენევის ფორმატი. ყველა სხვა დანარჩენი შეხვედრა, კონფერენცია, სემინარი, მრგვალი მაგიდა ატარებს მართოდენ არაფორმალურ ხასიათს, წარმართება სამოქალაქო სექტორის საქმიანობის ფარგლებში და არ ახდენს გავლენას სახელმწიფო სტრუქტურების მიერ გადაწყვეტილებების მიღებაზე“ - ნათქვამია მედიაში გამოქვეყნებულ გზავნილში სოხუმიდან³.

ასეთი ოფიციალური განცხადება გვაფიქრებინებს, რომ ზოგიერთს არ ესმის, თუ რამდენად მნიშვნელოვანია მრავალვექტორული საქმიანობა მიზნის მისაღწევად. აშკარაა, რომ არავინ აყენებს ეჭვის ქვეშ „ჟენევის მოლაპარაკებების“ ღირებულებას. კონფლიქტების ტრანსფორმაციის კონტექსტში ის ნამდვილად წარმოადგენს მდგრად და მისაღებ ფორმატს. თუმცა არაფორმალური კომუნიკაციისა და სამოქალაქო დიალოგის - რომელიც მხოლოდ ავსებს და აძლიერებს „ჟენევის ფორმატს“ - მნიშვნელობის დაკნინება არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება. არაშორსმჭვრეტელური იქნებოდა იმედის დამყარება ამ ფორმატებიდან მხოლოდ ერთ-ერთზე - როგორც ოფიციალურზე, ისე არაოფიციალურზე. მიმაჩნია, რომ არ ღირს ამ ორი უმნიშვნელოვანესი ფორმატის ურთიერთდაპირისპირება. ისინი

არ გამოირიცხავენ ერთმანეთს და ამიტომ ერთმანეთს კონკურენციას კი არ უნდა უწევდნენ, არამედ უნდა ავსებდნენ. არ ღირს მათი დაყოფა - პირიქით, უნდა ვეძიოთ მათი ურთიერთგაძლიერებისა და ურთიერთშეთანხმების გზები. ვფიქრობ, სასარგებლო იქნება ამ მიმართულებით დისკუსიის გაგრძელება, რათა არ დარჩეს რაიმე ეჭვი ორივე ფორმატის მნიშვნელობისა და ურთიერთთავსებადობის შესახებ.

მეორე მხრივ, შემექმნა შთაბეჭდილება, რომ ოფიციალურმა სოხუმმა სათანადოდ ვერ განმარტა ჩემი სამადლობელი სიტყვები სამოქალაქო სექტორის მიმართ. მინდა, კიდევ ერთხელ გადავზადო მადლობა აფხაზეთის მხარეს თანამშრომლობისთვის. მათ გარეშე, მათი ზუსტი, აწყობილი, ღირსეული და უანგარო მხარდაჭერის გარეშე ეს უნიკალური გაცვლა ალბათ ვერ განხორციელდებოდა. ეს ცალსახად ასეა. ამავდროულად, ხაზი უნდა გავუსვა: უშუალოდ მოლაპარაკების პროცესებში აფხაზეთის სამოქალაქო სექტორი არ მონაწილეობდა. მაშინაც და ახლაც, როდესაც თანამშრომლობაზე ვლაპარაკობთ, ვგულისხმობ მხოლოდ სამხრეთ ოსეთის სამოქალაქო საზოგადოებას.

უნდა აღვნიშნო კიდევ ერთი ამბავიც, რომელიც გაცვლის შემდეგ მოხდა. ის დაკავშირებულია ერთ-ერთ შემდგომ მოვლენასთან და მასში ქართული ხელისუფლების მონაწილეობასთან. ეს არის ქართველი პატიმრის, გიორგი ლუკავას ისტორია. ის 2011 წელს დააპატიმრეს, ხოლო 2013 წელს სოხუმმა ის ბანდიტიზმსა და განზრახ მკვლელობისთვის გაასამართლა. ლუკავას მიუსაჯეს 20 წლით თავისუფლების აღკვეთა, სასჯელის საერთო რეჟიმის გამოსასწორებელ კოლონიაში მოხდით. და აი, „სამმაგი გაცვლიდან“ ნახევარ წელიწადში, 2017 წლის 25 დეკემბერს, აფხაზური მხარის თხოვნით ის გაცვალეს სხვა პატიმარზე - ვინმე როლანდ ჟიბაზე⁴, რომელიც სასჯელს თბილისში იხდიდა. დრანდის ციხეში შვიდწლიანი პატიმრობის შემდეგ ლუკავა გათავისუფლდა. როდესაც იგი ქართულ მხარეს გადასცეს, ოფიციალურმა თბილისმა განაცხადა, რომ ეს ფაქტი წარმოადგენდა „პოზიტიური თანამშრომლობის გაგრძელებას და კიდევ ერთ დადებით პრეცედენტს, რომლის ფარგლებშიც უკვე გათავისუფლდნენ ჩვენი მოქალაქეები სოხუმსა და ცხინვალში“.

დასკვნა

გაცვლამ „ყველა ყველაზე“ არსობრივად დაასრულა რთული და უნიკალური პროცესი. ამ საქმის წარმატებაში გადაწყვეტი როლი შეასრულა ერთადერთმა ფაქტორმა: ორ „ფრონტზე“ საქმიანობამ - როგორც ოფიციალურ დონეზე, ასევე სამოქალაქო პლატფორმაზე. საჭირო გახდა მხოლოდ ამ ორი ვექტორის ერთ წერტილამდე მიყვანა. პირადად მე ამ საოცარმა ისტორიამ სავსებით დამარწმუნა: პოლიტიკას შეუძლია მოიფიქროს და განახორციელოს ყველაზე წარმოდგენილი გეგმებიც კი - თუკი შეძლებს კავშირის ყველა არხის შესაძლებლობების სწორ გათვლას და აღიარებს და დააფასებს სამოქალაქო დიალოგის შეუცვლელობას.

³ <http://www.mfaapsny.org/news/index.php?ID=4222>

⁴ https://www.ekhokavkaz.com/a/28953447.html?utm_source=dlvr.it&utm_medium=facebook

მედიის როლი კონფლიქტის მხარეთა შორის დიალოგის ორგანიზებაში. ქართულ-ოსური კონფლიქტის თანამედროვე ასპექტი

ლანა პარასტაევა¹

„ანჟო ეფუძნება ჩვენს განცდებში
არსებულ ისტორიულ წარსულს“.
კარლ იასპერსი,
„ისტორიული წყაროები
და მათი მიზანი“.

რთულია, გადააფასო დაურეგულირებელი, თუნდაც არა-აქტიურ ფაზაში მყოფი კონფლიქტის მხარეთა შორის დიალოგის მნიშვნელოვნება. სტატიაში განხილულია დიალოგის ფილოსოფიის ძირითადი აღქმები და მათი გამოყენებითი მნიშვნელობა საქართველო-ოსეთის² კონფლიქტის კონტექსტში თანამედროვე ეტაპზე და, ასევე, კონფლიქტის აქტიური ფაზის თანამდევი შედეგები (2008 წლის აგვისტოს საქართველო-ოსეთის ომი), რაც შეუძლებოდა მედიის მიერ და სამხრეთ ოსეთსა და საქართველოს შორის დიალოგისთვის მზად არყოფნის ერთ-ერთი მაჩვენებელია. ამასთან, ავტორს არა აქვს ამომწურავი კვლევის პრეტენზია. იგი ორიენტირებულია საკუთარ ჟურნალისტურ გამოცდილებასა და დაკვირვებაზე.

დასაწყისისთვის გავიაზროთ დიალოგის მნიშვნელობა. ნებისმიერი სხვა კონცეფციის მსგავსად, დიალოგიც, ჩვენთვის ცნობილი ფილოსოფიური აზრის წარმოშობის პერიოდიდანვე, შესწავლას ექვემდებარებოდა. ფილოსოფიის ოქროს ხანაში დიალოგს ცოდნის გადაცემის ძირითად მეთოდად იყენებდნენ. ინტერნეტის წყალობით დედამიწის სხვადასხვა კუთხეში მცხოვრებ სხვადასხვა რასის, კულტურის, ეროვნების წარმომადგენლებს შეუძლიათ, ურთიერთშორის დიალოგში ჩაერთონ. ეს, თავისთავად, არ ეწინააღმდეგება დიალოგის ფილოსოფიის კლასიკურ ფორმულას, სადაც ქვეშარიტების ძიებაში რამდენიმე ადამიანის ჩართვის ფაქტი გულისხმობს, რომ მათ აქვთ საერთო მსჯელობის უნარი, მაგრამ ცალკეულ ინდივიდებს არ შესწევთ ძალა, დასახული მიზნის მისაღწევად გადამწყვეტი რეკომენდაცია გასცენ. როგორც ჩანს, პრაქტიკულად სწორედ ამ კონცეფციამ დაშენებული თანამედროვე სოციალური ქსელების ინფორმაცია, რომელიც მიმართულია არა უბრალოდ ვიზუალური ფორმით გაცვლაზე, არამედ მომხმარებელს ამა თუ იმ პრობლემის თაობაზე საკუთარი შეხედულების გაზიარების მოტივაციასაც აძლევს.

აუცილებელია აღინიშნოს, რომ შინაგანსა და გარეგანს, საკუთარ და უცხო კულტურათა შორის ურთიერთქმედება კლასიკური ფილოსოფიის დიალოგის ობიექტად გვევლინება. სწორედ ამიტომ, დიალოგური ფილოსოფია მეორედ იშვა XXI საუკუნეში, როდესაც

სატელეკომუნიკაციო ტექნოლოგიების განვითარებასთან ერთად, ადგილი ჰქონდა ე.წ. „საკომუნიკაციო აფეთქებას“³, რამაც განსაზღვრა კომუნიკაციისა და ურთიერთქმედების პროცესების ახლებურად შესწავლის აუცილებლობა. გარდა ამისა, გლობალიზაციის კვალდაკვალ, განსაკუთრებული მნიშვნელობა შეიძინა დიალოგის წარმართვამ მულტიკულტურულ და პოლიტკულტურულ სივრცეებში.

თანამედროვე მეცნიერებაში ჩამოყალიბებულია დიალოგის წარმართვის საერთო მოთხოვნები: ერთიანი ენა, განხილვის საერთო საგანი, რაც, ერთი მხრივ, მოიცავს მონაწილეთა გაერთიანებას ჯგუფებად იდენტური ცოდნის მიხედვით, მეორე მხრივ კი განსხვავებათა გათვალისწინებასაც გულისხმობს; მონაწილეთა შორის კომუნიკაციის მოთხოვნილება; დიალოგისას თანამშრომლობა; სხვისი მოსმენის უნარი; შეხედულებების მიმართ აუცილებელი კრიტიკული დამოკიდებულება; გამოხატვის თავისუფლება; განსახილველი საკითხების დაკონკრეტება⁴.

ექვგვარშეა, რომ საკომუნიკაციო საშუალებების კვლევა აქტუალურია ომგამოვლილი ნებისმიერი საზოგადოებისთვის, როცა საქმე გვაქვს მოწინააღმდეგის დეჰუმანიზაციასა და გაუცხოებასთან ფილოსოფიური გაგებით, შედეგად კი, დიალოგი შეუძლებელი გვეჩვენება. ეს აქტუალურია სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკასა და საქართველოს შორის უთანხმოების შემთხვევაშიც.

რამდენადაც ერთი სტატიის ფარგლებში ოსეთ-საქართველოს კონფლიქტის და დიალოგის შესაძლებლობების სიღრმისეული კვლევა არარეალურია, ავტორი არჩევანს თანამედროვე ეტაპზე შეაჩერებს. საქართველო-ოსეთის კონფლიქტის დაწყებიდან 30 წლის, ხოლო 2008 წლის ომიდან 12,5 წლის შემდეგ, საკომუნიკაციო სივრცეში, განსაკუთრებით ოფიციალურ მედიასა და სოციალურ ქსელებშიც, ტექსტების უდიდესი უმრავლესობა ორ ძირითად ნარატიულ ელემენტს ეყრდნობა:

- საქართველოს ვერსიის მიხედვით, სამხრეთ ოსეთი ოკუპირებულია რუსეთის მიერ და მას საკუთარი პოზიცია არ გააჩნია;
- სამხრეთ ოსეთის ვერსიის მიხედვით, საქართველო უარს არ ამბობს სამხრეთ ოსეთის მისაკუთრების განზრახვაზე.

უნდა აღინიშნოს, რომ აქაც, ისევე როგორც მეორე მსოფლიო ომის მერე, სამხრეთ ოსეთსა და საქართველოს შორის ომისშემდგომი დიალოგის წამოწყებაში არცთუ უმნიშვნელო როლს ასრულებენ საერთაშორისო ორგანიზაციები. სამწუხაროდ, 2008 წლის ომის შემდეგ სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკაში საერთაშორისო ორგანიზაციების დაუშვებლობის თაობაზე საქართველოს მიერ მიღებულმა ზომებმა (ცნობილი, როგორც კანონი ოკუპირებული ტერიტორიების შესახებ) ნეგატიური როლი შეასრულა, რამაც მოცემულ ეტაპზე მიგვიყვანა იქამდე, რომ ამჟამად უკვე სამხრეთ ოსეთის ხელმძღვანელობაც უნდობლად ეკიდება საერთაშორისო ორგანიზაციებთან კონ-

¹ ლანა პარასტაევა ჟურნალისტი - „ფრილანსერია“

² სტატიაში გამოყენებული ტერმინები, ისევე როგორც გეოგრაფიული სახელები, ეკუთვნის ავტორს

³ ახალი მედია თანამედროვე საინფორმაციო-საკომუნიკაციო სივრცეში. კირევი პ.ს.

⁴ ინჟინრის ფილოსოფიური ლექსიკონი 2016. ფილოსოფ. მეცნ. დოქტ.გ.ს. არეფიევას რედაქტორობით.

ტაქტებს.

2008 წლის ომის დამთავრებისთანავე, ისევე როგორც ომამდე და ომის შემდგომ პერიოდში, საქართველო აქტიურად იყენებდა აგრესიული საინფორმაციო პოლიტიკის მეთოდებს და საზოგადოებრივი აზრით მანიპულირებას, რაც მიზნად ისახავდა საერთაშორისო, ევროპულ და რეგიონულ მედიასივრცეში არ შეეღწია სამხრეთ ოსეთის პოზიციას და 2008 წლის აგვისტოს მოვლენების სამხრეთ ოსეთის იტერპრეტაციას. ეს პოლიტიკა დღესაც უცვლელია. სამაგიეროდ, რადიკალურად შეიცვალა სამხრეთ ოსეთის საზოგადოების დამოკიდებულება მედიის წარმომადგენელთა მიმართ. მშვიდობიანი ცხოვრების 12 წელზე მეტი დროის განმავლობაში საზოგადოებამ შეწყვიტა რეაგირება საქართველოს პროვოკაციულ საინფორმაციო პოლიტიკაზე და შიდა პრობლემების მოგვარებით დაინტერესდა.

საქართველო-ოსეთის კონფლიქტის გადაუჭრელობა და მხარეების მიერ მომავლის განსხვავებული ხედვა საზოგადოებაში წარმოშობს სხვადასხვა დრამატულ ნარატივებს, რაც ატაცებული და გავრცელებულია მედიის მიერ. მედია საკომუნიკაციო არხების საშუალებით გადაცემული შეთქმულებათა ელემენტები, რაც მეორე მხარეს არასასიამოვნოდ წარმოაჩენს, საზოგადოებრივ რეზონანსს იწვევს, განსაკუთრებით, თუ ხაზგასმულია მეტად მგრძნობიარე ასპექტები.

დაკვირვების მონაცემთა საილუსტრაციოდ მოვიყვანთ ამ წლის გაზაფხულზე მომხდარ შემთხვევას. 2021 წლის აპრილში, ერთ-ერთმა ქართულმა ტელეკომპანიამ აჩვენა მასალა იკორტის ტაძარში წმინდა რელიკვიებთან დაკავშირებული სავარაუდო გათხრების შესახებ⁵. თხრობისას გამოყენებული იყო ტერმინები, როგორიცაა „ვანდალიზმი“, „ქართული სიწმინდეების შეურაცხყოფა“, „ოკუპანტები“, „საქართველოს ისტორიის განადგურება“. მოცემული თვალსაზრისის გასამყარებლად მასალაში მოყვანილია ექსპერტთა მოსაზრებები. თხრობის მსგავსი ფორმა და მედიის ამგვარი გამოყენება, რა თქმა უნდა, ქმნის ქართული საზოგადოების ნეგატიურ აღქმას.

2008 წლამდე საქართველოს ტელევიზიის ამგვარი სიუჟეტი, სამხრეთ ოსეთის პრესაში აუცილებლად ფართო რეზონანსს გამოიწვევდა, მაგრამ დღეს, თუნდაც კონფრონტაციული დიალოგის არარსებობის პირობებში, სიუჟეტი საკამათო არ გამხდარა და მას არც უარყოფა მოჰყოლია.

გამოქვეყნებული ტექსტის სემანტიკური კვლევის შედეგად, შეიძლება ითქვას, რომ ქართველი ჟურნალისტები ძირითადად ეყრდნობოდნენ პროპაგანდისტულ კლიშეს: „რუსეთი – ოკუპანტი ქვეყანაა“, „ოსეთს საკუთარი მოსაზრება არ გააჩნია“, სამხრეთ ოსეთის მედიას საერთოდ არ ჰქონია რეაგირება ამ ისტორიაზე, სავარაუდოდ იმის გამო, რომ პუბლიკაცია მხოლოდ ქართულ ენაზე გამოქვეყნდა.

აქ ჩვენ ვუახლოვდებით დიალოგისთვის აუცილებელ ძირითად პირობას: ერთიან ენას - განსაკუთრებით სემანტიკის ნაწილში. ამ პატარა მაგალითითაც კი ვხედავთ, რომ განხილვის საერთო

საგანი სახეზეა, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, დიალოგს ხელს უშლის არამხოლოდ სემანტიკა, არამედ ერთიანი საკომუნიკაციო ენის არარსებობაც. არ გვხვდება სხვა პარამეტრებიც: თანამშრომლობა დიალოგისას, თანამოსაუბრის მოსმენის უნარი, არ ჩანს რესპონდენტის გამონათქვამის მიმართ კრიტიკული დამოკიდებულება, არ არის გამოხატვის თავისუფლება.

რა თქმა უნდა, შესაძლებელია სამხრეთ ოსეთისა და საქართველოს მედიას შორის კონფრონტაციული, თუმცა საჭარო დიალოგის მიმდინარეობის სხვა მაგალითების მოძიებაც. შეგვიძლია, მტკიცედ ვთქვათ, რომ შემთხვევათა 90%-ში საერთო ენა არის რუსული, უფრო იშვიათად - ინგლისური. მაგალითისთვის შეგვიძლია მოვიყვანოთ „ეხო კავკასიას“ მასალები, სპუტნიკი: სამხრეთ ოსეთი, სპუტნიკი: საქართველო და რამდენიმე სხვა მცირე გამოცემა.

უდავოდ, პირველი რეაგირება სამხრეთ ოსეთის წარმომადგენლებს უნდა ჰქონდეთ. მაგრამ, დაინტერესებული თითქმის არავინაა. აშკარაა, რომ ადგილობრივი მედიასაშუალებები ამჭობინებენ, არ შეიმჩნიონ კონფლიქტის მეორე მხარე, სანამ არ გამოჩნდება რაიმე ოფიციალური ცნობა (თუ ვსაუბრობთ სამხრეთ ოსეთზე), ან შანსი, რომ სამხრეთ ოსეთის მოხსენიებით რუსეთის მიმართ საკუთარი დამოკიდებულება გამოხატონ (საქართველოს შემთხვევაში).

ჩვენი დაკვირვებით, იქმნება ანეკდოტური დამოკიდებულება – „როდესაც ერთ-ერთი ან ორივე პარტნიორი ერთმანეთს განიხილავს, როგორც ობიექტს, საგანს და პრინციპულად უარყოფს რაიმე საერთო არსებობას; ამასთან, დიალოგის წარმოშობის შესაძლებლობა ნულთანაა გათანაბრებული“⁶. ურთიერთობის ამ ფორმატს სეგრეგაციამდე და კონფლიქტისას მხარეთა შორის დაძაბულობის მორიგი კერის გაღვივებამდე მივყავართ.

კომუნიკაციების დამოუკიდებელი ინსტიტუტის დირექტორთა საბჭოს თავმჯდომარე, სახელმწიფო უნივერსიტეტის უმაღლესი ეკონომიკური სკოლის პროფესორი ი. ძიალოშინსკი, სტატიაში „მედიასაშუალებების როლი ხელისუფლებასა და საზოგადოებას შორის დიალოგის ორგანიზებაში“ მიუთითებს პრობლემებზე, რომელთა გადაჭრაც აუცილებელია ეფექტიანი მედიადიალოგის ორგანიზებისთვის:

- დიალოგში ყველა მხარის წარმომადგენელთა მონაწილეობა. უზრუნველყოფილი უნდა იყოს მათი ჩართულობაც, ვისაც რაიმე მიზეზის გამო (საკუთარი მედიასაშუალებების არქონა, დიალოგში „სხვების“ მედია ორგანიზაციების მეშვეობით მონაწილეობის შეუძლებლობა და ა.შ.) ამის გაკეთება თავად არ შეუძლია.
- კონფლიქტში ჩართული თითოეული მხარის პოზიციათა ყველა შესაძლო ელფერით წარმოჩენა;
- „მიუღებელი“, „უხერხული“ ექსპერტების, სოციოლოგების, სპეციალისტების, რიგითი მოქალაქეების მონაწილეობა.

⁵ <https://mtavari.tv/news/38747-okupantebma-ikortis-tadzridan-cminda-nacilebi>

⁶ ი.ძიალოშინსკი. „მედია საშუალებების როლი ხელისუფლებასა და საზოგადოებას შორის დიალოგის ორგანიზებაში“
<http://www.dzvalosh.ru/01-02-Media-Grazhdan-Obschestvo/Rol-SMI-2006.pdf>

ადრე საქართველო-ოსეთის დიალოგის კონტექსტში ხშირად მედიატორად რუსული მედია გვევლინებოდა. მაგალითად, გამოცემლობა „კომერსანტს“ ჰქონდა ასეთი წესი: თუ ერთი კორესპონდენტი მიემგზავრებოდა სამხრეთ ოსეთში, მეორე საქართველოში იგზავნებოდა. ასე მუშაობდნენ ადგილობრივი კორესპონდენტები, ან სტრინგერები, თუ რეგიონში შტატიანი კორესპონდენტი არ იყო.

მაგალითისთვის დავასახელებ მედიის მიერ სამხრეთ ოსეთსა და საქართველოს შორის სახელმწიფო საზღვრის დადგენის სამუშაოების გაშუქებას, რომელსაც საქართველოში ადმინისტრაციულ საზღვრად მიიჩნევენ. ჟურნალში „კომერსანტი – ხელისუფლება“ N14 2014წ. გავიდა ორი ტექსტი, რომელიც აღწერდა სასაზღვრო ზონაში ცხოვრებას ორივე მხრიდან. „ცოცხლად დაყოფა/დანაწილება“⁷ - სტატია ქართული მხრიდან და „ასე ცხოვრება არ შეიძლება“⁸ – სამხრეთ ოსეთიდან.

პირველ სტატიაში მოთხრობილია სოფელ ხურვალეთის მცხოვრების მდგომარეობის შესახებ, რომელიც ერთდერთი აღმოჩნდა საზღვრის სამხრეთ ოსეთის მხარეს, მეორე სტატიაში კი სამხრეთ ოსეთის სოფელ არცეუს მცხოვრებლებზე, რომელთა დიდი ნაწილიც ე.წ. „ბიჩიკატისები“ (23 სახლი) საქართველოს ტერიტორიაზე დარჩა.

მასალაში აღნიშნული იყო, რომ 2008 წლის აგვისტოს ომის შემდეგ მხარეებს „არ აქვთ ერთმანეთის ნდობა და პატივისცემა, არ აქვთ საუბრის და ერთმანეთის მოსმენის სურვილი. უკვე ხუთი წელია, მხარეები ერთმანეთს ნეიტრალურ მოედანზე – შენევაში ხვდებიან, რომ გადაწყვიტონ მთავარი საკითხი – მიაღწიონ ძალის გამოუყენებლობის გარანტიას კონფლიქტის ზონაში. ხუთი წელია შეთანხმებას ხელი არ ეწერება“. უნდა აღინიშნოს, რომ დღესაც, ომიდან 12 წლის შემდეგ, ძალის გამოუყენებლობის შესახებ შეთანხმება ისევ ხელმოუწერელია, რაც ხელს არ უწყობს ნდობისა და კონსტრუქციული დიალოგის აღდგენას.

სამხრეთ ოსეთის მხარის მასალებში აღნიშნული იყო, რომ არცეუ არ არის ერთდერთი დასახლებული პუნქტი სამხრეთ ოსეთის ტერიტორიაზე, რომლის ნაწილიც საქართველოს მონაკვეთზე დარჩა. მაგალითად მოყვანილი იყო სოფელი წნელისი ზნაურის რაიონში, საიდანაც საქართველოს ტერიტორიაზე ათი სახლი აღმოჩნდა.

ხუთი წლის შემდეგ, 2019 წელს, სოფელი წნელისი, რომელსაც უისტა ეწოდა, საყოველთაოდ ცნობილი გახდა იქ საქართველოს პოლიციის პოსტის აღჭურვის გამო, რამაც გაამწვავა სასაზღვრო ზონის და სამხრეთ ოსეთის შიდაპოლიტიკური სიტუაცია. ამავე პერიოდში ვითარება დაიძაბა საზღვრის ჩრდილო-დასავლეთ მონაკვეთზე დასახლებულ პუნქტ სინაგურთან. ეს პრობლემა დაწვრილებით გაშუქდა მასალაში: „ბლოკპოსტები „ტალკსა“ და „ძვლებზე“: სამხრეთ ოსეთის საზღვარზე ბალანსი ირღვევა“⁹ სადაც აღნიშნული იყო, რომ „თბილისმა უხეშად დაარღვია ბოლო 11 წლის მანძილზე არსებული

სტატუს კვო“.

აუცილებელია აღინიშნოს, რომ ძველი საბჭოთა რუკებით საზღვრის დადგენისას, სამხრეთ ოსეთის მხარეს აღმოჩნდა საქართველოს ყოფილი კოლმეურნეობების მიწები. ცხინვალი 2009 წლიდან საუბრობს სადავო საკითხების გადასაწყვეტად დელიმიტაციისა და დემარკაციის კომისიის შექმნის აუცილებლობაზე. მაგრამ საქართველო კვლავ დაჟინებით ამტკიცებს, რომ სამხრეთ ოსეთი ოკუპირებული ტერიტორიაა და ამ საკითხზე დიალოგში შემოსვლა არ სურს. შედეგად, ზარალდებიან უბრალო მოქალაქეები კონფლიქტის ორივე მხრიდან.

ზემოთ აღწერილ შემთხვევებში ვხედავთ, რომ საერთო დიალოგის საგანი სახეზეა, მაგრამ პოლიტიკური კონიუნქტურის გამო, დიალოგის სრულყოფილი და კონსტრუქციული რეალიზაციის შესაძლებლობა არ არის.

უნდა ვაღიაროთ, რომ წარსულის გავლენა დღევანდელობაზე ძალიან ძლიერია. სწორედ ამიტომ, მსოფლიო ომების შემდეგ, ევროპა თვისებრივად შემოზღუდა ჰუმანისტური ფილოსოფიისკენ, რადგანაც თვალნათელი იყო, ერთი მხრივ, გაუცხოების განცდა, მეორე მხრივ კი ქვეყნების უცვლელი გეოგრაფიული მდებარეობა. სწორედ ამიტომ პოლიტიკოსებმა და მეცნიერებმა დაიწყეს საშინელო კატასტროფის გამომწვევი პროცესების კვლევა, რამაც ბიძგი მისცა დიალოგური ფილოსოფიის განვითარებას, რომლის გავლენასაც ჩვენ ვხედავთ არამხოლოდ კულტურათა და ინდივიდთა შორის ურთიერთობის, არამედ საერთაშორისო და ეთნოსთა შორის ურთიერთობის დონეზეც.

დიალოგის არარსებობას, მათ შორის მედია საზოგადოებაში, ხშირად მიყვარს კონფლიქტის გაღრმავებამდე და მტრის ხატის შექმნამდე, რაც შედეგად კონფლიქტის ესკალაციას იწვევს. საქართველო-ოსეთის კონფლიქტის სრულად და კონსტრუქციულად გადასაწყვეტად დიალოგი უნდა აეწყოს რამდენიმე დონეზე, სადაც ჩართული იქნებიან კონფლიქტთან პირდაპირი ან ირიბი შეხების მქონე ადგილობრივი და მსოფლიო საზოგადოებათა სტრუქტურები და სეგმენტები.

2008 წელს რუსეთის ფედერაციის შეიარაღებული ძალების ჩარევამ შეაჩერა ქართველი სამხედროები და განდევნა ისინი სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკის საზღვრებს მიღმა. კონფლიქტის სამხედრო ფაზა დასრულდა, მაგრამ, როგორც ვხედავთ, თავად კონფლიქტი გრძელდება და ეფექტიანი დიალოგის გარეშე შეუძლებელია საუბარი, რომ ის კვლავ არ გადავა ცხელ ფაზაში. წინააღმდეგობა არ დასრულებულა მას შემდეგაც, რაც საერთაშორისო საზოგადოებამ აღიარა სამხრეთ ოსეთში საქართველოს მიერ არაპროვოცირებული აგრესიის ფაქტი. ჰეიდი ტალიავინის ანგარიში, რომელშიც გაანალიზებულია 2008 წლის ომის შედეგები, ამ უდავო ფაქტებზე მიუთითებს. მიუხედავად ამისა, საქართველო აგრძელებს რუსეთის ბრალდებას მასზე თავდასხმაში და სამხრეთ ოსეთს „ოკუპირებულ ტერიტორიას“ უწოდებს.

სამწუხაროდ, აღსანიშნავია, რომ ზოგიერთი საერთაშორისო

⁷ <https://www.kommersant.ru/doc/2443849>

⁸ <https://www.kommersant.ru/doc/2449970>

⁹ <https://easaily.com/ru/news/2019/09/07/blokposty-na-talke-i-na-kostyah-balans-na-granice-yuzhnoy-osetii-rushitsya>

**მონოპოლია მსხვერპლად ყოფნაზე:
ტრავმის ნარატივის როლი
ქართულ-სამხრეთოსურ დიალოგში**

ნათია ქანკვეტაძე¹

„საფლავი ცარიელია...“
„ზემოთ, ცაში ვიყურებოდით...“
„ჩემი მერცხლები დაწვეს...“
წიგნიდან „ვაშლის ბაღები“²

შესავალი

შეიარაღებული კონფლიქტის შედეგად გახლეჩილ საზოგადოებებში ხშირად არსებობს განცდა იმისა, რომ მხოლოდ თვითონ, ერთი მხარე, განიცდის ტკივილსა და ომით გამოწვეული ტრავმის შედეგებს. ომგამოვლილი ადამიანები იმახსოვრებენ და ჰყვებიან განცდილ ან საზოგადოების მიერ კონსტრუირებულ ამბებს, სადაც ზღვარი რეალობასა და გამონაგონს შორის წაშლილია. შედეგად, ომის ამბები „მეორე“ მხარის მიერ ჩადენილი ძალადობისა და სისასტიკის შესახებ მკვიდრდება ინდივიდების ცნობიერებასა და საზოგადოებრივ დისკურსში და თანდათანობით აფერმკთალებს მოგონებას მშვიდობიანი თანაცხოვრების შესახებ. გარდა ამისა, ყოველდღიური კავშირების ნაკლებობა და კონფლიქტით გაყოფილ ჯგუფებს შორის დიალოგის შეზღუდული შესაძლებლობა კიდევ უფრო ართულებს თანაგანცდის ჩამოყალიბებასა და იმის აღიარებას, რომ ტრავმა და ტკივილი ომგამოვლილი საზოგადოებების საზიარო გამოცდილებაა. ამგვარად, კონფლიქტით დაზარალებული საზოგადოებები მუდმივად აწარმოებენ რადიკალიზებულ (რადიკალურ) ნარატივებს, რომლებიც ადასტურებს ერთი მხარის გამოცდილებას, როგორც ნამდვილს და ეჭვშეუტანელს და, ამავე დროს, იყენებენ მეორე მხარის იმავე გამოცდილების დელეგიტიმაციის ინსტრუმენტად.

ქართველებმა და სამხრეთოსეთელებმა შეიარაღებული კონფლიქტის სიმძიმე პირველად 1990-იანი წლების დასაწყისში, ხოლო შემდეგ 2008 წელს გამოცადა. განგრძობითი ჰუმანიტარული კრიზისი, მძიმე პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური შედეგები კონფლიქტის პირდაპირი შემკვიდრება გახდა, ქართული და სამხრეთ ოსური საზოგადოებები კი აგრძელებენ დაშორიშორებას, რაც კიდევ უფრო ასუსტებს მეორე მხარის ტრავმების აღიარების პერსპექტივას.

წინამდებარე სტატია მიზნად ისახავს ქართულ და სამხრეთ ოსეთურ საზოგადოებებში ტრავმისა და ვიქტიმიზაციის (მსხვერპლად ყოფნის) ნარატივების განხილვასა და მათი მნიშვნელობის ხაზგასმას ნარატივების დერადიკალიზაციის და, ასევე, საზოგადოებებს შორის მიმღებლობისა და თანაგანცდის ხელშეწყობისთვის.

ორგანიზაციაც ამავე ტერმინოლოგიას იყენებს, თუმცა, იურიდიული ტერმინი „ოკუპაცია“ არ მიესადაგება სამხრეთ ოსეთს – რუსეთი სამხრეთ ოსეთთან სახელმწიფოთაშორის ურთიერთობებს ავითარებს. აქ უკვე საჭიროა საუბარი საერთაშორისო ორგანიზაციებთან დიალოგის აუცილებლობაზე.

სამხრეთ ოსეთის ხელახალი დაბადება დაუჭერებლად რთულად მიმდინარეობს. ლატენტური ან/და დაუფარავი საფრთხის პირობებში 30-წლიანმა ცხოვრებამ სამხრეთ ოსეთის სახელმწიფო ინსტიტუტების განვითარების გარკვეულ სტაგნაციამდე მიგვიყვანა. დღეს ქვეყნის წინაშე დგას მწვავე საკითხები, რომელთა გადაჭრა, საბოლოო ჯამში, აყვავებამდე ან ქვეყნის დაღუპვამდე მიგვიყვანს. შიდაპოლიტიკური კავშირების განვითარების კურსი ხშირად ეჭახება საქართველოსა და მისი მოკავშირეების მიერ სამხრეთ ოსეთის ირგვლივ აღმართულ კედელს.

აქ უკვე დიალოგზე საუბარიც აღარ არის. აშკარაა, რომ საქართველოს მხარეს აქვს მკაფიო მიზანი საკუთარი სტრატეგიის რეალიზაციისთვის, სადაც სამხრეთ ოსეთი სამომავლოდ განხილულია, როგორც მხოლოდ საქართველოს ტერიტორიის ნაწილი.

აქედან გამომდინარე, შეგვიძლია ვისაუბროთ დიალოგისთვის პირობების არარსებობაზე. მაგრამ გვსურდა, აღგვენიშნა, რომ, შესაძლოა, მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ, გერმანიაც არ იყო განწყობილი საკუთარი მცდარი გზის აღიარებისთვის, მაგრამ მსოფლიო სახელმწიფოებმა ის იმ პირობებში ჩააყენეს, რომ მცდარი გზა აღიარა როგორც ქვეყნის ხელმძღვანელობამ, ისე მოსახლეობამაც. დღეს საქართველოში სულ სხვა მიდგომას ვხედავთ: სატელევიზიო არხებით უღერს არასარწმუნო, თუმცა იოლად გადასამოწმებელი ინფორმაცია სამხრეთ ოსეთის შესახებ, მაგრამ ამაზე რეაქცია არ არის. გვინდა გვჭეროდეს, რომ დიალოგი მშვიდობის ერთ-ერთი მთავარი წინაპირობაა. მშვიდობისა ფართო მნიშვნელობით და არა უბრალოდ არასაომარი მდგომარეობის; მშვიდობისა, სადაც ჩვენი განსხვავებულობა – ეთნოსი, ენა, რასა ან კულტურა არ წარმოადგენს ბარიერს არსებობისა და განვითარებისთვის.

ყოველივე ზემოაღნიშნული მიღწევად მიზნად გვევლინება გლობალიზაციისა და განათლების ხარისხის ამაღლების, ამავე დროს კი, პროცესის მნიშვნელოვნების აღქმის და რევანშისტული იდეების დამღუპველობისა და წარსულზე ფიქსაციის გაცნობიერების პირობებში. დიახ, იასპერსი, რა თქმა უნდა მართალია: „ანწყო ეფუძნება ჩვენს განცდებში არსებულ ისტორიულ წარსულს“, მაგრამ წარსული არ უნდა გახდეს მომავალი, ის მეხსიერებაში უნდა დარჩეს, რომ მეტად არასდროს განმეორდეს. დღეს, სამწუხაროდ, მოგვიწევს აღვნიშნოთ, რომ მიუხედავად დეკლარირებული დიალოგის მნიშვნელოვნებისა, სინამდვილეში ჩვენ ვერ ვხედავთ მისთვის მზადყოფნას როგორც საქართველოში, ისე სამხრეთ ოსეთში, რაც მომავლის საგნებით გასაგებ შიშს წარმოშობს.

¹ ნათია ქანკვეტაძე ჯორჯ მელისონის უნივერსიტეტში არსებული კარტერის სახელობის მშვიდობისა და კონფლიქტების მოგვარების სკოლის დოქტორანტია.

² 2008 წლის აგვისტოს ომის ამბები

ზოგადი მიმოხილვა

შეკითხვა იმასთან დაკავშირებით, თუ რა გახდა შეიარაღებული კონფლიქტის საფუძველი, წარმოაჩენს კონფლიქტით გახლეჩილ საზოგადოებებს შორის არსებულ კოლიზიას. პასუხები წინააღმდეგობრივი, ურთიერთგამომრიცხავი და ხშირად მტრულიცაა. ქართულ-სამხრეთოსეთური კონტექსტიც არ არის გამონაკლისი. როგორც ქართული, ისე სამხრეთოსეთური საზოგადოება საკუთარი პერსპექტივიდან ხსნიან 1990-იანი წლების დასაწყისისა და 2008 წლის შეიარაღებული კონფლიქტების მიზეზებს. თუმცა, როდესაც საქმე 1990-იანი წლების პერიოდს ეხება, არგუმენტების ან პოზიციების ორი წყება იკვეთება.

არგუმენტების ერთი წყება უკავშირდება ეთნოსებთან დაკავშირებულ საბჭოთა პოლიტიკას³, საბჭოთა კავშირის რღვევის შემდეგ ქაოსურ, გარდამავალ პროცესებსა და რუსეთის ფედერაციის მისწრაფებას საქართველოზე კონტროლის შენარჩუნებისაკენ. აღსანიშნავია, რომ რუსეთის ჩართულობამ ქართველებსა და სამხრეთოსეთელებს შორის შეიარაღებული დაპირისპირებისთვის ნოყიერი ნიადაგი შექმნა. საინტერესო არგუმენტი საბჭოთა კავშირის დაშლა და ერთობის ფორმალური რიტორიკის მორღვევაც, როგორც საბჭოთა კავშირის შემადგენლობაში მცხოვრებ ერებს შორის კონფლიქტების თავიდან არიდების სავარაუდო ინსტრუმენტი.⁴

არგუმენტების მეორე წყება ეხება ეროვნული იდენტობის განმტკიცებისა და ეთნიკური პოლარიზაციის მზარდ პროცესს. მიუხედავად იმისა, რომ სამხრეთოსეთელთა უმეტესობა სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის მიღმა, დანარჩენი საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში⁵ ცხოვრობდა, სამხრეთოსეთელებს შორის პროტესტის პირველი ტალღა ენასთან დაკავშირებით გაჩნდა, როდესაც ოსები საბჭოთა საქართველოს მაშინდელი პოლიტიკური ლიდერების წინააღმდეგობის წინააღმდეგ გამოვიდნენ, რომელიც რეგიონში ქართულის, როგორც ძირითადი ენის დამკვიდრებას ითვალისწინებდა.⁶ ორივე საზოგადოების პოლიტიკურ ლიდერებს შორის ეთნონაციონალიზმის გაძლიერებამ კიდევ უფრო დააშორა სამხრეთოსეთელები ქართულ ეროვნულ პროექტს, რაშიც წვლილი შეიტანა, მათ შორის მაშინდელ ბექდურ გამოცემებსაც მიუძღოდა, რომლებიც ორივე მხარეს აგრესიულად აგროვებდნენ და დისკრიმინაციული მოპყრობის ამბებს.

2008 წლის აგვისტოს ომმა საქართველოსა და რუსეთს შორის თავისი კვალი დააჩნია ქართველებსა და სამხრეთოსეთელებს შორის ურთიერთობას. მიუხედავად იმისა, რომ აგვისტოს ომს ასევე უწოდებენ „ომს სამხრეთ ოსეთში/ცხინვალის რეგიონში“, უნდა აღინიშნოს, რომ ომის მასშტაბი გასცდა რეგიონის ტერიტორიას და მთელ ქვეყანაზე იქონია გავლენა.⁷ აგვისტოს ომი მალევე იქცა სა-

კვანძო მოვლენად, რადგან მას მალევე მოჰყვა რუსეთისა და მასთან დაკავშირებული რამდენიმე სხვა ქვეყნის მიერ სამხრეთ ოსეთის/ცხინვალის რეგიონის დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ აღიარება, რამაც კიდევ უფრო გააღრმავა რადიკალური ნარატივები კონფლიქტისა და მისი არსის შესახებ ქართულ და სამხრეთოსეთურ საზოგადოებებში.

რას ვცვებით მნიშვნელოვანია - ამბები კონფლიქტის შესახებ, რომლებიც ტრავმის ექსკლუზიურ ნარატივებს აყალიბებს

ომგამოვლილი ადამიანები, რომლებიც გაჭიანურებული კონფლიქტის პირისპირ რჩებიან, დევნილთა კოლექტიურ დასახლებებსა ან ომისგან დაზარალებულ ტერიტორიებზე აგრძელებენ ცხოვრებას, ომის გამოცდილებას თავისებურად იაზრებენ. ქართველებისა და სამხრეთოსეთელების მიერ მოთხრობილი ამბები კონფლიქტის შესახებ ქმნიან რადიკალიზებულ და ხშირად გამართლებულ ნარატივს ერთმანეთისა და კონფლიქტის არსის შესახებ. და მაინც, ამბის კონცეფცია განსხვავდება ნარატივისგან.⁸ ამბავი - ეს არის „მოთხრობი მოვლენის ან მოვლენების წყების შესახებ, რომელიც ვითარდება დროში და რომლის დასაწყისი, შუა ნაწილი და დასასრული ემსახურება იმ პრობლემის გადაჭრას (ან ეჭვქვეშ აყენებს გადაჭრის შესაძლებლობას), რომელიც თხრობის დასაწყისში ვითარდება.“⁹ ხოლო ნარატივი წარმოადგენს „უფრო ფართო სურათს, რომელიც მოიცავს ამბის ხელახლა მოყოლას (წარმოებას) და მის მიღებას (რეცეფციას).“

ორი წიგნი, „უთქმელი ამბები“ (2016) და „ვაშლის ბალები“ (2018) თავს უყრის ისტორიებს 2008 წლის ომისა და მისი შედეგების შესახებ. ნინო ლომაძე, „ვაშლის ბალების“ ავტორი, განმარტავს, რომ ქართველებისა და სამხრეთოსეთელების მონაცემი ამბები სამი ძირითადი ხაზის გასწვრივ ვითარდება.¹⁰ პირველი ხაზი, ეს არის ტკივილისა და საყვარელი ადამიანების დაკარგვის, იძულებითი ადგილნაცვლობისა და ხვალისდელი დღის მუდმივი შიშის პირადი გამოცდილების ამბავი. მეორე ხაზი აერთიანებს მონაცემს „სხვების“, ძირითადად იმ ადამიანების შესახებ, რომლებიც იარაღით ხელში კლავდნენ, ემუქრებოდნენ და ძარცვავდნენ ე.წ. რიგით ადამიანებს. საინტერესოა, რომ ქართველებისთვის „ისინი, ანუ სხვები“ არიან რუსები და ოსები, ხოლო ოსებისთვის - ქართველები. რაც შეეხება მესამე ხაზს, იგი სინანულის ამბავს ეფუძნება. როგორც ქართველები, ასევე სამხრეთოსეთელები იხსენებენ მათ მეზობლებსა და ნათესავებს, რომლებიც, ეთნიკური კუთვნილების მიუხედავად, ერთმანეთს დაეხმარნენ სახლიდან გაქცევისას, უპატრონეს მათ სახლ-კარს, და ხშირად სიკვდილისგანაც კი იხსნეს ერთმანეთი. ამ ამბებში ასევე ხშირია სიჩუმე, ხანგრძლივი პაუზები, როდესაც ადამიანებს არ შეუძლიათ,

³ Broers, 2009

⁴ Cornell, 2001

⁵ აბრამაშვილი და ქოიავა, 2018

⁶ Alborova, 2016; Jishkariani, 2019

⁷ Popjanovski, 2009

⁸ Hardy, 2008

⁹ Hardy, 2008, გვ. 248

¹⁰ ავტორის ინტერვიუ ნინო ლომაძესთან. 2020 წლის 28 ნოემბერი

¹¹ იქვე.

ან არ სურთ „გაამართლონ“ ან „ახსნან“ ესა თუ ის კონკრეტული ისტორია.¹¹ მნიშვნელოვანია, რომ ამ ინდივიდუალურ ისტორიებში ასევე ხშირად იხსენებენ მშვიდობიანი და მეგობრული თანაცხოვრების პერიოდს.¹²

ამბებისგან განსხვავებით, ნარატივები უფრო კომპლექსურია და მორალური შეფასების ელემენტებსაც შეიცავს, რომლებიც, რა თქმა უნდა, მოყოლილ ამბებს ეფუძნება. გაჭიანურებული კონფლიქტებისას, ნარატივები სტრუქტურულად მარტივდება ხოლმე.¹³ ისინი აგებულია დიქტომიაზე „ჭეშმარიტება“ და „სიყალბე“, „ბოროტება“ და „სიკეთე“, „ჩვენ“ და „ისინი“. იმას, თუ როგორ ჰყვებიან ადამიანები ამბებს კონფლიქტებისა და მისი გამომწვევი მიზეზების შესახებ, ასევე შეაქვს წვლილი მორალურ პოლარიზაციაში, რაც გულისხმობს ამბის მთხრობელსა და კონფლიქტის „მეორე მხარეს“ შორის განსხვავებულობის ხაზგასმას.¹⁴ სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ადამიანების მიერ კონფლიქტის შესახებ მოთხრობილი ამბები და მათი შინაარსი ერთი ჯგუფის მორალური უპირატესობის დემონსტრირების მცდელობაა. მაგალითად, მთხრობელი საკუთარ თავსა და მის ჯგუფს „უდანაშაულოს“ კატეგორიას მიაკუთვნებს, ხოლო პასუხისმგებლობა ყველაფერ ცუდზე, რაც მოხდა „სხვებს“ (მეორე მხარეს) ეკისრება. მიუხედავად იმისა, რომ ქართველებისა და სამხრეთოსეთელების მიერ მონათხრობ ამბებში ინტეგრირებულია დადებითი ინდივიდუალური გამოცდილებები, „სხვების“ იმიჯი მაინც უარყოფითი და ემოციურად დატვირთულია.

ამბები გაჭიანურებული კონფლიქტისა და, განსაკუთრებით, ომის შესახებ, რომელსაც ყვებიან ქართულ და სამხრეთოსეთურ საზოგადოებებში, ქმნიან წინააღმდეგობრივ და რადიკალიზებულ ნარატივებს. ქართველები ყურადღებას ამახვილებენ რუსეთის ჩარევასა და მის განუწყვეტელ მცდელობაზე, შეინარჩუნოს კონტროლი საქართველოზე. მეორე მხრივ, სამხრეთ ოსეთში/ცხინვალის რეგიონში ლაპარაკობენ ქართველებზე, რომლებსაც არ სურთ ურთიერთობა სამხრეთოსეთელებთან, როგორც კონფლიქტის „მხარესთან“.¹⁵ ქართველები, თავის მხრივ, ამტკიცებენ, რომ ოსები არაფერს წყვეტენ კონფლიქტთან მიმართებაში, ხოლო სამხრეთოსეთელებს არ სურთ, აღიარონ რუსეთის პოლიტიკის გავლენა და როლი.

საბოლოოდ ორივე საზოგადოება უარყოფს კონფლიქტის კომპლექსურობას და ცდილობს, საქმე ერთ განზომილებამდე დაიყვანოს. ცხადია, რომ შესაძლებელია არგუმენტების მოშველიება თითოეული მხარის პოზიციების ობიექტურობის განსამტკიცებლად ან მათი პრეტენზიის უგულებელსაყოფად. მაგრამ ამ სტატიის მიზანს არ წარმოადგენს განსხვავების ჩვენება „ჭეშმარიტ“ და „ცრუ“ ნარატივებს შორის, რადგან ავტორი მყარად არის დარწმუნებული, რომ ომისა და დევნილობა გამოვლილი ადამიანებისთვის საკუთარ თავს

გადახდენილი ამბები წმინდაა და იშვიათად განისჯება ობიექტურობის კრიტერიუმებით.

რადიკალიზებული და გამარტივებული ნარატივები ხელს უწყობენ საბოლოო შეფასების დამკვიდრებას საზოგადოებრივ დისკურსში.¹⁶ მნიშვნელოვანია, რომ მას შემდეგ, რაც ნარატივები რადიკალიზებული ხდება, დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ცენზურის დაწესებას იმათზე, ვინც გახედავს და საწინააღმდეგო აზრს გამოთქვამს.¹⁷ ქართული და სამხრეთოსეთური საზოგადოებების რადიკალიზებული ნარატივები აისახება ტრავმის შესახებ ექსკლუზიურ ნარატივებში, რომლებიც პასუხისმგებლობას მხოლოდ „მეორე“ მხარეს აკისრებს. საინტერესოა, რომ დომინანტი ტრავმის ნარატივის შესაქმნლად საჭიროა, ჩამოყალიბდეს „დამნაშავის“, „უარყოფითი პერსონაჟის“ იდენტობა.¹⁸ შედეგად, პასუხი კითხვაზე, თუ ვინ გამოიწვია ტრავმა, უნდა იყოს ნათელი და არაორაზროვანი. თუმცა, ტრავმული ნარატივების წარმოქმნა უკავშირდება სიმბოლოებსა და სოციალურ კონსტრუქციებსაც.¹⁹

ქართული და სამხრეთოსეთური საზოგადოებების კონტექსტში ტრავმის ნარატივები გამარტივებულია. ასევე გამარტივებულია ვიქტიმიზაციის (მსხვერპლად ყოფნის) ნარატივებიც და ემყარება საზოგადოებაში მტრის ხატთან დაკავშირებულ წარმოდგენებს. საინტერესოა, რომ „მტრის ხატი არც მთლად წარმოსახვითია და არც მთლად რეალური“.²⁰ შეიარაღებული კონფლიქტები, მკვლელობა, გატაცება და წამება რეალურია, ხოლო, როგორც ვოლკანი (1997) ამბობს, ჩვენთვის არასასურველი თვისებებისა და ელემენტების „მტრისთვის“ მიწერა და მათი ექსტერნალიზაცია, წარმოსახვის ნაყოფია.²¹ სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ვიქტიმიზაციის (მსხვერპლად ყოფნის) ნარატივები შედგება როგორც რეალური, ასევე წარმოსახვითი ნაწილებისგან. ეს ნარატივები ამყარებს სტერეოტიპებსა და უარყოფით ემოციებს „მეორე მხარისადმი“ (გარე ჯგუფისადმი). შედეგად, ხელს უწყობენ მსხვერპლობის ნარატივის კვლავწარმოებას და აცოცხლებენ მის გამარტივებულ ვერსიას.

ქართულ-სამხრეთოსეთურ კონტექსტში, ზემოხსენებული დისკუსია შემდეგნაირად შეიძლება გავიგოთ: ორივე საზოგადოებაში არსებობს ვიქტიმიზაციის (მსხვერპლად ყოფნის) ურთიერთსაწინააღმდეგო და გამარტივებული ნარატივები, რომლებიც წარმოადგენს იმ რეალური გამოცდილებისა და კონსტრუირებული ამბების პროდუქტს, რომლებიც პასუხისმგებლობას ყოველთვის „სხვებს“, „მეორე მხარეს“ აკისრებს. თუმცა საჭიროა, ყურადღების გამახვილება იმ კონტექსტზე, რომელშიც ხდება ამ ნარატივების წარმოება და კვლავწარმოება. ქართულ-სამხრეთოსეთურ კონტექსტში ე.წ. რიგითი ადა-

¹² იქვე.

¹³ Cobb, 2013

¹⁴ Hardy, 2008, გვ. 252

¹⁵ Allen, S. and Greiff, J., 2013

¹⁶ Cobb, 2013

¹⁷ იქვე.

¹⁸ Alexander, 2004

¹⁹ იქვე.

²⁰ Howar Stein in Volkan, 1997, p. 107

²¹ Volkan, 1997

მიანები, როგორც წესი, არ იღებენ გადაწყვეტილებას ნარატივების კვლავწარმოებასთან დაკავშირებით. სამხრეთ ოსეთში/ცხინვალის რეგიონში უკიდურესად შეზღუდულია გამოხატვის თავისუფლება და ადგილობრივი მედია დე-ფაქტო რეჟიმის მკაცრი კონტროლის ქვეშაა. 2014 წელს, ადგილობრივი დე-ფაქტო ხელისუფლების გადაწყვეტილების შემდეგ, რომლის მიხედვითაც გრანტების მიმღები ორგანიზაციები „უცხოურ პარტნიორებად“ გამოცხადდნენ, კიდევ უფრო შეიზღუდა სამუშაო სივრცე სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციებისა და აქტივისტებისთვის და მათ მიერ საზოგადოებრივ პრობლემებზე ღიად საუბრის შესაძლებლობებიც დაითრგუნა.²²

ქართულ-სამხრეთოსეთური კონფლიქტის ირგვლივ არსებულ ნარატივებზე საზოგადოებრივი დისკურსის გავლენა ქართულ საზოგადოებაშიც ცხადია. მიუხედავად იმისა, რომ ამ შემთხვევაში კრიტიკული აზრის გამოთქმას თან არ სდევს ფიზიკური საფრთხე, კომპლექსური ნარატივების საჭიროების შესახებ საუბარი მაინც გამოწვევად რჩება, განსაკუთრებით „ბორდერიზაციის“ მიმდინარე პროცესის ფონზე,²³ რაც ყოველდღიურ გავლენას ახდენს ადმინისტრაციული გამყოფი ხაზის მიმდებარედ მცხოვრები ადამიანების ცხოვრებაზე²⁴ და ადგილობრივი წამყვანი მედია საშუალებებისთვის გაშუქების ძირითადი თემა ხდება.

შეჯამების სახით შეიძლება ითქვას, რომ ქართულ-სამხრეთოსეთურ კონტექსტში ნარატივები გამარტივებულია, ხოლო კონფლიქტი - კომპლექსური. ერთი მხრივ, ქართველებსა და სამხრეთოსეთელებს უწევთ გამკლავება რუსეთის ძალაუფლებასთან, რომელიც საკუთარი პოლიტიკური ინტერესებისთვის იყენებს სამხრეთ კავკასიის რეგიონში არსებულ ყველა, მათ შორის სამხრეთ ოსეთის/ცხინვალის რეგიონის კონფლიქტს. მეორე მხრივ, საზოგადოებების შიგნით რთულად მიმდინარეობს ტრავმული ნარატივების კრიტიკულად გადააზრებისა და მეორე მხარის ლეგიტიმური ტკივილის გაცნობიერების პროცესი. მიუხედავად იმისა, რეგიონში რუსეთის პოლიტიკურ დღის წესრიგზე ზეგავლენის შეზღუდული ბერკეტები გვაქვს, შესაძლებელია კომპლექსური ტრავმის ნარატივის წარმოება ორივე საზოგადოებაში.

ჯგუფთაშორისი დიალოგი – გზა მეორე მხარის მსხვერპლად ყოფნის გაცნობიერებისკენ

2008 წლის აგვისტოს ომი წყალგამყოფი აღმოჩნდა ქართუ-

ლ-სამხრეთოსეთური ურთიერთობებისთვის. ომმა დაასრულა მანამდე არსებული პოლიტიკური ფორმატები, დაიხურა ეუთოს მისია ცხინვალში. მაგრამ შეიქმნა შენევის საერთაშორისო დისკუსიის ახალი ფორმატი და ინციდენტების პრევენციისა და მათზე რეაგირების მექანიზმი, რომელიც შენევის დისკუსიების პროდუქტია, და წყვეტილად, მაგრამ ჯერ კიდევ აგრძელებს ფუნქციონირებას და აგვისტოს ომის შედეგებთან გამკლავების მცდელობას.

1 და 1.5 დიალოგის ფორმატების გარდა, ქართულ-სამხრეთოსეთურ კონტექსტში მნიშვნელოვანია სამოქალაქო დიალოგი, ე.წ. II დონის ფორმატები,²⁵ რომლებიც, წლებია, გრძელდება. მიუხედავად იმისა, რომ ქართულ-სამხრეთოსეთური სამოქალაქო დიალოგი მხოლოდ ვიწრო, კონკრეტული ჯგუფების ჩართულობით შემოიფარგლება და არ გულისხმობს საზოგადოების ფართო მასების მონაწილეობას, იგი სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია ვიქტიმიზაციის (მსხვერპლად ყოფნის) არსებული ნარატივების შესასუსტებლად და მეორე მხარის მიერ განცდილი ტრავმის მიმართ თანაგანცდისა და მიმღებლობის გასაძლიერებლად.

ქართულ-სამხრეთოსეთური დიალოგის მნიშვნელობა რამდენიმე პროექტით დასტურდება. მათ შორისაა „თვალსაზრისის“ ფორმატი, „ქართულ-ოსური სამოქალაქო ფორუმი“, „ნდობის ჯგუფი“ და სხვა. კონტაქტის თეორიის მიხედვით, კომუნიკაცია ეხმარება ადამიანებს საერთო მახასიათებლების დანახვაში, სტერეოტიპული აღქმების შესუსტებასა და სოლიდარობის გაძლიერებაში.²⁶ მიუხედავად იმისა, რომ ქართულ-სამხრეთოსეთურმა დიალოგმა ვერ შეძლო, მიეღწია რაიმე მნიშვნელოვანი გარღვევისთვის კონფლიქტის მოგვარების პროცესში, მისი მნიშვნელოვანი მიღწევაა სოციალური კავშირების შენარჩუნება ორივე მხარის სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენლებს შორის ისევე როგორც განგრძობად პროცესში მათი ჩართულობა. გარდა ამისა, ქართულ-სამხრეთოსეთურმა სამოქალაქო დიალოგმა წვლილი შეიტანა კონფლიქტით დაზარალებული ადამიანების ყოველდღიური მძიმე ცხოვრების შემსუბუქებაში.²⁷

ჯგუფთაშორისი დიალოგს შესწევს ძალა, განავრცოს ტრავმისა და მსხვერპლად ყოფნის შესახებ ნარატივები და წაახალისოს საზოგადოებებს შიგნით მათ შესახებ მსჯელობა. ქართულ-სამხრეთოსეთურ კონტექსტში ჯგუფთაშორისი კონტაქტებს შეუძლია, გააჩინოს კონფლიქტის ტრანსფორმაციის პროცესის ახალი, მიკროდონის განზომილება და ხელი შეუწყოს საზოგადოებებში კითხვების გაჩენას იმ ამბებთან დაკავშირებით, რომლებიც რადიკალიზებულ ნარატივებს ქმნის. გარდა ამისა, დიალოგს ასევე შეუძლია, წარმოაჩინოს ტრავმის შესახებ საუბრის მნიშვნელობა და განსაზღვროს ურთიერთგაგებისკენ მიმავალი გზა.

²² Hug, 2019; Freedom House on South Ossetia, available at:

<https://freedomhouse.org/country/south-ossetia/freedom-world/2020>

²³ Civil, ge, 2019

²⁴ Amnesty International-ის მიხედვით (2018), „ბორდერიზაციის“ პროცესის დაწყებიდან დაახლოებით ათასმა ოჯახმა სრულად ან ნაწილობრივ დაკარგა წვდომა სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებზე, საძოვრებსა და ტყეებზე. ზოგი ოჯახის ეზოც კი ორად გაიზარდა და შეიქმნა სიტუაცია, სადაც სახლი სამხრეთ ოსეთის დე-ფაქტო ხელისუფლების კონტროლქვეშაა, ხოლო ეზო საქართველოს ხელისუფლების მიერ კონტროლირებად ნაწილზეა დარჩენილი. იხილეთ აქ:

<https://www.amnesty.org/en/documents/eur56/0581/2019/en/>

²⁵ “Non-governmental, informal and unofficial contacts and activities between private citizens or groups of individuals, sometimes called non-state actors” in Diamond & McDonald, 1991, 83. 1.

²⁶ DeLamater, 2018, p. 461

²⁷ Allen, S. and Greiff, J., 2013

ამბები, რომლებიც ომის გამოცდილებას ეხება, რამდენიმე შემდეგი მიზეზის გამო არის მნიშვნელოვანი: პირველ რიგში, ეს უკავშირდება მორალურ პასუხისმგებლობას იმათ წინაშე, ვინც ვერ გადაურჩა ომს ან ვინც ჯერ კიდევ ცდილობს, გაუმკლავდეს მის თანმდევ შედეგებს. მეორე: ადამიანებს, რომლებმაც გამოცადეს ომი და დევნილობა, სჭირდებათ საუბარი საკუთარი გამოცდილების შესახებ. გარდა ამისა, ამ პროცესში მსმენელიც ხდება ტრავმული გამოცდილების თანამესაკუთრე, რომელსაც შეუძლია, დაეხმაროს მთხრობელს ამ მძიმე გამოცდილების უკან მოტოვებაში.²⁸ მესამე: ომის ისტორიები ერთმანეთს ჰგავს და ხშირად იდენტურიცაა, შესაბამისად, არსებობს მათ შორის ზღვრის წაშლისა და ომის ერთი დიდი ამბის ნაწილად ქცევის შესაძლებლობაც.

მიუხედავად იმისა, რომ ამბები ომის გამოცდილებასა და გაჭიანურებული კონფლიქტის შედეგების შესახებ ხანდახან შფოთვას, ბრაზსა და იმედგაცრუებას აძლიერებს, მათ შეუძლიათ, ბიძგი მისცენ კონსტრუქციულ დიალოგს, შეარბილონ რადიკალიზაცია და გაზარდონ ჯგუფთაშორისი ემპათია. უფრო მეტიც, ომის ამბები შეიძლება იქცეს საზოგადოებებს შიგნით დიალოგის ინსპირაციად. ხშირად მხარეები იმიტომ ვერ არღვევენ კონფლიქტის წრეს, რომ ნარატივების ტრანსფორმაცია შიგნიდან არ შეუძლიათ და კომუნიკაციისას ურთიერთბრალდებების პროცესი ღრმად იდგამს ფესვებს.²⁹ ტრავმის ნარატივებზე დაკვირვებით, კონფლიქტით დაზარალებულ ადამიანებს შეუძლიათ, გააცნობიერონ, რომ შეუძლებელია, მხოლოდ ისინი იყვნენ მსხვერპლი და რომ მეორე მხარის შესახებ გამარტივებული ნარატივით ნარჩუნდება მანკიერი წრე, რომელიც კიდევ უფრო მოწყვლადს ხდის მათ გარე და შიდა მანიპულაციების მიმართ.

ქართველები და სამხრეთოსეთელები, რომლებიც ცდილობენ, გაარკვიონ, ვის მხარეს არის აბსოლუტური ქეშმარიტება, იოლად ექვემდებარებიან რუსული პოლიტიკის მანიპულაციებს და რჩებიან საკუთარი დისფუნქციური და გამარტივებული ვიქტიმიზაციის (მსხვერპლის) ნარატივების მძევლებად. ოსები უკიდურესად არიან დამოკიდებულები რუსეთის ეკონომიკურ და ფინანსურ რესურსზე და წარმატებით აგრძელებენ რუსეთის მმართველობის რეპრესიული რეჟიმის კოპირებას. მეორე მხრივ, ქართველები ამტკიცებენ, რომ სამხრეთოსეთელებს არანაირი გავლენა არა აქვთ კონფლიქტის დინამიკაზე და უგულებელყოფენ კონფლიქტის ლოკალურ განზომილებას.

შედეგად, ორივე საზოგადოებაში ნარჩუნდება რწმენა იმისა, რომ მხოლოდ ისინი არიან ომის მსხვერპლი და ხელიდან უშვებენ გაჭიანურებული კონფლიქტის შედეგებთან ეფექტიანად გამკლავების შესაძლებლობებს. საზოგადოებებს შიგნით და, ასევე, მათ შორის დიალოგს შეუძლია, წინაღმდეგობა გაუწიოს მსხვერპლობაზე მონოპოლიის სურვილს და ხელი შეუწყოს კონფლიქტის ტრანსფორმაციას ქართულ-სამხრეთოსეთურ კონტექსტში. ტრავმისა და მსხვერ-

პლად ყოფნის შესახებ კომპლექსურ ნარატივს შეუძლია, დაეხმაროს ქართულ და სამხრეთ ოსურ საზოგადოებებს, ხელახლა გაიაზრონ „მეორე მხარის“ შესახებ არსებული გამარტივებული ვერსია.

შეჯამება

გაჭიანურებულ, მრავალგანზომილებიან და ეთნოპოლიტიკურ კონფლიქტებში უკიდურესად შეზღუდულია კრეატიულობის სივრცე. თუმცა მეორე დონის (Track II) დიალოგის პროცესები, რომლებიც თავს უყრის სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენლებს, იძლევა კრეატიულობის, გამარტივებული ნარატივების გადახედვისა და ფართო საზოგადოებასთან მათი განხილვის შესაძლებლობის სივრცეს. ურთიერთნდობას და, ასევე, ჯგუფებში არსებულ ინტელექტუალურ და ადამიანურ რესურსებს ქართულ-ოსურ კონტექსტში შეუძლია, ეს დისკუსია დიალოგში მონაწილე ჯგუფებს მიღმა გაიტანოს და ფართო საზოგადოებაც ჩართოს ამ პროცესში. ცხადია, ნარატივების წარმოქმნა ერთ დღეში არ ხდება და, შესაბამისად, მათი კომპლექსურობის აღიარება და გამარტივებული ვერსიების დეკონსტრუქციაც ხანგრძლივი პროცესია. ექსკლუზიური ტრავმული ნარატივები აიოლებს ომგამოვლილი საზოგადოებებით მანიპულირებას საგარეო და შიდა აქტორების მიერ.

²⁸ იქვე

²⁹ Cobb, 2013, p. 52

გამოყენებული წყაროები:

- Abramashvili, V. And Koiava, R.** 2018. 25 Years of Georgia's Peace Policy. *Caucasian House*.
- Alborova, D.** 2016. Institutional Cost of the South Ossetian Conflict: Transformation of Political Institutions in the South Ossetia in Cost of the Conflict: Georgian-South Ossetian Context. Ed. By Alborova, D., Allen, S., Kalandarishvili, N. George Mason University. Available at: <http://regional-dialogue.com/wp-content/uploads/2016/05/finalcostof.pdf>
- Alborova, D., Allen, S., Kalandarishvili, N.** (Ed.) 2016. Cost of the Story: Untold Stories in Georgian-Ossetian Context. George Mason University and Alliance for Conflict Transformation.
- Alexander, J. C.** 2004. Toward a Theory of Cultural Trauma in *Cultural Trauma and Collective Identity*. Ed. Alexander, J.C., et. al., University of California Press
- Allen, Susan and Jacquie L. Greiff.** 2013. Basic Human Needs in Practice: Georgian-South Ossetian Point of View Process. In Conflict Resolution and Human Needs: Linking Theory and Practice edited by Kevin Avruch and Christopher Mitchell. Routledge.
- A Series of Meetings Called „**Point of View**“. 2010. Available at: <https://bit.ly/3mvSkEA>
- Broers, L.** 2009. 'David and Goliath' and 'Georgians in the Kremlin': a post-colonial perspective on conflict in post-Soviet Georgia in *Central Asian Survey* Vol. 28, No. 2,
- Behind Barbed Wire: Human Rights Toll of „Borderization“ in Georgia.** 2018. Amnesty International. Available at: <https://bit.ly/2Vblmxw>
- Chankvetadze, N.** 2019. Fact, Narrative and What We Believe In. Institute for the Study Of Nationalism and Conflicts. Available http://isnc.ge/index.php/site/edition_detail/1/27
- Civil.ge.** 2019. Amnesty International: Russia's 'Borderization' Negatively Affects Communities. Available at: <https://civil.ge/archives/311870?fbclid=IwAR0xNY-iFi6n748S2o3OKNWCVlipdX937nbFsHGVliqHON1sl7TIXVVMuaEE>
- Cobb, S.,** 2013. Speaking of Violence: The Politics and Poetics of Narrative in Conflict Resolution. Oxford University Press.
- Cornell, E.S.,** 2001. Small Nations and Great Powers: A study of ethnopolitical conflict in the Caucasus. RoutledgeCurzon
- Freedom House.** 2019. South Ossetian. Available at: <https://freedomhouse.org/country/south-ossetia/freedom-world/2020> retrieved 15 January 2021.
- DeLamater, John D.,** et al. Social Psychology, Taylor & Francis Group, 2018. ProQuest Ebook Central.
- Jishkariani, D.** 2019. Tbilisi and Tskhinvali: Folklore views of sovereign Georgia. Institute for the Study Of Nationalism and Conflicts. Available at: http://isnc.ge/index.php/site/edition_detail/1/28
- Hardy, S.** 2008. Mediation and Genre. *Negotiation Journal*. Vol. 24, Issue 3, pp. 247-268.
- Hug, A.** 2019. Introduction: Addressing human rights challenges in Eastern Europe's grey zones. *The Foreign Policy Centre*. Available at: <https://bit.ly/3lim4nf>
- Gaprindishvili, P.,** et. al., (2019). One Step Closer – Georgia, EU Integration and the Conflict Settlement? *Georgia's Reforms Association*. Available at: <https://grass.org.ge/uploads/other/2020-02-11/573.pdf>

- [org.ge/uploads/other/2020-02-11/573.pdf](https://grass.org.ge/uploads/other/2020-02-11/573.pdf)
- Klempner, M.** 2000. Navigating Life Review Interviews with Survivors of Trauma, *The Oral History Review*, 27:2, 67-83
- Jishkariani, D.** 2019. Tbilisi and Tskhinvali: Folklore views of sovereign Georgia. Institute for the Study Of Nationalism and Conflicts. Available at: http://isnc.ge/index.php/site/edition_detail/1/28
- Lomadze, N.** 2018. Apple Orchards. Indigo.
- OC-Media.** 2020. Humanitarian situation in Akhlagori is extremely alarming. Available at: <https://oc-media.org/humanitarian-situation-in-akhlagori-ekhtremely-alarming/>
- Popjanevski, J.** 2009. From Sukhumi to Tskhinvali: The Path to War in Georgia in *The Guns of August 2008: Russia's War in Georgia*. Ed. Cornell, E., S. And Starr, F. M.E. Sharpe
- Volkan, V.** 1997. Blood Lines: From ethnic pride to ethnic terrorism. Westview Press.

**შიდა საზოგადოებრივი კონსენსუსის დამყარება,
როგორც ქართულ-ოსური კონფლიქტის მშვიდობიანი
დარეგულირების პროცესის დაწყებისკენ
გადადგმული პირველი ნაბიჯი**

მარია კუმარიტოვა¹

სამოქალაქო საზოგადოება, რომელიც ღია, თვითგანვითარებადი სისტემის ფორმატში უნდა ფუნქციონირებდეს, თანამედროვე პირობებში იქმნება სხვადასხვა ხასიათის პროცესების გავლენით - პირველ რიგში, სინერგეტიკულ კანონზომიერებათა წყალობით, რომლებიც სპონტანური, სტიქიური პროცესებია, და, ასევე, სამოქალაქო საზოგადოების სხვადასხვაგვარი ინსტიტუტების გავლენით, რომლებიც გამიზნულია საქმიანობის რაციონალური გარდაქმნისაკენ. თანამედროვე პირობებში ეს საქმიანობა ეფუძნება სხვადასხვაგვარი იდეებისა და ღირებულებების ურთიერთგაცვლას, მათ შორის პოლიტიკისა და სამართლის სფეროში.

დიალოგის სხვადასხვა პროცესი, რომლებშიც ჩართულები იყვნენ სამხრეთ ოსეთის სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენლები, დიდი ხნის განმავლობაში წარმოადგენდა კონსტრუქციულ მოედნებს, სადაც ხდებოდა იდეებისა და ღირებულებების ურთიერთგაცვლა. სწორედ ეს მოედნები, სამხრეთ ოსეთში მიმდინარე საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ პროცესებთან ერთად, გვეხმარებოდა სამხრეთ ოსეთის საზოგადო მოღვაწეებს შორის ცოდნისა და გამოცდილების ფორმირებაში პოლიტიკის, სამართლისა და სამოქალაქო ცნობიერების სფეროებში.

ასეთი იდეურ-ღირებულებითი ურთიერთგაცვლა პოლიტიკური კულტურის განვითარების ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანესი ასპექტია. პოლიტიკური კულტურა ზოგადად გვეხმარება როგორც საზოგადოების სურვილი და უნარი, მონაწილეობა მიიღოს საზოგადოებრივი საქმიანობის მართვის სხვადასხვა ფორმასა და სახელმწიფო მნიშვნელობის საკითხების გადაწყვეტაში თვითორგანიზებისა და თვითრეგულირების საფუძველზე.

სამოქალაქო საზოგადოების ინსტიტუტების ფუნქციონირების მიზნებს შორის შეიძლება გამოვყოთ ეთნოსთაშორისი კომუნიკაცია, საზოგადოებასა და ხელისუფლებას შორის კონსტრუქციული დიალოგის გამართვა, ინდივიდის დაცვა ხელისუფლების შესაძლო თვითნებობისგან, დისკუსიის კულტურის ფორმირება. სამხრეთ ოსეთში სამოქალაქო სტრუქტურირების განხორციელების ტიპურ ტენდენციას წარმოადგენს სხვადასხვა სამოქალაქო ინიციატივების პოლიტიკურ პროცესებში ჩართვა, ასევე, სამოქალაქო საზოგადოების ინსტიტუტებზე კონტროლის განხორციელება სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოების მხრიდან.

კონფლიქტი საქართველოსთან განსაკუთრებით ამწვავ-

ებს სამხრეთ ოსეთში სამოქალაქო საზოგადოების განვითარების პრობლემებს და დიალოგის წარმოებას კონფლიქტის გადაჭრის თაობაზე. ოფიციალურმა პროცესმა და, როგორც შიდა, ასევე გარე სამოქალაქო დიალოგმა შეიძლება ხელი შეუწყოს ურთიერთგაცვლის დამყარებას მხარეებს შორის და, ამის შედეგად, კონფლიქტის გადაჭრას. სხვადასხვა დიალოგის პროცესების დაწყება და სამოქალაქო საზოგადოების მათში აქტიური მონაწილეობა ხაზს უსვამს სახელმწიფოსა და საზოგადოების დემოკრატიული განვითარების გზას და, ასევე, ხელს უწყობს სახელმწიფოს საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ცხოვრებაში საზოგადოების ინფორმირებული ჩართულობის ზრდას.

სამხრეთ ოსეთი შეიძლება განვიხილოთ როგორც სარისკო სამოქალაქო ინსტიტუციონალიზაციის ზონა, სადაც თვითმმართველობისა და თვითორგანიზაციის განსაკუთრებული მექანიზმები მოქმედებს. სამხრეთ ოსეთში სამოქალაქო საზოგადოების ფორმირების სამი პირობითი ალგორითმი შეიძლება გამოიყოს. პირველი ალგორითმი - დემოკრატიული - გულისხმობს საზოგადოების ინტერესის გამოვლენასა და ინტეგრირებას სოციალური ჯგუფების თვითორგანიზების საფუძველზე. მეორე ალგორითმი - ნომენკლატურული - გულისხმობს საზოგადოების ინტერესის გამოვლენასა და ინტეგრირებას სახელმწიფო მართვის ორგანოებისა და ადმინისტრაციული სტრუქტურების ინიციატივით. მესამე ალგორითმი - ეთნოკულტურული - გულისხმობს საზოგადოების ინტერესის გამოვლენასა და ინტეგრირებას ნაციონალურ-კულტურული გაერთიანებების დახმარებით. ამ ალგორითმების მეშვეობით უნდა ჩამოყალიბდეს სოციალური დემოკრატიის ინსტიტუტები, რომელთა ამოცანაც არის სამხრეთ ოსეთისთვის უმნიშვნელოვანესი ფუნქციების შესრულება - ადამიანის უსაფრთხოების მიღწევა. მიუხედავად ამისა, დღეს შეიძლება დავასახელოთ რამდენიმე პრობლემა სამხრეთ ოსეთში სამოქალაქო საზოგადოების ფორმირების ყველა სამი ზემო ჩამოთვლილი ალგორითმის ფუნქციონირებაში. ახლა მათ უფრო დეტალურად განვიხილავთ.

სამხრეთ ოსეთის სამოქალაქო საზოგადოების ინსტიტუტების სისუსტე

სამოქალაქო საზოგადოება - არის ადამიანის საქმიანობის სფერო ოჯახის, სახელმწიფოსა და ბაზრის ფარგლებს გარეთ, რომელიც იქმნება ინდივიდუალური და კოლექტიური ქმედებებით, ნორმებით, ღირებულებებით და სოციალური კავშირებით. სამოქალაქო საზოგადოება რეალიზდება არასამთავრობო ინსტიტუტებისა და თვითორგანიზებადი საშუალებად ჯგუფების ერთობლიობით, რომელთაც ძალუძთ ორგანიზებული და პასუხისმგებლობიანი კოლექტიური მოქმედებების განხორციელება საზოგადოებისთვის მნიშვნელოვანი ინტერესების დასაცავად, წინასწარ დაწესებული სამოქალაქო ან სამართლის წესების ჩარჩოებში. სამოქალაქო ინსტიტუტების რიცხვს მიეკუთვნება პოლიტიკური პარტიები, არასამთავრობო ორგანიზაციები, საზოგადოებრივი ორგანიზაციები, გაერთიანებები და მოძრაობები, არასამთავრობო მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები და

¹ მარია კუმარიტოვა ანალიტიკოსია

სოციალურად მნიშვნელოვანი ამოცანების გადასაწყვეტად შექმნილი მოქალაქეების ნებაყოფლობითი გაერთიანების სხვა ფორმები.

სამხრეთ ოსეთში სამოქალაქო საზოგადოების პირველი ინსტიტუტები XX საუკუნის 90-იანი წლების შუაში გამოჩნდა - ეს იყო რესპუბლიკის პირველი არასამთავრობო ორგანიზაციები. ამ პერიოდში მათი აღმოცენება დაკავშირებულია საერთაშორისო ორგანიზაციების მუშაობასთან. ჰუმანიტარული პრობლემების გადაწყვეტისას საერთაშორისო ორგანიზაციები ტრადიციულად უპირატესობას ანიჭებენ ურთიერთქმედებას ადგილობრივ არასამთავრობო ორგანიზაციებთან, რომლებიც XX საუკუნის 90-იან წლებამდე სამხრეთ ოსეთის ტერიტორიაზე არ არსებობდა. შესაბამისად, სამხრეთ ოსეთის ტერიტორიაზე ჰუმანიტარული პრობლემების გადაწყვეტის აუცილებლობამ განაპირობა პირველი არასამთავრობო ორგანიზაციების შექმნა. 90-იანი წლების მეორე ნახევარში სამხრეთ ოსეთში გაეროს ლტოლვილთა უმაღლესი კომისარიატის ეგიდით მუშაობა დაიწყო არასამთავრობო ორგანიზაციებმა. სწორედ მათმა იქ ყოფნამ მისცა სტიმული სამხრეთ ოსეთში პირველი არასამთავრობო ორგანიზაციების შექმნას. უნდა აღინიშნოს, რომ ჰუმანიტარული საკითხების გადაწყვეტასთან ერთად საერთაშორისო ორგანიზაციები დიალოგის პროცესების ინიციატორებადაც გვევლინებოდნენ. სამხრეთ ოსეთის წარმომადგენლების დიალოგის პროცესებში მონაწილეობამ ხელი შეუწყო სამოქალაქო საზოგადოების ბაზისის შექმნას, რომელიც სამხრეთ ოსეთში დღესაც ფუნქციონირებს.

სამხრეთ ოსეთის პირველი არასამთავრობო ორგანიზაციები ურთიერთქმედებდნენ საერთაშორისო დონორ ორგანიზაციებთან, თუმცა რამდენიმე წლის შემდეგ მათი მუშაობა სამხრეთ ოსეთში შეწყდა და მათი ადგილი ეუთომ დაიკავა - რომელიც ქვეყნის ტერიტორიაზე 2008 წლამდე მუშაობდა. უნდა აღინიშნოს, რომ ეუთო არ წარმოადგენს ჰუმანიტარულ ორგანიზაციას - ეს არის პოლიტიკური ორგანიზაცია, რომლის საქმიანობა მიმართულია ევროპაში ურთიერთქმედებისა და თანამშრომლობის უზრუნველყოფაზე. ეუთოს აქვს ადგილობრივი ორგანიზაციების მხარდაჭერის სისტემა და როდესაც სამხრეთ ოსეთი საერთაშორისო დონორმა ორგანიზაციებმა დატოვეს, ეუთომ დაიწყო საგრანტო რეგულარული კონკურსების ჩატარება ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციებისთვის. სამხრეთ ოსეთის არასამთავრობო ორგანიზაციები იღებდნენ ეუთოს ფინანსურ დახმარებას, აქტიურად ურთიერთქმედებდნენ რესპუბლიკის ხელმძღვანელობასთან, ასრულებდნენ ისეთ ფუნქციებს, როგორიცაა საერთაშორისო საზოგადოებრიობასთან კომუნიკაცია და ომის პირობებში აღმოჩენილი და გადარჩენის ზღვარზე მყოფი მოსახლეობის ჰუმანიტარული მხარდაჭერა. უნდა გავითვალისწინოთ, რომ სამხრეთ ოსეთში არასამთავრობო ორგანიზაციების საქმიანობა საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ ორგანიზებული დიალოგის პროცესების ფარგლებში მიმდინარეობდა. დიალოგის ფასეულობა მდგომარეობდა არა მარტო ქართულ მხარესთან ურთიერთობის მოწესრიგებაში, არამედ სამხრეთ ოსეთის სამოქალაქო საზოგადოებისა და საზოგადოებრივი ორგანიზაციების საერთაშორისო მოედნებ-

ზე გაყვანაშიც. სამხრეთ ოსეთის არასამთავრობო ორგანიზაციების ეუთოსთან თანამშრომლობამ ხელი შეუწყო პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ დიალოგს ქვეყნის შიგნით.

2008 წელს სამხრეთ ოსეთის ტერიტორიაზე ეუთოს საქმიანობა შეწყდა და, შესაბამისად, შეჩერდა ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციების საგრანტო მხარდაჭერაც. 2008 წლის შემდეგ სამხრეთ ოსეთის ტერიტორიაზე მოქმედი არასამთავრობო ორგანიზაციების მუშაობა ეხებოდა საერთაშორისო საზოგადოებრიობისთვის ომსა და მის თანმხლებ მოვლენებზე ობიექტური ინფორმაციის მიწოდებას.

თავიდან სამხრეთ ოსეთის სახელმწიფო უწყებების წარმომადგენლები მხარს უჭერდნენ ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციების საქმიანობას, თუმცა ეს მხარდაჭერამალევე შეწყვიტეს. პრესაში დაიწყო არასამთავრობო ორგანიზაციების წინააღმდეგ მიმართული კამპანია, სადაც მათ სახელმწიფო ინტერესების ღალატი მიეწერებოდათ (მიუხედავად იმისა, რომ არასამთავრობო ორგანიზაციები არ ფლობენ სახელმწიფო საიდუმლოებებს და არანაირ კონფიდენციალურ ინფორმაციას). ამგვარად, არასამთავრობო ორგანიზაციებს სახელმწიფო მხარდაჭერაზე უარი ეთქვათ, ხოლო მათზე ზეწოლა პრესაში ასევე აძნელებდა მათ საქმიანობას.

2012 წელს რუსეთში მიიღეს ფედერალური კანონი #121 „უცხოელი აგენტების შესახებ“, რომლის მიზანიც იყო არაკომერციული ორგანიზაციების (აკო) საქმიანობის დარეგულირება, რომლებიც ფულად სახსრებსა და სხვა ქონებას იღებდნენ უცხოური წყაროებიდან და ეწეოდნენ პოლიტიკურ საქმიანობას. სამხრეთ ოსეთის ხელმძღვანელობამ ფაქტობრივად გაიმეორა რუსეთის კანონი და შეიმუშავა საკუთარი კანონი „სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკის არაკომერციული ორგანიზაციების“ შესახებ, რომელიც უცხოეთიდან ფულის მიღება არასამთავრობო ორგანიზაციებს აგალდებულებდა, დარეგისტრირებულიყვნენ საერთაშორისო ორგანიზაციების აგენტებად და ანგარიში ჩაებარებინათ მათ მიერ განხორციელებული პროექტებისა და პროგრამების დაფინანსების წყაროების შესახებ.

სამხრეთ ოსეთის არასამთავრობო ორგანიზაციები იბრძოდნენ პარლამენტში ამ კანონის მიღების წინააღმდეგ. მიუხედავად ამისა, ერთადერთი რამ, რასაც მათ მიაღწიეს, იყო ტერმინ „აგენტის“ შეცვლა ტერმინით „პარტნიორი“. ტერმინი „პარტნიორი“ უფრო კორექტულია, რადგანაც ადგილობრივი ორგანიზაციები ამყარებენ საერთაშორისო ორგანიზაციებთან პარტნიორულ ურთიერთობებს, მაგრამ არ წარმოადგენენ მათ ინტერესებს სამხრეთ ოსეთის ტერიტორიაზე. ის ფაქტი, რომ სამხრეთ ოსეთის არასამთავრობო ორგანიზაციებმა მიაღწიეს ნორმატიული აქტის ფარგლებში ტერმინის შეცვლას, მათი გამოცდილებისა და ცოდნის შედეგია, რომელიც მათ მიიღეს როგორც ადგილობრივ დონეზე მუშაობისას, ისე საერთაშორისო ორგანიზაციებთან სხვადასხვა ფორმატში თანამშრომლობისას. მიღებული კანონის თანახმად, სამხრეთ ოსეთის არასამთავრობო ორგანიზაციებს ეკისრებოდათ საერთაშორისო ორგანიზაციების პარტნიორებად რეგისტრაციისა და ამ სახელდების

ყველა მათ პუბლიკაციაში წარდგენის ვალდებულება; მათ ანგარიში უნდა ჩაებადებინათ უცხოეთიდან მიღებული სახსრების შესახებ, მიეთითებინათ განსახორციელებელი პროექტებისა და პროგრამების დაფინანსების წყაროები; ამასთან ერთად, იუსტიციის სამინისტროს მიეცა უფლება, საკუთარი ნება-სურვილის თანახმად არაეფექტიანად გამოეცხადებინა საერთაშორისო ორგანიზაციასთან ადგილობრივი არასამთავრობო თანამშრომლობა ან პარტნიორობა და შეეჩერებინა არასამთავრობო ორგანიზაციების ნებისმიერი ქმედება ექვს თვემდე ვადით, მათ შორის, ჰქონდა ანგარიშების გაყინვის უფლება.

შესაძლებელია, ფედერალური კანონი „უცხოელი აგენტების შესახებ“ რუსეთისთვის აქტუალურია, რადგანაც უამრავი არაკომერციული ორგანიზაციის საქმიანობის ეფექტიანი რეგულირების საშუალებას იძლევა. მაგრამ სამხრეთ ოსეთისთვის არასამთავრობო ორგანიზაციების საქმიანობის დარეგულირების ასეთი პრაქტიკა საფუძველს მოკლებულია - პირველ რიგში, იმიტომ, რომ არასამთავრობო ორგანიზაციების რიცხვი აქ ვერც კი შეედრება რუსეთისას. მეორე - ასეთი მკაცრი შეზღუდვები დამლუპველია სამხრეთ ოსეთის არასამთავრობო ორგანიზაციებისთვის. ამიტომაც, ამ კანონის მიღების შედეგად იხურებოდა ის არასამთავრობო ორგანიზაციებიც, რომლებიც სამხრეთ ოსეთის ტერიტორიაზე ფუნქციონირებდნენ. ასე დაიწყო რესპუბლიკის ტერიტორიაზე სამოქალაქო საზოგადოების ინსტიტუტების საქმიანობის ჩახშობა, რაც ფორმალურად იმით იყო დასაბუთებული, რომ მათი საქმიანობა არ შეესაბამებოდა სამხრეთ ოსეთის კანონმდებლობას.

უნდა აღინიშნოს შემდეგი ნიშანდობლივი ფაქტი: არასამთავრობო ორგანიზაციები, რომლებიც რუსეთის ფედერაციის მიერ ფინანსდებიან, ფორმალურად აგრეთვე ამ კანონის - „სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკის არაკომერციული ორგანიზაციების შესახებ“ - მოქმედებას უნდა ექვემდებარებოდნენ „უცხოელი პარტნიორების ფუნქციების შესრულების“ ნაწილში. მაგრამ ასეთ არასამთავრობო ორგანიზაციებზე ამ კანონის მოქმედება არ ვრცელდება - მათ არ აქვთ ვალდებულება, საკუთარ პუბლიკაციებში საერთაშორისო ორგანიზაციების „პარტნიორებად“ დასახელდნენ და არ განიცდიან ზეწოლას იუსტიციის სამინისტროს მხრიდან.

ამის შედეგად, ყველა ქმედითი არასამთავრობო ორგანიზაცია სამხრეთ ოსეთში იძულებული გახდა დახურულიყო. დღეს სამხრეთ ოსეთში დარჩა მხოლოდ საზოგადოებრივი ორგანიზაციები, რომლებიც მხოლოდ ქალაქებში ფუნქციონირებენ და ვერანაირ რეალურ ზეგავლენას ვერ ახდენენ საზოგადოებაზე. რესპუბლიკაში შეიმჩნევა საქველმოქმედო ორგანიზაციების წერტილოვანი საქმიანობა, რომლებიც ახდენენ რესურსების შეგროვებას წერტილოვანი მიზნებისთვის და ატარებენ საქველმოქმედო კონცერტებს. არასამთავრობო ორგანიზაციების პრესასთან ურთიერთობის მოედნები ამჟამად მოთხოვნადი არ არის. ფაქტობრივად, შეიძლება ვთქვათ, რომ დღეს სამხრეთ ოსეთის არასამთავრობო ორგანიზაციები ნახევრად იატაკქვეშა მდგომარეობაში არიან. მიუხედავად ამისა,

შეიძლება ვილაპარაკოთ საზოგადოებრივი საქმიანობის შენარჩუნებულ პოტენციალზე და, შესაბამისად, სამხრეთ ოსეთის ტერიტორიაზე შიდა საზოგადოებრივი დიალოგის წარმოებაზე.

სამხრეთ ოსეთის მთავრობას არ ესმის რესპუბლიკის ტერიტორიაზე არასამთავრობო ორგანიზაციების ფუნქციონირების სარგებელი და სიტყვა „არასამთავრობო“ ესმით როგორც „მთავრობის საწინააღმდეგო“. თუმცა არასამთავრობო ორგანიზაციის სტატუსი ნიშნავს მხოლოდ იმას, რომ ის დაფინანსებას არ იღებს სამხრეთ ოსეთის სახელმწიფო ბიუჯეტიდან.

ამავდროულად, როდესაც საჭირო გახდა მსოფლიო საზოგადოებრიობის ინფორმირება სამხრეთ ოსეთის ტერიტორიაზე სამხედრო დაპირისპირების შესახებ, რესპუბლიკის მთავრობამ თხოვნით სწორედ არასამთავრობო ორგანიზაციებს მიმართა. რადგანაც სამხრეთ ოსეთს არ აღიარებდნენ საერთაშორისო სამართლის სუბიექტად, საერთაშორისო ორგანიზაციებს მიმართავდნენ სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენლები - არასამთავრობო ორგანიზაციები. ამრიგად, სწორედ სამხრეთ ოსეთის არასამთავრობო ორგანიზაციები ამყარებდნენ კომუნიკაციას მსოფლიო საზოგადოებრიობასთან. საერთაშორისო ორგანიზაციებთან დიალოგის წარმოების ფასეულობა მდგომარეობს იმაში, რომ გაქვს საშუალება, მსოფლიო საზოგადოებრიობას გადასცე ინფორმაცია სამხრეთ ოსეთში არსებული სიტუაციის შესახებ კონფლიქტის დროს ჰუმანიტარული საკითხების გადაჭრის შესახებ, ჩართო მსოფლიო საზოგადოებრიობა პოსტკონფლიქტური პერიოდის საკითხების გადაწყვეტის პროცესში და ხელი შეუწყო მდგრადი მშვიდობის შენარჩუნებას.

პერსპექტივაში, დღეს დახურული არასამთავრობო ორგანიზაციების დამფუძნებლებს ალბათ არც ექნებათ სურვილი, ხელახლა ჩაერთონ საზოგადოებრივ საქმიანობაში. ასე რომ, შეიძლება ვთქვათ, რომ სამოქალაქო საზოგადოების ისეთი ინსტიტუტი, როგორიცაა არასამთავრობო ორგანიზაცია, დღეს სამხრეთ ოსეთში არ არსებობს.

სამოქალაქო საზოგადოების განვითარების კიდევ ერთი მაჩვენებელია ძლიერი, გავლენიანი პოლიტიკური პარტიები. სამხრეთ ოსეთის პოლიტიკური პარტიები ასევე განიცდიან მნიშვნელოვან ზეწოლას სახელმწიფო ორგანოების მხრიდან, რაც მათ საქმიანობას აფერხებს. შესაბამისად, პოლიტიკური პარტიების საქმიანობის ჩახშობა ასევე ნიშნავს სამოქალაქო საზოგადოების ინსტიტუტების ჩახშობას სამხრეთ ოსეთში.

ამრიგად, შეიძლება ვილაპარაკოთ რესპუბლიკაში სამოქალაქო საზოგადოების ინსტიტუტების სისუსტეზე არაკეთილსაზურველი სამართლებრივი და პოლიტიკური სიტუაციის გამო, რაც ხელს უშლის სამხრეთ ოსეთში სამოქალაქო საზოგადოების ინსტიტუტების ეფექტიან ფუნქციონირებას და განვითარებას. ასეთი ვითარება განპირობებულია რესპუბლიკის ხელისუფლების პოზიციით, რომელიც არ ცნობს დემოკრატიული გარდაქმნების აუცილებლობას.

ხელისუფლების დეცენტრალიზაციის აუცილებლობა

სამხრეთ ოსეთში, ისევე როგორც მთიან ყარაბაღსა და აფხაზეთში, პოლიტიკური მმართველობის სისტემა ჯერ კიდევ საბჭოთა კავშირის მემკვიდრეობას წარმოადგენს. ეს არის მმართველობის მობილიზაციური სისტემა, რომელიც ეფუძნება ძალაუფლების კონცენტრაციას ერთი სუბიექტის ხელში - ასეთ სუბიექტებად შეიძლება გვევლინებოდნენ ცალკეული პირი, პოლიტიკური პარტია ან ხალხის ჯგუფი.

სსრკ-ს დაშლის შემდეგ სამხრეთ ოსეთის ტერიტორიაზე დაიწყო შეიარაღებული დაპირისპირება. ომის რეჟიმი რესპუბლიკაში გულისხმობდა ხელისუფლების მობილიზაციას. უნდა აღინიშნოს, რომ ასეთი რეჟიმი ეწინააღმდეგება დემოკრატიას, და ზღუდავს მოსახლეობის უფლებებსა და თავისუფლებებს (კერძოდ კი, აბსოლუტურად შეზღუდულია მოსახლეობის გადაადგილების უფლება).

შესაბამისად, სამხრეთ ოსეთის ტერიტორიაზე ხელისუფლების მობილიზაციური ფორმატი განპირობებული იყო ექსტრემალური სიტუაციით, როდესაც საჭირო გახდა სწრაფი გადაწყვეტილებების მიღება მართვის კუთხით. მართვის ასეთი სისტემა რესპუბლიკაში ოპტიმალური იყო შეიარაღებული დაპირისპირების პერიოდისათვის.

თუმცა 2008 წლის შემდეგ, როდესაც სამხრეთ ოსეთის დამოუკიდებლობა რუსეთის ფედერაციამ ცნო, მართვის ასეთი სისტემის არსებობა საჭიროებას აღარ წარმოადგენდა. დადგა სისტემური რეფორმების გატარების დრო. საზოგადოება ელოდებოდა პოზიტიურ ცვლილებებს და დემოკრატიული სტრუქტურების განვითარებას: ხელისუფლების გადანაწილებას, კონტროლისა და ბალანსის პოლიტიკური სისტემის შემუშავებას, ხელისუფლების მრავალპოლარულობის მიღწევას, სამოქალაქო საზოგადოების განვითარებას, საზოგადოებისგან მიღებულ უკუკავშირზე დაფუძნებული სახელმწიფოს გამჭვირვალე მართვის სისტემის შექმნას.

ამრიგად, 2008 წლის შემდეგ დადგა ხანა, როდესაც აუცილებელი იყო რესპუბლიკაში ხელისუფლების დეცენტრალიზაცია, საჭირო გახდა სახელმწიფოებრიობისა და მართვის დემოკრატიული მექანიზმების განვითარება. იმისათვის, რომ სამხრეთ ოსეთში ამუშავდეს დემოკრატიული მექანიზმები, საჭიროა სახელმწიფო უფლებამოსილების დეცენტრალიზაცია. მიზანშეწონილი იყო უფლებამოსილების ნაწილის დელეგირება ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებზე, რომლებიც მობილურია და ისინი ფლობენ ადგილობრივ ინფორმაციას. ასევე მიზანშეწონილი იყო სახელმწიფო უფლებამოსილების ნაწილის დელეგირება პარლამენტზე და სასამართლო სისტემის დამოუკიდებლობის მიღწევა.

2011 წელს სამხრეთ ოსეთში მომხდარი რევოლუცია გამოწვეული იყო საზოგადოების ღრმა იმედგაცრუებით, რადგანაც იმ დროისთვის ის ბევრად უფრო მოდერნიზებული იყო, ვიდრე ხელისუფლება. ხელისუფლებას არ სურდა, მოეხდინა უფლებამოსილების დელეგირება და დაეთმო კონტროლის ნაწილი, რაც საზოგადოების მნიშვნელოვანი იმედგაცრუების მიზეზი გახდა.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ ბუნებრივი ისტორიული და პოლიტიკური პროცესი განაპირობებს საზოგადოების ავტომატურ სტრუქტურირებას, ამიტომაც ხელისუფლების მხრიდან კონტროლის დაკარგვის შიში საფუძველს მოკლებულია.

პოლიტიკური პარტიები და არასამთავრობო ორგანიზაციები ხელისუფლებასა და საზოგადოებას შორის ბუფერის როლს ასრულებენ, რაც სამხრეთ ოსეთში არ არსებობდა. ეს ბუფერი ქმნის პოლიტიკურ პროგრამებს, რომლებიც საზოგადოების სხვადასხვა ჯგუფების საჭიროებებს აკმაყოფილებს. შესაბამისად, საზოგადოების სხვადასხვა ჯგუფები სტრუქტურირდებიან სხვადასხვა პოლიტიკური პროგრამების იდეოლოგიების გარშემო. მათ არარსებობას კი მოაქვს მოქალაქეების უკმაყოფილება არსებული მმართველი ხელისუფლებით. უნდა აღინიშნოს, რომ სწორედ შიდა საზოგადოებრივი დიალოგი აძლევს პოზიციების გამოხატვის საშუალებას საზოგადოებრივ-პოლიტიკური პროცესის სხვადასხვა მონაწილეს და პერსპექტივაში კონსენსუსის მიღწევის საშუალებას მწვავე პრობლემების გადაჭრისას - მათ შორის სახელისუფლებო უფლებამოსილების განაწილების/გადანაწილების საკითხის შესახებაც.

სახელისუფლებო უფლებამოსილებების კონცენტრაციისაკენ სწრაფვა შეიძლება აიხსნას სამხრეთ ოსეთის მმართველობის არაკომპეტენტურობით და საზოგადოების ფუნქციონირების ფუნდამენტური კანონზომიერებების არცოდნით. საზოგადოებრივი განწყობების დინამიკის მიკვლევადობა იგნორირებული იყო, ისევე როგორც საზოგადოების მოთხოვნა, მომხდარიყო დემოკრატიული გარდაქმნები.

დღეს სამხრეთ ოსეთში ხელისუფლების დეცენტრალიზაციის პრობლემა კვლავ აქტუალურია. საზოგადოებას სჭირდება დემოკრატიული მექანიზმების განვითარება როგორც სახელისუფლებო მმართველობის, ისე სამოქალაქო საზოგადოების ინსტიტუტების დონეზე.

ხელისუფლების ცენტრალური ორგანოების გარდა, რომლებიც ქმნიან პოლიტიკურ დღის წესრიგს და ახორციელებენ საკანონმდებლო საქმიანობას, სამოქალაქო საზოგადოების ფუნქციონირებაზე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენენ ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოები. ადგილობრივი თვითმმართველობის ინსტიტუტების განვითარება წარმოადგენს სამოქალაქო საზოგადოების განვითარების მნიშვნელოვან მაჩვენებელს. განვიხილოთ მათი საქმიანობა სამხრეთ ოსეთში სამოქალაქო საზოგადოების ფუნქციონირების კონტექსტში.

ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების არჩევითობის არარსებობა

განვითარებული სამოქალაქო საზოგადოების პირობებში ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოები ფორმირდება არჩევითობის საფუძველზე. შედეგად, ადგილობრივი ხელისუფლება ანგარიშვალდებულია ადგილობრივი ამომრჩევლის წინაშე. ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების ფუნქციონირების არაეფექტიანობა ავტომატურად იწვევს იმ ფაქტს, რომ ხელისუფლების

კონკრეტულ წარმომადგენლებს უბრალოდ აღარ აირჩევენ შემდეგი ვადით. შესაბამისად, საპირისპირო განცხადებაც მართებულია - ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების ეფექტიანი ფუნქციონირება და ეკონომიკური აქტივობის განვითარება განაპირობებს მათი საქმიანობის დადებით შეფასებას მოსახლეობის მიერ და კონკრეტული პირების ხელისუფლებაში შენარჩუნებისკენ სწრაფვას.

ამგვარად, შეიძლება ვისაუბროთ იმაზე, რომ ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების არჩევითობის ეფექტიანი მექანიზმი ხელს უწყობს ადგილობრივი ეკონომიკური და პოლიტიკური აქტივობის განვითარებას.

სამხრეთ ოსეთის კონსტიტუციაში ინსტიტუციონალიზებულია ადგილობრივი თვითმმართველობა, ხოლო 2004 წელს მიღებულ იქნა 18 თებერვლის სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკის კანონი #44 „სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკის ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ“. ამ კანონის თანახმად რესპუბლიკაში უნდა შექმნილიყო მუნიციპალიტეტები და ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩევითი ან სხვა ტიპის ორგანოები. თუმცა რესპუბლიკის კონსტიტუციის ამ მუხლს დიდი ხნის განმავლობაში ეხებოდა მორატორიუმი, რომელიც მხოლოდ 2012 წელს გაუქმდა. ერთი წლის შემდეგ დეპუტატებმა კვლავ დაადეს მას ვეტო, ხოლო კონსტიტუციის მთელი რიგი მუხლების ძალაში შესვლა 2014 წლისთვის გადადეს. ამის შემდეგ ადგილობრივი თვითმმართველობის საკითხმა მეორე პლანზე გადაინაცვლა. შესაბამისად, შეიძლება ვთქვათ, რომ დღეს სამხრეთ ოსეთში ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების არჩევითობა, როგორც მოვლენა, არ არსებობს.

ამას გარდა, რესპუბლიკაში სამოქალაქო საზოგადოების განვითარებაზე უარყოფითად მოქმედებს კონსერვატიული საზოგადოებრივი ცნობიერება. ეს გამოიხატება საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ოჯახური და ნათესაური კავშირების დომინირებით, რომლებიც, როგორც წესი, საფუძველს წარმოადგენს სახელმწიფო და მუნიციპალურ სამსახურებში თანამდებობის დასაკავებლად, რესურსებზე ხელმისაწვდომად, განათლების მისაღებად და, მთლიანობაში, სოციალური მობილობისთვის. აღვნიშნავთ, რომ სამოქალაქო საზოგადოების სუსტად განვითარებული სტრუქტურების პირობებში რთულ ცხოვრებისეულ სიტუაციაში აღმოჩენილ ადამიანებს სოციალურ დახმარებას, პირველ რიგში, ნათესაობის ფართო წრე უწევს. მოსახლეობის უდიდეს ნაწილს ამის გამო უსუსტდება სახელმწიფო მართვაში სამოქალაქო საზოგადოების ინსტიტუტების საშუალებით მონაწილეობის მიღების მოტივაცია. შედეგად, მოსახლეობის ზეგავლენა პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღებაზე განსაკუთრებით დაბალია.

სამოქალაქო საზოგადოების ფუნქციონირების კონტექსტში მნიშვნელოვან პრობლემას წარმოადგენს საზოგადოებრივი კონსენსუსის არსებობა საზოგადოებრივი განვითარების საკვანძო საკითხებზე და სახელმწიფო მმართველობის აქტუალურ ამოცანებზე. მაგრამ სამხრეთ ოსეთში ასეთი კონსენსუსი არ არსებობს. ქვემოთ უფრო დეტალურად განვიხილავთ ამ პრობლემას.

საზოგადოებრივი კონსენსუსის არარსებობა

დღეს სამხრეთ ოსეთში აქტუალურია სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკის პოლიტიკური მომავლის შესახებ საზოგადოებრივი კონსენსუსის არარსებობის პრობლემა. კერძოდ კი, სამხრეთ ოსეთის რუსეთის ფედერაციაში შესვლის საკითხი დიდი ხნის განმავლობაში დისკუსიების საგანს წარმოადგენს.

1989 წლიდან სამხრეთ ოსეთის ტერიტორიაზე მიმდინარეობდა განმათავისუფლებელი მოძრაობა, რომლის მიზანიც იყო რესპუბლიკის დამოუკიდებლობის აღიარება. ამასთან ერთად, 2008 წლამდე საერთაშორისო საზოგადოებრიობის მიერ მისი დამოუკიდებლობის აღიარების პერსპექტივა საკმაოდ ბუნდოვანი იყო.

2008 წლიდან რუსეთის ფედერაციამ აღიარა სამხრეთ ოსეთის დამოუკიდებლობა და მისი მრავალწლიანი ბრძოლის მიზანი პრაქტიკულად მიღწეული იყო. ამასთან ერთად, რესპუბლიკის დამოუკიდებლობის მოულოდნელი აღიარების შემდგომი სტრატეგიული განვითარების მიზანი შეუმუშავებელი აღმოჩნდა.

ამიტომ 2008 წლიდან მალევე გაჩნდა ორი ურთიერთსაწინააღმდეგო იდეა - სამხრეთ ოსეთის რუსეთის ფედერაციაში შესვლა ან საკუთარი სახელმწიფოებრიობის განმტკიცება. ამ იდეების ურთიერთსაპირისპირო ხასიათი და შიდაპოლიტიკური კონსენსუსის არარსებობა შედეგად გვაძლევს საზოგადოების სეგმენტირებას, მის შრეებად დაყოფას და მანიპულირებისადმი მგრძნობელობას. უნდა აღინიშნოს, რომ დამოუკიდებლობის აღიარების შემდგომ წლებში სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა არ გაუმჯობესებულა. ქვეყანას არა აქვს საკუთარი მრეწველობა, არ არის არათუ მსხვილი, არამედ საშუალო ბიზნესიც, არ არსებობს საკვების უსაფრთხოება. სამხრეთ ოსეთის სახელმწიფო ბიუჯეტი ფორმირდება რუსეთის ფედერაციის ინვესტიციებით. ამიტომ ეკონომიკური გაგებით სამხრეთ ოსეთი კვლავ დამოკიდებულია რუსეთის ფედერაციაზე. ეს ბუნებრივად ზღუდავს რესპუბლიკის სუვერენიტეტს.

დამოუკიდებლობის აღიარებიდან მოყოლებული, წლების განმავლობაში სამხრეთ ოსეთის ძალოვანი სტრუქტურები რუსეთის ძალოვანი სტრუქტურების ნაწილი გახდა. ეს ნიშნავს ძალოვანი სტრუქტურების სოციალურ დაცვას, რომლებიც იღებენ რუსეთის ხელფასსა და პენსიას. თუმცა ეს ერთდროულად ნეგატიურად აისახება სამხრეთ ოსეთის ნაციონალური უსაფრთხოების უზრუნველყოფაზე, რომელსაც აღარ გააჩნია აღარც საკუთარი ჯარი და არც საკუთარი ძალოვანი სტრუქტურები.

უნდა აღინიშნოს, რომ სამხრეთ ოსეთს აქვს არასახარბიელო გეოგრაფიული მდებარეობა, რომელიც იმავდროულად ძალიან მომგებიანიც არის გეოსტრატეგიული თვალსაზრისით. სამხრეთ ოსეთი წარმოადგენს სატრანზიტო წერტილს ხაზზე „ჩრდილოეთი-სამხრეთი“ და აერთებს რუსეთს სამხრეთ კავკასიის, ახლო აღმოსავლეთისა და სპარსეთის ყურის სახელმწიფოებთან.

რუსეთის ფედერაციასთან „მშვიდობისა და თანამშრომლობის ხელშეკრულების“ დადების შემდეგ სამხრეთ ოსეთის ტერიტო-

რიაზე გაჩნდა რუსეთის მეოთხე სამხედრო ბაზა, რომელიც დღეს წარმოადგენს საქართველოს მხრიდან აგრესიის შეკავების მთავარ ფაქტორს.

დღეს რუსეთის ფედერაციას გარკვეული გეოპოლიტიკური ინტერესები აქვს სამხრეთ ოსეთის ტერიტორიაზე. თუმცა პერსპექტივაში რუსეთის ფედერაციის გეოპოლიტიკური ინტერესები შეიძლება შეიცვალოს და, ამას გარდა, რუსეთის ფედერაციისა და სამხრეთ ოსეთის ინტერესები შეიძლება არ ემთხვეოდეს ერთმანეთს სხვადასხვა სფეროში.

კერძოდ, რუსეთის ფედერაციის შსს-ს ანგარიში 2019 წელს გაწეული საქმიანობის შესახებ შეიცავდა ფრაზას იმის შესახებ, რომ საქართველო ნეიტრალიზებულია, თუმცა შეიმჩნეოდა ასიმეტრიული საპასუხო რეაქცია საქართველოს ქმედებებზე ოსეთის მხრიდან. ამასთან ერთად არ არის მოცემული არანაირი განმარტება, თუ რას წარმოადგენდა ასიმეტრიული საპასუხო რეაქცია. ეს შეიძლება მიუთითებდეს იმაზე, რომ სამხრეთ ოსეთი და რუსეთის ფედერაცია სხვადასხვანაირად აფასებენ გარე პოლიტიკური უსაფრთხოების საზღვრებს. მომავალში შეფასებების ასეთმა აცდენამ შეიძლება გამოიწვიოს ურთიერთგაგების სირთულეები რუსეთის ფედერაციისა და სამხრეთ ოსეთს შორის. უფრო მეტიც, პერსპექტივაში გეოპოლიტიკური ასპექტი შეიძლება შეიცვალოს კიდევ.

ამის გამო აუცილებელია, სამხრეთ ოსეთმა დამოუკიდებლად გადაჭრას ეროვნული უსაფრთხოების საკვანძო საკითხები. მოცემულ მომენტში სამხრეთ ოსეთისთვის ყველაზე აქტუალურ საკითხს წარმოადგენს სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემების გადაწყვეტა - მრეწველობის განვითარება, მოსახლეობის ცხოვრების დონის ამაღლება, უმუშევრობასა და სიღარიბესთან ბრძოლა.

ახლო მომავალში შეიძლება ამოქმედდეს ტრანზიტი სამხრეთ ოსეთის ტერიტორიის გაგლით სომხეთში. დღეს სამხრეთ ოსეთი მზად არ არის ტრანზიტისთვის არც სამართლებრივი და არც ტექნიკური თვალსაზრისით. ერთი მხრივ, ტრანზიტის გახსნა სახელმწიფო ბიუჯეტის შევსებას შეუწყობს ხელს. მაგრამ არის იმის საშიშროება, რომ ტვირთის ტრანზიტი გააუარესებს ეკოლოგიას და გზების ხარისხს, გამოიწვევს რიგებს სასაზღვრო პუნქტებში. ტრანზიტის იდეა საკამათოა საზოგადოებაშიც და ახდენს შიდაპოლიტიკური კონსენსუსის მიღწევის პრობლემის აქტუალიზებას, რომელიც აუცილებელია როგორც რესპუბლიკის პოლიტიკური განვითარების, ისე სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემების გადაწყვეტისათვის.

პოლიტიკური განვითარების ურთიერთსაპირისპირო მიმართულებები გულისხმობს მათი მიღწევის სხვადასხვა გზასა და პროგრამას. აუცილებელია, მიღებულ იქნეს გარკვეული გადაწყვეტილება სამხრეთ ოსეთის პოლიტიკურ მომავალთან დაკავშირებით და ეს გადაწყვეტილება თანმიმდევრულად განხორციელდეს. იმისათვის, რომ გადაწყვეტილება მიღებულ იქნეს სამხრეთ ოსეთის საზოგადოების ორივე დაპირისპირებული ნაწილისთვის - როგორც სამხრეთ ოსეთის რუსეთის ფედერაციის შემადგენლობაში შესვლის მომხრეების, ისე საკუთარი სახელმწიფოებრიობის გაძლიერებისა

და განვითარების აპოლოგეტებისთვის - ამა თუ იმ ხარისხით მისაღები გადაწყვეტილება, აუცილებელია დიალოგის წარმოება.

ამრიგად, დღეს შეიძლება განვაცხადოთ, რომ სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკაში სამოქალაქო საზოგადოება სუსტია, რაც ოთხი საკვანძო მიზეზით არის განპირობებული.

პირველი, რესპუბლიკაში სუსტად არის განვითარებული სამოქალაქო საზოგადოების ინსტიტუტები - არასამთავრობო ორგანიზაციების საქმიანობა ამჟამად პრაქტიკულად შეჩერებულია, არასამთავრობო ორგანიზაციების უმრავლესობა ლიკვიდირებულია საკანონმდებლო ზეწოლის პირობებში.

მეორე, რესპუბლიკაში არ არსებობს ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების არჩევითობა, მიუხედავად იმისა, რომ ეს პრინციპი კანონმდებლობით არის გათვალისწინებული - ანუ სამხრეთ ოსეთის კონსტიტუციაში და 2004 წლის შესაბამის კანონში. მიუხედავად ამისა, მორატორიუმის გამო კონსტიტუციის შესაბამისი მუხლები ჯერ კიდევ არ შესულა ძალაში.

მესამე, რესპუბლიკას სჭირდება ხელისუფლების დეცენტრალიზაცია - ხელისუფლების უფლებამოსილი პირების ვიწრო წრეში მობილიზების მოდელი, რომელიც საომარი პერიოდისთვისაა აქტუალური, არ არის თანამედროვე სოციალურ-ეკონომიკური პირობებისთვის შესაფერისი. საზოგადოებას ესაჭიროება დემოკრატიული გარდაქმნები, მაგრამ რესპუბლიკის ხელმძღვანელობა არ არის მზად, განავითაროს მართვის დემოკრატიული მექანიზმები.

დაბოლოს, სამხრეთ ოსეთში სამოქალაქო საზოგადოების განვითარებას აფერხებს საზოგადოებრივი კონსენსუსის არარსებობა რესპუბლიკის მომავალი პოლიტიკური განვითარების შესახებ: სამხრეთ ოსეთის რუსეთის ფედერაციის შემადგენლობაში შესვლა ან საკუთარი სახელმწიფოებრიობის განვითარება განიხილება განვითარების ორ ურთიერთდაპირისპირებულ გზად; ამასთან ერთად, ვერცერთი ამ გზათაგან ვერ პოულობს ერთმნიშვნელოვან მხარდაჭერას საზოგადოებაში. რესპუბლიკამ აუცილებლად უნდა აირჩიოს პოლიტიკური განვითარების ერთ-ერთი გზა და დანერგოს ის შესაბამისი პროგრამების მეშვეობით, თან უმთავრესი ყურადღების სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემებისთვის მინიჭებით.

საზოგადოებრივი კონსენსუსის არარსებობა აფერხებს საქართველოსთან ეფექტიანი დიალოგის წარმოებას და ოსურ-ქართული კონფლიქტის დარეგულირებას. შესაბამისად, საქართველოსთან არსებული კონფლიქტის დარეგულირების კონტექსტში ასევე აუცილებელია შეთანხმების მიღწევა რესპუბლიკის მომავალი პოლიტიკური განვითარების საკითხის თაობაზე.

ამგვარად, სამხრეთ ოსეთში სამოქალაქო საზოგადოების ეფექტიანი ფუნქციონირებისა და მომავალი განვითარებისთვის, პირველ რიგში, აუცილებელია ოთხი საკვანძო პრობლემის გადაჭრა. სამოქალაქო ინსტიტუტების განვითარება ხელს შეუწყობს სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემების გადაწყვეტას და საქართველოსთან კონფლიქტის დარეგულირებას.

სოციალურ-ფილოსოფიური მიდგომა გზავილობიანი მომავლის აზნაუბისთვის აუცილებელი დიალოგის ფასეულობის ანალიზისადმი

ანა პარასტაევა¹

არაფერი შეცვლილა ჩემში,
მაგრამ, სანამ ჩემი მტრის
სახელს ვიტყვი, დიდხანს
ვფიქრობ ამაზე.
(კონფუცი, ძვ. წ. V საუკუნე)

რას წარმოადგენს მშვიდობიანი მომავალი? როგორია ის და რას გულისხმობს? ამ კონცეფციის თემა ძალიან რთული, მრავალწახნაგოვანი, აქტუალური და პრობლემურია და, რაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია, საკმაოდ სპეკულაციურიც, რადგანაც ათვლის წერტილი აქ ის ფაქტია, რომ მომავალი, როგორც წესი, ყოველთვის უცნობი ტერიტორიაა. ყველანაირი პროგნოზი, ჰიპოთეზა, მომავლის შეფასებები - საკმაოდ უმადური საქმეა, რადგანაც ან საერთოდ არაფერს გვეუბნება, ან ბევრ რამეს არ გვეუბნება. ისინი ალბათ უფრო გვიჩვენებენ იმ ადამიანების შიშებს, იმედებს, სურვილებს, რომლებიც საკუთარ მომავალს აკვირდებიან და ცდილობენ მის წარმოდგენას. აქედან გამომდინარე, ლოგიკურია, დავსვათ შემდეგი კითხვა - როგორია მომავლის სოციალური და პოლიტიკური ფუნქციები, რადგანაც აუარებელი ხალხისთვის მომავალი შეიძლება იყოს იმედისა და კომფორტის მძლავრი წყარო. სხვადასხვა დიალოგის კონტექსტში აუცილებელია, ზუსტად განვსაზღვროთ მიზანი და დავსახოთ ამოცანები - რის მიღწევა გვსურს სხვადასხვა დიალოგის ფარგლებში შეხვედრების ჩატარებისას. არსობრივად პასუხი უნდა გაეცეს სამ კლასიკურ, ფუნდამენტურ კითხვას, რომელიც ადამიანის ეგზისტენციალურ მდგომარეობას განსაზღვრავს. ეს კითხვები დიდი ხნის წინ ჩამოაყალიბა მე-19 საუკუნის გერმანული ფილოსოფიის კლასიკოსმა იმანუელ კანტმა:

1. რა შემოიძლია ვიცოდე?
2. რა უნდა ვიცოდე?
3. რის იმედი შეიძლება მქონდეს?

პირველი კითხვის - „რა შემოიძლია ვიცოდე?“ - სხვანაირად ფორმულირებას შეიძლება და ის გარდაიქმნება შემდეგ კითხვად - „რა ვიცი?“. ამ კონკრეტულ კონტექსტში ეს კითხვა ეხება ქართულ-ოსური ურთიერთობების ჩვენს საერთო ისტორიას. ამ კითხვაზე პასუხი ჩვენი საზოგადოების ყოველი წევრის პირად გამოცდილებაში იმალება და ერთობლიობაში კი წარმოადგენს ამ ურთიერთობების სოციალურ შეცნობას. უმრავლეს შემთხვევებში ჩვენ ვიცავით იმ მოვლენების მოწმეები და მონაწილეებიც კი, რომლებიც ამ ურთიერთობებს სძენდნენ არა მხოლოდ ფორმას, არამედ შინაარსსაც. ნებისმიერი სო-

ციალური შემეცნების წყარო პირველ რიგში სოციალური ფაქტებია - რეალური მოვლენები, ადამიანების რეალური ქმედებები და ვერბალური გამონათქვამები. მომავლის შემეცნებისთვის ერთ-ერთ საკვანძო ფაქტორს წარმოადგენს სოციალური ფაქტორების სამეცნიერო ფაქტორებად ტრანსფორმაცია, რომლებიც იმ მომენტიდან აღარ წარმოადგენს ინფორმაციის ცალკეულ ლოკალურ წყაროებს და საყოველთაოდ ხელმისაწვდომი ხდება. სოციალური ფაქტორების სამეცნიერო ფაქტორებად ტრანსფორმაციის პროცესიც არ არის ერთმნიშვნელოვანი და სწორხაზოვანი. ის დამოკიდებულია მკვლევრის ინტერპრეტაციაზე, შეფასებასა და კომენტარებზე, რაც, თავის მხრივ, აგრეთვე დამოკიდებულია დამკვირვებლის სუბიექტურ მისწრაფებებზე, მისი წიგნიერების დონეზე, მის კონკრეტულ გამიზნულობაზე - შენიღბოს ფაქტები თუ, პირიქით, იყოსზედმინიშნითგულწრფელი.

მაშასადამე, რა ვიცით ქართულ-სამხრეთოსეთურ ურთიერთობებზე? ეთნიკური ოსების სამხრეთის შტოსა და ქართველების წარმომადგენლები არა მხოლოდ ერთი რესპუბლიკის - საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის - მცხოვრებლები იყვნენ, არამედ ისინი ერთი და იმავე დიდი, ბირთვული ზესახელმწიფოს მოქალაქეებიც იყვნენ - საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირის; ქვეყნისა, რომელმაც ოფიციალურად განუცხადა მთელ მსოფლიოს, რომ კაცობრიობის ისტორიაში პირველად გადაჭრა ნაციონალური საკითხი საკუთარი სახელმწიფოს ფარგლებში - რაც თამამ და საკმაოდ პროვოკაციულ განცხადებას წარმოადგენდა. ბევრს სჭეროდა ამის და ამით გულწრფელად ამაყოფა. კაცობრიობის მთელი ისტორია არის მისი საკუთარი ილუზიებისადმი ერთგულების ისტორია, ხოლო ამ ილუზიებთან განშორება კი მისთვის ქეშმარიტების მოულოდნელი დანახვა, დრამა და, საბოლოო ჯამში, ტრაგედია ხდება.

რა თქმა უნდა, წარმოუდგენელია ქართველებსა და ოსებს შორის არსებული ურთიერთობების აღწერა ერთი სტატიის ფარგლებში, მაგრამ, როდესაც ვუპასუხებთ შეკითხვას „რა ვიცი?“, უნდა გამოიყოს ზოგი საკვანძო თარიღი და მოვლენა, რომელთა აღქმაც ოსების მიერ გახდა ურთიერთობების შემდგომი განვითარების ქვაკუთხედი. 1989 წლის 23 ნოემბერს ცხინვალამდე მოაღწია შემაშფოთებელმა ხმებმა თბილისიდან ცხინვალისკენ „სამშვიდობო მსვლელობისთვის“ მზადების შესახებ. შუადღისკენ სუკ-ის რომელიღაც თანამშრომელმა გაავრცელა ინფორმაცია, რომ თბილისიდან ცხინვალისკენ მრავალათასიანი კოლონა დაიძრა. დაბა პრისიდან სირბილით მოსულმა მოზარდებმა თქვეს, რომ გორიდან მომავალი კოლონა შავ ღრუბელს ჰგავდა - თავისი სიდიდის გამო. ხალხი ცოცხალ ფარად აღუდგა კოლონას, რომელიც ქალაქში არ შეუშვეს და უკან გააბრუნეს, მაგრამ ეს ინციდენტის აღმოფხვრას არ ნიშნავდა. ეს დღე ქართველებისა და ოსების ურთიერთობებში „რუბიკონად“ იქცა.

გორბაჩოვის „გარდაქმნის“ („პერესტროიკის“) შედეგად, ჯერ კიდევ მისი მმართველობის დროს საბჭოთა რესპუბლიკებში დაიწყო აქტიური მოძრაობა მოკავშირე რესპუბლიკების დამოუკიდებლობის, სსრკ-დან გასვლისა და მონოეთნიკური სახელმწიფოების შექმნისთვის. იდეა, რომელმაც მეოცე საუკუნის შუა წლებში კრახი

¹ ანა პარასტაევა არის მკვლევარი, ანალიტიკოსი

განიცადა და თითქოს საბოლოოდ დასამარდა, უცბად მოთხოვნადი აღმოჩნდა და აღორძინდა ისეთ ქვეყანაში, რომელმაც ოფიციალურად განაცხადა ნაციონალური საკითხის საბოლოოდ გადაჭრის შესახებ. ამ პროცესებში გამოწვევის არც საქართველოს სსრ აღმოჩნდა. 1989 წელს საქართველოში ხელისუფლებაში მოვიდა ყოფილი საბჭოთა დისიდენტი ზ. გამსახურდია. სახელმწიფო იდეოლოგიის საბაზისო პრინციპი, რომელიც მან ხალხს შესთავაზა როგორც ახალი დამოუკიდებელი სახელმწიფოსა და დემოკრატიული საზოგადოების ასაშენებელი საკრალური იდეა, იყო „საქართველო ქართველებისთვის“. ნაციონალისტური და ულტრანაციონალისტური განწყობების განვითარება თითქოს სსრკ-ის დაშლის პროცესის „სავიზიტო ბარათი“ გახდა. იმპერია ირღვეოდა და მას ნაწილებად შლიდა ზუსტად გაძლიერებული ნაციონალისტური იდეოლოგია, რომელიც ასე მარტივად აიტაცა პრაქტიკულად ყველა ყოფილმა „მომხმე“ ხალხმა. 1991 წლის იანვარში საქართველოში დაიწყო „დემოკრატიული“ პრინციპის - „საქართველო ქართველებისთვის“ - ძალაში გატარება. ამ პროექტის რეალიზაციის ემპირიულ ბაზად იქცა აფხაზეთი და სამხრეთ ოსეთი, უფრო ზუსტად კი, ეთნიკური აფხაზები და ოსები. 1991 წლის იანვარი ოსების მეხსიერებაში „სისხლიან შობად“ აღიბეჭდა - მაშინ, როდესაც საქართველოს ძალოვანი სტრუქტურები 6-დან 7 იანვრის ღამეს შევიდნენ მძინარე ქალაქ ცხინვალში. ეს ამ კონფლიქტში ღია დაპირისპირების დაწყების თარიღია. 1991-1992 წლებში ქართული მილიციისა და სამხედრო ფორმირება ქართველმა სადამსჯელო ჯგუფებმა მოკლეს და დაასახინრეს ათასობით მშვიდობიანი მოქალაქე. სამხრეთ ოსეთის ტერიტორიაზე გაანადგურეს და ბოლომდე გადაბუგეს 117 ოსური სოფელი. არის უამრავი სხვა ტრაგიკული ეპიზოდი, რომლებიც ოსებს დაამახსოვრდათ და რომლებიც შემდგომში გადაიქცა იმ საინფორმაციო ბაზის საფუძვლად, რომელსაც ქართულ-ოსური ურთიერთობები დაეფუძნა მომდევნო 20 წლის განმავლობაში, 2008 წლის აგვისტომდე.

2008 წლის აგვისტოს ომი ფაქტებისა და ეპიზოდების კიდევ ერთი შრე გახდა, რომელმაც შეავსო ქართულ-ოსური ურთიერთობების საინფორმაციო ბაზა ჩვენი მოქალაქეების ცნობიერებაში. პოლიტოლოგები, სამხედროები და ეკონომიკის სფეროს ანალიტიკოსები მიუთითებენ უამრავ გეოპოლიტიკურ, ეკონომიკურ, ეთნიკურ, იდეოლოგიურ ფაქტორზე, რომლებიც აგვისტოს ომის მიზეზებს წარმოადგენდნენ.

უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს მთავრობის მიერ 2008 წლის აგვისტოში წამოწეულმა ნარატივებმა განსაკუთრებული ნეგატიური ფაქტებითა და ინფორმაციით შეავსეს კითხვის - „რა ვიცი?“ - ინფორმაცია. ტელეარხ „რუსთავი-2“-ის ეთერში გენერალ ყურაშვილის, საქართველოს შეიარაღებული ძალების ოპერაციების მეთაურის მიერ გაკეთებულ განცხადებას იმის შესახებ, რომ კონფლიქტის ზონაში მდგომარეობის სტაბილიზაციის მიზნით ქართულმა მხარემ „მიიღო გადაწყვეტილება კონფლიქტის ზონაში კონსტიტუციური წესრიგის აღდგენის შესახებ“², და სამხედრო ოპერაციის შემდგომ სახელწოდებას - „სუფთა ველი“ - არ შეიძლება, თავისი გამოცხადებული არ ეპოვა ოსების საზოგადოებრივ ცნობიერებაში. კითხვა „რა ვიცი?“

ქართულ-ოსურ ურთიერთობებში ერთმნიშვნელოვან პასუხს იღებდა: „სამხრეთ ოსეთი - ეს არის სუფთა ველი საქართველოსთვის“. იმის გათვალისწინებით, რომ გაიზარდა ახალი თაობები, რომლებიც არასდროს ყოფილან სსრკ-ს მოქალაქეები, რომლებმაც არაფერი იციან ერთმანეთის შესახებ და რომელთაც უკვე პრაქტიკულად არ გააჩნიათ ურთიერთობის საერთო ენა, მათთვის ნეგატიური ინფორმაციის ამ ტალღამ საფუძველი დაუდო პასუხს კითხვაზე - „რა ვიცი?“ -.

რა თქმა უნდა ამ კითხვას - „რა ვიცი?“ - მართო ოსური მხარე არ სვამს. მეორე მხარესაც აქვს იმ მოვლენების საკუთარი ხედვა, მიმდინარე პროცესების თავისი ინტერპრეტაცია და იმ მოვლენებთან დაკავშირებული ნეგატიური მეხსიერება. იზოლაციისა და ურთიერთობის არარსებობის პირობებში ეს ორი პასუხი კითხვაზე - „რა ვიცი?“ - ხშირად არა მხოლოდ ურთიერთდაპირისპირებული ცნებებია, არამედ ისინი განაგრძობენ განვითარებას და იძენენ ახალ ფაქტებს, რომლებიც სულ უფრო აშორებს ერთმანეთს საზოგადოებებს. ამ ორი პოლუსის დაახლოება და კითხვაზე - „რა ვიცი?“ - უფრო ინტეგრირებული პასუხის გაცემა შეიძლება მოხდეს მხოლოდ ემპირიულ, ჯანსაღი აზრის დონეზე, - რაც დიალოგის საშუალებით შეიძლება შეიქმნას. ძველი ბერძენი ფილოსოფოსი პლატონი „გამოქვაბულის მითში“ დიალოგში „სახელმწიფო“ წერს: „...ის სფერო, რასაც მხედველობა გასწვდება, მოჰგავს ციხის საცხოვრისს, ხოლო ცეცხლისგან მომდინარე სინათლე მასში ემსგავსება მზის ძალას...“. ქვეშარიტი ცოდნის მიღწევა, რაც ორივე მხარისთვის სიახლე იქნება, რეალურად შესაძლებელია მხოლოდ გონებაჭვრეტით დონეზე. ზუსტად ამისთვის იქმნება დიალოგის ურთიერთობის სხვადასხვა მოედანი - ოფიციალური - პოლიტიკური და სამხედრო ელიტების დონეზე და არაოფიციალური - სამოქალაქო საზოგადოებების დონეზე (ესენი შეიძლება იყვნენ და არიან ხალხის აბსოლუტურად განსხვავებული დონეები და ჯგუფები, რომლებსაც სხვადასხვა იდეა აერთიანებს). საერთოდ დიალოგი - არის დაინტერესებული ადამიანების ურთიერთობის ფორმა, ამა თუ იმ პრობლემურ ზონაში ქვეშარიტების ძიების მეთოდი და გზაა. ყველაზე ფართო გაგებით - ეს არის ხალხის თანაარსებობის საშუალება, რომლის მიზანი მათი „ასოციალური“ რეალიზაციაა, რომელიც აიძულებს ადამიანებს, მიატოვონ „ომი ყველა ყველას წინააღმდეგ“ და გაერთიანდნენ სამოქალაქო საზოგადოებებში, ეძიონ მშვიდობიანი საშუალებები მეცნიერების, ხელოვნების, სპორტის ფარგლებში - რაც საშუალებას აძლევს ამ საზოგადოებებს, იყვნენ კონკურენტუნარიანები ერთმანეთთან ბრძოლაში და თან არ გახდნენ ერთმანეთის მტრები. ასეთ დიალოგს ღირსეული ალტერნატივა არ გააჩნია. დი-

² გენერალი მამუკა ყურაშვილი 2007-2008 წლებში იყო საქართველოს შეიარაღებული ძალების სამშვიდობო ოპერაციების შტაბის უფროსი. გენერალ ყურაშვილის უფრო ვრცელი განცხადება „რუსთავი-2“-ის ეთერში შემდეგნაირად ჟღერდა: „ყველა შეთავაზებას, დავმსხდარიყავით მოლაპარაკების მაგიდასთან, მოჰყვებოდა უკუერეპცია, არ წყდებოდა ცეცხლი, ქართულმა ძალოვანმა სტრუქტურებმა გადაწყვიტეს კონსტიტუციური წესრიგის აღდგენა მთელ რეგიონში“. ოსური მხარის მიერ ამ გამოსვლის ზოგიერთი ნაწილის უფრო კრიტიკული აღქმა სავსებით ესადაგება კონფლიქტის ესკალაციური დინამიკის კონტექსტში ინფორმაციის აღქმის სპეციფიკას. (რედაქტორის შენიშვნა)

ალოგის ფორმირება გვეხმარება მეორე კითხვაზე პასუხის ძიებაში: „რა უნდა ვიცოდეთ?“. როგორც წესი, ნეიტრალურ ტერიტორიაზე მიმდინარე „დიალოგის“ ფორმატის შეხვედრებზე შეიძლება დაიცხრო საკუთარი ემოციები, დაიხშო პრეტენზიები ფლობდე ერთადერთ ქვემარტივებას და დაიწყო ფიქრი. ეს სივრცე საშუალებას გვაძლევს, არა მარტო შევადაროთ ამ კითხვის (რა ვიცი?) ჩვენი სხვადასხვა აღქმა და დამატებითი ფაქტებით შევავსოთ ჩვენი საინფორმაციო ბაზა, არამედ ამ კითხვის („რა ვიცი?“) განახლებულ ანალიზზე დაყრდნობით გამოვიმუშაოთ სტრატეგიები, რომლებიც უპასუხებს კითხვას „რა უნდა მოვიმოქმედო?“. დარწმუნებული ვართ, რომ უმთავრესი მიზანია: ჩვენი საზოგადოებების, ხალხების, დაბოლოს, ჩვენი სახელმწიფოების მშვიდობიანი თანაარსებობა. ამისათვის უნდა ვცვალოთ, მოვხსნათ გაუცხოება ჩვენს ხალხებს შორის - ჩვენ ხომ ათასწლიანი ისტორია გვაკავშირებს, რომელშიც დადებითიც ბევრი იყო და უარყოფითიც. საბოლოო ჯამში, ამ ორ ხალხს ძალიან ბევრი რამ აკავშირებს: შერეული ქორწინებები, აბსოლუტურად სხვადასხვა დონეზე კულტურების გადაკვეთა - საყოფაცხოვრებო სფეროდან დაწყებული და კლასიკური მეცნიერებით დამთავრებული, დაბოლოს, ერთ რეგიონში - სამხრეთ კავკასიაში - თანაცხოვრება. ამ დებულებების ფარგლებში შეიძლება მოვილაპარაკოთ და შევიმუშაოთ ერთობლივი პროექტები, რომელთა განხორციელებაც დაეხმარება მხარეებს „დიალოგის“ წინაშე არსებული მიზნების მიღწევაში. აუცილებელია, ვეძიოთ ის რეალური პლატფორმა, რომელზეც შესაძლებელი გახდება ჩვენი ხალხების მომავლის შენება. ერთ-ერთ ასეთ პლატფორმას წარმოადგენს „დიალოგი“, რომლის ღირებულებაც მაშინ გამოჩნდება, როდესაც ამ მიმართულებით კონკრეტული ნაბიჯები გადაიდგმება, რადგანაც ნებისმიერი მიზნის მისაღწევად უნდა აირჩეს დასახეული მიზნის მიღწევის შესაბამისი საშუალებები. კითხვაზე - „რა უნდა გავაკეთო?“ - პასუხის ძებნისას ერთი მთავარი ასპექტი იკვეთება: ორმხრივობის პრაგმატული წილი. ქართულ და ოსურ მხარეებს არაერთხელ წამოუყენებიათ ცალკეული ინიციატივები და წინადადებები ურთიერთობების ჩამოყალიბებისა და კრიზისული სიტუაციიდან გამოსავლის ძიების შესახებ. ყველა ეს ინიციატივა არასიცოცხლისუნარიანი აღმოჩნდა, რადგანაც ისინი არ ითვალისწინებდა მეორე მხარის ინტერესებს და მხოლოდ საკუთარ ინტერესებსა და მიზნებს ემსახურებოდა. ეს ნიშნავს იმას, რომ ორივე მხარის ინტერესები მკვეთრად უნდა გამოიყოს, ისევე, როგორც წითელი ხაზები, რომლებსაც არცერთი მხარე არასდროს გადაკვეთს. ამ პროცესში მთელი საზოგადოება უნდა იყოს ჩართული: არა მხოლოდ ხელისუფლება, პოლიტიკუმი, ელიტა, სხვადასხვა დონის მოხელეები, არამედ სამოქალაქო საზოგადოება, ამ ცნების ყველაზე ფართო გაგებით. სწორედ ასე უნდა აღორძინდეს და განმტკიცდეს ურთიერთნდობა, რომლის გარეშეც, ჩემი აზრით, სხვა დანარჩენი ზომა - ვაჭრობის, ეკონომიკის, კულტურის, პოლიტიკის სფეროშიც კი - ყოველთვის არამყარია იქნება. აქ წარმოუდგენელია, ჯეროვნად არ დავაფასოთ არაოფიციალური სამშვიდობო პროცესის საქმიანობა - „სახალხო

დიპლომატია“, რომლის ფესვებიც ისტორიისა და ადამიანის ფსიქოლოგიის სიღრმეში იღებს სათავეს. მას შეუძლია, შეეხოს იმ შეუმჩნეველ ნერვს, რომელიც შეიძლება გახდეს ურთიერთნდობის გაძლიერების რეალური საფუძველი. ამ გაგებით, „დიალოგის“ ფორმატი წარმოადგენს იმ რეალურ სივრცეს, რომელზეც შეიძლება აღმოცენდეს ორ ხალხს შორის - რომლებსაც თვით განგებამ არგუნა გვერდიგვერდ ცხოვრება - ურთიერთნდობის გაძლიერების ჯანსაღი ყლორტები. და, რა თქმა უნდა, ყოველთვის ჯობს მდგრადი მშვიდობის შენარჩუნება, ვიდრე სისხლისღვრა და მეზობლებს შორის სიძულვილის გაღვივება.

დაბოლოს, უნდა განვსაზღვროთ, რა პასუხი ექნება მოცემულ კონტექსტში კითხვას „რისი იმედი შემოიძლია მქონდეს?“ ეს ალბათ ერთ-ერთი ყველაზე რთული კითხვაა მშვიდობიანი მომავლის შენების კონტექსტში. ამ კითხვაზე პასუხისას - ამ სოციალურ-ფილოსოფიური ანალიზის ბოლოს და გამომდინარე დიალოგის პროექტებში მრავალწლიანი გამოცდილებიდან - მე პირადად მიმაჩნია, რომ შეიძლება გვექნოდეს შემდეგი სამი შედეგის იმედი:

1. როგორც უკვე აღინიშნა, დიალოგი საშუალებას გვაძლევს, ინფორმაციით შევავსოთ ჩვენი ინფორმაცია, რომელიც გვაძლევს ჩვენ გარშემო მიმდინარე პროცესების უფრო ყოვლისმომცველი აღქმის საშუალებას. მე შემოიძლია, მქონდეს იმედი, რომ ინფორმაციის გაცვლის საშუალებით ჩვენ შეგვეძლება, შევქმნათ უფრო ინფორმირებული და პასუხისმგებლობიანი საზოგადოებები ორივე მხარეს. ასეთ შემთხვევაში ამ საზოგადოებებს ექნებათ საკმაოდ მყარი საინფორმაციო ბაზა, რომელიც მათ პოლიტიკური მანიპულაციებისა და პროვოკაციებისგან დაიცავს. მიმაჩნია, რომ გათვითცნობიერებული და ჯანსაღად მოაზროვნე საზოგადოება წარმოადგენს მშვიდობიანი მომავლის ერთ-ერთ საყრდენს.
2. დიალოგის პროცესები ხშირად გულისხმობს საერთაშორისო საზოგადოების წარმომადგენლების გარკვეულ მონაწილეობას. ამ კონტექსტში შეგვიძლია, გვექნოდეს იმედი, რომ დიალოგის პროცესებში მონაწილეობის საშუალებით საერთაშორისო ორგანიზაციები შეინარჩუნებენ ჩვენი რეგიონის კონფლიქტებით დაინტერესებას და გააგრძელებენ ყველა მოთამაშესთან კონსტრუქციულ თანამშრომლობას. საერთაშორისო საზოგადოებრიობის ჩართულობა გრძელვადიანი პარტნიორის რანგში და კონფლიქტის ყველა მონაწილე მხარესთან თანაბარ პირობებში ყოფნით, წარმოადგენს ჩვენი საზოგადოებების მშვიდობიანი მომავლის მხარდამჭერ მეორე საყრდენს.
3. დაბოლოს, შემოიძლია მქონდეს იმედი, რომ დიალოგი დაგვეხმარება ჩვენ, ორ მეზობელ ხალხს, კვლავ ავადგოთ თანამშრომლობის ხიდები და გამოვყოთ საქმიანობის ის სფეროები, რომლებიც მხარს დაუჭერს ორივე საზოგადოების თანაზომიერ და ორგანულ განვითარებას. თანამშრომლობა და ურთიერთსასარგებლო ინტერესების კონსტრუქციული გადაჭაჭვულობა, ჩემი აზრით, მშვიდობიანი მომავლის მესამე საყრდენ სვეტს წარმოადგენს.

შესაძლებლობები ჩინურ სიტუაციაში: რუსეთი ქართულ-სამხრეთოსეთურ კონტაქტში

სერგეი უტკინი¹

უსწორმასწორო გზა

მოსკოვის მუდმივი ყოფნა სამხრეთ კავკასიაში მე-18 საუკუნეიდან იწყება, თუმცა რუსეთის ურთიერთობა რეგიონში მცხოვრებ ეთნიკურ თემებთან გაცილებით ადრინდელი პერიოდიდან იღებს სათავეს. საუკუნეების განმავლობაში რუსეთის სახელმწიფომ და, შესაბამისად, მისმა საზღვრებმა რამდენჯერმე განიცადა ტრანსფორმაცია. ამ პროცესს, ცხადია, თან ახლდა *pax russica*-ს წინააღმდეგობრივი შეფასებები ხსენებულ ეთნიკურ ჯგუფებში. ზოგი მათგანი მეტ-ნაკლებად ნებაყოფლობით ამტოვინებდა რუსეთის (და შემდეგ უკვე საბჭოთა კავშირის) სამსახურს. იყვნენ ისეთებიც, რომლებიც ღიად ან ტაქტიკურად ეწინააღმდეგებოდნენ რუსეთის მმართველობას. ისტორიის მსვლელობასთან ერთად იცვლებოდა განწყობები და ხშირად რადიკალურადაც. რუსეთის ბატონობას არ მოუხდენია, და ალბათ ვერც შეძლო, ერების ჩამოყალიბების პროცესის პრევენცია იმ პერიოდში, როდესაც ეროვნული იდენტიფიკაციის საკითხმა დიდი მნიშვნელობა შეიძინა ევროპაში და მის საზღვრებს მიღმაც. 1917 წლის რუსეთის რევოლუციის შემდეგ სამხრეთ კავკასიის ერების დამოუკიდებლობის პირველი მცდელობა წარუმატებელი აღმოჩნდა, თუმცა ისტორიულ ნარატივებზე დაყრდნობით, შეიძლება ითქვას, რომ ის დავიწყებას არ მისცემია.

ქვეყნის ეთნიკურად რთულ ნაწილებთან დაკავშირებული საბჭოთა პრაქტიკები ეფუძნებოდა ნაციონალისტური მოძრაობების ჩახშობას, მოსახლეობის გაცვლასა და სხვა მეთოდებს, რომლებიც ხშირად სისასტიკით გამოირჩეოდა და საბოლოო მიზნად სტაბილურობის უზრუნველყოფას ისახავდა. რადგანაც ამგვარი მუშაობის შედეგები დიდწილად წარმატებულად მიიჩნეოდა, 1980-იანი წლების ბოლოს წარმოქმნილი ინტერეთნიკური კონფლიქტები მოულოდნელობა აღმოჩნდა, მათ შორის, საბჭოთა ხელმძღვანელობისთვისაც. გორბაჩოვის მიერ ინიცირებულმა „პერესტროიკამ“, რომელმაც ფართო საზოგადოებას არსებულ პრობლემებსა და მათი გაუმჯობესების გზების ირგვლივ დისკუსიის უფლება მიანიჭა, რასაც საბოლოოდ ქვეყნის განვითარებისთვის უნდა შეეწყო ხელი, ასევე გზა გაუხსნა აქამდე ჩახშობილი ეროვნული წუხილის გამოხატვასა და საბჭოთა კავშირის ბევრ რეგიონში ეროვნული პროექტების აღმოცენებასაც, რაც ეკონომიკური და პოლიტიკური კრიზისისგან თავის დაღწევის ბუნებრივ გზად მიიჩნეოდა.

ამ პროცესებმა, ასევე, ხელი შეუწყო საბჭოთა კავშირის ნგრევას. მიუხედავად იმისა, რომ რღვევის პროცესში ადგილი არ ჰქონია

¹ სერგეი უტკინი არის პრიმაკოვის სახელობის ცენტრის სტრატეგიული შეფასებების ჯგუფის ხელმძღვანელი და საერთაშორისო საქმეთა რუსეთის საბჭოს ექსპერტი

იმგვარ ფართომასშტაბიან მოვლენებს, რომლებიც იუგოსლავიაში განვითარდა, საბჭოთა კავშირის დაშლის სწრაფმა და მოუმზადებელმა პროცესმა გააჩინა მთელი წყება ინტერეთნიკური ცხელი წერტილებისა. საერთაშორისო დონეზე მოსკოვს კვლავაც ადანაშაულებენ იმ სიტუაციების შექმნაში, რომლებიც „გაყინული კონფლიქტების“ სახელითაა ცნობილი. წინამდებარე სტატია მიზნად არ ისახავს ამგვარ ბრალდებებზე პასუხს, მაგრამ მაინც უნდა აღვნიშნოთ, რომ შეთქმულების თეორიების მიმდევრების გარდა, საეჭვოა, რომ ვინმეს წარმოედგინა, თუ როგორ განვითარდებოდა ეს კონფლიქტები წლების და ათწლეულების განმავლობაში, ანდა მოვლენების ამგვარი განვითარების სურვილი ჰქონოდა.²

1990-იანი წლების განმავლობაში, რუსეთი, რომელსაც სათავეში ბორის ელცინი ედგა, მიისწრაფოდა, შეესრულებინა კეთილგანწყობილი მშვიდობისმყოფელის როლი პოსტსაბჭოთა სივრცეში. თუმცა, ეს მცდელობა ხშირად იჩინებოდა რუსეთის შიდა პრობლემების ფონზე. მხოლოდ 2005 წლისთვის შეძლო რუსეთმა, დაესტაბილურებინა სიტუაცია ჩეჩნეთში და ეგრძლე სწრაფი ეკონომიკური ზრდის შედეგები. სწორედ ამ დროს უკავშირდება რუსეთის მიერ დასავლეთთან უთანხმოებების ირგვლივ ხმის ამაღლება.³ საქართველოსთან 2008 წლის კონფლიქტმა, რომელიც ნატოს გაფართოებისა და კოსოვოს აღიარების ირგვლივ მიმდინარე დებატების ფონზე განვითარდა, კიდევ უფრო გაამწვავა დაძაბულობა. რუსეთმა გადადგა კიდევ ერთი წინააღმდეგობრივი ნაბიჯი, როცა აღიარა სამხრეთ ოსეთისა და აფხაზეთის დამოუკიდებლობა. რუსეთის გადაწყვეტილება მხოლოდ ქვეყნების მცირერიცხოვანმა ჯგუფმა გაიზიარა.⁴ საქართველომ ამ ნაბიჯს მოსკოვთან დიპლომატიური კავშირების გაწყვეტით უპასუხა. მიუხედავად იმისა, რომ არც რუსეთში, არც საქართველოში, არც აფხაზეთსა ან სამხრეთ ოსეთში შეჩერებულა პოლიტიკური ევოლუცია გასული წლების განმავლობაში, დღემდე არსებული რეგიონული ლანდშაფტი სწორედ მაშინ, 2008 წლის სექტემბერში ჩამოყალიბდა.⁵

² საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომ განვითარებული მოვლენების რუსი ექსპერტებისეული შეფასება იხილეთ, მაგალითად პუბლიკაციაში Evolution of Post-Soviet Space: Past, Present and Future: An Anthology. Moscow, RIAC, 2017, გვ.352. ხელმისაწვდომია: <https://russiancouncil.ru/upload/iblock/5f5/evolutionofpostsovietspace.pdf> Another interesting recent take by an international expert team can be found in: კიდევ ერთ საინტერესო შეფასებას გვთავაზობს საერთაშორისო ექსპერტებისგან დაკომპლექტებული გუნდი: Arkady Moshes, Andras Racz (eds.), What has remained of the USSR: Exploring the erosion of the post-Soviet space. FIIA Report 58, Helsinki, Finnish International Affairs Institute, 2019, გვ. 270. ხელმისაწვდომია: https://www.fiia.fi/wp-content/uploads/2019/02/fiia_report58_what_has_remained_of_the_ussr_web.pdf

³ Dmitry Trenin, Russia leaves the West, Foreign Affairs, 2006 წლის ივნისი. ხელმისაწვდომია: <https://carnegie.ru/2006/06/26/russia-leaves-west-pub-18467>

⁴ სამხრეთ ოსეთის დამოუკიდებლობა ასევე აღიარეს ნიკარაგუამ, ვენესუელამ, ნაურუმ და სირიამ.

⁵ [დღეს კრემლში, რუსეთის ხელისუფლებამ ხელი მოაწერა ხელშეკრულებას მეგობრობის, თანამშრომლობისა და ურთიერთდახმარების შესახებ აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკებთან] 2008 წლის 17 სექტემბერი. ხელმისაწვდომია: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/1439>

რუსეთს არასდროს დაუყენებია ექვემდებარება მის მიერ 2008 წელს წარმოებული პოლიტიკა და მიღებული გადაწყვეტილებები. ოფიციალური წარმომადგენლის მიხედვით რუსეთი იძულებული გახდა, რეაგირება მოეხდინა საქართველოს პრეზიდენტის, მიხეილ სააკაშვილის მცდელობაზე, დაემყარებინა სამხედრო კონტროლი სამხრეთ ოსეთზე, სადაც განლაგებული იყვნენ რუსი სამშვიდობო ძალები. სააკაშვილის ამგვარმა განზრახვამ გარდაუვალი გახდა რუსეთის სამხედრო პასუხი და მის მიერ სამხრეთ ოსეთის დამოუკიდებლობის აღიარება. ამ მიდგომას მოჰყვა მთელი რიგი პოლიტიკური და იურიდიული შედეგები, რის ლეგიტიმურობასაც არ აღიარებენ არც თბილისში და არც დასავლეთში, რომელიც მხარს უჭერს საქართველოს ამ საკითხში. აფხაზეთი და სამხრეთ ოსეთი, რომლებსაც რუსეთი დამოუკიდებელ ქვეყნებად აღიარებს, გახდნენ ორმხრივი ხელშეკრულებების მხარეები, რომლებიც წყვეტენ, თუ რა ფორმის ურთიერთობა უნდა ჰქონდეთ რუსეთთან, მათ შორის სამხედრო სფეროში. ამასობაში, რუსეთი კვლავაც მოუწოდებს საქართველოს, აღიაროს „ახალი რეალობა“ რეგიონში.⁶ ცხადია, რომ წინააღმდეგობრივი პრეტენზიებისა და პოლიტიკის თანხვედრა თითქმის შეუძლებელია. მხარეებმა ისწავლეს დე-ფაქტო ჩიხში მანევრირება.

საუბრები კულუარებში

დიპლომატიური ურთიერთობის განწყვეტა თითქმის იმის მანიშნებელი უნდა ყოფილიყო, რომ მხარეები ოფიციალურ კომუნიკაცია-საც განწყვეტდნენ, თუმცა ეს ასე არ აღმოჩნდა. რუსეთის ინტერესები საქართველოში და საქართველოსი რუსეთში შვეიცარიის დიპლომატიური ქოლგის ქვეშ არის წარმოდგენილი.⁷ მიუხედავად იმისა, რომ ჟენევის დისკუსიებს ამ დრომდე რაიმე კონკრეტული შედეგისთვის არ მიუღწევია,⁸ ფორმატი თავს უყრის მოსკოვის, თბილისის, სოხუმისა და ცხინვალის წარმომადგენლებს მათი მძიმე ურთიერთობების

⁶ მაგალითად, რუსეთის საგარეო საქმეთა მინისტრმა, სერგეი ლავროვმა განაცხადა, რომ „სამხრეთ ოსეთისა და აფხაზეთის დამოუკიდებლობა ახალ რეალობას ქმნის. ჩვენ მზად ვიყავით, ქართულ მხარეს დავხმარებოდით სამხრეთ ოსეთსა და აფხაზეთთან ნორმალური ურთიერთობების ჩამოყალიბებაში და გაგვეკეთებინა ის, რაც არც ერთ ქართველ ლიდერს არ გაუკეთებია საბჭოთა კავშირის დაშლიდან მოყოლებული, გამსახურდიასა და მისი ღირსეული მიმდევრის, მიხეილ ნიკოლოზის ძე სააკაშვილის ჩათვლით. <...> სააკაშვილი არ არის ქართველი ხალხი. იგი გამუდმებით ცდილობს, შექმნას დაძაბულობა რუსეთთან დაკავშირებით. კონტაქტები სამოქალაქო საზოგადოების ეგიდით წარჩინდება“. ინტერვიუ სატელევიზიო არხ „ვესტი“-სთან, 2009 წლის 28 ივლისი. ხელმისაწვდომია: https://www.mid.ru/en/press_service/minister_speeches/-/asset_publisher/7OvQR5KJWV/mR/content/id/283930

⁷ რუსეთის ფედერაციის ინტერესების სექცია შვეიცარიის საელჩოში, თბილისში. <https://www.eda.admin.ch/countries/georgia/en/home/representations/embassy-tbilisi/russian-federation-interests-section.html>

საქართველოს ინტერესების სექცია შვეიცარიის საელჩოში, მოსკოვში. <https://www.eda.admin.ch/countries/russia/en/home/representations/embassy-in-moscow/embassy-tasks/georgian-interests-section-at-the-embassy-of-switzerland-in-moscow.html>

⁸ ჟენევის საერთაშორისო დისკუსიების პრესრელიზი, UN Political and Peacebuilding Affairs: <https://dppa.un.org/en/press-releases>

შესახებ სასაუბროდ. ეუთოს ეგიდით მიმდინარე ერგნეთის შეხვედრებისას მსჯელობა ისეთი საკითხების გადაჭრის მცდელობას წარმოადგენს, რომლებიც პრობლემურია საქართველოსა და სამხრეთ ოსეთის საზღვრის მიმდებარედ. მაღალი რანგის დიპლომატების - გრიგორი კარასინისა და ზურაბ აბაშიძის შეხვედრები კი რუსულ-ქართული ორმხრივი საკითხების განხილვის საშუალებას იძლევა.⁹ ამ ფორმატმა გარკვეულ შედეგებსაც კი მიაღწია, მათ შორის ეკონომიკური თანამშრომლობის სფეროში. გარკვეული პაუზის შემდეგ სახელგანთქმული ქართული ღვინო, მინერალური წყლები და კომპოტები კვლავ იყიდება რუსულ ბაზარზე.

თუმცა, ის მონაკვეთები, რომლებიც ქმნიდა ქართულ-რუსული ურთიერთობების გაუმჯობესების შთაბეჭდილებას, მიუხედავად გადაუჭრელი უთანხმოებისა, საკმაოდ სწრაფად დასრულდა. ბოლო კრიზისული მდგომარეობა დაფიქსირდა 2019 წლის ზაფხულში, როდესაც თბილისში ვიზიტით მყოფ დუმის წევრთან¹⁰ დაკავშირებულმა ინციდენტმა უბიძგა მოსკოვს, მიეღო რეგულარული პირდაპირი ფრენების აკრძალვის გადაწყვეტილება. ამ მოვლენებამდე საქართველოს უამრავი რუსი ტურისტი სტუმრობდა, რასაც ხელს უწყობდა სააკაშვილის მთავრობის მიერ ცალმხრივად შემოღებული უვიზო მიმოსვლა, რაც მიმართული იყო რუსი ხალხის და არა მთავრობის გულის მოგებისკენ. თუმცა, მიუხედავად იმისა, რომ საქართველო ტურისტულად ერთ-ერთ ყველაზე მიმზიდველ ქვეყნად რჩება, საჰაერო მიმოსვლის აკრძალვას შედეგად არანაირი ხელშესახები პროტესტი არ მოჰყოლია საზოგადოების მხრიდან, რაც იმას ნიშნავს, რომ ტურისტები არ წარმოადგენენ პოლიტიკური ცვლილების მნიშვნელოვან ლობისტებს.

რუსეთის მიერ საჰაერო მიმოსვლის აკრძალვამ მხოლოდ ნაწილობრივ შეაფერხა მოგზაურობა, რომელსაც ძირითადი დარტყმა 2020 წელს დაწყებულმა პანდემიამ მიაყენა. თუმცა, ამავე დროს, პანდემიურმა ვითარებამ გაუხსნა სივრცე სამოქალაქო საზოგადოებასა და აკადემიურ წრეებს, რომლებსაც, მართალია, არ შეეძლოთ პოლიტიკური მოვლენების შეცვლა, მაგრამ მათ შორის კომუნიკაციას მაინც ჰქონდა გარკვეული ღირებულება, რაც გამოიხატა კომუნიკაციაში ჩართულ პირებს შორის ხიდეების გადებასა და ქართულ-რუსული ურთიერთობების პრობლემური საკითხების უკეთ გაგებაში.¹¹ თუმცა დიალოგის ეს ფორმატები ძირითადად ორმხრივი იყო და გაყინული კონფლიქტები მხოლოდ ერთ-ერთ განსახილველ საკითხს წარმოადგენდა. აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში მცხოვრე-

⁹ თბილისი აბაშიძე-კარასინის დიალოგის შენარჩუნების მომხრეა. TASS, 2019 წლის 30 ივლისი. ხელმისაწვდომია: <https://tass.com/world/1071022>

¹⁰ პროტესტი საქართველოში: ათასობით ადამიანი შეიკრიბა პარლამენტის წინ რუსი დეპუტატის გამოსვლის შემდეგ. BBC News, 21 ივნისი 2019. ხელმისაწვდომია: <https://www.bbc.com/news/world-europe-48710042>

¹¹ მაგალითად, „ქართულ-რუსული დიალოგი მშვიდობისა და თანამშრომლობისთვის“, ორგანიზებული თბილისში მოქმედი არასამთავრობო ორგანიზაცია „კავკასიური სახლის“ მიერ.

<http://cauestivehouse.ge/en/project/georgian-russian-dialogue-for-peace-and-cooperation/>

ბი ადამიანების უშუალო მონაწილეობა ან არ ყოფილა დაგეგმილი, ან ეს საკითხი ცნობილი პოლიტიკური და ორგანიზაციული პრობლემების გამო არ იქნა განხილული. მეორე მხრივ, ქართულმა მხარემ უზრუნველყო დევნილებისა და კონფლიქტის ზონაში მცხოვრებლების მონაწილეობა, რაც, ცხადია, მიზნად ისახავდა მათი ტრაგედიის წინ წამოწევის. ამ სიტუაციაში რუსი მონაწილეები, თუ ისინი წარმოადგენენ რუსული პოლიტიკური მენისტრების წევრებს, სოხუმისა და ცხინვალის პოზიციების ერთადერთი დამცველები აღმოჩნდნენ. რაც შეეხება ოპოზიციურად განწყობილ რუსებს: მათ იშვიათად გადმოქონდათ თავიანთი უთანხმოება რუსეთის მთავრობასთან სამხრეთ კავკასიაში, რადგან ეს საკითხები მარგინალური იყო იმათთვის, ვის უმთავრეს წახილსაც რუსეთში მიმდინარე შიდა პოლიტიკური ბრძოლები წარმოადგენდა.

მდგომარეობას კიდევ უფრო ართულებს რუსეთსა და დასავლეთს შორის არსებული ორმხრივი უნდობლობა. მოსკოვი ეჭვის თვალით უყურებდა დასავლური ინსტიტუტების მიერ საქართველოში განხორციელებულ პროექტებს, ხოლო ბევრი ქართველი მიიჩნევს, რომ რუსეთის მიერ დაფინანსებული პროექტები ძირს უთხრის მათ ქვეყანას¹² ძირითადად რუსეთის მიერ აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთთან გატარებული პოლიტიკის გამო. დიალოგის წარმატებული ინიციატივები არ გახმაურებულა მაშინაც კი, როდესაც მასში მონაწილეობას საქართველოს მთავრობის წარმომადგენლები და წამყვანი რუსი ექსპერტები იღებდნენ. ამგვარი მიდგომა, ცხადია, არ წარმოადგენს სრულფასოვან „track II“ ფორმატს, რადგან ის თითქმის ვერ გასცდა ექსპერტების მონაწილეობას: ქართველი ორგანიზატორები დიდი ენთუზიაზმით არ ხვდებოდნენ რუსული მხრიდან გავლენიანი პოლიტიკური ან დიპლომატიური მოღვაწეების მონაწილეობის პერსპექტივას.

მიუხედავად სავიზო რეჟიმის მოთხოვნებისა, რომლებიც ქართველი მონაწილეებისთვის უფრო ართულებდა რუსეთში მგზავრობას, ეს პრაქტიკა მაინც განვითარდა,¹³ თუმცა შეზღუდულად. რადგან სახალხო დიპლომატიის ინიციატივების ორგანიზატორები რუსული მხრიდან მთავრობასთან დაკავშირებული პირები არიან, ქართველები ბევრჯერ აღმოჩნდნენ პოლიტიკური დილემის წინაშე. თუმცა ქართველი ექსპერტებისა და ახალგაზრდა პროფესიონალების ნაწილი მიიჩნევდა, რომ მათთვის მონაწილეობა მნიშვნელოვანი იყო არა მხოლოდ ცნობისმოყვარეობის დასაკმაყოფილებლად, არამედ საკუთარი პროფესიული კვალიფიკაციის ამაღლების მხრივაც.

¹² მაგ.: „კრემლის მიერ დაფინანსებულ მედიაფორუმს თბილისში პროტესტი მოჰყვა“. Civil.ge, 5 სექტემბერი 2018. ხელმისაწვდომია: <https://civil.ge/archives/252836>.

¹³ მაგ., გორჩაკოვის ფონდისა და პრეზიდენტის სახელობის ქართულ-რუსული ცენტრის მიერ ერთობლივად ორგანიზებულ ონლაინ კონფერენციაზე რუსულ-ქართული დიალოგის შესაძლებლობები განიხილეს. Gorchakov Fund, 1 მაისი 2020. ხელმისაწვდომია: <https://gorchakovfund.ru/en/news/view/opportunities-for-a-russian-georgian-dialogue-were-discussed-at-a-joint-online-conference-of-the-gor/>

ახალი ორმხრივი ფორმატი

თბილისი არ აღიარებს აფხაზეთის დამოუკიდებლობას, თუმცა მის არსებობას არ უარყოფს. სამხრეთ ოსეთის შემთხვევა უფრო რთულია. საქართველო არ აღიარებს ამ ერთეულის არსებობს და მას საქართველოს ტერიტორიის ნაწილად მიიჩნევს. საქართველოს ტერიტორიული დაყოფაში ოსეთი არ ფიგურირებს. რუსეთის ფაქტორი ამ ტერიტორიაზე თბილისის კონტროლის დაკარგვის ერთადერთ მიზეზად მიიჩნევა. ეს გარემოება საფუძველშივე კლავს საქართველოს, სამხრეთ ოსეთისა და რუსეთის მონაწილეობით რაიმე სამხრეთი, მათ შორის არაფორმალური ფორმატის, იდეის განხორციელებას. ორმხრივი, რუსულ-სამხრეთოსეთური ფორმატი სრულიად არაორაზროვანია - რუსეთის მიერ ეს ურთიერთობა არაფრით განსხვავდება იმ დიპლომატიური და სამოქალაქო ჩართულობისგან, რომელიც რუსეთსა და სხვა ნებისმიერ დამოუკიდებელ ქვეყანას შორის არსებობს. უფრო მეტიც, რუსეთში ორგანიზებულ ნებისმიერ ოფიციალურ თუ ნახევრადოფიციალურ ღონისძიებებზე საქართველოს წარმომადგენლობის დასწრება მიზანშეწონილი არ არის დიპლომატიური კავშირების არარსებობის გამო, თუმცა აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის წარმომადგენლებს პატიუბენ და გულთბილადაც ხვდებიან. ამ ქვეყნების მასშტაბების გამო, მათი მონაწილეობა საკვანძო საკითხი არ არის ხოლმე, თუმცა ხელს უწყობს მათი, როგორც დამოუკიდებელი ქვეყნების იმიჯის განმტკიცებას.

თვითგამოცხადებული რესპუბლიკები, ბუნებრივია, რუსეთს ძირითადად უცხოურ პარტნიორად და უსაფრთხოების გარანტორად მიიჩნევენ. რაც საქართველოში „ბორდერიზაციად“ მიიჩნევა, მათი პერსპექტივიდან სუვერენული სახელმწიფო საზღვრის განმტკიცების პროცესია. საქართველოს მიერ უკანონოდ ცნობილი რუსული სამხედრო ბაზები, რუსეთსა და შესაბამის სუვერენულ პარტნიორს შორის არსებული ორმხრივი ხელშეკრულების შედეგადაა განთავსებული. რუსულ-სამხრეთოსეთური დიალოგის საკვანძო საკითხებს შორისაა რუსეთის მიერ გაწეული ეკონომიკური მხარდაჭერის მომავალი და მსგავსი ორმხრივი საკითხები. საქართველოსთან კონფლიქტი მხოლოდ უსაფრთხოების ქრილში განიხილება. სამხრეთ ოსეთის მიმართ საქართველოს ოფიციალური პოზიციის გათვალისწინებით, საქართველოსგან იზოლაცია ამ დროისთვის სამხრეთ ოსეთის, როგორც დამოუკიდებელი ქვეყნის არსებობის ერთ-ერთი წინაპირობაა. შესაბამისად, ამ მხრივ რუსეთის მიმართ ერთადერთი - სამხრეთ ოსეთის უსაფრთხოების გარანტირების მოლოდინი არსებობს. საგარეო პოლიტიკის დონეზე, ცხადია, რომ სამხრეთ ოსეთი მხარს უჭერს რუსეთის ოფიციალურ, თუნდაც ყველაზე ხისტად გაცხადებულ დისკურსს.

ეთნიკური, ისტორიული და გეოგრაფიული მიზეზების გამო, ყველაზე მნიშვნელოვანი კომუნიკაცია ცხინვალს მოსკოვის გარდა, მის მეზობლად მდებარე ჩრდილო ოსეთთან აქვს. მათ შორის მრავალი ხიდი არსებობს, რაც ეფუძნება პირად ურთიერთობებსა და ეკონომიკურ კავშირებს. ფართოდ გავრცელებული მოსაზრების მიხედვით, რუსეთის რეგიონი და სამხრეთი ოსეთი ერთობის ორ ნაწილს

კონფლიქტურ სივრცეში დიალოგის პროცესების მნიშვნელობა. კავკასიის პროცესების გამოცდილება

ჯულიეტ შოფილდი, ლარისა სოტიევა¹

წარმოადგენს და მათი ხელახლა გაერთიანება შეიძლება არც თუ ისე შორეულ მომავალში მოხდეს. ამ საკითხის მიმართ რუსეთის ოფიციალური პოზიცია მოსალოდნელზე ფრთხილია. ქვეყნის ხელმძღვანელობა ჭერ-ჭერობით თავს იკავებს გადამწყვეტი დადებითი პასუხისგან. რუსეთის პოზიციის სამომავლო განვითარება, შესაძლოა, დამოკიდებული იყოს რუსულ-ქართული ურთიერთობების ბუნებაზე, მიუხედავად იმისა, რომ ამგვარი პირობითობა ცხინვალს ნამდვილად არ მოსწონს.

შესაძლო ნაბიჯები

ამ დროისთვის ისე ჩანს, რომ არც რუსეთი, არც საქართველო და არც სამხრეთი ოსეთი არ ცდილობენ არაკომფორტული სტატუს-კვოს შეცვლას. რუსეთი და საქართველო გარკვეულ ნაბიჯებს დგამენ ერთმანეთისკენ იმ იმედით, რომ ადრე თუ გვიან რომელიმე მათგანი შეცვლის საკუთარ პოზიციას. სამხრეთ ოსეთს ეშინია, რომ ვაჭრობის საგნად იქცევა და იმედი აქვს, რომ რუსეთი არ შეცვლის საკუთარ დაპირებას და დამოუკიდებლობის აღიარებას უკან არ წაიღებს.

პოლიტიკურმა სიჭიქემდა ორმხრივმა პარანოიულმა დამოკიდებულებამ, შესაძლოა, მრავალი წლით გადასწიოს კონფლიქტის მოგვარება. პოლიტიკოსთა ახალგაზრდა თაობების მოსვლაც კი არ ზრდის არსებული პრობლემების მოგვარების ალბათობას. ყველაზე რთულად გადასაჭრელი პრობლემა, მხარეთა შეუთავსებელ პრეტენზიებს თუ გავითვალისწინებთ, სტატუსს უკავშირდება. სულ მცირე, თეორიულად მაინც, სტატუსისგან განცალკევებით შეიძლება განხილული იქნეს კონფლიქტური ტერიტორიების ჰუმანიტარული და უსაფრთხოების საჭიროებები. ამ მხრივ ეფექტიანი იქნებოდა მუშა დიალოგის მექანიზმები ყოველი მხარის მონაწილეობით. თუმცა ამ დიალოგის კვლავ გზაზე დაყენება რამდენიმე ახალ წინაპირობას საჭიროებს:

- ყველა მხარემ უნდა გამოხატოს კეთილი ნება კომპრომისის გამოსაძებნად.
- თბილისმა უნდა აღიაროს, რომ, როგორც არ უნდა გადაწყდეს სტატუსთან დაკავშირებული საკითხი, სამხრეთ ოსეთი არანაკლებ რეალურია, ვიდრე აფხაზეთი და ლეგიტიმაცია მიანიჭოს მის სახელწოდებას საჯარო დებატში.
- მოსკოვმა უნდა აწარმოოს გულახდილი დიალოგი თბილისთან, რომელიც ორივე მხარეს მოუტანს ეკონომიკურ და სტაბილურ უსაფრთხოებასთან დაკავშირებულ სარგებლებას.
- საჭიროა, გაუქმდეს საგიზო რეჟიმთან დაკავშირებული და სხვა შეზღუდვები, რომლებიც ეხება ადამიანების მიმოსვლას იმ პირობით, რომ შესაბამისად იქნება დაცული უსაფრთხოება ადგილებზე და გამშვებ პუნქტებზე.
- დიალოგის ძირითადი ინიციატივების დაფინანსება და სტრუქტურა უნდა იყოს გამჭვირვალე და მიუკერძოებელი. ისინი მიზნად უნდა ისახავდეს არა ერთი რომელიმე თვალსაზრის მხარდაჭერას, არამედ აზრთა მრავალფეროვნების უზრუნველყოფას.

ხშირად გვეკითხებიან - რაში გვჭირდება დიალოგი სამხედრო კონფლიქტებისგან დაზარალებულ რეგიონში? რა მიზანი ამოძრავებს დიალოგს? სად მიგვიყვანს დიალოგი, თუკი მხარეები არ არიან მზად, უარი თქვან საკუთარ პრინციპებზე? რა შეიძლება გადაწყდეს დიალოგის მეშვეობით სამოქალაქო დონეზე, თუკი დომინანტ ძალას კონფლიქტის ეკონომიკა და პოლიტიკა წარმოადგენს?

ამ კითხვებს და ვარაუდებს ერთმნიშვნელოვნად აქვს საფუძველი, მაგრამ აქ, პირველ რიგში, ამოსავალი წერტილი ისაა, რომ დიალოგი არის საფუძველი, რომელსაც ადამიანების ურთიერთგაგება ეფუძნება. ჩვენ ყველას ყოველდღიურად გვაქვს კომუნიკაცია დიალოგების მეშვეობით სხვადასხვა ხალხთან და ეს ყოველთვის არ ნიშნავს იმას, რომ ამას რაღაცის მისაღწევად ან მისაღებად ვაკეთებთ. დიალოგი - არის აბსოლუტურად ბუნებრივი და მუდმივი პროცესი ადამიანისთვის; ჩვენ ვიწყებთ დიალოგს რაღაცის გასაგებად, ცოდნის შესავსებად, საკუთარი თავის სხვებისთვის შესახსენებლად, სუბიექტური აღქმის უფრო ობიექტურზე შესაცვლელად და ა.შ.

დიალოგი - იზოლაციისა და თვითიზოლაციის საწინააღმდეგო მოვლენა

სამხედრო კონფლიქტის გამოცდილების მქონე საზოგადოებებისთვის მოწინააღმდეგე მხარესთან დიალოგის დაწყება არ შეიძლება იყოს ისეთივე ბუნებრივი მოთხოვნილება, როგორიც ის მათთვის არის მშვიდობიან დროს. უფრო პირიქით, საზოგადოებები ასეთ შესაძლო დიალოგს უარყოფენ.

კონფლიქტის მდგომარეობაში მყოფი საზოგადოებები საზოგადოებრივი ცხოვრების განსაკუთრებული წესითა და რიტორიკით ხასიათდებიან - რაც დიდად განსხვავდება იმისგან, რაც კონფლიქტის ესკალაციამდე იყო.

მაგალითად, ჩნდება მუდმივი საბაზისო დაშვებები - „ჩვენ მათზე ყველაფერი ვიცით; მათ ომში გვიჩვენეს, რაც შეუძლიათ და მათთან მეტი არაფერი გვაქვს სალაპარაკო“.

დიალოგის სურვილის არქონის მიზეზი არის არა ქარბი ინფორმაცია, არამედ, როგორი პარადოქსულიც არ უნდა იყოს, ინფორმაციის ნაკლებობა. კონფლიქტი სამხედრო ესკალაციის ფაზაში ზუსტად იმის გამო გადადის, რომ მხარეებს ერთმანეთის არ ესმით და არ არსებობს ჯანსაღი დიალოგი როგორც სამოქალაქო, ისე პოლიტიკურ დონეზე. დიალოგის არსებობა ხელს უწყობს ძალადობის პრევენციას, კარგად წარმართულ დიალოგს შეიძლება მოჰ-

¹ ჯულიეტ შოფილდი და ლარისა სოტიევა არიან Independent Peace Associates (Indie Peace) თანადამფუძნებლები

ყვეს მსჯელობები, რომელთა მეშვეობითაც მონაწილეები იგებენ კონფლიქტის მეორე მხარის თვალსაზრისს მისი საფუძვლებისა და ისტორიის შესახებ.

პოსტკონფლიქტური საზოგადოებების უარს, დაიწყო ერთ-მანეთთან დიალოგი, ბევრი მიზეზი უდევს საფუძვლად: ომის ჯერ კიდევ მოუშუშებელი იარები, მოვლენების შესაძლო განმეორება, ერთ-მანეთის მიმართ უნდობლობის მაღალი ხარისხი, მტრობა, ზიზღი კი, ომის ტრავმა, როდესაც ნებისმიერი შეხსენება მოწინააღმდეგე მხარის შესახებ მეხსიერებაში აბრუნებს სამხედრო მოქმედებების მატრავმირებელ მოვლენებს. ასეთი მდგომარეობის პირობებში საზოგადოებებში ამუშავდება ხოლმე ფიზიკურ და საინფორმაციო თვითიზოლაციაზე მიმართული თავდაცვის მექანიზმი. შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ომის შემდგომ საზოგადოებებს ურჩევნიათ, არ დაამყარონ დიალოგი, რათა თავიდან აიცილონ გამოცდილების გამეორება, ერთმანეთზე ინფორმაციის მიღება - საინფორმაციო იზოლაცია და თვითიზოლაცია მათთვის ყველაზე კომფორტული მდგომარეობაა.

თუმცა, საქმის ასეთი ვითარება დროთა განმავლობაში საინფორმაციო ვაკუუმის შექმნას უწყობს ხელს, რომელიც ღიაა და შეიძლება შეივსოს მანიპულაციებით და ერთმანეთის შესახებ ახალი ნეგატიური სტერეოტიპებით და მითებით. უფრო მეტიც, დიალოგისა და ერთმანეთის შესახებ სარწმუნო ინფორმაციის არარსებობა ხელს უწყობს კონფლიქტის მდგომარეობაში მყოფ საზოგადოებებში შიდა სიტუაციის გაუარესებას - კერძოდ, არ ჩნდება კონფლიქტის ან მეორე მხარის შესახებ ოფიციალურისგან განსხვავებული ინფორმაცია და ხდება საკუთარი მხარის ქცევის და პოზიციის გადაჭარბებული შეფასება.

სამოქალაქო დონეზე დიალოგი - არის, პირველ რიგში, კომუნიკაციის პროცესი და პოსტკონფლიქტურ სიტუაციაში მისი წარმოება შესაძლებელია, მიუხედავად იმისა, რომ მისი მოგვარება განსაკუთრებით ძნელად მიმდინარეობს; ასეთ დროს დიალოგი იწყება მესამე მხარის ფასილიტაციით, რომელიც ნეიტრალური და მიუკერძოებელია და რომელსაც ორივე მხარე ერთნაირად ენდობა. ჩვეულებრივ დიალოგი არანაირ კონკრეტულ მიზნებს არ ისახავს; მისი მიზანია ურთიერთნდობისათვის სივრცის შექმნა, ორივე მხარის სამოქალაქო საზოგადოებებისთვის გამოხატვის თანასწორი საშუალებების მინიჭება, რაც შემდგომში გავლენას ახდენს ორივე მხარის საინფორმაციო ველზე და საზოგადოებრივ რიტორიკაზე - ხალხი უფრო ობიექტურად იწყებს კონფლიქტთან დაკავშირებული რეალობის აღქმას და ნელ-ნელა უარს ამბობს საკუთარ სუბიექტურ მოსაზრებებზე.

დიალოგის უპირატესობები

კონფლიქტოლოგიაში დიალოგის შედეგების, ხარისხის, წარმატებისა და წარუმატებლობის გაზომვის ძალიან ცოტა ტექნიკური მექანიზმი არსებობს. თუმცა, ჩვენ გვჯერა, რომ დიალოგის, მისი ღირებულების და ზეგავლენის შეფასების უფრო ეფექტიანი მეთოდია

მონაწილეების რეფლექსია, პიროვნულ დონეზე მომხდარი ცვლილება მათ აღქმაში, ცვლილებები მათ გარემოცვაში, რაც შესაძლებელი გახდა დიალოგისა და დიალოგის პროცესის შედეგების შესახებ ინფორმაციის გავრცელების წყალობით.

მოვიყვანოთ ქართულ-აფხაზური საექსპერტო დიალოგის მაგალითი, რომლის ფასილიტაციასაც ვახდენდით რამდენიმე წლის განმავლობაში ორგანიზაციის International Alert - „დიალოგი კვლევების გზით“ - ინსტიტუციური მხარდაჭერით. ჩვენ გვესმოდა, რომ ამ დიალოგის მიმართ მაღალი მოლოდინები არსებობდა, ხოლო დიალოგში მონაწილე ჯგუფები განსაკუთრებული ყურადღების და ზეწოლის ქვეშ იყვნენ როგორც სახელმწიფოს, ისე საზოგადოების მხრიდან, და დიალოგის მონაწილეებთან ღრმა რეფლექსიის შემდეგ თითოეულთან ცალ-ცალკე, შემდეგ ორ ჯგუფში და ბოლო ეტაპზე საერთო ჯგუფში მივიღეთ გადაწყვეტილება, გადავსულიყავით სამუშაოს ახალ ეტაპსა და მოდელზე.

მონაწილეებმა გადაწყვიტეს, რომ დიალოგის ყველაზე გამჭვირვალე და ეფექტიანი ფორმა იმ მომენტში (2008 წლის გაზაფხული) - როდესაც ქართულ-აფხაზური კონფლიქტის ზონაში საომარი მოქმედებების განახლების საშიშროება განსაკუთრებით მაღალი იყო - შეიძლება გახდეს ექსპერტების დიალოგი, რომელიც მიმართული იქნება სიტუაციის შესწავლასა და კონფლიქტის პრევენციის გზების ძიებაზე. მიმდინარეობდა დიალოგი, რომლის დროსაც მხარეები ერთმანეთს ეკითხებოდნენ, რის კვლევა უნდოდათ, რა თემებსა და კითხვებზე სურდათ ამომწურავი ანალიტიკური პასუხების მიღება მონაწილემდე მხარისგან. პარალელური ერთობლივი სამუშაოს შედეგად იქმნებოდა პუბლიკაციები, მაგალითად, კონფლიქტის ფასი მხარეებისთვის, აფხაზეთის დეიზოლაცია პრაქტიკაში, რა სარგებელი შეიძლება მოჰყვეს მას და რა შიში აქვთ მხარეებს ამასთან დაკავშირებით.

შემდგომ კვლევის შედეგები ვრცელდებოდა აფხაზურ და ქართულ საზოგადოებებში, მათ განიხილავდნენ საზოგადოებრივი დებატების დროს ტელევიზიით და უნივერსიტეტებში; თემის ანალიზი და რეკომენდაციები ხდებოდა ინფორმაციის სასარგებლო წყარო როგორც ხელისუფლების, ასევე საერთაშორისო მედიატორებისთვის.

იმ დროს ქართულ-ოსურ კონფლიქტში არ არსებობდა ასეთი ტიპის სამოქალაქო და ექსპერტული დიალოგი; ეს შეიძლება საერთაშორისო საზოგადოებრიობის დაუდევრობად ჩაითვალოს, რადგანაც მას სტერეოტიპულად მიაჩნდა, რომ ქართულ-ოსური კონფლიქტი უმნიშვნელოა და არ არის საჭირო იმავე ტიპის ძალისხმევის გაწევა, რაც ქართულ-აფხაზური კონფლიქტის კონტექსტში ხდება; ეს არის აგრეთვე საქართველოსა და სამხრეთ ოსეთის სამოქალაქო საზოგადოებების დაუდევრობაც. მათ ვერ შეძლეს დიალოგის გამართვა, იმისათვის, რომ ემუშავათ რეაგირებაზე, პრევენციისა და კონფლიქტის ტრანსფორმაციის სტრატეგიაზე.

თუმცა უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ქართულ-აფხაზურ ანალიტიკურ დიალოგს ჰქონდა თავისი წარსული. ის პირდაპირ საომარი მოქმედებების შემდეგ არ დაწყებულა. დიალოგის ზოგიერთ მონაწი-

ლეს ჰქონდა დაპირისპირებულ მხარესთან ურთიერთობის გამოცდილება ტყვეების გაცვლის შესახებ მოლაპარაკებების წარმოებისას როგორც საბრძოლო მოქმედებების დროს, ისე მათი დასრულების შემდეგ; ხოლო დიალოგის პროცესის ზოგი მონაწილე ჩართული იყო სხვადასხვა რეგიონულ ზოგად კავკასიურ ჰუმანიტარულ და სამშვიდობო პროექტში, ისეთებში, როგორებიცაა არასამთავრობო ორგანიზაცია „კავკასიის ფორუმი“, „კავკასიის ქალთა ლიგა“, „შეზღუდული შესაძლებლობების პირთა ქსელი“, „კულტურის მოღვაწეთა დიალოგი“, „ისტორიკოსების დიალოგი“, „ბიზნესის წარმომადგენელთა დიალოგი“. დიალოგის ყველა ეს რეგიონული პროცესი თანამშრომლობის და დაძაბულობის ესკალაციაზე რეაგირების საშუალებას აძლევდა სამოქალაქო საზოგადოებას. მაგალითად, აგზავნიდნენ დამოუკიდებელ ექსპერტთა ჯგუფებს, რომლებიც ხვდებოდნენ ერთმანეთს და ესაუბრებოდნენ კონფლიქტის ყველა მხარეს, ატარებდნენ დამოუკიდებელ ანალიზს და შეიმუშავებდნენ რეკომენდაციებს სიტუაციის დარეგულირების შესაძლებლობების შესახებ.

ასეთი ტიპის დიალოგის პროცესებში ჩართულები იყვნენ არა მარტო სამხრეთ და ჩრდილოეთ კავკასიის სამოქალაქო და ექსპერტთა საზოგადოების მონაწილეები, არამედ მთელი პოსტსაბჭოთა სივრცეც. ყველას გვესმოდა, რომ ჩვენ ყველას ერთი საერთო საბჭოთა წარსული გვაქვს, რომელმაც უდიდესი ზეგავლენა მოახდინა ყველა პოსტსაბჭოთა საზოგადოებაზე და ის შეიძლება იყოს როგორც დაძაბულობის წყარო, ისე გამაერთიანებელი ფაქტორი. ეს რეგიონული დიალოგი ხელს უწყობდა გამოცდილების გაზიარებას, საზოგადოებების დეიზოლაციას, თანამოაზრეთა მოძიებას და თანამშრომლობის მოწესრიგებას. შემდგომში იგი გადაიზარდა ურთიერთგაგებაზე და დაძაბულობის შემცირებაზე ორიენტირებულ პროექტებში.

ერთობლივი თანამშრომლობის შედეგად რეგიონულ დონეზე ჩამოყალიბდა ურთიერთდობაზე დაფუძნებული პროფესიული ურთიერთობები, რომლებმაც ხელი შეუწყო ექსპერტთა ორმხრივი დიალოგის განვითარებას ქართულ-აფხაზურ კონტექსტში. და რაც მთავარია, ეს პროცესი შედგა სხვა სამოქალაქო დიალოგის წყალობით, ადგილობრივი ექსპერტების - ორივე მხარის სამოქალაქო საზოგადოების ლიდერების - მიერ შეტანილი წვლილის წყალობით, საერთაშორისო და გამოცდილი მედიატორების მიერ ჩატარებული სტრატეგიული სამუშაოების წყალობით, რომლებიც მუშაობდნენ შესაძლებლობების შექმნაზე და საბრძოლო მოქმედებების დასრულების შემდეგ ადამიანთა ამ ჯგუფებს შორის ნდობის მოწესრიგებაზე.

უნდა აღინიშნოს, რომ ასეთი, თითქოსდა სრულიად გამჭვირვალე და მოწინავე დიალოგის პროცესის მიმართაც კი ჩნდებოდა შეკითხვები - „რაზე უნდა ველაპარაკოთ მათ, ისინი ხომ გვკლავდნენ?“, „მათ რატომ უნდა ველაპარაკოთ? უნდა ველაპარაკოთ მათ პატრონებს მოსკოვში“, „მათ თუ დაველაპარაკებით, ეს შეიძლება მათ და გარე სამყარომ აღიქვას ჩვენი მხრიდან ჩვენს ნაციონალურ სტრატეგიულ ინტერესებზე უარის თქმად“.

დიალოგთან დაკავშირებული რეალისტური და გაძლიერებული მოლოდინები

მიგვაჩნია, რომ ჩვენ ყველას გვაქვს ღრმა უთანხმოებები კონფლიქტით მოცულ რეგიონებში დიალოგის როლის აღქმასთან და კონფლიქტის პრევენციასა და შესაძლო ტრანსფორმაციაში სამოქალაქო საზოგადოების როლთან დაკავშირებით. ყველა ეს უთანხმოება, გაუგებრობა და სამოქალაქო საზოგადოების მიერ საკუთარი შესაძლებლობების ობიექტური შეფასების არარსებობა აჩენს ძალიან მაღალ და არარეალისტურ მოლოდინებს არაოფიციალური დიალოგის პროცესთან დაკავშირებით.

შევეცადეთ, გაგვეანალიზებინა ასეთი მოლოდინების ზოგიერთი საფუძველი, გამომდინარე რეგიონში დიალოგის პროცესის წარმოების ჩვენი მრავალწლიანი გამოცდილებიდან, ამ თემაზე არსებული ანალიზის ჩვენს მიერ ჩატარებული მიმოხილვიდან², და წამყვან რეგიონულ ექსპერტებთან ინტერვიუს ჩატარების საფუძველზე.

1. ოფიციალური „პოლიტიკური“ და „სამოქალაქო“ დიალოგი

ხშირად ხდება ოფიციალური პოლიტიკური და სამოქალაქო არასამთავრობო დიალოგების ცნებათა ჩანაცვლება, რის შედეგადაც მოსახლეობა ახდენს ცრუ ინტერპრეტაციას და, შესაბამისად, მას უყალიბდება რაღაც გადაწყვეტილებებისა და პოლიტიკური წინსვლის მიმართ მაღალი მოლოდინები. საზოგადოებაში ხშირად ამ პროცესებს მოლაპარაკებებს უწოდებენ და არ უღრმავდებიან ამ ორი განსხვავებული პროცესის დეტალებს, განსხვავებებს და შემადგენლებს.

სამოქალაქო დიალოგის პროცესი ვერაფრით ჩანაცვლებს პოლიტიკურ პროცესს და მითუმეტეს, მას ვერ ექნება რაიმე გადაწყვეტილებების მიღების პრეტენზია. თუმცა ეფექტიანი სამოქალაქო პროცესები შეიძლება დაეხმარონ პოლიტიკურ პროცესებს, რომლებიც მიმართულია კონფლიქტების მშვიდობიანი დარეგულირების გზების ძიებისაკენ და საზოგადოებებს უსახავენ კონფლიქტების ტრანსფორმაციის მიზანს, ამზადებენ მათ მომავალი, პოლიტიკურ დონეზე მიღებული მშვიდობისთვის.

აქ განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს, რომ ამ ორი პარალელური პროცესის შესახებ სრული და ხელმისაწვდომი ინფორმაციისა და დალაგებული მესიჯების არარსებობით და, შესაბამისად, საზოგადოების აღქმაში არსებული შეცდომებით ეფექტიანად მანიპულირებენ ის ძალები, რომლებიც მიმართულია სტატუს კვოს, როგორც მექანიზმის, შენარჩუნებაზე, რაც საზოგადოების გარკვეულ ნაწილს ეკონომიკური, პოლიტიკური და სხვა დივიდენდებით უზრუნველყოფს შენარჩუნებული კონფლიქტის პირობებში.

მათი ოპერირების მეთოდები საკმაოდ მსგავსია ყველა კონ-

² მათ შორის ამ თემაზე არსებული პუბლიკაციები „დიალოგი და მედიაცია სამხრეთ კავკასიაში“

<https://www.international-alert.org/publications/Медиация-и-диалог-на-южном-кавказе>

ფლიქტურ რეგიონში. მაგალითად, სამოქალაქო საზოგადოებისა და საერთაშორისო ორგანიზაციების წარმომადგენლებს ხშირად ეკითხებიან: „რას მიაღწიეთ ამ უამრავი დიალოგის შედეგად?“, მაგრამ ასეთ კითხვას არასდროს უსვამენ ხელისუფლებას.

ორი პარალელური პროცესის არასწორი ინტერპრეტაციის თავიდან ასაცილებლად, აუცილებელია მოსახლეობაში საგანმანათლებლო სამუშაოების ჩატარება, რომელიც დიალოგის პროცესების გამჭვირვალებას და პასუხისმგებლობების განსაზღვრასა და გაცნობიერებაზე (ანუ ვინ რას აკეთებს და რისთვის) იქნება მიმართული.

2. დიალოგის მონაწილეების შესაძლებლობების ლიმიტი და მათი პირადი პასუხისმგებლობა

დიალოგის მონაწილე სამოქალაქო საზოგადოების ლიდერები, როგორც წესი, მოწინააღმდეგე მხარესთან დიალოგს თანხმდებიან იმ დაშვებით, რომ ეს პროცესი სარგებლობას მოუტანს როგორც მათ, ისე მათ გარშემო არსებულ საზოგადოებას. ამ ხალხს აქვს პასუხისმგებლობის მაღალი დონე, მათ გაცნობიერებული აქვთ საკუთარი ნაბიჯი და ხშირად საკუთარ თავზე ბევრად იმაზე მეტ პირად პასუხისმგებლობას იღებენ, ვიდრე შეუძლიათ.

ყოველ ჩვენგანს აქვს ჩვენი რეალური ობიექტური და სუბიექტური შესაძლებლობებზე დამყარებული ლიმიტი. ობიექტური რეალობა ომისშემდგომ საზოგადოებებში ისეთია, რომ ფართო სისტემური ინვესტიციებისა და ცვლილებების გარეშე რთულია, ელოდო აშკარა დადებით შედეგებს კონკრეტული ადამიანის ყოველდღიურ ცხოვრებაში.

პასუხისმგებლობის ფენომენი ისე მუშაობს, რომ, რაც უფრო მეტ პირად პასუხისმგებლობას და პრობლემების ტვირთს ვიღებთ საკუთარ თავზე, მით უფრო მაღალი მოლოდინები აქვთ სხვებს ჩვენ მიმართ. და საზოგადოებაც, საიდანაც მივდივართ შეხვედრებზე, იწყებს შესაბამისი მაღალი მოლოდინების შექმნას ამ დიალოგებთან დაკავშირებით. დროთა განმავლობაში, როდესაც არ ხდება ხელშე-სახები დადებითი ძვრები, ურთიერთობების გაუმჯობესების ტენდენციები არ შეიმჩნევა და, შეიძლება, პირიქით, ხდება დაძაბულობის ესკალაცია, ხშირად საზოგადოება გამკიცხველ დამოკიდებულებას ავლენს - „რატომ დადიან საზღვარგარეთ? ვის წარმოადგენენ? რაზე ელაპარაკებიან მტრებს, თუკი არაფერი იცვლება უკეთესობისკენ?“

მოწინააღმდეგე მხარესთან დიალოგში ჩართულმა სამოქალაქო საზოგადოების ლიდერებმა უფრო მეტი ძალისხმევა უნდა გამოიჩინონ, რათა საკუთარ გარემოცვას, საზოგადოებას გააგებინონ, რომ ეს მათი პირადი სამოქალაქო არჩევანია, პირადი ჩართულობა პროცესში და რომ ისინი არ იღებენ პასუხისმგებლობას, წარმოადგენონ ხალხი, ხელისუფლება, არამედ წარმოადგენენ მხოლოდ საკუთარ სამოქალაქო პოზიციას.

3. ეფექტიანი კომუნიკაციის გამჭვირვალება და სტრატეგიები

სიტუაციისასეთი ტიპის გაუგებრობის დინამიკის ერთ-ერთი მიზეზი შეიძლება იყოს ფასილიტატორის, მედიატორის (მესამე მხა-

რის) მხრიდან დაშვებული დაუდევრობა - შემუშავებული ეფექტიანი კომუნიკაციის სტრატეგიაზე დაფუძნებული ურთიერთობის მოგვარების შესაძლებლობის ხელიდან გაშვება. სულ თავიდან საზოგადოებას უნდა გაეგზავნოს მესიჯი, თუ რას წარმოადგენს მესამე მხარის მოტივაცია და რატომ არის ის დაინტერესებული კონფლიქტში მყოფ საზოგადოებებს შორის დიალოგის პროცესის დარეგულირებით.

როგორც წესი, პოსტკონფლიქტურ რეალობაში დიალოგი იწყება მედიატორისა და სამოქალაქო საზოგადოების ლიდერების დონეზე არსებული დიალოგით და სწორედ ამ დროს, პროცესის დასაწყისში ხშირად არ იღებენ მხედველობაში კომუნიკაციის სტრატეგიას მთლიანად საზოგადოებასთან, რომლის წარმომადგენლებსაც რთავენ პროცესში და შემდეგ პატიუბენ შეხვედრებზე მოწინააღმდეგე მხარესთან. ფასილიტატორის კომუნიკაციის სტრატეგია შედგება მრავალი შემადგენლისგან, ისეთებისგან, როგორიცაა დონორებთან, მხარეების ხელისუფლებებთან მუშაობა; თუმცა უმნიშვნელოვანესი პრიორიტეტი უნდა იყოს დიალოგისთვის ხალხის შერჩევა, იმის განსაზღვრა, თუ რისთვის და რა პრინციპებზე დგება დიალოგი, რას უნდა ველოდოთ მისგან და რას უნდა ველოდოთ და როგორ გავავრცელოთ ინფორმაცია ამ პროცესის შესახებ საზოგადოებაში.

იმისათვის, რომ დიალოგი ნამდვილად სამოქალაქოდ ჩაითვალოს, მასში უნდა იყოს სამოქალაქო მონაწილეობა - დიალოგი ინფორმაციულად მეტად ღია უნდა გახდეს მოსახლეობის ფართო ფენებისთვის და, თუკი შესაძლებელია, მასში უნდა ჩაერთოს მოსახლეობის სხვადასხვა ფენა.

4. საზოგადოებრივი ტრავმის ფაქტორი

პოსტკონფლიქტურ საზოგადოებებს აქვთ განსაკუთრებული მახასიათებლები: მოსახლეობის უმრავლესობას აქვს შფოთვის მაღალი დონე, საფრთხის მოლოდინის მდგომარეობა არ ქრება დიდი ხნის განმავლობაში, საზოგადოება განსაკუთრებით ზედმინიჭებით და ეჭვისთვალთ იხილავს კონფლიქტის მხარესთან არსებულ კონტაქტებს, ინვესტიციებს, ინფორმაციას. საზოგადოებისთვის მოწინააღმდეგე მხარეზე მინიშნებას კი განცდილი მძიმე კონფლიქტის უძლიერესი ტრიგერი, რომელიც ადამიანებს მომართავს შემდეგ პოზიციაზე: იბრძოლონ ან გაიქცენ, რაც წარმოადგენს ორგანიზმის ბუნებრივ რეაქციას საფრთხეზე. შესაბამისად, სამოქალაქო საზოგადოების ლიდერებისა და საერთაშორისო ფასილიტატორების მოქმედებები, რომლებზეც საზოგადოებამ ცოტა რამ იცის, ან არ იცის მათი მიზნები, ქმნის საფრთხის განცდას და, შესაბამისად, სამოქალაქო დიალოგის პროცესი შეიძლება აღქმული იყოს მოსახლეობის მიერ როგორც საშიშროება, ღალატი და შეიძლება მოსახლეობის ნაწილმა ეს პროცესი გაკიცხოს ან, ხშირად, აგრესიულად განეწყოს მის მიმართ.

პოსტკონფლიქტური მხარეების სამოქალაქო საზოგადოების ლიდერებთან დიალოგის პროცესის დაგეგმვისას გათვალისწინებული უნდა იყოს საზოგადოებრივი ტრავმის ფაქტორი და უნდა მოხდეს პროცესის ადაპტირება ხალხისა და საზოგადოების კონკრეტულ

მდგომარეობასთან და საჭიროებებთან.

5. გამარჯვებულისა და დამარცხებულის კომპლექსის ფენომენი

პოსტკონფლიქტური სიტუაციის დროს, დაპირისპირების ხაზის გაყოფის შემდეგ, როგორც წესი, ერთი მხარე თავს გამარჯვებულად, ხოლო მეორე მხარე დამარცხებულად გრძნობს და ერთმანეთის მიმართ რჩებათ უამრავი პრეტენზია და ბრალდება.

საზოგადოებების ეს მდგომარეობები აყალიბებს განსაკუთრებულ ქცევით ნორმებს - დამარცხებულს აქვს რევანშის სურვილი და შეუძლია, ჰქონდეს ამის იმედი, ხოლო გამარჯვებული ცდილობს თავისი გამარჯვების განმტკიცებას და ამ საფუძველზე საკუთარი შემდგომი ცხოვრება განავითაროს. შეიმჩნევა ტენდენცია, რომ ქცევის ასეთი მოდელები (ორივე შემთხვევაში) იძენენ განსაკუთრებულ ხასიათს. ხდება საზოგადოების ტრანსფორმაცია მისი ფუნქციონალური საჭიროებების სფეროში - გამარჯვებულისა და დამარცხებულის კომპლექსები იწყებს დომინირებას საზოგადოების ცხოვრებაში. საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სხვა ასპექტი ფერმკრთალდება საკუთარი პოზიციების გაძლიერების საჭიროებასთან შედარებით; ამპოზიციის მიხედვით ეძებენ ყველა საშუალებას, რომელიც არჩეული მოდელის ქეშმარიტებას გაამართლებს და ყველაფერს აკეთებენ სასურველის მისაღწევად.

გამარჯვებულისა და დამარცხებულის კომპლექსების ფენომენის გამო მოსახლეობას უმუშავდება საკუთარი უნიკალურობის გრძნობა. ხშირად კონფლიქტის მეშვეობით შეძენილი ეს თვისებები და ეს თავისებურებები ხდება საზოგადოების იდენტობის გაბატონებული მახასიათებელი. იქმნება პროცესი, სადაც შეიმჩნევა საზოგადოების კულტივირებული უნიკალურისი თვისა და სიტუაციის (რომელშიც ის იმყოფება) გაძლიერების ტენდენცია და შეიძლება უკიდურესობამდეც მივიდეს. გამომდინარე იქიდან, რომ იდენტობის ძირები ღრმად ძევს ჩვენში და საზოგადოებაში, იდენტობის შეცვლაზე მუშაობა რთული და გრძელვადიანი პროცესია.

ასე რომ, საზოგადოების იდენტობის მახასიათებლების სისტემაში სამხედრო კომპონენტის არსებობა საგრძნობლად ავიწროებს კონფლიქტის მშვიდობიანი განვითარების გზებისა და საშუალებების ძიებას.

საზოგადოებების ფუნქციონირებისა და ქცევის ეს მოდელები პრიორიტეტული ხდება არა მხოლოდ კონფლიქტით გაყოფილი მეინსტრიმ საზოგადოებებისთვის, არამედ ისინი გავლენას ახდენს იმ ადამიანების აღქმაზეც, რომლებიც ამ კონფლიქტისა და ინფორმაციის მიღმა იმყოფებიან.

ამ შემთხვევაში მუშაობისა და კომუნიკაციის ყველაზე ეფექტიანი ფორმატი შეიძლება გახდეს რეგიონული დიალოგი, სადაც სხვადასხვა მხარის სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენლებმა, მათი სტატუსის მიუხედავად, შეიძლება დაამყარონ დიალოგი როგორც ყველა საჭირობო რეგიონულ საკითხთან, ისე კონფლიქტის ორმხრივ პრობლემებთან დაკავშირებით.

ასეთი სახის რეგიონული დიალოგის პროცესმა შეიძლება დაანგრძლოს კონფლიქტის მრავალი წლის მიმდინარეობის განმა-

ვლობაში ნაშენები სიტუაციისა და საზოგადოების უნიკალურობის კონცეპტი - როდესაც დაპირისპირებული მხარეები დაინახავენ და გაიგებენ, რომ სხვა კონფლიქტებსაც მათი კონფლიქტის მსგავსი ბევრი თვისება ახასიათებს.

დასკვნა

ვიმედოვნებთ, რომ ეს მსჯელობა წარსულის დიალოგის პროცესებზე რეგიონში - მათ დინამიკაზე, მიღწევებზე, მოლოდინებზე და სიძნელეებზე, რომლებსაც შევეჯახეთ ჩვენ და ჩვენი პარტნიორები - შეიძლება გახდეს საქართველოსა და სამხრეთ ოსეთის კონტექსტში კონფლიქტის ტრანსფორმაციის მომავალი მიმართულებების საფუძველი. სამოქალაქო დიალოგი არ ცვლის ოფიციალურ მოლაპარაკებებს და არავითარ შემთხვევაში არ მოითხოვს მონაწილეებისგან საკუთარ პოლიტიკურ პოზიციებზე უარის თქმას. დიალოგი - არის როგორც მეორე მხარის, ისე საკუთარი მხარის, და მათ შორის, საკუთარი თავის, გაგების საშუალება. დიალოგი - არის საზოგადოებაში საინფორმაციო ვაკუუმის შევსების საშუალება, რასაც შემდგომში მივყავართ ადამიანების შიშებითა და დაუცველობით მანიპულირების შემცირებისკენ, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც საზოგადოება გაჭიანურებული და სამხედრო კონფლიქტის ფსიქოლოგიურ ზეგავლენას განიცდის. წარსული დიალოგებიდან გამოტანილი გაკვეთილები საშუალებას გვაძლევს, ვივარაუდოთ, რომ გამჭვირვალე საკომუნიკაციო სტრატეგიის მქონე დიალოგთან რეგიონული მიდგომა შეიძლება სასარგებლო იყოს დიალოგის ასაწყობად საჭირო ხელსაყრელი პირობების შექმნისათვის, რამაც შეიძლება საზოგადოებებს კონკრეტული და ხელშესახები სარგებელი მოუტანოს.

დიალოგის მნიშვნელობა: თვალსაზრისი ქართულ-სამხრეთოსეთური დიალოგის შესახებ ამერიკული საუნივერსიტეტო სივრცეში

სიუზენ ჰ.ალენი, პოლა გარბი, მარგარიტა ტადევოსიანი¹

ავტორების პოზიციონირება

მკითხველების დასახმარებლად საქართველო-სამხრეთ ოსეთის კონტექსტში დიალოგის მნიშვნელობის ანალიზის კონტექსტუალისა და კონტენტის საჭიროდ მივიჩნიეთ, განგვემარტა, თუ რა უდევს საფუძვლად ჩვენს პერსპექტივას. ამ სტატიის სამივე ავტორს დიალოგის ფასილიტაციის გამოცდილება აქვს და სამივე ამერიკაში მუშაობს - ჯორჯ მელისონის უნივერსიტეტის მშვიდობისა და კონფლიქტების მოგვარების სკოლასთან არსებულ არსებულ ჯიმი და როზალინ კარტერების სახელობის სამშვიდობო პრაქტიკების ცენტრში. სიუზენ ალენი შტატებში გაიზარდა. მას დოქტორის ხარისხი აქვს კონფლიქტის ანალიზსა და მის მოგვარებაში იმავე უნივერსიტეტში, სადაც ახლა ასწავლის. პოლაც ამერიკის შეერთებულ შტატებში გაიზარდა. მან ანთროპოლოგიის დოქტორის ხარისხი მოსკოვის ანთროპოლოგიისა და ეთნოგრაფიის ინსტიტუტში მოიპოვა. პოლამ მოსკოვში თითქმის ოცი წელი გაატარა. იგი ინტენსიურ სავსელე საქმიანობას ეწეოდა აფხაზეთში/საქართველოში, რის წყალობითაც სამართლიანად სარგებლობს სამხრეთკავკასიური კულტურების საუკეთესო სპეციალისტის რეპუტაციით. შტატებში დაბრუნების შემდეგ პოლა 25 წლის განმავლობაში ეწეოდა პედაგოგიურ საქმიანობას კალიფორნიის ირვინის უნივერსიტეტში, ამჟამად კი ჯორჯ მელისონის უნივერსიტეტში მუშაობს უფროს მკვლევრად. მარგარიტა ტადევოსიანი სომხეთში გაიზარდა. მან დოქტორის ხარისხი მოიპოვა ჯორჯ მელისონის უნივერსიტეტში, სადაც ის კონფლიქტის ანალიზსა და მისი მოგვარების საკითხებს იკვლევდა. ამჟამად იგი კარტერების სახელობის სამშვიდობო პრაქტიკების ცენტრში აგრძელებს მუშაობას. თითოეულ ჩვენგანს აქვს დიალოგებში მონაწილეობის გამოცდილება: სიუზენი და პოლა ჩართულები იყვნენ აშშ-სსრკ და აშშ-რუსეთის დიალოგებში, ხოლო მარგარიტა აზერბაიჯანსა და სომხეთს შორის გამართული არაერთი დიალოგის პროცესის მონაწილეა. ეს - მოკლედ იმ პრაქტიკული და აკადემიური გამოცდილების შესახებ, რომელიც საქართველო - სამხრეთ ოსეთის კონტექსტში დიალოგის პროცესებამდე დავაგროვეთ.

¹ სუზან ალენი არის კონფლიქტოლოგიის პროფესორი, ჯორჯ მელისონის უნივერსიტეტის მშვიდობის მშენებლობის პრაქტიკის ცენტრის დირექტორი. პოლა გარბი - ჯორჯ მელისონის უნივერსიტეტის მშვიდობის მშენებლობის პრაქტიკის ცენტრის უფროსი მეცნიერ-თანამშრომელია, მარგარიტა ტადევოსიანი ჯორჯ მელისონის უნივერსიტეტის მშვიდობის მშენებლობის პრაქტიკის ცენტრის მეცნიერ-მკვლევარია

დიალოგი

კონფლიქტის გადაჭრის სფეროში დიალოგის მიმართ მრავალი მიდგომაა აღწერილი. თუმცა დიალოგის წარმოების პრაქტიკას საფუძველი ბევრად ადრე ჩაეყარა, ვიდრე მეცნიერებმა და კომენტატორებმა მისი დოკუმენტირება დაიწყეს. სტერნზი (Stearns, 2018) მრავალი დასავლელი მეცნიერისა და პრაქტიკოსის გამოცდილებაზე დაყრდნობით ამტკიცებს, რომ დიალოგი განათლების, ადამიანური ტრანსფორმაციისა და კონფლიქტების გადაჭრის ხელშეწყობის მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტია. კონფლიქტების გადაჭრის შესახებ არსებული აკადემიური ლიტერატურა, რომელიც დიალოგს განმარტავს როგორც „კომუნიკაციის პროცესს, რომელიც მიზნად ისახავს ურთიერთობების ჩამოყალიბებას ადამიანებს შორის საერთო პრობლემების ან ინტერესების ირგვლივ გამოცდილების, იდეებისა და ინფორმაციის გაზიარების მეშვეობით (Schirch 2007, გვ. 6), ხაზს უსვამს დიალოგის, როგორც მრავალი სხვადასხვა პერსპექტივის გათვალისწინებით საკითხების უკეთ გაგების საშუალების, მნიშვნელობას. ამ აკადემიური გამოცდილებისა და ცოდნის გათვალისწინებით, ჩვენ ქართულ-სამხრეთოსეთური დიალოგის მონაწილეებისგან ველოდებოდით ორივე საზოგადოების პერსპექტივების დანახვასა და უკეთ გაგებას.

ქართულ-სამხრეთოსეთური დიალოგი

ქართულ-სამხრეთოსეთური დიალოგი წლების განმავლობაში იცვლებოდა შესაბამისი კონტექსტებისა და ურთიერთობების ცვლილებასთან ერთად.

ქართულ-სამხრეთოსეთურ დიალოგს ხანგრძლივი ისტორია აქვს, რომელიც სათავეს იღებს 1990-იანი წლებიდან. ამ პერიოდში არაოფიციალური პირების მიერ ფასილიტირებულ 1.5 ფორმატის დიპლომატიურ ინიციატივებში კონფლიქტის მხარეებიდან ოფიციალური პირებიც მონაწილეობდნენ (Nan 2000). Vertic-ი და შემდეგ უკვე ორგანიზაცია „კავკასიური კავშირები“ (Caucasian Links) ჯერ კიდევ 1994 წლიდან ორგანიზებას უწევდნენ არაოფიციალურ დისკუსიებს, რომლებშიც საქართველოსა და სამხრეთ ოსეთის პარლამენტის წევრები მონაწილეობდნენ (Nan 2005). ნორვეგიის ლტოლვილთა საბჭოსა და კონფლიქტების მართვის ჯგუფის მიერ 1995-2000 წლებში ორგანიზებული 1.5 ფორმატის ფარგლებში ერთმანეთს ხვდებოდნენ საქართველოსა და სამხრეთ ოსეთის საზოგადოებების გავლენიანი წარმომადგენლები და ოფიციალური პირები საქართველო-სამხრეთ ოსეთის ურთიერთობებზე სამსჯელოდ (Nan 2004; 2005). ამ სამუშაო შეხვედრებმა „გააუმჯობესა ურთიერთობები (კონფლიქტის სუბიექტური ელემენტები), მოლაპარაკებების პროცესი (კონფლიქტის პროცედურული ელემენტები) და შეიტანა არსებითი იდეები ოფიციალურ დიალოგში (კონფლიქტის ობიექტური ასპექტები)“ (Nan 2004, გვ. 170).

1990-იანი და 2000-იანი წლების განმავლობაში სამივე თანა-ავტორი ქართველებს, სამხრეთოსეთელებსა და აფხაზებს შორის კონფლიქტის მოგვარების პროცესს აკვირდებოდა და თან ისინი დამხმარე როლს ასრულებდნენ. პოლა უძღვებოდა ინტენსიურ ქა-

რთულ-აფხაზურ დიალოგს. გარდა ამისა, მისი ავტორობითა და თანარედაქტორობით გამოიცა მრავალი პუბლიკაცია ქართულ-აფხაზური სამშვიდობო პროცესის შესახებ (Garb 2012a; 2012b; Nan and Garb 2006). სიუზენი დახმარებას უწევდა პოლას გარკვეული მიმართულებით და ამავე დროს სწავლობდა ქართულ-სამხრეთოსეთური დიალოგის პროცესსა და ინიციატივებს სადოქტორო დისერტაციაზე მუშაობის დროს (Nan 2000). რაც შეეხება მარგარიტას, იგი პროცესებს მეზობელი ერეგნიდან აკვირდებოდა, სადაც იგი სახელმწიფო უნივერსიტეტში კონფლიქტების მოგვარებას სწავლობდა. ქართულ-აფხაზური ურთიერთობების შესახებ ახლახან ჩატარებული კვლევის მიგნებების მიხედვით (Sotieva and Schofield 2021, p. 40), 1990-იან წლებში მიმდინარე ქართულ-აფხაზური დიალოგის პროცესში „ძნელი წარმოსადგენი იყო, რა ბედი ეწეოდა სამოქალაქო დიალოგის პროცესის დაწყებას პოლა გარბის გარეშე“. პოლას ურთიერთობამ აფხაზ ლიდერებთან, რომელიც ათწლეულის განმავლობაში ყალიბდებოდა და ვითარდებოდა, საფუძველი ჩაუყარა მისადმი ნდობას და საშუალება მისცა პოლას, დახმარება გაეწია მათთვის, ვინც იმ პერიოდში იწყებდა დიალოგს. სამხრეთოსეთელებმა, მას შემდეგ, რაც ეზიარნენ აფხაზი მეზობლების დიალოგთან დაკავშირებით დაგროვებულ გამოცდილებას, მალევე მიბაძეს მათ და ჩაერთნენ Vertic/Caucasus Links-ისა და შემდეგ უკვე „კონფლიქტის მართვის ჯგუფის/ნორვეგიის ლტოლვილთა საბჭოს მიერ წამოწყებულ დიალოგის პროცესებში.

დიალოგის განახლება 2008 წელს

2008 წლის 8 აგვისტოს ქართველებსა და სამხრეთოსეთელებს შორის ომი განახლდა და ჩვენ, ვინც, 1990-იანი წლებიდან მოყოლებული, ჩართული ვიყავით ქართველებს, სამხრეთოსეთელებსა და აფხაზებთან ერთად მოქალაქეთა შორის მშვიდობის შენებისკენ მიმართულ დიალოგებში, გაგვიჩნდა იმის შიში, რომ ამგვარი პროექტები აღარასოდეს გაგრძელდებოდა. მიუხედავად იმისა, რომ საბრძოლო მოქმედებები აფხაზეთში არ ხდებოდა, ვიცოდით, რომ აფხაზ სამშვიდობო აქტივისტებსაც ისეთი განცდა ექნებოდათ, თითქოს იერიში მათ წინააღმდეგაც მიიტანეს (Garb 2009). მიუხედავად იმისა, რომ ჩვენ ჩართულები არ ვყოფილვართ ქართულ-სამხრეთოსეთურ დიალოგში, ისე ჩანდა, რომ სამხრეთოსეთელებს, რომლებიც თავიანთ ტერიტორიაზე ბრძოლების მომსწრეები იყვნენ და ქართველებს, რომლებმაც განიცადეს სამხრეთოსეთელებისა და მათი რუსი მეკავშირეების მიერ განხორციელებული სამხედრო ოპერაციების შედეგები, არ მოუწოდებოდათ (ყოველ შემთხვევაში, ახლო მომავალში) სამშვიდობო პროცესებში მონაწილეობა. ახლახან გადატანილი ომის ტრავმა, მეგობრებისა და საყვარელი ადამიანების დაკარგვის სიმწარე და გამძაფრებული წყენა მეორე მხარის მიმართ, შეაფერხებდა კონსტრუქციულ ჩართულობას ახლო მომავალში. რეგიონში ჩვენი გამოცდილების გათვალისწინებით, რაც უკავშირდებოდა დიალოგის ფასილიტაციას 1990-იანი წლების ომების შემდგომ, ვიფიქრეთ, რომ ორივე მხარეს წელიწადი მაინც დასჭირდებოდა იმისათვის, რომ მათ ერთმანეთთან საუბარი შესძლებოდათ და, როდესაც დიალოგს

განვაახლებდით, ყველაფრის თავიდან დაწყება მოგვიწევდა. ჯერ ალბათ ურთიერთობების აღდგენით დავიწყებდით და ასე ნელ-ნელა წავიწვედით წინ ყველაზე რთული საკითხების განხილვისკენ.

ჩვენი შიშები არ გამართლდა. სამხრეთ ოსეთში ძალადობრივი ქმედებების დაწყებიდან პირველივე 24 საათის განმავლობაში ჩვენი ქართულ-აფხაზური პროექტების მონაწილეები ერთმანეთს დაუკავშირდნენ. მათ საუბრებს, ცხადია, მეორე მხარის მიმართ იმედგაცრუებისა და, ზოგ შემთხვევაში, მტრული დამოკიდებულების გამოხატვის გარეშე არ ჩაუვლია. საუბრები მძიმე თემებს შეეხებოდა, მათ შორის ქართული სამოქალაქო საზოგადოების დუმილს, რომლითაც ისინი შეხვდნენ სამხრეთ ოსეთში საომარი მოქმედებების დაწყებას და აფხაზეთის რუსი მოკავშირის ლალატს. გზავნილების მიმოცვლისთვის აქტიურად გამოიყენებოდა კავკასიის ფორუმის ელექტრონული კომუნიკაციის არხი. მომდევნო ორი თვის განმავლობაში, როგორც კი შესაძლებელი გახდა ფინანსების მოპოვება, აფხაზმა და ქართველმა ვეტერანმა მშვიდობის აქტივისტებმა მესამე ქვეყნებში რამდენიმე შეხვედრა გამართეს ახალი პროექტების დაგეგმვისა და განხორციელების საკითხების ირგვლივ.

ჯორჯ მეისონის უნივერსიტეტში სამხრეთოსეთელი და ქართველი სამოქალაქო აქტივისტების შეხვედრის ორგანიზების შესახებ გადაწყვეტილების მიღებას წინ ორი მოვლენა უძღოდა. პირველი გახლდათ ქართულ-აფხაზური სამშვიდობო პროექტების აღდგენა, რაც მოსალოდნელზე ბევრად ადრე, 2008 წლის აგვისტოს მოვლენებიდან ორი თვის შემდეგ მოხდა. მოვლენების ამგვარი ტრავმული განვითარების შემდეგაც კი, სამშვიდობო აქტივისტებსა და პრაქტიკოსებს სურდათ ერთმანეთთან საუბარი. მეორე ფაქტორი იყო რამდენიმე სამხრეთოსეთელი სამოქალაქო საზოგადოების აქტივისტის სურვილი, ჩასულიყვნენ ვაშინგტონში, კოლუმბიის ოლქში, კონფლიქტის შესახებ საკუთარ გამოცდილებაზე სასაუბროდ. ისინი ფიქრობდნენ, რომ ქართული მხარე აშშ-ში საქართველოს საელჩოსა და ასევე, შეერთებული შტატების დედაქალაქში მცხოვრები ბიზნესისა და სხვა სექტორების წარმომადგენლების წყალობით ფართოდ იყო წარმოდგენილი ვაშინგტონში.

ჯორჯ მეისონის უნივერსიტეტიდან დიალოგის ორგანიზატორების შეთავაზებით, სამხრეთოსეთელი სამოქალაქო აქტივისტები, რომლებიც იმ დროისთვის ვაშინგტონში იმყოფებოდნენ და საჭარო შეხვედრებს მართავდნენ, დათანხმდნენ, მონაწილეობა მიეღოთ დიალოგის პროცესში ქართველ კოლეგებთან, რომლებსაც უკვე ჰქონდათ აფხაზ სამშვიდობო აქტივისტებთან ხანგრძლივი და კონსტრუქციული მუშაობის გამოცდილება. აფხაზური მხარის ზოგიერთ წარმომადგენელს სამხრეთოსეთელი აქტივისტებიც იცნობდნენ. ამგვარად, 2008 წლის დეკემბერში, ომიდან სულ რაღაც ოთხი თვის შემდეგ, ჯორჯ მეისონის უნივერსიტეტის კონფლიქტების მოგვარების ცენტრში, რომელსაც „თვალსაზრისი“ ჰქვია, შედგა შეხვედრა ქართული და სამხრეთოსეთური სამოქალაქო საზოგადოებების წარმომადგენლებს შორის. მონაწილეები შეთანხმდნენ, რომ შეხვედრას გასული პერიოდის წარმატებული დიალოგის გამოცდილების მიხედ-

ვით წარმართავდნენ. ფასილიტატორებმა იზრუნეს, რომ დღის განრიგის შედგენასა და პროცესის დიზაინში ადგილობრივი აქტორები აქტიურად ყოფილიყვნენ ჩართულები, რაც მათ ლიდერობას ამ პროცესში კიდევ უფრო გააძლიერებდა (Nan and Greiff, Jacquie L. 2013).

დიალოგის პრაქტიკული მნიშვნელობა

ქართულ-სამხრეთოსეთური დიალოგის ფორმატს, რომლის პირველი შეხვედრაც 2008 წლის დეკემბერში შედგა, „თვალსაზრისი“ ეწოდა იმ ცენტრის სახელის მიხედვით, სადაც ეს პირველი შეხვედრა გაიმართა. თავდაპირველად დიალოგი, მონაწილეთა ინტერესების გათვალისწინებით, ომისშემდგომი პერიოდის ჰუმანიტარული საჭიროებების მოგვარებაზე იყო ორიენტირებული. დიალოგის ერთ-ერთ შეხვედრას სამედიცინო სფეროს წარმომადგენლები დაესწრნენ ორივე მხარიდან, რათა ემსჯელათ გადაუდებელი შემთხვევებისას წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტის სასწრაფო დახმარების მანქანების გადაადგილების პროცესის დაჩქარების შესაძლებლობის შესახებ. გარდა ამისა, რამდენიმე შეხვედრაში მონაწილეობა მიიღეს ტექნიკურმა ექსპერტებმა იმ საკითხებზე სამსჯელოდ, რომლებიც უკავშირდებოდა ზონკარის წყალსაცავს და წყალდიდობის საფრთხეს, რომელსაც წყალსაცავის იმჟამინდელი მდგომარეობა უქმნიდა მის მიმდებარედ როგორც ქართულ, ისე ოსურ სოფლებს. მოგვიანებით, წყალსაცავის შეკეთების შემდეგ, კიდევ ერთი შეხვედრა მიეძღვნა სარწყავი წყლის მიწოდებას წყალსაცავიდან გამომდინარე არხების მეშვეობით, რომლებიც რამდენიმე ადგილას კვეთდნენ ცეცხლის შეწყვეტის/გამყოფ ხაზს. კიდევ ერთი დიალოგის დროს განხილულ იქნა ინციდენტების პრევენციისა და მათზე რეაგირების მექანიზმის (IPRM) ხელახლა ამუშავების საკითხი. დიალოგიდან რამდენიმე კვირის შემდეგ ფორმატი აღდგა. დაბოლოს, კიდევ ერთი ასეთი შეხვედრისას მონაწილეებმა განიხილეს პატიმრების საკუთარ თემებში დაბრუნების საკითხი. იმ წლის ბოლოსთვის პატიმრები გათავისუფლდნენ (ბაქარეიშვილი, 2021).

ეს ჰუმანიტარული მიმართულებები გარკვეულ ექსპერტიზას საჭიროებდა ორივე მხრიდან და, ასევე, ოფიციალური პირებისა და სამოქალაქო საზოგადოების ექსპერტების ჩართულობას კონკრეტულ საჭიროებებზე რეაგირებისთვის. მას შემდეგ, რაც დიალოგის ფარგლებში ეს საკითხები გადაიჭრა, დიალოგის მონაწილეებმა ძალისხმევა კონფლიქტის უკეთ გაგებისკენ მიმართეს და საფუძველი ჩაუყარეს დიალოგის ახალ ფაზას, რომლის ძირითად თემად იქცა კონფლიქტის საფასური.

ახალ ფაზაში ჩაერთნენ ანალიტიკოსები ორივე მხრიდან და, ასევე, საერთაშორისო ექსპერტები. გამოიცა რამდენიმე პუბლიკაცია, რომლებიც კონფლიქტის სოციალურ, ეკონომიკურ და ადამიანურ საფასურს მიეძღვნა (ალბოროვა, სიუზენ ალენი და ნინო კალანდარიშვილი, 2016a; 2016b). დიალოგის ადგილობრივი ლიდერების საქმე გაგრძელდა და ამჟამინდელ თემად - დიალოგის მნიშვნელობად გადაიქცა.

ადგილობრივთა როლები

დიალოგის ინიციატივების წარმატებული განხორციელებისთვის დიდი როლი ითამაშეს ადგილობრივმა ლიდერებმა. ადგილობრივმა სამშვიდობო აქტივისტებმა კარგად იცოდნენ საკუთარი ისტორია და კონფლიქტის დინამიკა. ორივე საზოგადოებამ გამოცადა ტრაგედია, კონფლიქტისა და ნგრევის შედეგები. ყოფილ მეზობლებს, თითქმის უკვე სამი ათწლეულია, მავთულხლართები ყოფს, ხოლო გამშვები პუნქტების მეშვეობით გადაადგილება ძალზე რთულია. აქტიური სამხედრო ქმედებების შეწყვეტის შემდეგ (აქ 2008 წლის აგვისტოს ომის შემდგომი პერიოდიც იგულისხმება) კონფლიქტმა დუღილის სტადიაზე გადაინაცვლა და ადამიანებმაც ისწავლეს ამ სიტუაციაში ცხოვრება. როგორც ქართული, ისე სამხრეთოსეთური საზოგადოებები შეუდგნენ ისეთი მწვავე სოციალური და პოლიტიკური პრობლემების გადაჭრას, როგორიცაა უმუშევრობა, კორუფცია, ჯანდაცვა და განათლება. მიმდინარე კონფლიქტთან უშუალოდ დაკავშირებული საკითხები ყურადღების ცენტრში ძირითადად არჩევნების პერიოდში ექცეოდა და მათ პოლიტიკური დივიდენდების მიღების მიზნით იყენებდნენ.

ამგვარი აპათიის პირობებში ორივე მხარეს არსებობს სამოქალაქო საზოგადოების ჯგუფები, რომლებიც იაზრებენ და აღიარებენ გაუცხოებისა და კონფლიქტის სტაგნაციის საშიშროებებს. სამოქალაქო საზოგადოების წევრები, მშვიდობის შენებაზე მომუშავე ორგანიზაციები და სამშვიდობო აქტივისტები გაერთიანდნენ იმ ნაპრალის ამოსავსებად, რომელიც გააჩინა ორივე მხარის ხელისუფლების მიერ კონფლიქტთან დაკავშირებული საკითხების ირგვლივ ვიწრო პოლიტიკური სივრცის მიღმა კონსტრუქციულ დიალოგში ჩაურთველობის თავიდან არიდებამ. მრავალი ქართული და სამხრეთოსეთური არასამთავრობო ორგანიზაცია, რომლებიც სამშვიდობო საქმიანობას ეწევიან, 1990-იანი წლების დასაწყისში, საომარი მოქმედებების დასრულებიდან მალევე დაფუძნდნენ მოსახლეობის მწვავე ჰუმანიტარულ პრობლემებზე რეაგირების მიზნით. კონფლიქტის საკითხების ირგვლივ კონსტრუქციული საუბრისთვის სივრცის შენარჩუნებისა და გაფართოების წარმატებული მცდელობა ორი მიმართულების ურთიერთობას უკავშირდება: პირველი, ესაა ურთიერთობა ადგილობრივ სამშვიდობო ორგანიზაციებს შორის, ხოლო მეორე გულისხმობს ურთიერთობას საერთაშორისო საზოგადოებასთან.

ურთიერთობა ადგილობრივ სამშვიდობო ორგანიზაციებს შორის

სამშვიდობო ინიციატივები ქართულ-სამხრეთოსეთური კონფლიქტის ორივე მხარეს ძირითადად ფინანსდება საერთაშორისო ორგანიზაციების, უცხო ქვეყნების სახელმწიფო სააგენტოებისა და საერთაშორისო ფონდების მიერ. როგორც მოსალოდნელია, დაფინანსების გარე წყაროებზე ფინანსური დამოკიდებულება კონკურენციას ბადებს იმ მრავალ ორგანიზაციას შორის, რომლებიც ცდილობენ იმ საზოგადოებების საჭიროებების მოგვარებას, რომლებსაც ისინი წარმოადგენენ. ამავდროულად დროს ადგილობრივმა ორგა-

ნიზაციებმა შექმნეს თანამშრომლობითი კლასტერები, რომლებიც ეფუძნება ურთიერთნდობასა და კოლეგიალურ ურთიერთობებს. ამ ურთიერთობების უმეტესობა წარმოადგენს იმ ადრეული დიალოგების პროდუქტს, რომლებმაც კატალიზატორის ფუნქცია შეასრულა სხვა სამშვიდობო პროცესებისა და პლატფორმების ჩამოყალიბებაში. ადრეული პერიოდის ამ დიალოგის პროცესებმა საშუალება მისცა ქართველ და სამხრეთოსეთელ სამშვიდობო აქტივისტებს, ჩამოეყალიბებინათ ურთიერთობები, რომლებიც ეფუძნებოდა ერთმანეთის ღირებულებების შეფასებას. ღირებულებებზე დაფუძნებული თანამშრომლობა ქართული და სამხრეთოსეთური სამშვიდობო ორგანიზაციების თანამშრომლობის ერთ-ერთი ძირითადი ფორმაა. მრავალი ჩვენი კოლეგა, რომლებთანაც მუშაობა ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში ქართულ-სამხრეთოსეთურ კონტექსტში მოგვიწია, ადასტურებს, რომ იმ ადამიანებთან თანამშრომლობა, რომლებთანაც პირადი და პროფესიული ღირებულებითი აცდენა არსებობს, ძალზე რთული და ხშირად შეუძლებელიც კია. დიალოგის პროცესის მეშვეობით ერთმანეთის ღირებულებების გაცნობა საშუალებას აძლევს ადგილობრივ სამშვიდობო აქტივისტებს, ენდონ არა მხოლოდ ერთმანეთის ანალიზს, არამედ გაუზიარონ ერთიმეორეს სენსიტიური ინფორმაცია კონფლიქტთან დაკავშირებული საკითხების შესახებ.

პარტნიორობა საერთაშორისო ორგანიზაციებთან

ადგილობრივ და საერთაშორისო სამშვიდობო აქტივისტებს საკუთარი ძლიერი მხარეების გამოყენებით შეუძლიათ, ერთმანეთს მხარი დაუჭირონ (S. H. Allen 2020). საერთაშორისო ორგანიზაციები უმნიშვნელოვანეს როლს თამაშობენ იმ სივრცის შენარჩუნებისა და გაფართოებისთვის, სადაც მიმდინარეობს ქართველი და სამხრეთოსეთელი სამშვიდობო აქტივისტების კონსტრუქციული შეხვედრები. სწორედ საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ გაიკვალა გზა დიალოგისკენ ქართულ-სამხრეთოსეთურ კონტექსტში 1990-იანი წლების დასაწყისში. ადგილობრივი სამშვიდობო აქტივისტები და პრაქტიკოსები ხშირად აღნიშნავენ, რომ ისინი აფასებენ იმ ურთიერთობასა და პარტნიორობას, რომელიც მათ საერთაშორისო პარტნიორობთან აკავშირებთ. მრავალი ადგილობრივი ორგანიზაციის აზრით, საერთაშორისო ორგანიზაციები აძლიერებენ ადგილობრივ აქტორებს და ეხმარებიან მათ, უკეთ გაუძღვნენ სამშვიდობო და შერიგებისკენ მიმართულ საქმიანობას. ადგილობრივი სამშვიდობო აქტივისტები ხაზს უსვამენ, რომ „ამ საერთაშორისო აქტორების მონაწილეობის გარეშე, სივრცე დიალოგისთვის გაცილებით პატარა და არაეფექტიანი იქნებოდა“ (თბილისის ერთ-ერთი არასამთავრობო ორგანიზაციის წარმომადგენელი). განსაკუთრებით ხაზგასასმელია, რომ ადგილობრივ და საერთაშორისო დონეებს შორის პარტნიორობა ეხმარება ადგილობრივ ორგანიზაციებსა და სამშვიდობო აქტივისტებს ამ უკანასკნელთა საქმიანობისთვის ერთგვარი ქოლგის შექმნითა და იმგვარ რესურსებზე/ადგილებზე ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფით, რაც ამგვარი თანამშრომლობის გარეშე შეუძლებელი იქნებოდა. თანამშრომლობა გზას უხსნის ადგილობრივ აქტორებს საერთაშორისო

არენისა და იმ სივრცეებისკენ, სადაც ინფორმაციის მიმოცვლასთან ერთად ადგილობრივ ორგანიზაციებს შეუძლიათ განვითარდნენ და ცოდნა გაიღრმავონ. ისინი განსაკუთრებით აფასებენ იმ საერთაშორისო ქოლგას, რომლის ქვეშაც ადგილობრივ ორგანიზაციებს შეუძლიათ, საკუთარი საქმიანობა აწარმოონ. გარდა ამისა, როგორც მრავალი ქართველი და სამხრეთოსეთელი სამშვიდობო აქტივისტი აღნიშნავს, პარტნიორობა საერთაშორისო ორგანიზაციებთან მათ საშუალებას აძლევს, არა მხოლოდ შეისწავლონ ახალი მეთოდები და ტექნიკები, არამედ გამოიყენონ ამგვარი თანამშრომლობის შედეგად ხელმისაწვდომი სივრცე სხვა კონტექსტებში მიმდინარე სამშვიდობო და კონფლიქტის მოგვარების პროცესების გასაცნობად.

დიალოგი პანდემიის ფონზე

ინიციატივა „დიალოგის მნიშვნელობა“ პანდემიის დროსაც გრძელდებოდა. ავტორები დამოუკიდებლად მუშაობდნენ ამ სტატიასზე. პუბლიკაციის განხილვას თავდაპირველად ონლაინ რეჟიმში ვგეგმავთ, ხოლო პანდემიის დასრულების შემდეგ, ფიზიკურ სივრცეში მოვიყრიეთ თავს და სამომავლო ნაბიჯებს დავგეგმავთ. პანდემიის პირობებში მუშაობამ დიალოგის ონლაინ რეჟიმში გადატანის საჭიროება წარმოქმნა. თუ მანამდე უფრო დეტალური არსებითი განხილვები პირადი შეხვედრებისას ხდებოდა, ახლა ამისთვის ზუმში გადავინაცვლეთ. ამ პლატფორმის მეშვეობით ახალი წელიც კი ვიზიტირეთ ერთად, შევსვით სადღეგრძელოები, ერთმანეთს ჯანმრთელობა გუსურვეთ და იმედი გამოვთქვით, რომ ერთ დღესაც ისევ შეხვდებით ერთმანეთს, ამჯერად პირისპირ.

დასკვნა

ჩვენი გამოცდილება ადასტურებს, რომ ისეთი დიალოგის ფორმატების დიზაინი, როგორიცაა „თვალსაზრისი“, „კონფლიქტის საფასურის პროცესი“ და „დიალოგის მნიშვნელობა“, შეუძლებელი იქნებოდა ქართველი და სამხრეთოსეთელი ექსპერტების მნიშვნელოვანი წვლილის და წინამძღოლობის გარეშე. ჩვენს ადგილობრივ კოლეგებს კარგად ესმით, თუ რა ბერკეტები და მამოტივირებელი ფაქტორები არსებობს ადგილობრივ დონეზე საზოგადოებების ჩართულობისთვის. ჩვენი გამოცდილება ასევე ადასტურებს იმ დიალოგის პროცესების შორსმომავალ გავლენას, რომლებსაც პოლა გარბი, Vertic/Caucasus Links-ი, კავკასიის ფორუმი და კონფლიქტის მართვის ჯგუფი/ნორვეგიის ლტოლვილთა საბჭო უძღვებოდნენ (1990-იანი წლებიდან 2008 წლამდე) და რომელთა წყალობითაც შესაძლებელი გახდა დიალოგის განახლება 2008 წლის მოვლენების შემდგომ. კიდევ ერთი რამ, რასაც ჩვენი გამოცდილება ასევე გვიჩვენებს, არის ის, რომ საჭიროა დიალოგის განვითარება და მისი მორგება ცვალებად კონტექსტზე, მათ შორის, სხვადასხვა ფოკუსისა და ფორმატების შერჩევა საჭიროებისამებრ.

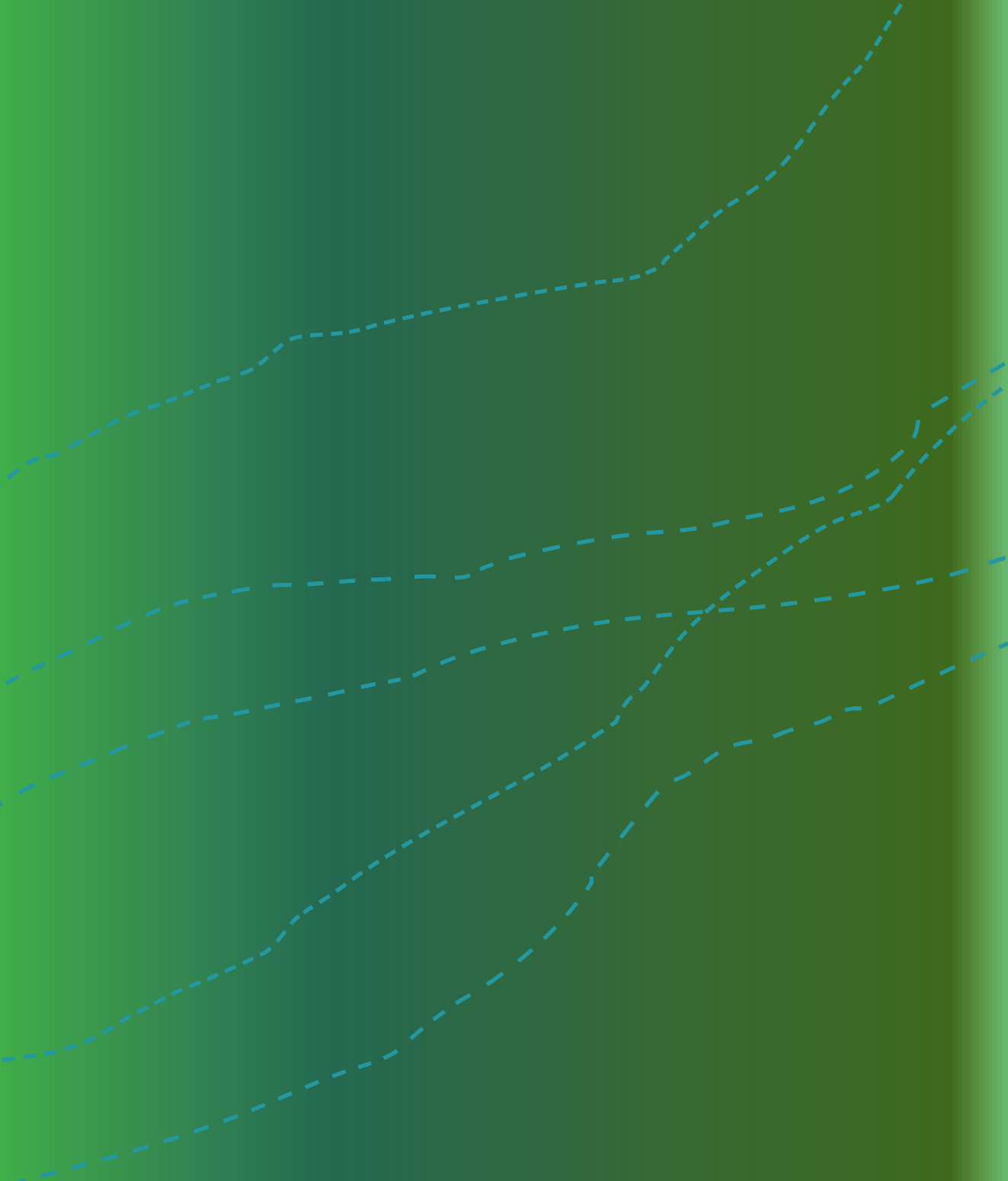
როდესაც ქართულ-სამხრეთოსეთური დიალოგის მომდევნო ფაზაზე ვფიქრობთ, დიალოგის ახლებური განვითარების რამდენიმე შესაძლებლობას ვხედავთ, მაგალითად, ფიზიკური და ონლაინ შეხ-

ვედრების კომბინაციას, რადგან ინტერნეტ პლატფორმების გამოყენებით ურთიერთობა საკმაოდ კომფორტული გახდა, მაგრამ, ამავე დროს, პირისპირ შეხვედრების იმედიც გვაქვს, როდესაც პანდემიის ყველაზე მძიმე პერიოდი ჩაივლის. მთიან ყარაბაღში საომარი მოქმედებებისა და რეგიონში მიმდინარე სხვა დისკუსიების საფუძველზე, ცხადია, რომ მშვიდობის აღქმა არაერთაზროვანია. ამჟამად განვიხილავთ შესაძლებლობებს, რათა შევიმუშაოთ სხვადასხვა კონცეფციები მშვიდობის შესახებ, რომლებიც გავლენას ახდენს ქართველებისა და სამხრეთი ოსების მიდგომებზე ქართულ-სამხრეთოსეთური ურთიერთობების მიმართ. რაც დრო გადის, იზრდება წარსულის უკეთ გაგების, კონფლიქტისა და მისი გადაჭრის მცდელობების შესახებ არსებული მასალებისა და გამოცდილების არქივის შექმნისა და მშვიდობიანი მომავლისთვის საფუძვლის შექმნის მიზნით გასული ათწლეულების ერთობლივი ანალიზის სურვილი და მონდომება.

ახლა ჯერი ქართველ და სამხრეთოსეთელ სამშვიდობო აქტივისტებსა და პრაქტიკოსებზეა, რომლებიც დიალოგისა და მასთან დაკავშირებული სამშვიდობო ინიციატივების შემდგომ ეტაპებს უნდა გაუძღვნენ.

გამოყენებული ლიტერატურა და წყაროები

- Alborova, Dina, Susan Allen, and Nino Kalandarishvili**, eds. 2016a. *Cost of Conflict: Core Dimensions of the Georgian-South Ossetian Context*. Fairfax, Virginia: George Mason University and the Alliance for Conflict Transformation.
- . 2016b. *Cost of Conflict: Untold Stories, Georgian-South Ossetian Conflict in People's Lives*. Fairfax, Virginia: George Mason University and the Alliance for Conflict Transformation.
- Allen, Susan**. 2018. "Modes of Peacemaking Practice." In *Peacebuilding through Dialogue: Education, Human Transformation, and Conflict Resolution*, edited by Peter Stearns. George Mason University Press.
- Allen, Susan H**. 2020. "Evolving Best Practices: Engaging the Strengths of Both External and Local Peacebuilders in Track Two Dialogues through Local Ownership." *International Negotiation* 26 (1): 67–84. <https://doi.org/10.1163/15718069-BJA10006>.
- Garb, Paula**. 2009. "The View from Abkhazia of South Ossetia Ablaze." *Central Asian Survey* 28 (2): 235–46. <https://doi.org/10.1080/02634930903034856>.
- . 2012a. "Building and Sustaining a Permanent Conference." In *Mediation and Dialogue in the South Caucasus*. London, [England] ; International Alert.
- . 2012b. "Civil Society and Conflict Transformation in the Georgian-Abkhaz Conflict: Accomplishments and Challenges." *European Security* 21 (1): 90–101. <https://doi.org/10.1080/09662839.2012.656599>.
- Nan, Susan Allen**. 2000. "Complementarity and Coordination of Conflict Resolution Efforts in the Conflicts over Abkhazia, South Ossetia, and Transdnistria."
- . 2004. "Track One and a Half Diplomacy: Searching for Political Agreement in the Caucasus." In *NGOs at the Table: Strategies for Influencing Policies in Areas of Conflict*, edited by Mari Fitzduff and Cheyanne Church, 57–75. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield.
- . 2005. "Track One-and-a-Half Diplomacy: Contributions to Georgian-South Ossetian Peacemaking." In *Paving the Way: Contributions of Interactive Conflict Resolution in Peacemaking*, 161–73. Lanham, Maryland: Lexington Books.
- Nan, Susan Allen, and Paula Garb**. 2006. "Negotiating in a Coordination Network of Citizen Peacebuilding Initiatives in the Georgian-Abkhaz Peace Process." *International Negotiation (Hague, Netherlands)* 11 (1): 7–35. <https://doi.org/10.1163/15718060677835748>.
- Nan, Susan Allen, and Greiff, Jacquie L**. 2013. "Basic Human Needs in Practice: The Georgian-South Ossetian Point of View Process." In *Conflict Resolution and Human Needs: Linking Theory and Practice*, edited by Kevin Avruch and Christopher Mitchell, 202–15. New York: Routledge.
- Schirch, Lisa**. 2007. *The Little Book of Dialogue for Difficult Subjects: A Practical, Hands-on Guide*. Intercourse, PA: Good Books.
- Sotieva, Larissa, and Juliet Schofield**. 2021. "Analysis of 30+ Years of Working with Conflict in the Georgian-Abkhaz-South Ossetian Contexts." Independent Peace Associates.
- Zakareishvili, Paata**. 2021. *Vision: Conflicts in Georgia 2012-2016*. Tbilisi: Friedrich-Ebert-Stiftung.

COBERM
A Joint EU-UNDP Initiative

